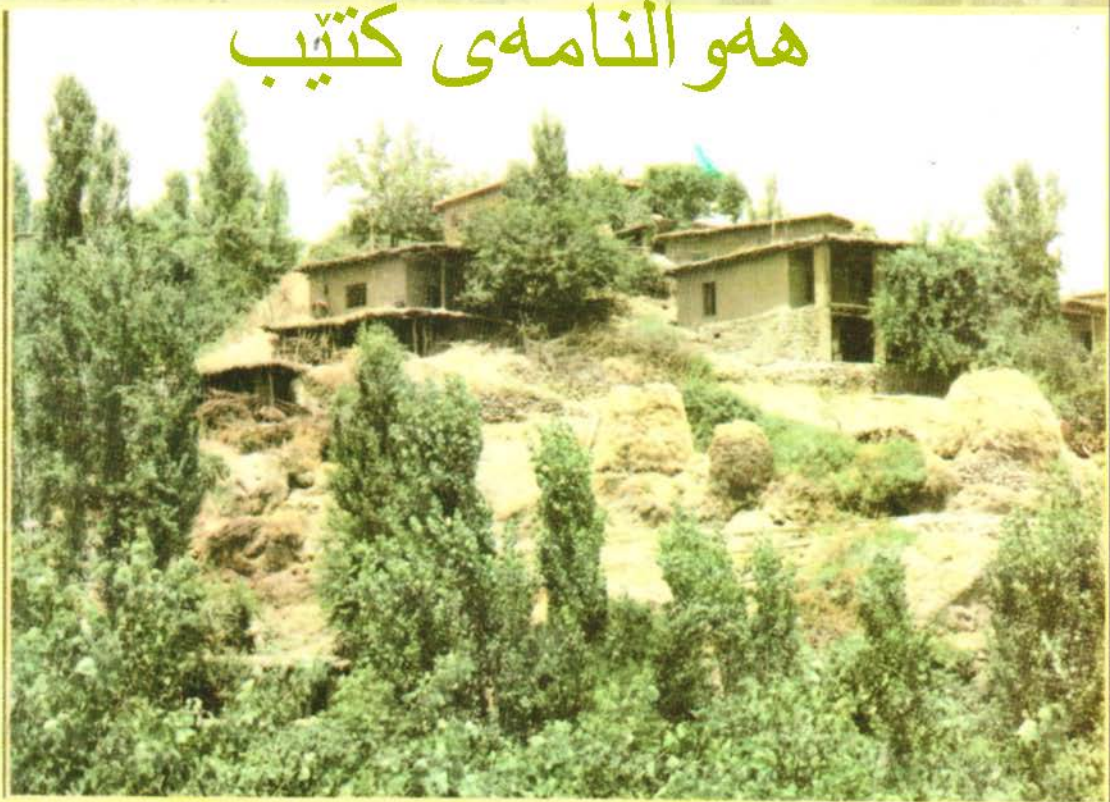

زُمان و نُه دهی كوردی

هه و النامه ی کتیب

پۆلا دهی نَاما دهی

حکومتا هه رینما کوردستانی - عیراق
وهزارهتا پهروهردی
ریتقه بهریا گشتی یا پروگرام و چاپه مه نییان

زمان و ئەدهبی کوردی

بو پۆلا دههی نامادهیی

ناماده کرنا

لیژنه یهك ژ وهزارهتا پهروهردی

بژارکردن و پیداجوون و دارشتن

محسن احمد کریم

محمد احمد محمد

شیرکو احمد حویز

وارتکیس موسیس

المان احمد سلیم

فیصل مصطفی حاجی

سگهان جمیل محمد

هاتیه کرمانجیکرن ژ لای

علی عبدالله صالح

عجیب عبدالله محی

عبدالستار فتاح حسن

ملشان حسین سلیم

پیداجوونا زانستی (کرمانجی)

میدیا علی محمد

پیداجوونا زمانه وانی

طه یاسین طه

ز ۲۰۱۱

۱۴۳۲ کوچی

۲۷۱۱ کوردی

چاپا نیک

چاپخانه المستقبل - لوبنان

سہرپہرشتی چاچی یی زانستی: طہ یاسین طہ
سہرپہرشتی چاچی یی ہونہری: دلوفان عبدالحمید محمد
جمال عابد محمد

تایپیست : افراز ابراہیم محمد

دیزان : سعد محمد شریف صالح

پیشدهستی

لیژنه یهك، كو ب فهرمانا و وزارتتا پهرومدهیا ههریما كوردستانی هاتبوو
بیک ئینان، یا بهردهوامه ب بژاره کرن و پیداجوونی و دارشتنا پهرتووکی
زمان و ئەدهبی کوردی، یا ههردوو قوناغین بنه رت و ئامادهیی.

مه گرانییا کاری خۆ دقئ پهرتووکیدا ئیخسته سهه ههردوو پشکین ریزمانی
و ئەدهبی، ئەوا ب فه رهاتیه زانین بۆ ریکخستنا پهرتووکی هاته کرن.
دیاره دقئ پهرتووکی ژیدا ههه مه ئەو ریبازگرت یا بهری نووکه لسهه ب
ریقه دجووین، ئەوژی ئینانا نمونان ژ ههردوو زارین سههه کی یین زمانی
کوردی (کرمانجیا ژووری و ژیری)، ههروهسا زاراغین دی ژی یین کوردی مه
ژبیرنه کرن.

پهرتووکا پۆلا دهی ئامادهیی بۆ چهند تهوهههه، یا ئیکی ریزمانه کو
بابهتین وی ب نمونه یین تیکهه ل بهرچاڤ بوویه، دهستووور ژی بۆ هاته
نقیسین و راهینان ژی بۆ هاتنه دانان، ئەهجا هیقیدارین ژ مامۆستایین
ریزدار کو ب گرنگیهه بابهتان بخوینن و بۆ قوتابیان بیژن.

تهوههه دووی یی پهرتووکی، پشکا ئەدهبییه، کو بهحسی ریبازا کلاسیزمه
د ئەدبیاتی کوردیدا، ب ههه می زارین وی یین سههه کی، مه گهههه نمونه
ئیناینه، ههه نمونههه ژی ئەو بههه دههه نیشانههه کو بو ژبههههه
هیقییهه مامۆستایین بهریز پیگیریی پی بکههه. پشکا نمونه یین ئەدهبی ژی،
کو ژ بهحسی چهند شاعیران بیکهاتییه، د وی ژیدا، بزاف هاتییه کرن،
ههه می لایههه کی ژیان و بهههه می شاعیران روون بکهههه. د قئ ژیدا دیسان
ئهو پارچه هاتییهه دههه نیشانهههه کو بو ژبههههههه هاتییهه تههههههههه.

هيڏييه پيگيربن. ته وهرى دوماهيى، پشڪا خواندنييه، ڪو پيدڦييه گرنكى ب
ڦي پشڪي بهيٽه دان و پشت گوھ نه هيٽه هاڦيٽن و مامؤستايين بهريز چهنه
پي چيٽيٽ گرنگيى بدهنى.

ل دوماهيى، داخازي ژ مامؤستايين ريزدارين زماني ڪوردي دڪهين ڪو ب
ريڪا ريڦه بهريا گشتي يا پهروهردا پاريزگههين خو مه ب هر ڪيم و
كاسيه ڪي ٿاگه هدار بڪن دهمي ل وانه گوتنيدا ههست پيدڪهن بو هندي دا د
چاپا بهيٽندا بهينه راسته ڪرن، دياره چ بهرهم بي ڪيم و كاسي نابن.

خودي مه زن پشته ڦاني هه ميان بيت

ليژنا بزاره ڪرن و پيداچوون و دارشتني

روونكرنهك

وهزارهتا پهروهردا حكومهتا ئيگكرتيا ههرئما كوردستانى ب فهرماني وهزارى ژماره ١٤٥٧ ل ٢٠٠٧/٢/٨ ليژنهيهك پيك ئينا بؤ ئيكرنا پهرتووكتين زمان و ئهدهبى كوردى يين قوناغين بنهرهت و ئامادهيى — ل سهرانسهري قوتابخانه و خويندنگههين ههرئما كوردستانى.

ليژنى دهست ب كارى كر، ههردوو پهرتووكتين زمان و ئهدهبى كوردى (ئيدارا جاران يا ههفلير و سليمانى) كره بنهمايى قى ئيكرنى، و بهرچاڤگرتنهكا بهيز بؤ بابهتین ناف فان ههردوو پهرتووكاندا و دئه نجامدا ئهف پهرتووكه ژى دهركهفت، كو پتريا پشكين ههردوو بهشين ريزمان و ئهدهبى وى ژلايى ليژنهكا بهرى نوكه يا دارستن و بژاره كرنا فان ههردوو پشكا هاتبوو ئامادهكرن، ژبهرفى چهندي ب فهر هاته زانين كو مافى وانژى لسهر بيت، ههروهسا ئامازه ب وان ژيدهر و بابهتین گهورين كهتيني هاته كرن كو كهتینه دناف پهرتووكتيدا، ئهفجا داخوازي ژ ماموستايين خوشتقى يين بابهتى زمان و ئهدهبى كوردى دكهين كو ب دلسوزى پيگيرى ب ناقهروكا قى پهرتووكتى بكهين و ههر كيم و كاسيهكا ههبيت ب ريكا پهروهردهين خو ئاگههداريا ريقهبهريا گشتى يا پروگرامان ل وهزارهتا پهروهردى بكهين.

هيشيدارين خودى مهزن ههر لايهكى سهريبخيت

ليژنه

٢٠١١/١٠/١٥

به شىء ريزمان

بابہ تین پشکا ریزمانی

- ۱- نامرازی بانگکرنی
- ۲- نامرازی لیکدھر
- ۳- جیناھی لیکدھری (کہ، کو)
- ۴- رستہ یا ناویتہ
- ۵- دروست کرنا ناھی واتایی
- ۶- ہہ قالناھی ژمارہی - ہہ قالناھی ژمارہیا بنجی
- ۷- ہہ قالناھی ژمارہی - ہہ قالناھی ژمارہیا ریکخستنی
- ۸- ہہ قالناھی ژمارہی - ہہ قالناھی ژمارہیا کہرتی.
- ۹- ہہ قالناھی نہ دیار
- ۱۰- جیناھی نہ دیار
- ۱۱- نہرکی جیناھی نہ دیار درستہ بیندا
- ۱۲- کاری دارینرتی
- ۱۳- کاری لیکدای
- ۱۴- کاری تینہ پھر و کاری تینپھر
- ۱۵- گھورینا کاری تینہ پھر بو کاری تینپھر
- ۱۶- ہہ قالکاری چہوایی
- ۱۷- کاری یاریددھر
- ۱۸- خالبہندی

(نامرازی بانگرنی)

۱- ئەى شەھیدان، نامرى ئاڧا و نیشانان.

۲- داىكى^(۱)، من دەستەكى جلكين كوردى كرین.

۳- خوشكېنۆ، فىرى زانستى بېن.

۴- ھوششانى گوندى، پەزى قەگىرە.

۵- ھى بېرىقانا چىيا. بزنى بدوشە.

بەرچاڧكرن:

ئەگەر تەماشەى رستىن سەرى بگەين دى بېنين:-

۱- درسته يا ئىكىدا:-

ئ- بىژەيا (ئەى) پەيڧەكە گوهدار پى ھشياركريبە كو

(شەھیدان) ، ژ بەر ھندى دبىژنى (نامرازی بانگرنى).

ب- پەيڧا (شەھیدان) بانگريبە، چونكە ئەو ئاڧە يى ھاتىيە

ھشياركرن .

۲- درسته يا دوويىدا:-

ئ- بىژەيا (ى) گوهدار پى ھشياركريبە كو ئاڧى (دايك) ە.

ب- پەيڧا (دايك) بانگريبە ، چونكە ئەو ئاڧە يى ھاتىيە ھشياركرن.

۳- درسته يا سىيىدا:- (خوشكىنۆ فىرى زانستى بېن) ب راما

(ئەى خوشكان فىرى زانستى بېن):

(۱) دكرمانجىبا خوارىدا : نامرازی (ە) بو نىر و مى و تاك و كو دەيتە بكارىنان (كورە، كچە، كورينە ، كچينە).

١- بيٽهيا (و) گوهدار پي هشياريكريه ٿ بهر هندي دبيٽني (نامرازي بانگرنئي).

ب- پهيقا (خوشك) بانگريه، چونكه نهو ناڦه يي هاتييه هشياريڪرن.
٤- درستهيا چواريڏا بيٽهيا (هو) پهيقهڪه گوهدار پي هاتييه هشياريڪرن
كو (شفاڻي گوندي) يه ٿ بهر هندي دبيٽني نامرازي بانگرنئي.
٥- درستهيا پينجيدا:-

١- بيٽهيا (هي) پهيقهڪه گوهدار پي هاتييه هشياريڪرن كو (بيريفاناچيا) يه
ٿ بهر هندي دبيٽني نامرازي بانگرنئي.
ب- گرييا (بيريفاناچيا) بانگريه، چونكه نهو ناڦه يي ڪو هاتييه
هشياريڪرن.

٦- گهر جارهڪا دي ته ماشهي رستين سهري بڪين و ب هويري سهڪهينه
ناڦيت بانگري دي بينين ڪو چيڊبيت ناڦيت بانگري:-
١- تني پهيقهڪ بيت وهڪي درستهيين (ئيڪي و دووي و سيئي) دا.
ب- يان گريهڪ بيت وهڪي درستهيين (چاري و پينجي) دا.

دهستور:

- ١- نامرازي بانگرنئي: نهو نامرازه يي بو بانگرن و هشياريڪرنا كه سي گوهدار
دهيته بڪارئينان.
- ٢- گرنگترين نامرازين بانگرنئي نه قين خوارينه :-
(نه ي، هه ي، هو، و، هي، ئ، ها، نا، نو، نهري) ^(١)

(١) ناڦي ڪو ب نيشانا (ان) دهيته گوهورين ب نيشانا (ين) ل دهني بانگرنئي (ڪچينه، ڪورينه).

راهینان (۱)

ئامرازین بانگرنی دقان رستین خواریدا دربینه:-

۱- کوردینو رابن ببینن بهرخهکی ژارو زه عیف

دانه بهر پال و کیشانا خه نجه رهک دژوار ل دیف

((بدرخان سندی))

۲- نهسیرین ئه ی ئهستیره ی بهیان،

ئه ی جوان، ئه ی شادهسته ی جوانان

۳- هو برازا وهره قیره.

۴- ئه ری قوتابی ته وانه خواندیه؟

راهینان (۲)

قان قالایین خواری ب قان ئامرازیت بانگرنی پر بکه:-

(هو، و، ئه ی، دی، ه)

۱- مانگ، من و تو ههردوو هاودهردین.

۲- دابچین بو ته ماشه ی یاری.

۳- پوور، نانه کهت بخو.

۴- کور ل خو هشیار ببه.

۵- سهرباز دخزمه تا وه لاتییدا به.

راهینان (۳)

دقان دیره هوزان و رستهیین خواریدا بانگ لیکرییان دهربینه و جورئ وان دیاربکه:-

۱- ژ خامیره من گوتی: ئەهی خامه کیژ

لسەر روویی کاغەز بگیریین و قیژ

۲- خەلکە من بوّ خوا، وا پیتان ئەلیم

ئەمە وەسیەتە، وا من لە سەر ریم

۳- ئەهی دەرویشی نەزان دزی ژینا کوردان

دەرمانی نەزانا تەنی زانم چویە

۴- دی ئاری وی گو قاری بوّ من بینە.

۵- خوشکی ژ ئاخفتنا دەیکا خو، دەر نە کە قە.

(نامرازی لیكدەر)

- ۱- ناشتی و دوستایه تی، نارمانج و هیقیا گه لانه.
- ۲- نه له شارو و نه له دی نه دی كهس وهك تو جوان بی.
- ۳- به عسیین فاشینست باژیرك و گوند و مزگهفت و خویندنگه ه و نه خوشخانه بییت
كوردستانی كاشكربوون.
- ۴- شیروان نه هاته كومبوونی، چونكه بی نه خوشبوو.
- ۵- ناخفته كا باش بیژه یان بی دنگ ببه.

به رچاكرن:

زور جار د ناخفتن و نفیسنیدا، ژبه ر هوانبیژی یان ژبه سانا هییی یان وی
چه ندی رسته نه هیته دووباره كرن؛ دوو په یف یان دوو گری یان
دوو رسته ب هاریكاریا نامرازه کی ددهینه دگه ل ئیک، نهو
نامرازین فی ئه رکی دبینن دبیزنی: (نامرازی لیكدەر).
درسته یا ئیکیدا، ل جهی کو ب چه ند رسته کین جودا جودا بیژین :

ناشتی و دوستایه تی هیقیا گه لانه.
دوستایه تی، هیقیا گه لانه.
ناشتی، نارمانج و هیقیا گه لانه.

ٲلايه ڪي ڦه، په ڀڦا (ٺاڻڻي)، (دوستايه ٽي) ٲ لايه ڪي ڊيڦه په ڀڦا (ٺارمانج)،
 هيڦيا گهلان) ب هاريڪاريا ٺامراڙي ليڪدر (و) مه داينه پال ههڦ.
 دهوڙانا گورانيدا (نه له ڻارو نه له ڊي نه مه ڊي ڪهس وهڪ ٽو جوان بي)
 گريٽا (نه ڻار) ب هاريڪاريا ٺامراڙي ليڪدر (و) مه داينه پال ٺيڪ .
 ٺهري ٽي وان په ڀڦا يان گريٽيٽ ڪو ب ڦي ڻيومي ددهينه پال ٺيڪ يان گريٽا
 بهري وي، پيڪڦه ٺهريڪه ههيه ٲ ٺهريڪيٽن په ڀڦي ٽو نمونه:
 درسته يا ٺيڪيڏا (ٺاڻڻي و دوستايه ٽي) گريٽيه ڪا ٺاڻييه و نيهادي
 رستي يه.
 درسته يا دوويڏا (نه له ڻار) (نه له ڊي) ههريڊو و گريٽيٽ هاولڪارينه و
 ههريڊو تمامڪهريٽ ڪارينه.
 درسته يا سيٽيڏا (باڙير و باڙيرڪ و گوند و مزگهفت و خويندنگه ه و
 نه خوشخانه) گريٽيه ڪا ٺاڻييه و بهريڪاره.
 رسته يا چواري و پينجي ههري ٺيڪ ٲ دوو رسته بين ساده پيڪ هاتييه و ب
 هاريڪاريا ٺامراڙي ليڪدر (چونڪه) و (يان) داينه پال ٺيڪ .

دهستوور:

ئامرازی ئیکدهر نهو بیژیه یا دوو په یشان یان دوو گرییان یان دوو رسته یان
پیکشه گریددهت، هه ر ئیک ژوان بوگه لهک مه به ستین جیاواز دهیته
بکارئینان.

ئامرازین ئیکدهر دزمانی کوردیدا زۆرن ژوان:

(کو، و، تا، یان، ئی، یانژی، ژبلی، دگهل، نهک، نه، نهوهک،
مهگهر، پاشی، پشتی هینگی ۰۰۰ هتد).

راهینان (۱)

ئان قالایین خواری ب ئامرازهکی ئیکدهری گونجای پریکه:-

- ۱- خوشک برای وی پهن ل بناری چیا دی چه راند.
- ۲- بهستی بهیته گهر مکرن، جاره کا دی دبیته ئاف.
- ۳- نهز ژ میژه نالقم نهو نههین.
- ۴- نهو یی لناف کاری خو هوین هیشتا یی ل مال.
- ۵- ئازاد و نهوزاد هه می هه قالان هاتن.
- ۶- زارو دگری دایکا وی شیر بو بهره قدکر.
- ۷- وان قوتابیان تو وهره.

راهینان (۲)

درستهیین خواریدا نامرازی لیکدر لیکنده دربینه:-

۱- پیره میرد دبیزه:

له در به ندیخان هه تا که لیخان

ئه و ناوه یه کسه ر شیواوه و ویران

شیوو هه ردو به رد تا لوتکه ی به رزان

پر له وهیشوومه، به گه لا ریزان

۲- گهر زفستانی به فرو باران نه باریت ئاقا به نداقا کیم دبیت.

۳- کارزان دگهل هه قالین خو زور بزاقی دکهت، چونکه دترسیت کو د

ئه زموناندا در نه چیت.

۴- بیکهس دبیزیت:

ئه مرو زه مانی عیلم و عیرفانه

عالم شه و روژ واله فرمانه

فه رقی نییر و می نییه بیزانه

ههسته تیکوشه تا خوینت گهرمه

سه پووش فریده چ واده ی شهرمه

راهینان (۳)

ب هاریکاریا نامرازی لیکدر سی گرییان دروستبکه و درسته یاندا بکاربینه

ب مه رجه کی ببینه:-

۳- تمامکه ری به یاریده.

۲- به رکار

۱- بکر

راهینان (٤)

دشان رستهیین خواریدا ئامرازی په یوهندی، لیکدر، بانگرنی ژیک جودا بکه:-

- ١- کوردینو ئیک بگرن.
- ٢- که زور هات، قهواله بهتاله.
- ٣- ئاسو و نه بهن، پشتی مه گه هشتنه هه ولیری.
- ٤- ئهی خویندکاری ژیر، دوانه بیټ خودا خه باتی بکه.
- ٥- دایک و باب بو سهر فراهیزی کاردکن.

راهینان (٥)

شان رستهیان شروقه بکه:-

- ١- تا نیفا دهستی رهش نه بیټ تاما ده فی خوش نابیت.
- ٢- به په له هاتم، که چی ئاری رویشتبوو.

(جیناڤی لیکدەر (که ، کو))

قان رسته یان بخوینه:

- ۱- نهو خورتین کو ژ بو ملله تی دخه بتن، سهرفران.
- ۲- نهو ماموستایی کو پیشمه رگه بوو، هاته شه هیدکرن.
- ۳- نهو کچا کو دچیته قوتابخانی، هیثیا گه لی یه.
- ۴- نهو کتیا کو لسه ر میزینییه، یا منه.
- ۵- نهو باژیری کو جاده یین وی ژورن، یی جوانه.
- ۶- کوردایه تی کو نه قینه کا گه وره و ب هیزه، راما نا بهر کرییی یه ژ خاک و نه ته ویی کورد.
- ۷- رهواندوز که پایته ختی میرنشینی سۆران بوو، شارینکی خوش و دلگیره.

بهرچا فکرن:

رسته یین سه ری، هر ئیک ژ دوو رسته یین ساده یان پتر پیکهاتییه، لی رسته لیکداینه و بووینه ئیک رسته، نهو لیکدان ژی ب هاریکاریا په یقه کی بوو دبیزنی (جیناڤی لیکدەر)، جیناڤی لیکدەر ژی یان (کو) یان (که) یه. جیناڤه، چونکه د هر سته کیدا ژوان رسته یان جهی ناڤی که سه کی یان تشته کی گرتییه لیکدەر، چونکه دوو رسته یان پتر پیکه گرتداینه و بهرا پتر ژی دکه فیته پشتی وی ناڤی نه وی جهی وی دگریت درسته یا دوو ییدا. جیناڤی لیکدەر ژبلی کاری لیکدانی هیچ نه رکه کی دی وهرناگریت.

۱- درستهيا ئيکيدا، کو رستهيهکا ليکدايه وبهري هينگی دوو رسته
بوويه هر ئیک رستهيهکا ساده بوويه:

۱- نهو خورت سهرفرازن.

۲- نهو خورت ژبو ملله تي دخهبتن.

هر ئیک ژفان رستهيين ساده، ژ نيهاد و کارهکی ناتهواو و تمامکهران
پيکها تيه، لی دهمی مه دايه پال ههف ژبو دروستکرنا رستهيهکا ليکدايه ،
نهم هاتين ل جهی گرييا (نهو خورت) کو گرييهکا نافی يه درستهيا
دوویدا پهیفا ليکدر (کو) مه دانا چنکو جیناقهکی ليکدره.

۲- درستهيا دوویدا کو پيشتر ژ دوو رستهيين ساده پيکها تبوو:-

۱- نهو ماموستا هاته شههیدکرن.

۲- نهو ماموستا پيشمه رگه بوو.

د هر ئیک ژوان رستهياندا پهيفيت (نهو ماموستا) هاتيه بکارئينان،
درستهيا ئيکيدا ئه رکی جيگری بکهري ديتيه و ديا دوویدا ئه رکی نيهایی
ديتيه، لی دهمی مه رستهيا دوویدا مه جیناقی ليکدر (کو) بکارئينا.

۳- هر ب فی رهنگی، درستهيا سيی ژيدا کو ژدوو رستهيين ساده
پيکها تيه:-

۱- نهف کچه هيڤيا گه لييه.

۲- نهف کچه دچيته قوتابخانی. پيکها تيه ، دهسته پهیفا (نهف کچه)
مه لا دايه ول جهی وی (کو) بکارئينايه کو جیناقهکی ليکدره.

۴- درستهيا چواریدا کو رستهيهکا ليکدايه و بهري هينگی ژ دوو
رستهيين ساده پيکها تيبوو:-

ئ- ئەو كتیب یا منه.

ب- كتیب لسەر مېزىيە.

د ھەر ئىك ژفان رستەياندا پەيڤا (كتیب) ئەركى نىھادى دىتییە، لى دەمى مە دگەل ئىك بكارئىناينە. درستەيا دوويیدا ل جھى دووبارەكرنا پەيڤا (كتیب)، جىناقى لىكەر (كو) ھاتییە بكارئىنان.

۵- درستەيا پىنجیدا كو رستەيەكا لىكدايە و پىشتر دوو رستەيىن سادە بووینە:-

ئ- ئەف باژیرە یى جوانە.

ب- ئەف باژیرە جادەيىن وى ژۆرن.

ھەر ئىك ژفان رستەيىن سادە ژ نىھاد و كارەكى ناتەواو و تمامكەرەكى پىك ھاتییە، لى دەمى مە دگەل ئىك بكارئىناينە، ژبو دروستكرنا رستەيەكا لىكداى، مە ل جھى دەستە پەيڤا (ئەف باژیرە) درستەيا دوويیدا جىناقى (كو) بكارئىنا كو جىناقەكى لىكەرە.

۶- درستەيا شەشىدا ھەر ب وى ئاوايى درستەيا دوويیدا ل جھى پەيڤا (براىەتى) جىناقى (كو) ھاتییە بكارئىنان.

۷- درستەيا ھەفتیدا ل جھى دووبارەكرنا پەيڤا (رەواندوز) جىناقى (كە) ھاتییە بكارئىنان.

دهستوور:

- ۱- جیناڤائی لیکدهر ئه و په یشه کول جهی نافی که سه کی یان تشته کی دهیته بکارنیان کو پیشتری هاتییه باسکرن، ههروه سا دوورسته یان پیکشه گریدهت، درسته یه کیدا ریک دنیخیت.
- ۲- جیناڤین لیکدهر (کو، که) نه.
- ۳- جیناڤائی لیکدهر بههرا پتر دکه قیته پشتی وی نافی کو درسته یا دوویندا جهی وی گرتییه.

راهینان (۱)

- ژفان رسته یین لیکدای ههردوو رسته یین ساده ژیک جودا بکه:-
- ۱- نه و که سی گو زارو کین خو باش پهروه ده کهت، نیشتمان پهروه.
 - ۲- نه و رهزی گو ته کیلای یی بابی منه.
 - ۳- ماموستایان که رهنجی فیگردن پیشکesh بههوانیشتمانیان دکهن پیشه وای گهن.
 - ۴- نه و پارئی گو تو به لاق دکهی، سامانی مله تییه.
 - ۵- نه و نازادیا هوون دبینن، بهرهمی قوربانیدانییه.
 - ۶- کوردستانی عیراق که به خوینی شهیدان نازادکرا، پیشکesh وتوو.

راهینان (۲)

- نه فان رسته یان شروقه بکه:-
- ۱- نه و قوتابییی کو مه دوهی دیتی، خارزایی ته یه.
 - ۲- نه و گلهی که به نازادی بژیت، سه رفه رازه.

رسته یا نایته (لیکدای)

قان رسته یان بخوینه :-

۱- نهو هوزانین کو ته ژبه رکړین ، گه لهک دخوښن .

۲- که رکوک/کو دمپژوویندا ب (نارابخا) ناقداره ، ساره کی کوردستانییه .

۳- ته نه بهیستییه کو دلوقانی خویندنا خو تمامکرییه .

۴- نه ت زانیوه که چیروکی مهم و زین به شاکاری خانی داده نری؟

۵- تو نرانی کو هیژ د ئیکگرتنیدایه .

به رچا فکرن :

هر ئیک ژقان رسته یین سه ری د بنیاتدا ژ دوو رسته یین ساده و سه ربخو پیکهاتییه پاشی ب هاریکاریا جیناف یان نامرازی (کو ، که) هاتینه لیکدان و بوویه رسته یه کا (لیکدای) . درسته یا لیکدایدا رسته کا ساده یا سه ره کی و سه ربخو ژ لای و اتای قه کو دبیزنی (شارسته) ، لی رسته یه کا دی ژی تیدایه سا سه ربخو نییه ژ لای و اتای قه ، به لکو سه رب شارستیقه یه ، نامراز یان جینافی لیکدر دکه فته پیشیا وی؟ دبیزنی : (پارسته) .

بو نمونه درسته یا ئیکیدا کو رسته یه کا لیکدایه (نهو هوزان گه لهک دخوښن) شارسته یه لی (کو ته ژبه رکړین) رسته یه کا سه ربخو نییه به لکو سه رب شارستیقه یه دیاره جینافی لیکدر (کو) که فتی یه پیشی ؛ لهو دشین ب ساناهی (پارسته) یی ژ (شارسته) یی جودا بکه یین ، دیاره چ پارسته یان شارسته هر ئیک ژوان (کار) ی خو هه یه ، ب فی چه ندی رسته یا لیکدای چه ند کار تیدا هه بن هند شارسته و پارسته یین تیدا .

- ۱- رسته يا ليكدای ژ دوو رسته بين ساده يان پتر پيڼك دهيت ب هاريكارييا په يشا ليكدەر: جيناڤ يان نامرازي (كو، كه) دهينه ليكدان ههڤ.
 - ۲- درسته يا ليكدایدا نه و به شي سهره كي و سهر بخويه دبيژني (شارسته) لي نه و پشكا كو سهر بخونيبه رامانا وي گريډايي رامانا شارستي يه دبيژني (پارسته).
 - ۳- په يشا ليكدەر درسته يا ليكدایدا هه ردهم دكه قيته پيش (پارسته) يي نه و ب ساناهي دشين درسته يا ليكدایدا شارستي ژ پارستي جودا بكه يين.
 - ۴- ژمارا كارين رسته يا ليكدای، ژمارا پشكين وي دهر دنيخن، واته درسته يا ليكدایدا چه ند (كار) هه بن هند به شه رسته زي دي هه بن.
 - ۵- په يشا ليكدەر دبته جيناڤي ليكدەر گه ر ل جهي ناڤه كي يان جيناڤه كي هات وه كي: نه ف كتيبا كو لسهر ميژي يه يا هه قالي منه.
- لي نه گه ر تني دوو رسته يان پيڼكه گريډهت وي ده مي دبته نامرازي ليكدەر، چونكه جهي هيچ ناڤه كي ناگريت وهك:
- نه ت بيستووه كه هه ولير پايته ختي كوردستاني عيراقه.

راهینان (۱)

ئەفان درسته یین لیکدایدا بکاربینه:-

- ۱- کو هوزانفانه کی مه زنبوو.
- ۲- که کوردستان ئاوه دان ده که نه وه.
- ۳- کو ته فروشتی.
- ۴- کو ته دیتییه.
- ۵- کو سالار ب دویف زانستی دگه رییت.
- ۶- کو حکومه تا هه ریما کوردستانی پروژین مه زن فه دکه ت.
- ۷- که گوندیکی خوش بوو.

راهینان (۲)

په یفا (کو) و (که) هه ر ئیک ژوان ددوو رسته یاندا بکاربینه ب
مه رجه کی جاره کی جیناکی لیکده ربن و جاره کی ژی ئامرازی لیکده ر.

راهینان (۳)

فان قالا هییان ب ره نگه کی پر بکه کو رسته یه کا لیکدای ژی پیک بهیت:-

- ۱- من بهیستییه،.....
- ۲- ئەم دزانین،.....
- ۳- گوران له هه لجه له دایک بووه.
- ۴- هه له بجه کو شاره کی مه زنی کوردستانییه.
- ۵- ئەوی کو نیشتمان پهروه ربیت

راهینان (۴)

فان رسته یا شروفه بکه:-

۱- ئەو قوتابیئە کو دوھی هاتی، سه رکه فتتیئی ئیکی بوو.

۲- ئەو کوردی کو خهبات کری، جهی ریزگرتنییه.

دروستکرنا نافی واتایی

۱- کاکى برا کاکى کورد
له ههر کوئ ههئ شهئى ياگرد
وهه توى گوى پياوهئى
شل كه بؤ لای کوردایهئى
(کامل ژیر)

۲- جاران په ناگایى شه وانم
گهرمى و نهرمى نه و نامیزه
نامیزی ناوه لای ژن بوو
مایهئ هه سانه وهئ من بوو
(هیمن)

۳- کوشتم ته ب داخا دوو چاقا
تیر کو به ردابوو هناقا
نه شيام نه ز پاقیم دوو گاقا
ژ کویری و ساریا برینئ
(تا هر روشدى)

۴- ههر له زاخو هه تا کرماشان
له مه هاباد هه تا سلیمانى
پرسه یه ، ماته مه ، به خو دادان
ناله ناله له باتى گورانئ
(گوران)

۵- کوردینى یامه ناگره كه ههر هه له
ناگردانه دلى مه تژئ په له
(به درخان سندي)

6- مخابن بۇ جەھى كوردان

نەو لى بوويه ئىقارى

هەتا نەقرو دخەودامان

بەسەردا هات شەفا تارى

(ئەحمەدى نالەبەند)

بەرچاقكەرن:

دېروگرامى سالىن بۇرىدا، و دبابەتى دابەشكرنا ناقى ژلايى
هەبوونىقە، مەزانى كو ناقى واتايى دوو جۇرە، جۇرى ئىكى ئەو ناقن يىن
دبىياتدا ناقىن واتايىنە وەكى:

شەرم، ژىر، هوش، هيز • جۇرى دوويى ئەو ناقىن واتايىنە كو
دەسكرد و دروستكرىنە و ئەف دروستكرنە ژى لپەى ياسا و بنەمايىت
تايبەتى پىك دىت، لەوما ژبو رoonكرنا چەوانىيا دروستكرنا ناقى واتايى،
ئەگەر تەماشەى نمودان بكەين دى بىنين:-

1- د هەردوو مالكىن هوزانا ئىكىدا، دوو ناقىن واتايىن دروستكرى
هەنە، (پىاوەتى)، (كوردايەتى)، قان دوو ناقان بوونەكا سەربخو
يىنە تنى دھزو بىراندا هەست پى دەيتە كرن، يا ئىكى ژ ناقى
(پىاو) و پاشگرى (ە تى) و يا دوويى ژ ناقى (كورد) و پاشگرى
(ايەتى) هاتىنە دروستكرن.

2- د هەردوو مالكىن هوزانا ژمارە (۲) دا و مالكىن هوزانا ژمارە (۳)
ناقىن واتايى (گەرمى)، (نەرمى)، (كوبرى)، (سارى) بەرچاقكەفن،
ئەف چار ناقە ژى ژ (هەفالتاف) ى و پاشگرى (ى) هاتىنە
دروستكرن.

۳- ئەگەر مالکین ھوزانین ژمارە (۴) بخوینین، دى بینین ھەردوو ناڤین واتایی (پرسە)، (نالە) ب ئیک یاسا ھاتینە دروستکرن، ئەو ژى پیکھاتییە ژ رەگى کارى دگەل پاشگری (۵)، چونکە (پرسە) ژ رەگى کارى چاوکی (پرسین) و (نالە) ژى ژ رەگى کارى چاوکی (نالین) دگەل پاشگری (۵) ھاتینە دروستکرن.

۴- ھەر وەسا مالکین ھوزانا ژمارە (۵) دا ناڤین واتایی یین دروستکرى (رەفتار ، کردار ، دیدار) ژ قەدى چاوکی و پاشگری (ار) ھاتینە دروستکرن.

۵- ھەر وەسا مالکین ھوزانا ژمارە (۶) دا ژى ، ناڤى واتایی (خەو) بەرچاڤد کەڤیت، کو رەگى کارى چاوکی (خەوتن)ە وئەو بخو بوویە ناڤى واتایی.

دەستوور:

ناڤى واتایی، ناڤەکە ئەوئ ب خو ھەبوونەکا سەربە خو نینە، بەئکو د ھزر و خە یالیدا پەیدا دبیت ئەڤ جۆرە ناڤە ژى دبیتە دوو جۆر:-
 ئ- ناڤى واتایی پینجى: کو ئەو ب خو دبىاتدا ناڤەکى واتایی یە.
 ب- ناڤى واتایی دەستکرد (دروستکرى): ب ڤان ریکان دەینە دروستکرن:-

۱- ناڤا دگەل پاشگرەکی، بە ھرا پتر ژى پاشگرین دەینە بکارنinan ئەڤەنە:

(ی ، ە تى ، یە تى ، ایە تى ، یین ، ینى ، اتى ، یى) .

۲- ھەڤالناڤا دگەل پاشگرەکی: پاشگر ژى بە ھرا پتر ئەڤەنە:

(ی ، یە تى ، یتى ، ایى ، ە ، اتى ، ا) .

ئەف پاشگرە ژى دەيتە زىدەگرنا لسەر:-

- ئ- ھەفالتاڧى چەوايىيى، وەك : رەشى، باشى، بلندى
 - ب - ھەفالتاڧى بگەرى داريژتى، وەك : سەرپەرشتياري، دانايى، زانايى ...
 - ج - ھەفالتاڧى بگەرى ليكدايى، وەك گەشبينى، رەشبينى، گيا نيازي . . .
 - ۳- رەگى كارى دگەل پاشگرى (ە) وەك : پرسە، پژمە،
 - ۴- جار ژى ھەيە رەگى كارى ب خو دبیتە ناڧى واتايى: خەو، جەنگ، رەنج..
 - ۵- قەدى چاوكى گەل پاشگرى (ا ر) وەك : كريان، مرار، رەفتار.
 - ۶- ھەمى چاوك وەك ناڧى واتايى بكاردەيتن: ھاتن، چوون، كرين، مان، خویندن
- * وەكى ھەر ناڧەكى ئى دبیتە (نيھاد، بگەر، بەرگار، تاممەكر يان ديارخەر) ئى ناڧى، تاممەكرى بەياريدە، تاممەكرى كاري ناتەواو).

راھینان (۱)

دڧان دیرە ھوزاناندا ناڧين واتايى يين دروستكرى دەستنيشان بگە و جوړى دروستكرنا وان بيژە:-

- ۱- لى ھيڧى دكەم ژ موستەفـيدان
ھەرفان نەگرن ژ موستەفـيدان
ئەف نامە ئەگەر خرابە گەر قەنج
كيشايە مە دگەل وى دوو سەد رەنج
- ۲- جوامپرى و ھيمەت و سەخاوەت
ميريني و غيرەت و جەلادەت
ئەو خەتمە ژبو قەبيلي ئەكراد
وان دانە ب شير و ھيمەت و داد

راهینان (۲)

ياسا دروسکرنا شان ناڤين واتاين دروسکری بنڦيسه:
(خوشه ويسي، کريتي، کوخه، برساتي، تهقه، دوستيني،
مروفايه تي، کوريني، گهرما).

راهینان (۳)

به رسقا شان پرسياران بده

- ۱- جوداهي دنابهره را ناڤي بهرجهسته و واتاي چيه؟
- ۲- پينچ چاوگين دهنگي بينه و ناڤي واتاي ڙي دروستبکه.

راهینان (۴)

دقان رستاندا، ئه و په يقين هيل لبن کيشاي شروقه بکه:-

- ۱- زاناي سهره کانيا بهخته وهری يه.
- ۲- کار به ناله و گريه چاره سهر ناکريت.
- ۳- ڦي دوڙي ئارامي پي دڦيت.
- ۴- ئاخفتنا زور بو مروڦي کريتيه.

هه فالنافی ژمارهیی

۱- هه فالنافی ژمارهیی بنجی

هه فان نمونهیان بخوینه:

۱- دل بهری ئیرو سه هر ناقتیه جهرگی من دوو دوخ
یهک ل سینه یهک ل دلدا له و ژمن تین ناخ و نوخ

(مه لایی جزیری)

۲- بیست و جهوت سانه من رهنجیهری تووم
هه فالنامهیی کتیب
به نان و ناوو جل و بهرکی تووم
خزمه تم کردی له ئیران و رووم

(بیکهس)

۳- پتر ژ پینج سه ده که سان ل ناههنگی ناماده بوون.

۴- نهف سانه جل خویندکار ده رچووون.

۵- هزار په رتووک د په رتووکخانا خویندنگه ها مه دا هه نه.

۶- سی چوار قوتابی د پولا مه دا زیره کن.

به چاڦڪرن:

ٺهگر ٺهقان نمونن هيان بخوينين ڏي بينين:

۱- د نمونن هيا ٺيڪيدا هه ڦالنائين ٺمارهين (دوو) و (يهڪ) ڪو هر

ٺيڪ ٺوان ٺيڪستيه بهري ٺاههڪي، بو هندي پهسنا وي ٺاڦي

پي بهيته ڪرن و دهستنيشانا هٺمارا وان (دو خان) پي بهيته ڪرن

ڪو ل سنگ و دلين وان دايه، واته سنورهڪي بو ٺمارهيا وي ٺاڦي

هاتيه دانان، ٺه ڦالنائيه بي هاريڪاري ل پيش ٺاڦي هاتيه

دانان.

۲- د نمونن هيا دوويڏا ٺي هه ڦالنائين ٺمارهين (بيست و هوت) ڪو

هه ڦالنائيه ڪي ليڪدايه ٺ دوو هه ڦالنائين ٺمارهين ساده دروست

بوويه، يي ٺيڪي (بيست) و يي دووي (هوت)، ٺه ڦ دوو هه ڦالنائيه

ٺي ب ٺامرازي (و) هاتينه ليڪدان و ل پيش ٺاڦي (سال) هاتيه

دانان بو هندي دا پهسنا وي ٺاڦي پيڪهين و سنورهڪ بو هٺمارا

سالان بهيته دانان، ٺه ڦالنائيه ٺي بي هاريڪاري ل پيش

ٺاڦي هاتيه دانان.

۳- درستهيا سيڏا هه ڦالنائين ٺمارهين (پينج سهه) ڪو

هه ڦالنائيه ڪي ليڪدايه ٺ دوو هه ڦالنائين ٺمارهين ساده دروست

بوويه، يي ٺيڪي (پينج) ويي دووي (سهه)، بي هاريڪاري هاتينه

ليڪدان و سنورهڪ بو هٺمارا ڪهسان بهيته دانان، ٺه ڦ

هه ڦالنائيه ٺي بي هاريڪاري ل پيش ٺاڦي هاتيه دانان.

۴- درستهيا چوارڏا هه ڦالنائين (چل) بي هاريڪاري ل پيش ٺاڦي

(خويندڪار) هاتيه دانان دا هٺمارا خويندڪاران دهستنيشان بڪهت

و پهسنا وي ٺاڦي ٺي پي بهيته ڪرن.

۵- درسته يا پيڻجييدا هه ڦالناڦي (هزار) بي هاريڪاري ل پيش ناڦي
(په رتووک) هاتيه دانان دا هژمارا په رتووکان دستنیشان بکته و
په سنا وي ناڦي بي بهيته کرن.

۶- درسته يا شه شيدا هه ڦالناڦي (سي چوار) ل پيش ناڦي قوتابي
هاتيه دانان و بي هاريڪاري په سنا ناڦي پيهاتيه کرن و
سنوورهڪ دانايه بو ژمارا قوتابييان، لي ژبه رکو گومان
دهژماريدا هه يه ژبه رهندي هيچ نامرازڪ دناڦهرا واندا نه هاتيه
دانان.

دهستوور:

هه ڦالناڦي ژماره يي بنجي، هه ڦالناڦه که ناڦي پشتي خو (تمام کري وي) ب
هژمار دستنیشان دکته و سنوورهڪي بو هژمارا وي دادنيت.

۱- نهو ناڦي لدويڦ هه ڦالناڦي ژماره يي بنجي دهيت، ساده بيت يان نه ساده بيت،
دڦيت تاڪ بيت، به لي ده مي دپيڙين (ب شش روژان من کاري خو تمام کر)، (شش
روژان) دي بيته گريه کا هه ڦالڪاري.

۲- هه ڦالناڦي ژماره يي بنجي بي هاريڪاريا نامرازي دانه پال (ي) دنيڦينه بهري
ناڦي تمام کري، به لي نه گهر نامرازي دانه پال (ي) بيڦينه دناڦهرا واندا وي ده مي
هه دوو پيڦه دي بنه گريه هه ڦالڪاريا کاتي وهڪ:

شورهشا کوردي ل يازدهي نه يلوولي سه رهدا.

لڦيردا (يازدهى نهيلوول) گرييه كا هه قالڪارييه، يان دشيئين بيژين وهكى
ژمارهيا ريڪخستنويه، نهف شيويه پتر دگهل هه يقان بكاردهيت.

۳- نهگه ر دوو ژماره لدويڦ ئيڪ هاتن و گومان د ژماره ييدا هه بوو،
نامرازى (و) دناقبهرا واندا ناهيته دانان وهك :

من پينج شهش سيف خوارن. دڦيريدا وي ژماره يى گومان تيدا هه يه
چونكى دببت پتر يان كيمترين ژ (پينج، شهش)

۴- هه قالنافين ژماره يين بنجى (ههشت، نهه، دهه) پيڪفه دهين و بي
نامراز. بو نمونه (ههشت نهه دهه زهلام هاتن) (ههشت نو ده پياو هاتن)

۵- ژ ژماره (بيست) و سهردا نهگه ر گومان د ژماره ييدا هه دببت
سهه رگرى دهينه گوتن وهك

بيست سيه كهس هاتن.

حهفتى ههشتى قوتابى ده رچوون.

۶- ژماره (دهه) و دهه جاريين وي (سهه - هزار ۰۰۰ هتد) دشياندا يه
نيشانه يا كو (ان) دانينه سهه ر ويژين:

سهه دان پيشمه رگه هاتنه شهه هيدكرن.

ب هزاران كورد هاتنه كيميا باران كرن.

۷- هر دهه كى مه بقيت (بر) ا تشته كى دهستنيشان بكهين دى په يقه كى
ئنين كو وي (بر) دى دهستنيشان بكهت و لپه ي ژماره يى دى

بكارئينين وناقى هژمارى دى پى كهينه ناقه كى ليكدائى وهك :

من سى كيلويين شهه كرى كرين.

زه قيا مه شهش جو هال گه نم ژى هاتن.

ٺهڻا ٻه ڀيڻن ل خوارئ بؤ ڦان مه بهستان بڪاردهين هندهڪ ڙڦان په ڀشان :

ٺ- نه ڦهر ————— بؤ مروڦان: شڀست نه ڦهر دفرو ڪندا بوون.

ب- سهر ————— بؤ ته رڻق و ته والي: من شهش سه رين بزنان هه نه.

پ- دهست ————— بؤ جلك و نڦينا: وي دوو دهستين جلكان شو ڀشتن.

ت- بهرگ ————— بؤ په رتو وڪان: وي سي بهرگين په رتو وڪين ريزماني

ڪرين.

ج- چاڱگ - چاوه ————— بؤ (ڇوور - برڪا ڦاڦي): برڪا ڦاڦي سي

چاڦڪين ههين.

چ- پارچه ————— بؤ زهڦيان: سهه پارچه زهڦي ب سهر مامو ستا ياندا

دابه شڪرن.

ح- بن - بنه ————— بؤ دارو باران: من چوار بنين دارا چانن.

خ- دانه - ڪت ————— بؤ تشتي دهيت هڙمارتن: من دوو دانه پينووس

هه نه.

د- جووت ————— بؤ پيلاڦ و ڳورا: ڪاوهي دوو جو تين پيلاڦا ڪرين.

٨- په ڦي (هنده - ٺه وهند) هه ڦالناڦي ڙماره يي نادياره ڙ سيي تا

نه هي دگه هينيت وهڪ :

بيست و هنده ساله من تو نه ديتي.

په نجاو ٺه وهنده ساله بيڪهس شاعير ڪوچي دوايي ڪردووه.

٩- ڙمارهيا بنجي يا ساهه ڙ (يهڪ - ٺيڪ) ي دهست پي دڪهت تا

(نه هي) ب ڙماره يين (دهه - بيست - سيه - چل ٠٠٠) دبيڙن

(سهره ڳري).

١٠- ڙمارهيا بنجيا ليڪداي ڙي ب ڦي رهنگي پيڪ دهيت:

ٺ- ڙ دوو ڙماره يين بنجي تيڪهل وهڪ: يازده - دوازه - هه ڙده ٠٠٠)

ب- ژدوو ژماره یین بنجیین ساده یان پتر ب هاریکاریا ئامرازی (و)
دابنه رهخ ئیک وهک :

بیست و دوو، چل و شهش، سهه و چل و پینج.

پ- ژ دوو ژماره یین بنجیین ساده بی هاریکاریا ئامرازی (و) دابنه
رهخ ئیک وهک :

شهش هفت - ههشت نهه.

ت- بکارئینانا په یفا دهستی شانکرنا (بر) ا وی ناخی کو دئخنه پیتش
ناخی وهک :

من دوو سه ریین کافران هه نه.

کو دقیریدا (دوو سهه) دبیته ژماره یه کا بنجیا لیکدای.

۱۱- نه گهر دوو ژماره یین بنجی دیه ک خانه دا بن (دههان، بیستان،
سیهان ۰۰۰) ناخی هژمارتی دکه فیته پشتی ههردووکان وهک :

چوار پینج مروّف هاتن. (چوار - پینج) ژخانه یا ئیکانن.

چل و دوو وچل و سی کچ دخی خویندنگه هییدا دخوینن. (ههردوو
ژماره خانه یا چلانن)

به لی نه گهر نهو دوو ژماره یین بنجی دیه ک خانه دا نه بن پیدقییه ل پشت
هه ر ئیک ژوان ناخی هژمارتی بهیته بهسکرن وهک :

چل و نهه کهس پینجی کهس هاتن. دروست نینه: چل و نهه پینجی کهس
هاتن. (۱)

(۱) گه له ک جاران دشیناندا هه یه بیژین: نهه دهه زه لام هاتن. به لی نهه دهربرینه دروست نینه.
راستییا وی نهوه بیژین: نهه زه لام دهه زه لام هاتن.

تیبینی:

ژماره یا بنجی دگه ل په یقین دی بکاردهین و هه فالناقی لیکدای دروست دکهن
وهک:

هه یقا چوارده شهقی (چوارده شهف)
زاروکی ئیک سالی (ئیک سال)

راهینان (۱)

ئه شان بو شاییان ب په یقه کا گونجای پر بکه:

- ۱- وی دوو _____ جلکان شوشتن.
- ۲- هزار _____ په رتووک بو په رتووکخانه یا مه ب دیاری هاتن.
- ۳- ئه فرو من سی _____ بزن ژ بازاری کرین.
- ۴- ره زقانی شهش _____ دار سیف چاندن.
- ۵- مام خدری دوو _____ زهقی ل گوندی هه نه.

راهینان (۲)

دقان رسته یین خواریدا هه ر په یقه کا هیل ب ریژا داهاتی شروقه بکه:

- ۱- دوهی کاوهی سی دانه قه تم کرین.
- ۲- من بیست برادره و ته یازده برادره هه نه.
- ۳- نازادی دوو سی سیف خوارن.
- ۴- هزاران سه رباز د جه نگیدا پشکدار بوون.
- ۵- سه ربری دوو کافرین قه له و قه کوشتن.

راهینان (۳)

۱- جیاوازی دناقبه‌را ژماره‌ی بنجی لیکدای ب هاریکاریا ئامرازی

لیکده‌رو ژماره‌ی لیکدای بی ئامرازی لیکده‌ر چیه؟ ب نمونه‌ی روون بکه.

۲- جیاوازی دناقبه‌را په‌یقین هیل ل بندا یین فان دوو رسته‌یین خوار

چیه؟

ئ: ل روژا پینجی ئاداری گه‌لی کورد راپه‌ری.

ب- ته‌مه‌نی له‌زگینی برایی من پینج ساله.

هه فالنایش ژماره یی

۲ - هه فالنایش ژماره یی ریکخستن

ئ - ئەقان رسته یان بخوینه:

- ۱- خویندکارا ئیکئی (یه کئی) هه می سالان ژ لایئ و مزاره تا په رومردئ قه دهیته خه لاتکرن.
 - ۲- ئەندا زیاری سینی ژانکویا دهوکی دمرچوویه.
 - ۳- ل سالیادا دهی یا راپه رینا گه ئی کوردستان هزاران سلافا بوگیانی پاکئ شه هیدان.
 - ۴- کهسی سه د و بیست و دووی ژرونشتییان برای منه.
 - ۵- خانین پینجی مالا منه و یی (ئی) شه شی مالا برای منه.
 - ۶- خویندکارا ئیکئی هاته خه لاتکرن و یا (ئا) دووی نه هاته خه لاتکرن.
- ب-
- ۱- خویندکاری یه کهم هه موو سائیک له لایه ن و مزاره تی په رومرده خه لات دهکریت.
 - ۲- یه کهم خویندکار هه موو سائیک له لایه ن و مزارتی په رومرده خه لات دهکریت.
 - ۳- دوومین (دوهه مین) کوئگره ی ماموستایانی کورد له سالی ۱۹۶۰ز له شه قلاوه گریدرا.
 - ۴- له دهیه مین سالیادی راپه رینی گه ئی کوردستان هه زاران سلاو بوگیانی پاکئ شه هیدان.
 - ۵- سه د و بیست و دووم (دوهه مین) کهس له دانیشتون برای منه.

بهرچاڦڪرن:

ٺهڪر ته ماشهه رسته يئن سهري بڪهين دي بينين:

۱- درسته يا ٺماره (۱) يا (ٺ)دا، هه ڦالنائڻي ٺماره يئ بنجي (ٺيڪ - يهڪ) مهڪره (ٺيڪي - يهڪي) ڪو هه ڦالنائهڪي ٺماره يئ ريڪخسته بو هندي دا پلهو خانه يا وي خويندڪاري دهستنیشان بڪهين يا ڪو هه مي سالان ٺلايي وهزارهتا پهروهري ڦه دهيته خه لاتڪرن.

ٺامرازي دانه پال (ا) بو رهگهزي (مي) ڪو فتييه دنابهره نافي (خويندڪار) و هه ڦالنائڻي ٺماره يئ ريڪخستن (ٺيڪي - يهڪي).

۲- درسته يا ٺماره (۲) يا (ٺ)دا هه ڦالنائڻي ٺماره يئ بنجي (سي) مهڪره (سيي) ڪو هه ڦالنائهڪي ٺماره يئ ريڪخسته بو هندي دا پله يا وي ٺهاندازي دهستنیشان بڪهين، ٺامرازي دانه پال (ي) بو رهگهزي (نير) ڪه فتييه دنابهره نافي (ٺهاندازيار) و هه ڦالنائڻي ٺماره يئ ريڪخستن (سيي).

۳- درسته يا ٺماره (۳) و (۴) و (۵) و (۶) يا (ٺ)دا هه ڦالنائڻي ٺماره يئ بنجي (دهه) بوويه (دهي) و (سه دوو بيست و دوو) بوويه (سه دوو بيست و دووي) و (پينج) بوويه (پينجي) و (شهش) بوويه (شهشي) (ٺيڪ) بوويه (ٺيڪي) ول پاش نافي هڙمارتيي خو هاتييه، ٺامرازي دانه پال (ا) بو رهگهزي (مي) و ٺامرازي دانه پال (ي) بو رهگهزي (نير) ب ڪار هاتييه.

۴- درسته يا ٺماره (۱) يا (ب)دا هه ڦالنائڻي ٺماره يئ بنجي (يهڪ) مهڪره (يهڪم) ڪو هه ڦالنائهڪي ٺماره يئ ريڪخسته ل پشتي نافي خويندڪار هاتييه، ٺامرازي دانه پال (ي) ڪه فتييه دنابهره واندا . (خويندڪاري يهڪم).

۵- درسته یا ژماره (۲) یا (ب) دا هه قالناقی ژمارهیی ریکخستن (یه کهم) پیش ناقی هاتییه و ئامرازی دانه پال (ی) بکار نه هاتییه. (یه کهم خویندکار).

۶- درسته یا ژماره (۳) یا (ب) دا هه قالناقی ژمارهیی بنجی (دوو) ب هاریکاریا پاشگری (همین - ههمین) بوویه (دووهمین - دووههمین) کو هه قالناقه کی ژمارهیی ریکخستنه، ل پیش ناقی (کو نگره) بکارهاتییه بو دستنیشانکرنا پله یا وی کو نگره ی، ئامرازی دانه پال (ی) بکار نه هاتییه. ئەف هه قالناقه یا په سند ئەوه هه ردمم ل پیش هژمارتییی خوبیت. بو نموونه ئەگەر بهیته گۆتن: ((بینجهمین خانوو مالی ئیمه یه)) په سند تره کو بهیته گۆتن. ((خانوی بینجهمین مالی ئیمه یه))

۷- درسته یا ژماره (۴) یا (ب) دا هه قالناقی ژمارهیی ریکخستن (دهیهمین) بو مه بهستا دستنیشانکرنا پله یا سالتیادا راپه رینا گه لی کوردستانی ب کارهاتییه. ئەف هه قالکاره ل پیش ناقی هژمارتییی خو هاتییه، ئامرازی دانه پال (ی) دناقبه را واندا ب کار نه هاتییه.

۸- درسته یا ژماره (۵) یا (ب) دا هه قالناقی ژمارهیی ریکخستنی (سه د و بیست و دووم (دووهمین) هه قالناقه کی لیکدایه و ئەو ژماره ب هاریکاریا ئامرازی لیکدهر هاتینه لیکدان و نیشانه یا (م) یان (همین) دی چیه سه ر ژماره یا دو ماهیی، واته ژماره یا دو ماهیی دی نیشانه یا ریکخستنی وه رگریت.

دهستوور:

۱- هه قانناقی ژمارهیی رینکخستن، نهو هه قانناقه کو پله یا هژمارتینن خو ب شیوهی رینکخستن یان ریزبه ندی رادگه هینیت.

۲- دشیوه زاری کرمانجییا ژووریدا هه قانناقی ژمارهیی رینکخستن ب هاریکاریا پاشگری (ئ) دهیتته دروستکرن، کو دچیتته سه ر دو ماهیکا هه قانناقی ژمارهیی بنجی. بو نمونه وهکو: (شهش - ششی) (دهه - دههی) (هزار و سه د و بیست و پینج - هزار و سه د و بیست و پینجی) ۰۰۰

۳- نه گهر هه قانناقی ژمارهیی بنجی ب نیک ژشان پیتین بزوین (ا - ئ - و - ی) هاتبیت، ناقبه ندا (ی) دئ ئیخینه دناقبه را وی ژمارهیی و نیشانه یا (ئ) دا بو نمونه وهکو:

سی: سینی

ب- نه گهر هه قانناقی ژمارهیی بنجی ب پیتا بزوینا (وو) دو ماهی هاتبیت ناقبه ندا (و -) دئ ئیخینه دناقبه را وی ژمارهیی و نیشانه یا (ئ) دا، بزوینا (وو) دئ کورت هیته گوتن بو نمونه وهکو:

دوو + و + ئ = دووی.

هندهک جاران ناقبه ندا (ی) بکار دینن: دوو: دووی.

پ- نه گهر هه قانناقی ژمارهیی بنجی ب پیتا بزوینا (ه) دو ماهی هاتبیت پا په سند نهوه بزوینا (ه) لابهین و ل جهی وی نیشانه یا (ئ) دانین. بو نمونه وهکو:

یازده: یازدهیی

یازده: یازدی. نهقه په سندتیره.

۴- دشیوه زاری کرمانجیا ژووریدا هه قانناقی ژمارهیی رینکخستن هه می دهما دکه قیتته پشتی ناقی، بو دانه پالی ژی نامرازی دانه پال (ا) بو ره گه زئ (می) و نامرازی

دانه پال (ئ) بۆرەگەزى (نیر) ب کاردهیت، ئەگەر ناڤى ھژمارتى درستە يەكىندا
 بهیتە دووبارە کەرن و ب ئاشکەرا ناڤى ئەھینن بۆرەگەزى مې (یا - ئا) و بۆرەگەزى
 نیر (یى ئى) ب کار دەیت و شە و ناڤى ھژمارتى ھەمى دەما تاکە، بۆ نمونە وەکو:
 خويندکارا ئىكى پەروینە یا (ئا) دووى نازدارە.

خويندکارى ئىكى رزگارە یى (ئى) دووى جانگیرە.

۵- دشیووزارى کرمانجییا خواریندا ھەقائناڤى ژمارە یى رینکخستن ب
 ھاریکارییا (م - ھەم) و (مەین - ھەمین) دەیتە دروستکرن. کو
 دچنە سەر دووماھیا ھەقائناڤى ژمارە یى بنجى بەڤى رەنگى:

ئ- ئەگەر ھەقائناڤى ژمارە یى بنجى ب پیتا نەبزوين دوماھى
 ھاتىت پاشگرى (م) یان (مەین) دى ئىخینە سەر، بۆ نمونە وەکو:

یەك: یەكەم - یەكەمین

شەش: شەشەم - شەشەمین

ب- ئەگەر ھەقائناڤى ژمارە یى بنجى ب ئىك ژقان پیتین بزوين (ئ - ە - و - ا)
 دوماھى ھاتىت، ناڤەندا (ى) دى ئىخینە دناڤەرا ژمارە یا بنجى و پاشگرى (م)
 - (مەین)، یان پاشگرى (ھەم - ھەمین) دى بکارننن و ناڤەندا (ى)
 دەرناکەڤىت. بۆ نمونە وەکو:

سى: (سىيەم - سىيەمین) - (سىنەم - سىنەمین)

دە: (دەيەم - دەيەمین) - (دەھەم - دەھەمین)

نۆ: (نۆيەم - نۆيەمین) - (نۆھەم - نۆھەمین)

ب- ئەگەر ھەقائناڤى ژمارە یى بنجى ب پیتا بزوینا (وو) دوماھى ھاتىت ناڤەندا
 (و) دى ئىخینە دناڤەرا ژمارە یا بنجى و پاشگرى (م) - (مەین)، بزوینا (وو)
 دى ھیتە کورنکرن بۆ نمونە وەکو:

دوو: دوویەم - دوویەمین

نەگەر پاشگری (ھەم - ھەمىن)بىت پىۋىستى ب ناقبەندى نىنە ، بۇ نموونە وەكو :
دوو : دووھەم - دووھەمىن .

۶- نابىت ل شوينا ھەقائناقى ژمارەيى رىنخستن ، ھەقائناقى ژمارەيى بنجى
بكاربەينىن . بۇ نموونە دروست نىنە بىژىن :

(سالا ئىنك) ل شوينا (سالا ئىنكى)

(سالى يەك) ل شوينا (سالى يەكەم)

۷- ھەقائناقى ژمارەيى رىنخستن ئەوى ب ھارىكارىيا پاشگری (ھەمىن - ھەمىن)
درست دبىت ، نەگەر ل پىش ناقى ھژمارتىي خۇبىت پەسندترە .

بەلى ئەوى ب ھارىكارىيا پاشگری (ھەم - ھەم) دروست دبىت ل پىش يان ل پاش
ناقى ھژمارتىي خۇبىت دروستە . بۇ نموونە وەكو :

(يەكەمىن سالا - سەد و بىست سىيەمىن (سىيەمىن) كەس . يەكەم سالا - سالى يەكەم)

هه فالنافی ژمارهیی

۳- هه فالنافی ژمارهیی کهرتی

-۱

ن- $\frac{1}{3}$ سییهکا (سینیکا) پهزین خو من فروشت.^(۱)

ب- سییهکی مههکانی خو مم فروشت.

-۲

ن- $\frac{2}{8}$ دوو ههشت یهکا (دوو ههشتیکا) بهرهه می فی کارگه هی بو هه ژارانه.

ب- دوو ههشت یهکا بهرهه می نه م کارگه یه بو هه ژارانه.

-۳

ن- $\frac{3}{20}$ سی بیست یهکا (سی بیستیکا) خویندکاران ل نه زموونا ریزمانا کوردی
دهرنه چوون.

ب- سی بیستیهکی خویندکاران له نه زموونی ریزمانی کوردی دهرنه چوون.

(۱): (سیکا) فی دهیته گوتن.

-۴

د- ۲۵٪ ژ سهدان بیست و پینج کریکارین فی کارگه هی نه خویندهشان^(۱).
ب- له سهدان بیست و پینجی کریکارانی نه م کارگه یه نه خویندهوارن.

-۵

د- ۰,۷ ژ دههان جهفت کچین قوتابخانامه خه لکی دهوکینه.
ب- له دهیان جهفتی کچانی قوتابخانه که مان خه لکی دهوکن.

-۶

د- ۰,۴۰ ژ سهدان چل ماموستا خودان خانینه.
ب- له سهدان چل ماموستا خانووی خویمان هه یه.

-۷

د- ۰,۲۴۷ ژ هزاران دوو سهد و چل و جهفت سهرباز دجه نگیدا هاتنه کوشتن.
ب- له هزاران دوو سهد و چل و جهفتی سهربازان له جهنگدا کوژران.

-۸

د- $\frac{1}{2}$ نیشه کا دارستانی هاته سووتن^(۲).

ب- نیوهی دارستانه که سووتینرا

(۱) بیست و پینج ژ سهدی) ژی دهیته گوتن.

(۲) (نیفا) ژی دهیته گوتن.

به چاڦاكرن:

دخواندنا رسته يين سهريدا بو مه دهر دكه ښت كو دهر رسته يه كيډا هه ڦالناڦي ژماره يي هه يه كو هو يرييا وي ناڦي هژمارتي پشتي خو نيشان ددهت و نه ندازه ياي كه رتي را دگه هينيت.

۱- درسته يا ژماره ئيك يا (ئ) و (ب) دا هه ڦالناڦي ژماره يي (سيهك) نه ندازه يا په زين (مه زين) هاتينه فروشتن نيشان ددهت و ژدوو ژماره يين بنجي (سي) و (يهك) پيكهاتييه كو ب هاريكارييا نامرازي دانه پال (ا) و (ي) كاري خو كريبه.^(۱) نه ڦ جوړه پيكهاتنه تني دي د وان جوړه ژماره ياندا بيت يين كو ژماره يا دووي (يهك) بيت، وهك (چواريهك - چواريك) (شه شيهك - شه شيك) ۰۰۰

۲- درسته يا دووي (ئ) و (ب) دا هه ڦالناڦي ژماره يي كه رتي يي كو نه ندازه يا وي به ره مي دهر دئځيت يي بو هه ژاران هاتييه تهر خانكرن هه ڦالناڦي (دوو هه شت يهك) ه، كو ژماره يين بنجي (دوو - هه شت - يهك) پيكهاتييه و ب هاريكارييا نامرازي دانه پال (ا) ، (ي) كاري خو كريبه. دڦيره ژي دا هه ر ب هاريكارييا ژماره يا (يهك) دروست دبیت و دئځنه پشست ژماره يا دووي كو ژماره يا ژيرييه.

(۱) (ا) نامرازي دانه پاله دكرمانجيبا ژووريدا.

(ي) نامرازي دانه پاله دكرمانجيبا ژيريدا.

خواندنا ڦان جوڙه هه ڦالناڦين ڙمارهينن ڪهڙي ڏي ب ڦي شيوهي بيت.
 ل دهسٽيڪي هڙمارا سهري و لدويڦدا هڙمارا ڙيري پاشي هڙمارا (ئيڪ) ڏي
 ئيخينه سهري. ئەف جوڙه خواندنه دوان ڙمارهينن ڪهڙي دهرڊڪهڦن ئەويين
 هڙمارا سهري ڙ ئيڪي پٽر بيت، (سي پينج يهڪ)،
 (شهش هفت يهڪ)، بيست شيسٽ يهڪ) ۰۰۰ هتد.

۳- دهردوو رستهينن ڙماره (۳) ڙي دا ديسان هه ڦالناڦي ڙمارهينن
 ڪهڙي (سي بيست يهڪ) ڙ سي هڙماران پيڪهاتييه (سي - بيست -
 يهڪ) و ب هاريڪاريا نامرازي دانه پال (ا) درسته يا ئيڪيدا (ي)
 درسته يا دوويڦدا ڪاري خو ڪريه.

۴- درسته يا ڙماره چوار يا (ئ) و (ب) دا ڙي، ئەف جوڙه ڪهڙه ب ڦي
 شيوهي دهينه خواندن: (ڙ) يان (له) لديڦدا ڙيري ڪهڙي، ڪو
 (سهده)، پاشي هڙماري خوينين. بو نمونه وهڪو: $(\frac{25}{100} - 25\%)$
 (ڙ - له) سهدهان بيست پينج ئەف جوڙه ڙماره ڪهڙييه بو دبيڙن
 (ڪهڙي ساده).^(۱)

۵- درستهينن ڙماره (۵) و (۶) و (۷) ڙي دا ڙمارهينن ڪهڙي، ڪهڙين
 (دهي) و (سهدي) و (ههزاري نه و ب ڦي شيوهي دهينه خواندن:
 ئ- (ڙ - له) دههان (دهيان ۰۰۰ پاشي وي هڙماري)
 ب- (ڙ - له) سهدهان ۰۰۰ پاشي وي هڙماري

(۱) ڙ) دڪرمانجيا ڙووريدا.

(له) دڪرمانجيا خواريدا.

پ۔ (ژ - له) هزاران پاشی وی هژمارئ.

6- هژمارا (ئیک) و (دوو) ناکهفته بهر دستوری خواندنا کهرتین دیتر کو ژمارهیا

سهری (ئیک) بیت ویا ژیری (دوو) بیت ($\frac{1}{2}$) .

(بیف + نیو) دهیته گوتن.

نیشهکا گهنمی من هاته سووتن.

نیف سیف بو منه.

دهستوور:

1- ههفانناقی ژمارهیی کهرتی بهشهکه ژ هژمارا تمام نشان ددهت، واته نهاندازیی

وی کهرتی رادگههینیت، نهو نهاندازه ژی پینکھاتییه ژ چهندایهتییا ههردوو

بهشین وی کهرتی، نهو پیشاندان ژی ب هاریکارییا نامرازین دانه پال (ا) و (ئ) و

(ی) دهینه بجه نینان، نهو ناقی پهسنکری (وهسفری) ژی ل پشت وی ژمارهیا

کهرتی دهیت، نهف جورئ ههفانناقی ژمارهیی ههمی دهما لیکداینه .

2- نهگهر سهههیی ههفانناقی کهرتی یهک (ئیک) بوو، بهلی ژیرهیی ژمارهیی (سی)،

چوار (بوو، دگوتنیدا ژیره دی هیته گوتن پاشی (ئیک) یان یهک وهک

(چار ئیک) (چوار یهک) (ههشت یهک) .

3- نهگهر سهههه دوو یان پتر بوو، دگوتنیدا، سههه دهیته گوتن پاشی ژیره و ل

دوماهیی ژماره (ئیک - یهک) دی نیخینه سههه وهک (سی ههشت ئیک - دوو پینچ

یهک، هندهک جاران ب فی رهنگی دهیته خواندن (سی ل سههه ههشتی) (دوو ل سههه

پینچی).⁽¹⁾

(1) نهف جورئ خواندنی تازه هاتیبه ناف زمانی کورنی.

راهینان (۱)

۱- جیاوازی هه قاتناقی ژمارهیی ریکخستن لگه ل هه قاتناقی ژمارهیی بنجی چیه؟

ئ- ژلایئ پیکهاتنی ب- ژلایئ بکارهینانی

۲- ئەو ژمارهیی بنجی کو دوماهیکا وان ب بزوتنا (۵ - ۱ - ۹ - ۷ - ۳) دهین چهوا دکه نه هه قاتناقی ژمارهیی ریکخستن.

راهینان (۲)

نه دروستیا ئەقان رستهیی خوارئ دیاربه و پاشی ب دروستی بنقیسه.

۱- کریکاری دوو ژلایئ ریقه بهری کارگه هامة هاته خه لاتکرن.

۲- سالی دووهمین راپه رینی گه لی کوردستان په رلمان و حومه تی هه ریم دامه زران.

۳- قوتابیا پینج ل وانین زانستی یا باش نینه.

۴- خانیا چاری مالا هه قالی منه.

راهینان (۳)

ئەو په یقین هیل ل بندا شروقه بکه:

۱- هوزانقانی ئیکی یی چوارین نقیسین بابه تاهری هه مه دانی بوو.

۲- نیقه کا خویندکارین فی پوئی ل دوو وانان که فتینه.

۳- کریکاری دوومم خه لاتکرا.

۴- چوار ئیکا خه لکی فی گوندی هه ژارن.

هه ئالناشئ نهديار

ئەقین لخوارى بخوينه:

۱- كهكى منۆ

چ دارهكا رهه دريژم

دقى وارىدا

باو باهۆزىد پاييزئ

بهنگ وهراندن

تاقراندن

(عهبدولرحمان مزورى)

۲- ههر ماهئ نهو بوو حاله په شينوهن

چوون هيلال شينوهئ نه بروئ توشئ پينوهن

(مهولهوى)

۳- نه قدى مه د بوو ب سكه مه سكووك

نه دما وهه بهئ رهواج و مه شكووك

(ئه حمه دئ خانئ)

۴- زور باران بارئ.

۵- ميرزائ هندهك كافر فروشتن.

به چاڦكرن:

بنيره وان هوزان و رسته يين سهري دي بيني:

۱- د ديرا ئيكيډا، په يفا (چ) وكي هه قالناڦي بكارهاتييه و ل پيش په يفا (دارهك) هاتييه دانان و ب شيويهكي نهديار په سنا (وسفا) ناڦي (دارهك) دكته، ژبه رهندي ټه و په يڦ دببته (هه قالناڦي نهديار).

۲- د ديرا دوويډا، په يفا (هر) وكي هه قالناڦي بكارهاتييه و ل پيش په يفا (ماهي) هاتييه دانان و ب شيويهكي نهديار په سنا ناڦي (ماهي) دكته و بومه دستنیشان ناكته كو دكيژ هه يڦيدا حالي وي تيكديت، ژبه رهندي ټه و په يڦ دببته (هه قالناڦي نهديار).

۳- د ديرا سيښدا، په يفا (وهه) وكي هه قالناڦي بهري ناڦي (رهواج) هاتييه و ب شيويهكي نهديار وسفا وي بي رهواجيي كريبه، ب جوړهكي كو نه شيين دستنیشانا رادهيي وي بي رهواجيي بكهين، ژبه رهندي ټه و په يڦ دببته (هه قالناڦي نهديار).

۴- درسته يا ژماره (۴ - ۵) دا په يڦين (زور - هندهك) هر ئيك ژوان دگه ل ناڦهكي هاتييه و وسفا وي ناڦي دكته بهلي ب شيويهكي نهديار، ژبه رهندي دببتي (هه قالناڦي نهديار).

دەستوور:

۱- ھەقائىقى ئەدىيار، ھەقائىقى ھەقائىقىگە كۆچۈرە چەۋانى، يان ژمارە (ب) ۱ ۋى ناسى
ب شىۋەيەكى ئەدىيار دەستىشان دكەت و يان پىش ۋى ناسى ۋى ھىتە دانان، ۋى
دەمى پىندقى ب ئامرازى دانە پال ئابىت (ۋەكو وان ئومونە يىن ھاتىنە
بەرقچاكرن)، يان ۋى پىشى ۋى ناسى ھىتە دانان، ۋى دەمى پىندقى ب ئامرازى
دانە پال (خستەسەر) دىبىت. بۇ ئومونە ھەق: بارانە كا زۆر بارى.

۲- ھندەك ژوان ھەقائىقىن ئەدىيار ئەقەنە:

چەند، ھەندى، ھەر، ھەمى، گىشت، ۋى، دىتەر، دن، تەقا، فلان، يىشان، ھندە،
ھند، ھوسا، ۋەسا، ۋەتوف، چ، گەئەك، زۆر، كىم (كەم)، پىچەك، ھەمى، برەك .

۳- پەيشا (ھەر) ھەمى دەما ھەقائىقى، پەيشىن (زۆر-گەئەك-ھندەك-پىچەك-
كىمەك ___ __) ھندەك جاران ھەقائىقىن ۋەندەك جاران ۋى دىنە ھەقائىكار. بۇ
ئومونە ۋەكو: باران زۆر بارى.

ئەقىن ۋى (فلان-كەس) ئەگەر ناسى دگە ئىدا بكارنە ھىنن دىنە (جىناسى
ئەدىيار). بۇ ئومونە ۋەك:

فلان ھات . فلان چوۋو.

راھىنان (۱)

ئەقىن ل خوارى بىۋىنە ۋە ھەر ھەقائىقى ئەدىيار تىدابىت دەرەينە:

۱- ئەق رۆم ۋە ھەجەم بوان ھەسارن
كرمانج ھەمى ل چار كنارن

(خانى)

۲- وان مه غوولا راف دبهستن شير و مير سه ر دهنجنين
توخم و نفشي وان قه لاندن هه مي گاڤا د په چنين

۳- نه نه سرين به سه باسي ئيستهمان
هيچ دادي نييه فرميسك رژان
روييو، روييوه، ئيستاش ناوايه
دوا روژيش له دهست من تو دايه

۴- سالة كادي با شتر بخوينه.

۵- هه ر كه سه كي بيدقي ب زانيني هه يه.

راهينان (۲)

ئه فان هه قاتناقين نه ديار درسته بييدا بكارينه:

(پيچهك ، هيچ ، هه نديك ، هه مي ، هه ر ، دن)

راهينان (۳)

ئه فان رسته يين خوارى شوو قه بكه:

۱- من چه ند په رتوو كه ك كر ين .

۲- مه ديمه ني هوسا نه ديتيه .

جیناڻی نہ دیار

ٺہ ڦان رستہ یان بخوینہ:

- ۱- ھمی ل تاقیکرئی دەرچوون.
- ۲- گشت نامادہ بوون.
- ۳- ٺہز فلانی دنیاسم.
- ۴- کابرا دکاری خودا سہرنہ کہفت.
- ۵- من ہیج ژبیر نہ کرییہ.
- ۶- من تشتہک ژبیر نہ کرییہ.
- ۷- کہس دڦیریرا نہ چووہ باژیری.
- ۸- نازادی چ نہ خاریہ.

بہرچاڦکرن:

بہری نہوٺ مه زانییہ کو جیناڦ ل جھیٺ ناڦہ کی درستیدا بکار دھیٺ،
ڦینجا ٺہ گہر تہ ماشہ می رستہ یین سہری بکہین، دیٺ بینین دہہر رستہ یہ کیٺا
جیناڦہ کیٺ نہ دیار ھہیہ، کو ل جھیٺ ناڦیٺ مروڦہ کیٺ.. گیانہ وەرہ کی ..
تشتہ کی ھاتییہ بکار ئینان، و ب شیوہ یہ کیٺ ئاشکہرا ٺہو ناڦ دیار
نہ کرییہ، و ب ٺہ ڦی رہنگیٺ خواریٺ:-

- ۱- درستہ یا ئیکیدا پہیڦا (ھمی) جیناڦیٺ نہ دیارہ، چونکہ ل جھیٺ چہند
ناڦہ کان بکار ھاتییہ، و ب ئاشکہرایی ٺہو ناڦہ نہ ھاتینہ دیار کرن، و
ژلایمیٺ پیکھاتنیڦہ سادہ یہ، چونکہ ژ ئیک پہیڦا واتادار پیکھاتییہ.
- ۲- درستہ یا دوویدا پہیڦا (گشت) جیناڦیٺ نہ دیارہ، چونکہ ل جھیٺ
کوٺمہ ٺہکا ناڦان بکار ھاتییہ، و ب ئاشکہرایی ٺہو ناڦہ نہ ھاتینہ
دیار کرن.

۳- درستہ یا سیئدہ پہیفا (فلان) جیناڦی نہ دیارہ، چونکہ ل جھی نافی مروڦہ کی بکارہاتیہ کو ب ناشکہرایی ئہو ناف نہ ہاتیہ دیارکرن.

۴- درستہ یا چواریدا پہیفا (کابرا) جیناڦی نہ دیارہ، چونکہ ل جھی نافی مروڦہ کی بکارہاتیہ کو ب ناشکہرایی ئہو ناف نہ ہاتیہ دیارکرن.

۵- درستہ یا پینجیدا پہیفا (ھیچ) جیناڦی نہ دیارہ، چونکہ ل جھی نافی تشتہ کی بکارہاتیہ کو ب ناشکہرایی ئہو ناف نہ ہاتیہ دیارکرن.

۶- درستہ یا شہ شئی دا پہیفا (تشتہک) جیناڦی نہ دیارہ، چونکہ ل جھی نافی تشتہ کی بکارہاتیہ کو ب ناشکہرایی ئہو ناف نہ ہاتیہ دیارکرن.

۷- درستہ یا حہفتیدا پہیفا (کہس) جیناڦی نہ دیارہ، چونکہ ل جھی نافی تشتہ کی بکارہاتیہ کو ب ناشکہرایی ئہو ناف نہ ہاتیہ دیارکرن.

۸- درستہ یا ہشتیدا پہیفا (چ) جیناڦی نہ دیارہ، چونکہ ل جھی نافی تشتہ کی بکارہاتیہ کو ب ناشکہرایی ئہو ناف نہ ہاتیہ دیارکرن.

دہستوور:

جیناڦی نہ دیار نہو پہیقمہ کول جھی نافی مروڦہ کی یان گیانہ وہرہ کی یان ہر تشتہ کی دی بہیتہ بکارنہان کو نہو ناف ب ناشکہرایی دیار نینہ کان کیہ؟ یان جیہ؟ وہکی (ہمی، ہموو، گشتت، فلان، فیسار، بیتان، کابرا، ہیچ، تو، کہس، تشت، ہندیئک، ہندہک، خر، زور، گہ لیک، گہ لہک، نیک، تہف، نہودی، ہندہ ...)

ٺه رڪي جيٺاڻي نه ديار درسته ٿيڻا

ٺه ٿان رسته ٿان بخوينه:

- ۱- فلان زور زانه.
- ۲- ڪهس ل ٺاهنگا نه ورڙي گيرو نه بوو.
- ۳- هوين هميڙي دزانن.
- ۴- ٺه وان هه وال بو فلاني ٿه گو هاستن.
- ۵- هه سڀي ڪابراي هاته دزين.
- ۶- هندهڪ بو دهر ٿه وي وه لاتي هاتنه هنارتن.
- ۷- ڪيڻم و ڪاسي ٿ ڪابراي بوو.

به رچا ڪرن:

بهري نهو مه زاني ڪو جيٺاڻي نه ديار ل جهي ٺاهه ڪي درسته ٿيڻا بڪاردهيت و ٿ بهر هندي همي ٺه رڪيڻ ٺاهي درسته ٿا دبنيٽ، وه ڪو:-

۱- درسته ٿا ٺيڪيڻا په ٿا (فلان) جيٺاڻي نه دياره، ٺه رڪي ٺيهادي ديتيه.

۲- درسته ٿا دوو ٿا په ٿا (ڪهس) جيٺاڻي نه دياره، ٺه رڪي بڪهري ديتيه.

۳- درسته ٿا سڀيڻا په ٿا (هميڙي) جيٺاڻي نه دياره، ٺه رڪي به رڪاري ديتيه.

۴- درسته ٿا چوار ٿا په ٿا (فلان) جيٺاڻي نه دياره، ٺه رڪي ته واو ڪهري به ياريدهي ديتيه.

۵- درسته ٿا پنج ٿا په ٿا (ڪابرا) جيٺاڻي نه دياره، ٺه رڪي ديار ڪهري ٺاهي ديتيه.

۶- درسته يا شه شيڏا په يفا (هندهك) جيٺاڦي نه دياره، ٺهركي جيگري بڪري ديتيه.

۷- درسته يا هفتيڏا په يفا (كابرا) جيٺاڦي نه دياره، ٺهركي تماڪهري ڪاري ناتهواو ديتيه.

دهستوور:

جيٺاڦي نه ديار ڪو ل جهي ٺاهه ڪي بڪاردهيت، ٺهركي ٺاڦي درستيڏا دبنيٺ. وهڪو (بڪر، نيهاد، بهرڪار، تهواوڪهري به ياريده، ديارڪهري ٺاڦي، تمامڪهري ڪاري ناتهواو، جيگري بڪري.)

راهينان (۱)

ٺهڻان جيٺاڦان درسته ياندا بڪاربينه:

گشت، همي، ڪهس، چ، ڪابرا

راهينان (۲)

جيٺاڦي (فلان) د هفت رسته ياندا بڪاربينه، د هر رسته يه ڪيڏا ٺهركي ٺاڦي وه بگريت.

راهينان (۳)

د ٺهڻان رسته بين خواريدا جيٺاڦين نه ديار بينه دهري و ٺهركي وان بنڦيسه:

۱- خر هاتبوون.

۲- مه چ نه ڪرييه.

۳- ته فلان بو ڪيري هنارت؟

۴- ڪهس ڙ هه ڦالين من نه هاتييه.

۵- ئەم ھەممىي دزانين.

۶- ئەقە فلان بوو.

۷- بلا كەس نەھیتە گرتن.

راھینان (۴)

ئەقان رستەيین خوارى شروقه بکە:

۱- من پەرتوو کەك بو کابراى بەخشى.

۲- شقانى چ نە نفیسییه.

راھینان (۵)

ئ- جوداھى دناقبەرا ھەقالتناڤى نەديار و جیناڤى نەديار چيیه؟ ب

نموونه روون بکە.

ب- ئەقان پەيفان (ھیچ ، ھەمی ، گشت ، چ) درسته ياندا بکە

ھەقالتناڤى نەديار و جارەك دى جیناڤى نەديار.

کاری داریژتی

۱- قه لاتی زیوی رووخواوه ههرهس به تویی نهسیم

سه پاهی لاله و گول چادری نه جی هه ندا

(حاجی قادری کویی)

۲- مه می ره بهن نه قیندار بوو

به کورابوو ژهر تیکر

ب کینا رهش شه کولا بوو

ب زیندانا جزیری کر

(سهبری بوتابی)

۳- که دهرکهوت مانگی دوو جهفته سهراپه ردهی دهرخشان کرد

به عینوانی سه فا دهستی جهفای نه و ناوهدا دهرکرد

(بیخود)

۴- خه رمان دهرکهوت نه تویی په ردهوه

په چهی نه روو خسار مانگ لابردهوه

۵- باهوز و باگه رو باران

نه مان چوون و وهلات بهردان.

(سهبری بوتابی)

۶- نه ورشهی شه ونم نه تویی په ردهوه

نه رگس به مهستی چاوی کردوه

(مهولهوی)

به چاڦاڪرن:

دهمى ته ماشه مى ئه فان مالڪين هو زانان دكهين، دى بينين به يقين

(هه لدا ، رابوو ، تيكر ، فه كولا ، دهر كهوت ، دهر كرد ، لابردوه ، بهردا ، كردهوه) ههمى كارن، لى ئه گهر بپرسين چ جوړه كارن ژلايى دروست كرنى فه، دى بيژين كارين داريژتينه، چونكه ههر نيك ژ وان ژ كاره كى ساده دگهل ههر دووان پيكهاتيه، ب ئه فى شيوهى خوارى:

۱- دمالكا هو زانا ئيكيډا كارى (هه لدا) كاره كى داريژتيه، ژ پيشگرى (هه ل) و كارى ساده (دا) پيكهاتيه، و بوويه كاره كى داريژتى، ژ چاوگى داريژتى (هه لدان) هاتيه وهرگرتن.

۲- دمالكا هو زانا دوويډا كارين (رابوو ، تيكر، فه كولا) داريژتينه، كارى (رابوو) ژ پيشگرى (را) و كارى ساده (بوو) پيكهاتيه، و بوويه كاره كى داريژتى، ژ چاوگى داريژتى (رابوون) هاتيه وهرگرتن. كارى (تيكر) ژ پيشگرى (تى) و كارى ساده (كر) پيكهاتيه، و بوويه كاره كى داريژتى، ژ چاووگى داريژتى (تيكرن) هاتيه وهرگرتن. كارى (فه كولا) ژ پيشگرى (فه) و كارى ساده (كولا) پيكهاتيه، و بوويه كاره كى داريژتى، ژ چاووگى داريژتى (فه كولان) هاتيه وهرگيران.

۳- دمالكا هو زانا سييډا كارين (دهر كهوت - دهر كرد) داريژتينه، كارى (دهر كهوت) ژ پيشگرى (دهر) و كارى ساده (كهوت) پيكهاتيه، و بوويه كاره كى داريژتى، ژ چاوگى داريژتى (دهر كهوتن) هاتيه وهرگيران، كارى (دهر كرد) ژ پيشگرى (دهر) و كارى ساده (كرد) پيكهاتيه، و بوويه كاره كى داريژتى، ژ چاوگى داريژتى (دهر كردن) هاتيه وهرگيرتن.

۴- دمالکا هوڙانا چواريدا ڪارين (دهرڪهوت ، لابردهوه) داريڙتينه. ڪاري (دهرڪهوت) ڙ خالا سيڙيدا مه بهس لي ڪريه، ڪاري (لابردهوه) ڙ پيشگري (لا) و ڪاري ساده (برد) و پاشگري (هوه) پيڪهاتييه، و بويه ڪارهڪي داريڙتي ڙ چاوگي داريڙتي (لابردهوه) هاتييه وهرگرتن.

۵- دمالکا هوڙانا پيڻجيدا ڪاري (بهردا) داريڙتويه، ڙ پيشگري (بهر) و ڪاري ساده (دا) پيڪهاتييه، و بويه ڪارهڪي داريڙتي، ڙ چاوگي داريڙتي (بهردان) هاتييه وهرگرتن.

۶- دمالکا هوڙانا شهشيدا ڪاري (ڪردهوه) داريڙتويه، ڙ ڪاري ساده (ڪرد) و پاشگري (هوه) پيڪهاتييه، و بويه ڪارهڪي داريڙتي، ڙ چاوگي داريڙتي (ڪردنهوه) هاتييه وهرگرتن.

دهستوور:

ڪاري داريڙتي ڪارهڪي نه ساديه ڙ ڪارهڪي ساديهي واتادار و پيشگرهڪي يا پاشگرهڪي ڪو دبي واتانه يان دگهل هر دووان پيڪ دهيت. و ب نه شي شيوهي خوري:

(۱) پيشگر + ڪاري ساده = ڪاري داريڙتي.

هه لدا ، هه لگرت ، ڀاگر ، ڀاگرت ، ڀاڀهري ، راخست ، رامالي ، وهرگرت ، وهرپيچا ، داچوو ، داگرت ، داخست ، شهمراند ، پيڪر ، تيڪر ، رويڪر ، لندا .

تبييني :-

نه فان پيشگران بتني چ واتا نينن، ل پيشيا ڪاري ساده دهينه لکاندن، ب گشتي پيشگري (هه ل) رامانه ڪا بلندي و بهرف سهري ددهت، لي پيشگري (دا) رامانه ڪا بهرف نرميي ددهت، پيشگري (را) لفينه ڪا راسته و خو دياردڪهت،

پيشگري (وهر) فهگهريان و گهورينا جهی ديار دکهت.

(هه لگرت ، هه لدا ، هه لکهفت ، هه لستا)

(داگرت ، دانیشیت ، داخست ، دادا ... هتد)

(رابوو ، رامالی ، راخت ، راکیشا ، راگرت ، ... هتد)

(وهرگهرا ، وهرگرت ، وهرپیچا ، وهربادا ... هتد)

۲- پيشگر + کاری ساده + پاشگر = کاری داریژتی.

هه لدايه / داخسته وه / هه لخته وه

هه ل + دا + ی + وه = هه لدايه وه.

دا + خست + وه (فه) = داخسته وه (داخسته فه)

هه ل + دا + فه = هه لدا فه.

وهر + پیچا + فه = وهرپیچا فه.

۳- کاری ساده + پاشگري (موه - هفه) = کاری داریژتی.

خوارد + موه = خوارده وه.

چوو + موه = چوو وه.

خوار + هفه = خواره فه.

چوو + فه = چوو فه.

هات + هفه = هاته فه.

یان:

کاری ساده + پاشگري (اند) = کاری داریژتی.

رژا + اند = رژاند سووتا + اند = سووتاند

تییینی :-

پاشگری (هوه) دزاري کرمانجییا خواریدا دجیته سهر کاری سادہ و پشتی کو دکهته کارهکی داریژتی ئەقان گهورینا نیشا ددهت :-

ئ- واتایه کا نوی و یا جودا ژ کاری سادہ په یادکتهت. وهکو :

برد + هوه = بردهوه دقیریدا ب راما نا سه رکهفتنی دهیت.

کرد + هوه = کردهوه دقیریدا ب راما نا فه کرنا ده رگی یان

په نجهری یا ههر تشتهکی گرتی دهیت.

جوو + هوه = جووهوه دقیریدا ب راما نا تی کچوونا رهنگی دهیت.

وهک :

. یاریه کان بردهوه.

. په نجه ره کهی کردهوه.

. رهنگی کراسه کهی به هه تاو جووهوه.

ب- ب راما نا دووباره کرنی بکار دهیت:

هات + هوه = هاتهوه.

برد + هوه = بردهوه.

کرد + هوه = کردهوه.

. هاوری جاریکی تر هاتهوه بو لاما نا.

. ئەم جار ههش کتیبه کهی بردهوه.

. نویژده کهم کردهوه.

پ- هندهک جاران دجیته سهر کاری سادہ، راما نا کاری تمام دکتهت،

چونکه کاری وهسا مه ههیه کو دهمی یی سادہ راما نی نادهت.

وهك :

حهسا + ی + هوه = ههسایهوه.

دوژی + ی + هوه = دوژییهوه.

کولا + ی + هوه = کولایهوه.

لهرا + ی + هوه = لهرایهوه.

. میوانهکه له لاماں ههسایهوه.

. پارهکهماں دوژییهوه.

. برینهکهی کولایهوه.

تییینی :-

پاشگری (اند) د بنیاتدا (اندن)ه، دهمی دجیته سهر قهدی یان رهگی چاوگی
سادهیی تینهپهر، چاوگی داریژتی یی تینهپهر دروست دکهت. وهك :

رژا + اند = رژاندن.

چهر + اندن = چهرااندن.

مر + اندن = مراندن.

سهپا + اندن = سهپاندن.

پشتی لابرننا (ن)ا چاوگی کارهکی داریژتی یی تینهپهر دروست دبیت،
چونکه وهکی نهم دزانین ههمی کار ژ چاوغان دهینه وهرگرتن.

تییینی :-

ل بهرامبهری پاشگری (هوه) د زاری کرمانجییا ژووروودا پیشگری (فه)
بکاردهیت. وهك :

فه + کر = فهکر.

فه + مراند = فهمراند.

ڦه + خوار = ڦه خوار .

ڦه + بوو = ڦه بوون .

ڦه + ما = ڦه ما .

ڦه + دا = ڦه دا .

. دهر گه ه ڦه کر .

. ڦه مراند .

. په نجره ڦه بوو .

راهینان (۱)

د ښان مالکین هوزانیدا هر چ کاره کی داریژتی هه بیت، بینه ده ری و پیکهاتنا وی دیار بکه .

۱- گه لیکم روژ گاری تال و شیرین رابوارد، ښاخو
مهرگ مه ودا ددا دیسان ببینم سه رده میکی تر

(هیمن)

۲- چه ند جار سوتام و هه لگه رامه وه
بووم به خو له میث د امر کامه وه

(شیخ سه لام)

۳- شه تری وتایین سوور و زهر
بایئ نه سیم لیدا سه حهر
ل وی جه بهه تی هژیان دووبهر
له ورا سوکاری بی هشین

(مه لایی جزیری)

٤- ليم گهري با دهربرم سوڙي دهروون
ليم گهري با هه لومرينم نهشكي روون

(هينمن)

٥- گولي جاني ته نه ز برم

ژ دنيايي نه ز دهركرم

(سهبري بوتاني)

راهينان (٢)

نهف پيشگر و پاشگريين ل خواري چ رامن نيشاددن، ژ هه رنيك ژ وان دوو

كاريين داريژتي دروست بكه، ودرسته ياندا بكاربينه:

(هه ل ، دهه ، فه ، نا ، دمه)

راهينان (٣)

نهفان رسته يان شروقه بكه:

١- مه ئالايي كوردستاني ل هه مي جهان بلند راگرتييه.

٢- وي بهرپهريين گوڤاري هيدي هيدي فه دانه فه.

٣- ئازادي په نجهر فه كر.

٤- مه موي ئاگري نه وروژي هه لكر.

کارى لیکدای

نـ-

- ۱- میرى ئەف پىشمەرگه خه لات كر.
- ۲- رىنگا ل كاروانى گرت.
- ۳- نه خوشى نائه نائه كر.
- ۴- نهوى كارى خو دهست پىنكر.
- ۵- رووداوه كه يان له يادكرد.
- ۶- سهردارى چىروك ژ بىركر.
- ۷- هونراوهكانم به بىرهاتنهوه.

ب:

- ۱- ئەفان خه باتكه ران ئالايى كوردستانى بلندكر.
- ۲- حكومهتا كوردستانى له شكرى خو بهيزكر.
- ۳- شقانى هه قالين خو دلخوش كن.
- ۴- په يمانه كه يان نوى كردموه.
- ۵- مروقه كه به ناگا هاتهوه.
- ۶- نووسه ره كه دلشاد بووموه.

پ:

- ۱- به رهه مى كارگه هى زوركر.
- ۲- ئاستى زانستى پيش هه چوو.
- ۳- نه خوينده شقانى ژناق چوو.

ت:

- ۱- پاپور دناقیدا نقوم بوو.
- ۲- مروقه هه ژاره که په کی کهوت.
- ۳- نارینی که ل و په لین شکهستی فریدان.

به رچا فکرن:

به ری نهو مه زانی کو چاوگ سه ره کانیا کاریه، واته کار ژ چاوگی دهیته دروست کرن، ب لابرنا پیتا (ن) ا چاوگی، کاری لیکدای ژ چاوگی لیکدای دهیته دروست کرن، چاوگی لیکدای ژی وه کی ل پیتستر مه خواندی ژ چاوگی ساده یان یی داریژتی دگه ل په یغه کا واتادار یان پتر بیک دهیت. ل: نه گهر ته ماشه ی رسته یین پشکا (ئ) بکه یین، دی بیین دهر رسته ییکیدا کاره کی لیکدای هه یه کو ژ چاوگه کی لیکدای هاتییه وهرگرتن، ب نه فی رهنگی ل خواری:

۱- درسته یا ئیکیدا کاری (خه لاتکر) کاره کی لیکدایه ژ دوو په یقین واتادار بیکهاتییه، کو ژ چاوگی (خه لاتکر) هاتییه وهرگرتن، نه ف چاوگه ژ نافه کی ساده و ژ چاوگه کی ساده بیکهاتییه (خه لات+کرن).

۲- درسته یا دوویدا کاری (ریگا گرتن) کاره کی لیکدایه ژ دوو په یقین واتادار بیکهاتییه، کو ژ چاوگی (ریگا گرتن) هاتییه وهرگرتن، نه ف چاوگه ژ نافه کی داریژتی و چاوگه کی ساده بیکهاتییه (ریگا + گرتن).

۳- درسته یا سیییدا کاری (نالنه ناله کر) کاره کی لیکدایه ژ دوو په یقین واتادار بیکهاتییه، کو ژ چاوگی (نالنه ناله کرن) هاتییه وهرگرتن، نه ف چاوگه ژ نافه کی لیکدای و چاوگه کی ساده بیکهاتییه (نالنه ناله +کرن).

۴- درسته يا چواريدا ڪاري (دهست پي ڪر) ڪارهڪي ليڪدايه، ٽ دوو پهيفين واتادار پيڪهاتييه، ڪو ٽ چاوگي ليڪداي (دهست پي ڪر) هاتييه وهرگرتن، ٺهف چاوگه ٽ پهيفهڪا ساده و چاوگهڪي داريٽي پيڪهاتييه (دهست + پي ڪرن).

۵- درسته يا پينجيدا ڪاري (لهيادڪرد) ڪارهڪي ليڪدايه ٽ دوو پهيفين واتادار پيڪهاتييه، ڪو ٽ چاوگي ليڪداي (لهيادڪردن) هاتييه وهرگرتن، ٺهف چاوگه ٽ پهيفهڪا داريٽي و چاوگهڪي ساده پيڪهاتييه (لهياد + ڪردن).

۶- درسته يا شهشيدا ڪاري (ٽ بيرڪر) ڪارهڪي ليڪدايه ٽ دوو پهيفين واتادار پيڪهاتييه، ڪو ٽ چاوگي ليڪداي (ٽ بيرڪرن) هاتييه وهرگرتن، ٺهف چاوگه ٽ نافهڪي داريٽي (گريي ناوي) و چاوگهڪي ساده پيڪهاتييه (ٽبير + ڪرن).

۷- درسته يا هفتيدا ڪاري (بهبيرهاتهوه) ڪارهڪي ليڪدايه ٽ دوو پهيفين واتادار پيڪهاتييه، ڪو ٽ چاوگي ليڪداي (بهبيرهاتنهوه) هاتييه وهرگرتن، ٺهف چاوگه ٽ نافهڪي داريٽي (گريهڪا نافي) و چاوگهڪي داريٽي پيڪهاتييه (بهبير + هاتنهوه).

پ-

دهمي ته ماشهي رسته پين پشڪا (ب) دڪهين، دي بينين دهه رسته يه ڪيدا ڪارهڪي ليڪداي ههيه، ڪو ٽ چاوگهڪي ليڪداي هاتييه دروست ڪرن، ب ٺهفي رهنگي ل خوري:

۱- درسته يا ٽيڪيدا ڪاري (بلندڪر) ڪارهڪي ليڪدايه، ٽ دوو پهيفين واتادار پيڪهاتييه، ڪو ٽ چاوگي ليڪداي (بلندڪرن) هاتييه وهرگرتن، ٺهف چاوگه ٽ ههفالنافي ساده و چاوگهڪي ساده پيڪهاتييه (بلند + ڪرن).

۲- درستهيا دوويدا كاري (بهيز كر) كاره كي ليكدايه، ژ دوو په يقين واتادار پيكهاتيه، كو ژ چاوگي ليكداي (بهيز كر) هاتيه وهرگرتن، ئەف چاوگه ژ هه فالنافي داريژتي و چاوگه كي ساده پيكهاتيه (بهيز + كر).

۳- درستهيا سييدا كاري (دلخوش كر) كاره كي ليكدايه، ژ دوو په يقين واتادار پيكهاتيه، كو ژ چاوگي ليكداي (دلخوش كر) هاتيه وهرگرتن، ئەف چاوگه ژ هه فالنافي ليكداي و چاوگه كي ساده پيكهاتيه (دلخوش + كر).

۴- درستهيا چواريدا كاري (نووي كرده وه) كاره كي ليكدايه، ژ دوو په يقين واتادار پيكهاتيه، كو ژ چاوگي ليكداي (نووي كرده وه) هاتيه وهرگرتن، ئەف چاوگه ژ هه فالنافه كي ساده و چاوگه كي داريژتي پيكهاتيه (نووي + كرده وه).

۵- درستهيا پينجيدا كاري (به ئاگا هاتنه وه) كاره كي ليكدايه، ژ دوو په يقين واتادار پيكهاتيه، كو ژ چاوگي (به ئاگا هاتنه وه) هاتيه وهرگرتن، ئەف چاوگه ژ هه فالنافه كي داريژتي و چاوگه كي داريژتي پيكهاتيه (به ئاگا + هاتنه وه).

۶- درستهيا شه شييدا كاري (دلشاد بوونه وه) كاره كي ليكدايه، ژ دوو په يقين واتادار پيكهاتيه، كو ژ چاوگي (دلشاد بوونه وه) هاتيه وهرگرتن، ئەف چاوگه ژ هه فالنافه كي ليكداي و چاوگه كي داريژتي پيكهاتيه (دلشاد + بوونه وه).

-پ

ديسان ئەگەر ته ماشه ي رسته يين پشكا (پ) بكهين، دي بينين كارين ليكداي تيدا هه نه، ب ئەفي رهنگي ل خوراي:

۱- درسته يا ئيکيدا کارى (زۆرکر) کارهکى ليکدايه، ژ دوو په يښ و اتادار پيکھاتييه، کو ژ چاوگى ليکداى (زۆرکر) هاتييه وەرگرتن، ئەف چاوگه ژ ههڤالکارهکى ساده و چاوگهکى ساده پيکھاتييه (زۆر + کرن).

۲- درسته يا دوويدا کارى (پيش ڤه چوو) کارهکى ليکدايه، ژ دوو په يښ و اتادار پيکھاتييه، کو ژ چاوگى ليکداى (پيش ڤه چوون) هاتييه وەرگرتن، ئەف چاوگه ژ ههڤالکارهکى ساده و چاوگهکى داريژتى پيکھاتييه (پيش + ڤه چوون).

۳- درسته يا سيييدا کارى (ژناف چوو) کارهکى ليکدايه، ژ دوو په يښ و اتادار پيکھاتييه، کو ژ چاوگى ليکداى (ژناف چوون) هاتييه وەرگرتن، ئەف چاوگه ژ ههڤالکارهکى داريژتى و چاوگهکى ساده پيکھاتييه (ژناف + چوون).

ت-ديسان ئەگەر تهماشه ي رسته يښ پشکا (ت) بکهين دى بينين کارين ليکداى تيدا هه نه، ب ئەڤى رهنگى ل خوارى:

۱- درسته يا ئيکيدا کارى (نقووم بوو) کارهکى ليکدايه، ژ دوو په يښ پيکھاتييه، کو ژ چاوگى ليکداى (نقووم بوون) هاتييه وەرگرتن، ئەف چاوگه ژ په يڤا (نقووم) کو ئەڤروچ رamanan سهربه خو نادهت دگهل چاوگى (بوون) پيکھاتييه (نقووم + بوون).

۲- درسته يا دوويدا کارى (پهککهوت) کارهکى ليکدايه، ژ دوو په يښ پيکھاتييه، ژ چاوگى (پهککهوتن) هاتييه وەرگرتن، ئەف چاوگه ژ په يڤا (پهک) کو ئەڤروچ رamanan سهربه خو نادهت دگهل چاوگهکى ساده پيکھاتييه (پهک + کهوتن).

۳- درسته يا سيييدا کارى (فريدا) کارهکى ليکدايه، ژ دوو په يښ پيکھاتييه، کو ژ چاوگى (فريدان) هاتييه وەرگرتن، ئەف چاوگه ژ په يڤا (فرى) کوچ رamanan سهربه خو نادهت دگهل چاوگهکى ساده پيکھاتييه (فرى + دان).

دهستوور:

كارى ليكدای: نهو كاره يى كو ژ چاوگه كى ليكدای دروست دبیت و دناف رسته یدا وهكو په یفا سهؤبه خوؤ نهركى خوؤ دبینیت، چاوگى ليكدای ژ دوو په یقین واتادار یان پتر پيك دهیت ب فى رهنگى ل خواری:-

١- نافی + چاوگ

١- (نافی ساده + چاوگى ساده) وهكو (دهست گرتن، ریز بوون، یارمه تی دان، نأفدان، سواربوون، سواركرن، بانگ كردن ...)

٢- (نافی داریژتى + چاوگى ساده) وهكو (رینگا گرتن، گهرما بوون).

٣- (نافی ليكدای + چاوگى ساده) وهكو (ناله ناله كردن، مالناوایی كردن).

٤- (نافی ساده + چاوگى داریژتى) وهكو (دهست هه ئبیرین، چاونیبوون، چافا پینكه فتن، دهست فه كرن، دهست پی كرن).

٥- (گریى نافی + چاوگى ساده) وهكو (له هؤش چوون، ژبیر چوون، له بیبر كردن، ب دهست ئینان).

٦- (گریى نافی + چاوگى داریژتى) وهكو (به بیبرهاتنه وه، له یاد دچوونه وه، به بیبرهیناوه).

ب/ هه قانناف + چاوگ

١- (هه قاننافى ساده + چاوگى ساده) وهكو (بلندكرن، خوؤش كردن، گهش كرن،

گهرم بوون، پر بوون، پر كرن).

٢- (هه قاننافى داریژتى + چاوگى ساده) وهكو (بهینز كرن، به هینز كرن،

نه خوؤش كه وتن).

٣- (هه قاننافى ليكدای + چاوگى ساده) وهكو (دلخوؤش كرن، روو رهش كرن،

دلشاد بوون).

۴- (هه‌قائناقی ساده + چاوگی داریژتی) وه‌کو (نوی کردنه‌وه ، تیژ کردنه‌وه ، شین بوونه‌وه).

۵- (هه‌قائناقی داریژتی + چاوگی داریژتی) وه‌کو (به‌ناگا هاتنه‌وه ، به‌هیز بوونه‌وه).

۶- (هه‌قائناقی لیکدای + چاوگی داریژتی) وه‌کو (دل سارکردنه‌وه ، دلخوش کردنه‌وه).

پ: هه‌قائکار + چاوگ

۱- (هه‌قائکاری ساده + چاوگی ساده) وه‌کو (زور کرن ، کهم کردن ، کیم بوون).

۲- (هه‌قائکاری داریژتی + چاوگی ساده) وه‌کو (ژنافا چوون ، نه‌ناویردن ، ژنافا برن).

۳- (هه‌قائکاری ساده + چاوگی داریژتی) وه‌کو (زور کردنه‌وه ، کهم کردنه‌وه ، پیش قه‌چوون).

ت: په‌یقه‌ک کورامانا خو یا سه‌ربه‌خو نه‌بییت + چاوگی ساده ، وه‌کو:-

(نقوم بوون ، وازه‌ینان ، په‌ککه‌وتن ، فریدان ، هاندان ، فیربوون)

راهینان (۱)

کاری لیکدای ب چه‌ند ریکا دروست دبیت، بو‌هه‌ر ریکه‌کی دوو نمونیه‌یان بینه، ودرسته‌یاندا بکاربینه.

راهینان (۲)

ژئه‌قان کارین ل خواری کاری لیکدای دروست بکه، و درسته‌یاندا بکاربینه، و چه‌واییا دروست بوونا وان روون بکه.
(که‌فت ، دا ، بوو ، کرده‌وه ، گرت)

راهینان (۳)

ژ ئەفان مالکین هوزانا هەر چ کارهکی لیکدای تیدا هه بیت دهستنیشان بکه،
وچه واییا دروست بوونی ژی بنقیسه:-

۱- بهند و زنجیر دی قه بن جه رحین دکول دی خوش بکت
له و کو ناقی دل بهری درمانی دردی بهنده یه (جزیری)

۲- ئەو که سهی گیانی له ریگهی نیشتمانا بهخت ئەکا
پیی مه لئین مردوو، شه هیده وا له فیردهوسی بهرین. (بیکهس)

۳- غونچه له با ژ رهنگ گولی دیمی ب سهر نوما مه لی
شوبهه تی بولبولان سه مهر له و مه فغان و ناله کر (جزیری)

۴- داری ئازادی به خوین ئاو نه دری قهت بهرناگری
سه ره به خوینی بی فیداکاری ئە بهد سهرناگری (بیکهس)

۵- چیمه نی دیمی ته گهش بوو نوی به هاره رست و خوش بوو
که سک و سوره پر له نووره سو بچ و شام لی کهت خونا ف
به ژن و بالا یاسه مین بوو، باغی زولفا تازه شین بوو
ژوان دباریت شیرو شه کر و عه ن بهر و مسک و گولاف

راهینان (۴)

ئەفان رسته یان شرو قه بکه:

۱- فی خه باتکه ری دی خه لاتکه یین.

۲- ئەزی خانی ئاقادکه م.

کاری تینہ پھر وکاری تپہر

(ا)

- ۱- زاروڪ نفست.
- ۲- دوهی جوومه بازاری.
- ۳- فیان فہ گہریا
- زاروڪ دی نفیت.
- سوباہی دی چمہ بازاری.
- فیان دی فہ گہریت

(ب)

- ۱- ئالانی پہنجر دائیخت.
- ۲- ئہ فینئ نان خوار.
- ۳- نفیسہری چیروڪ نفیسی.
- ئالان دی پہنجرئ دائیخت.
- ئہ فین دی نانی خوت.
- نفیسہر دی چیروکی نفیسیت.

کار پہیفہ کہ کریارہ کی یان رھوشا کہسہ کی یان تشتہ کی بہس دکہت د
دہمہ کی دەست نیشانگری دا، کاری تینہ پھر ئہو کارہ یی ئہرکی وی ژ
بکہری دہرباز نہ بیت سہر چ کہس و تشتان و ہہر ب تنی واتاو رمانا خو
ب تمامی دہت.

- ۱- ئہ گہر سہرنجی ل رستہ یین پشکا (ا) بدہین، ئہو راستی دی بوئمہ
دہرکہفیت، بو نمونہ درستہ یا ئیکیدا کاری (نفست - دی نفیت)
بیی ہاریکاریا چ پہیفئ دی ئیکسہر رمانا رستہ یی دہرئختیہ
و بوویہ کاری رستی کو بکہری ئہنجامدایہ و ئہرکی کاری ژ
بکہری دہرباز نہ بوویہ سہر کہسہ کی یان تشتہ کی دی، ہہر
وہسان کارین رستہ یین دووی و سیئی ژی (جووم - دی چم)
(فہ گہریا - دی فہ گہریت) دجہین خودا کارین تینہ پھر.

۲- لیٰ درستہ یین پشکا (ب) دا کارین (دائیخست - دیٰ دائیخیت)

(خوار - دیٰ خوٓت) (نقیسی - دیٰ نقیسیت) بتنیٰ رمانا تمام یا رستہ یان نادت، بوٰ نمونہ دہمیٰ دبیزین (ئالانی دائیخست) یان (ئالان دیٰ دائیخیت) رمانا تمام نینہ، وئہف کارہ پیڈفی ب پھیفہ کا دیٰ ہہیہ دا رمانا رستیٰ تمام بیت کو دبیزنیٰ (بہرکار). درستہ یدا دیار دبیت کو (ئالانی) (پہنجر) یا دائیخستی و ئانکو بکہر ییٰ ژ کاری دہرباز دبیت و بہرکاری و مردگریت دا کو رمانا رستیٰ ب تمامی بگہ ہیتہ گوہداری، و دبیزینہ فان جوڑہ کاران (تتپہر). ب ہہمان رہنگ درستہ یین دیٰ ژیدا پھیقین (نان، چیروؤک) دبنہ بہرکار و واتایا (کاری) تمام دکہن

دہستوور:

کاریٰ تینہ پھر کارہ کہ کریارہ کیٰ یان کہ سہ کیٰ یان تشتہ کیٰ نیشاددہت ددہ مہ کیٰ دیار کریدا و ہر بتنیٰ رمانا تمام ددہت و ئہر کیٰ وی پھیوہ ندیا ب بکہری قہ ہہی. کاریٰ تینہ پھر کارہ کہ کریارہ کیٰ یان کہ سہ کیٰ یان تشتہ کیٰ نیشاددہت ددہ مہ کیٰ دیار کریدا و ہر دہم ئہف کریارہ ژ بکہری دہرباز دبیت بوٰ سہر کہ سہ کیٰ یان تشتہ کیٰ دیٰ کو دبیزنیٰ (بہرکار).

راهینان (۱)

ژ ئهقان کارین ل خواری کارئ تیپهر و کارئ تیپهر ژیک جودا بکه،
وکارین تیپهر درسته یاندا بکاربینه:-

(کهوتبوو ، دنقیسیت ، دی فریت ، هه لگرتییه ، راخست، چوو ، نووست)

راهینان (۲)

ئهقان په یقان درسته یاندا بکاربینه ب مهرجه کی جاره کی بینه بکه و
جاره کی بینه بهرکار:-

(کوتر ، گول ، دیوار ، پیاو)

راهینان (۳)

ژ ئهقان پارچه هوژانا کارئ تیپهر و تیپهر دهر بینه:-

۱- زینئ ل بهر ئاڤا ئه ڤینی روینشت

کوتر هیڤی یان وی نه ڤه کوشت

گوت مهم هه هاتیه و نابت نه ئیت

عشق من گولاف دی ژ بهری زیت.

(بدرخان سندی)

۲- گلویه کانی سهه جاده و کولان

زهره هه لگه را بوون کزکز ئه سووتان

ئاسمانی شین و ئه ستیره کانی

پیده که نین بو بهری به یانی

(گوران)

راهینان (۴)

جیاوازی دناقبه را کاری تینه پهر و کاری تینه پهر دا چیه؟ روون بکه ب
نموونه فقه.

راهینان (۵)

شروقه کرن:

۱- باران باری.

باران: ناقه، ساده یه، بکهره، بهرجه سته یه.

باری: کاری بو ریی نزیکه، تینه پهره.

۲- نه فان رسته یان شروقه بکه:

ئ- ناشه فان گه نمی دهیریت.

ب- کیشکیشک ژ تراشی دهرکه فت.

پ- ناسنگه ر شالوکان دروست دکه ت.

ت- زاروک د جولانکیدا نفسییه.

گوهورينا كارى تينه پهر بو كارى تيهپر

-۱

نه وان نامه گه هاند	د- نامه گه هشت
نه وى زاروك نشاند	زاروك نقت
نه وان نه شكرى دوژمنى به زاند	نه شكرى دوژمنى به زى

-پ

ريبوارى ترومبيل راوه ستاند	ترومبيل راوه ستا
نه وان سپيان ترساند	سپيان ترسا
نوژدارى نه خوش رازاند	نه خوش رازا

نه خوشه كهى هينايه نالاندن	۲- نه خوشه كه نالاندى
به رخه كه يان هينايه باراندن	به رخه كه باراندى
گايه كهى هينايه بو راندن	گايه ك بو راندى

بهرچا فكن:

۱- دهمى سه حا رسته يين لايى دهستى راستى پشكا ژماره (۱ ← ۳، ب) دكهين، دى بينين كو كارى (گه هشت، نقت، به زى، راوه ستا، ترسا، رازا) درسته ياندا هاتينه بكارئينان، هر نيك ژقان كاران د جهى خودا كاره كى تينه پهره چنكو كارى كه سه كى يان تشته كى درئىخستيه ددهمه كى دياركريدا.

هر وهسا كاريگه ريا وى كارى ژ بكهرى تينه پهره (دهربازنه بوويه) ئانكو تنى وهرگر تيبه و رامانه كا تهمام دايه دست.

به لى دهمى سه حا رسته يين دستى چه پى پشكا (۱ — هئ ، ب) دكه ين، دى بينين كو كارى (گه هاند، نقاند، به زاند، راوه ستاندين، ترساندين، رازاندين) درسته ياندا هاتينه بكارئينان. هر ئيك ژقان كاران دجهى خودا كاره كى تيپه ره، چنكو كارى گه ريا وى ژ بكه رى تيپه ريه (دهربازبوويه) كه فتيه سه ر بهر كارى، ئانكو ژبلى بكه رى پيدى ب بهر كارى هه يه دا رمانه كا تهمام بدهت.

ئه فجال دهمى گوهورينا كارى تينه پهر بو كارى تيپه ر مه پيدى ب ره گى كارى يان قه دى چاوگى (بناغى چاوگى) هه يه و دى پاشگرى (اندين) ئيخينه سه ر ره گى كارى يان قه دى چاوگى، چاوگه كى تيپه ر دى دروست بيت. ئهم دشيئين ژ چاوگى نوى كارى رابردوو، رانه بردوو، داخوازي دروست بكه ين لدويف وان دستورا ئه ويين به رى نوكه مه خواندين، چاوگى تينه پهر ب قى شيوه ي دى هيتته گوهورين بو چاوگى تيپه ر:

۱- ئ

چاوگى تينه پهر	پاشگر	ره گى كار	چاوگى تيپه ر
گه هشتن	اندين	گه ه	گه هاندين
نقستن	اندين	نق	نقاندين
به زين	اندين	به ز	به زاندين
مرن	اندين	مر	مراندين
زقرين	اندين	زقر	زقراندين
كه لين	اندين	كه ل	كه لاندين

چاوگی تینہ پەر	پاشگر	قہدی چاوگ	چاوگی تینہ پەر
گریان	اندن	گریا	گریان
ترساندن	اندن	ترسا	ترسان
راوہستاندن	اندن	راوہستا	راوہستان
رازاندن	اندن	رازا	رازان
ئیشاندن	اندن	ئیشا	ئیشان

۲- دزائی کرمانجییا خاریدا ہندہک چاوگین تینہ پەر ہنہ کو ژ دہنگین سروشتی دہینہ دروستکرن ب ہاریکاریا پاشگری (اندن)، دہمی سہا رستہ یین لایئ چہ پی ژ پشکا ژمارہ (۲ - ب) دکہین، دی بینین کو (نالاندن، باراندن، بوړاندن) چاوگی، ئەف چاوگہ ہەر چہندہ ژ دہنگی سروشتی و پاشگری (اندن) ہاتینہ دروستکرن، بہلی ہەر تینہ پەر، ئەف چاوگہ لدویف دہستوری بہری نوکہ مہ ناماژہ پیدای و ب ہاریکاریا پاشگری (اندن) نابنہ چاوگی تینہ پەر. بہلکی ب ہاریکاریا کاری یاریدہر (ہینایہ) یان (دہینیتہ) کو دکہ قنہ پیش چاوگی تینہ پەر چاوگی تینہ پەر و ب فی شیوہی:

چاوگی تینہ پەر	کاری یاریدہدہر	چاوگی تینہ پەر	پاشگر	دہنگی سروشتی
ہینایہ نالاندن	ہینایہ	نالاندن	اندن	نالہ
ہینایہ باراندن	ہینایہ	باراندن	اندن	بارہ
ہینایہ بوړاندن	ہینایہ	بوړاندن	رندن	بوړہ
دہینیتہ قیژاندن	ہینایہ	قیژاندن	اندن	قیژہ

روون کرن:

ههکه رهگى کارى يان قهدى چاوگى يان دهنگى سروشتى ب پيتهکا بزوين بدوماهى هات، دى پيتهکا نه بزوين لى زیده کهين يان دى وى پیتا بزوين راکهين، چنکو دوو پیتين بزوين لدویف ٹیک ناهين.

دهستوور:

گوهورينا کارى تينه پهر بو کارى تيه پهر

-۱

ٲ- (رهگى کارى + اندن) = چاوگى تيه پهر

ب- (قهدى چاوگى + اندن) = چاوگى تيه پهر

پ- کارى ياریده دهر (هينايه) + دهنگى سروشتى + اندن = چاوگى تيه پهر

راهينان (۱)

چهوا دى کارى تينه پهر و کارى تيه پهر ٹیک جودا کهين؟ ب نمونه قه روون بکه:

راهينان (۲)

ب چهند ريکا کارى تينه پهر دهيته گوهورين بو کارى تيه پهر؟ ب نمونه قه روون بکه:

راهينان (۳)

چهوا ژ دهنگين سروشتى کارى تيه پهر دهيته دروسكرن؟ ب چهند پينگافا! ب نمونه قه روون بکه:

راهینان (۴)

ئەقان کارین تینهپەر بگورە بو کارى تىپەر و درسته کیدا بکار بینه:
(تیهپەرى، خشیا، برژا، خەندقى، سووتا، وەرى، رەقى، هەرمى، قەمرى،
هەرفت، قەبریا، ئازریا)

راهینان (۵)

ئەقان رسته یین ل خاری شرو قەبکە:

- ۱- پیشمه رگی کوردستانى له شکرى دوژمنى به زاند.
- ۲- شیرزادى و هه قالیت خو دهمه کى خوش بوراند.

هه ڦالڪارى چه وایى

۱- من دەرگهه باش داخستیه .

۲- مه وانه بلهز نڦیسی .

۳- مله تی کورد شیرانه ل بهارا سالاً ۱۹۹۱ سهرهلدا .

۴- نیچیرقان ب سیاری چوو بو نیچیری .

۵- ئەم ب سهربه رزی دژین .

بهرچاڦکرن :

هه که پرسیار بکه یین من چه وا دەرگهه داخستیه؟ یان مه وانه یا خو چه وا نڦیسی؟ یان مله تی کورد چه وا سهرهلدا؟ یان نیچیرقان چه وا چوو بو نیچیری؟ یان ئەم چه وا دژین؟

دی بینین کو د بهرسفا پرسیارا رسته یا ئیکیدا (باش) یا دووی (بلهز) یا سییی (شیرانه) یا چواری (ب سیاری) یا پینجی (ب سهربه رزی).

هه ئیک ل جهی خودا وهک هه ڦالکاره کی وهسفا چه وایى یا رویدانا رسته یین خو دکهن و دبنه ته مامکه ری رامانا کارین خو. ژ بهر قی چه ندی دبیزنه هه ئیکی ژوان (هه ڦالکارى چه وایى) هه ڦالکارى چه وایى ژ لایى پیکهاتنیغه سی جوره:-

۱- ساده: ژ په یقه کا سهر بخو پیک دهیت: (لهز، باش، هیدی، پاک، چاک، ئازا.....).

۲- دارشتی: ژ په یقه کا ساده و زیده هیه کی پیک دهیت، زیده هی ژى یان پيشگره یان پاشگره یان ههردووک پیکه نه وهک (ب لهز، ب سیاری، شیرانه، ب باشی، ب ئازادی.....).

۳- لیکدای: ژ دوو په یقان یان پتر پیک دهیت وهک (ب دلمانی، پشت و پشت، سه ربه رزانه، ب دلسوژی....) هه که یان (باشی، چاک، خراب، پاک، قهنج) وهسفا نافه کی، جینا فه کی هه فالنا فه کی بکه ت. دی بنه هه فالنا ف و نابنه هه فالکار وهک (چرایه کی باش ژ دهین خراب چاکتره) دقئ رسته ییدا، په یقین (باش، خراب، چاکتر) هه فالنا فن چنکو په سنا نافه کی دکن، هر چه نده په یفا (چاکتر) دبیته تمامه ری کاری بیهیز و وهسفا نیهادی دکه ت کو چرایه.

هه فالکاری چه وایی یی ساده، وهک په یقه ک دبیته تمامه ری رامانا کاری رسته یی و بو قئ تمامه رنی پیدقی ب ئامرازی تمامه رنی نینه، به لی هه فالکاری چه وایی یی دارشتی و لیکدای وهک گریه کا هه فالکاری چه وایی دبنه تمامه ری کاری رسته یین خو.

دهستوور:

هه فالکاری چه وایی دنا ف رسته ییدا (په یقه که، یان گریه کا هه فالکاری) یه چه وایی یا رویدانا کاری رسته یی دیار دکه ت و ژقی لایقه دی بیته تمامه ری رامانا کاری. په یقین (باشی، خراب، پاک، قهنج، زور، کیم....) هه که وهسفا نافه کی یان جینا فه کی بکن، دی بنه هه فالنا ف به لی هه که چه وایی یا رویدانا کاره کی دیار بکن دی بنه هه فالکاری چه وایی.

راهینان (۱)

ئەقان پەیقین ل خاری درسته کیدا بکارینه ب مەرجه کی جارەکی ببنه
هەقالتاف و جارەکی ژى ببنه هەقالتاری چهوایی؟
(ب دلسۆزی ، خراب ، ب سەربەستی ، زۆر ، بلەز ، هیدی)

راهینان (۲)

ئەقان پەیقین سادە ل خاری بکە هەقالتاری چهوایی دارشتی:
(هیمن ، سار ، خوش ، زیرەك ، پاك ، مەرد ، تال ، چاك)

راهینان (۳)

شروۆه کرن:

۱- من روژنامه بلەز خواند.

من: جینافی کەسیی جو دایە، بو کەسی ئیکی یی تاک ، بکەرە.

روژنامه: ناڤه، تاکه، نه ناسیاره، گشتییه، بەرکاره.

بلەز: هەقالتاری چهوایی دارشتییه تمامکەری رامانا کاری خواندە.

خواند: کاری رابردوویی تیپەرە.

۲- قان رسته یان شروۆه بکە:

ئ - خوارنی ب گەرمی نه خو.

ب- قوتایی ژیر، ژیرانه بەرسقی ددەت.

پ- ئەم ب دلسۆزی کار دکەین.

ڪاري ياريدهر (هارڪار)

قان رسته يان بخوينه:

- ۱- ڦياپا نه وان ڪاري خو ته مام ڪريا.
- ۲- نه ز دڪارم نه رکي خو بجه بينم.
- ۳- دڦيٽ وي چيروڪي بخوينم.
- ۴- په رتووکا زمان و نه ده بي ڪوردي هاته چاپڪرن.
- ۵- نه ڦ گونده دي هيته ناڦاڪرن.
- ۶- من دڦيٽ زوو ژ خه و رابم.
- ۷- نه م دشين بسهر چيا بکه ڦين.
- ۸- نه ز دويزم ژ رووباري دهر يازيم.
- ۹- دببت نه ڦرو ماموستا نه هيٺ.
- ۱۰- جوتيارى زهڦي دا ڪيلان.
- ۱۱- نه رويني نه ڦيٽ فير بيته زمانى فرهنسى.
- ۱۲- چيندببت دلوقان يى نه خوش بيت.
- ۱۳- من خانى دابوو ناڦاڪرن.

به چاڦاكرن:

به ى نوكه مه زانېوو كو كارى (ځيا با، بوو، دځيت، هاته، دى هيتته، دښين، دوږم، دبیت، دا، نهځيت، چيدبیت)

هر ئيك كاره كى راماندارى سه ربخونه، چيدبیت هر ئيك ژوان ب تنى دناف رسته ييدا وهك: كاره كى سه ربخويى تمام بهيتته بكارئينان و ئهركى خو ببينيت.

به لى دگهل وى چه ندى ژى چيدبیت كارين ناقبرى وهك كاره كى ياريددهر دناف رسته ييدا بهينه بكارئينان، دهمى دگهل كاره كى سه ره كى يى سه ربخو يان دگهل چاوگه كى دهين، كو هر ئيك بو مه رهمه كيته. بو نمونه:

۱- درسته يا ئيكدا كارى (ځيا با) كاره كى ياريددهره، كو بو مه رهما پيدفى بكارهاتيه، كارى ته واو (كربا) كاره كى سه ره كييه د رسته ييدا و مه رم و رامانا رسته يى ب هاريكاريه كارى (ځيا با) ب دروستى ناشكه راكريه.

۲- درسته يا دوويدا كارى (دكارم) كاره كى ياريددهره، بو مه رهما دياركرنا شيانا بجه ئينانا كارى بكارهاتيه. به لى كارى (بجه بينم) كاره كى سه ره كييه درسته ييدا و ب هاريكاريه كارى ياريددهر (دكارم) مه رم و رامانا رسته يى ب دروستى دايه دهست.

۳- درسته يا سينييدا كارى (دځيت) كاره كى ياريددهره، كو بو مه رهما پيدفى بكارهاتيه، به لى كارى (بخوينم) كاره كى سه ره كييه درسته ييدا و ب هاريكاريه كارى ياريددهر (دځيت) مه رم و رامانا رسته يى ب دروستى دياركريه.

- ۴- درسته یا چواریدا کاري (هاته) کاره کي یاریده دهره، به لی چاوگی (چاپکرن) ل جهی کاري سهره کي هاتییه و جهی وی گرتییه و ب هاریکاریا کاري یاریده دهر (هاته) رمانا رسته یی ب دروستی دیارگریه.
- ۵- درسته یا پینجیدا کاري (دی هیته) کاره کي یاریده دهره، چاوگی (ئاکارن) کول جهی کاري سهره کي بکارهاتییه و ب هاریکاریا کاري یاریده دهر (دی هیته) رمانا رسته یی ب روستی دایه دست.
- ۶- درسته یا شه شیدا کاري (دقیته) کاره کي یاریده دهره، بو مه ره ما فیانی بکارهاتییه، کاري (رابم - رابم) کاره کي سهره کییه و ب هاریکاریا کاري یاریده دهر (دقیته) رمانا رسته یی ب دروستی ئاشکهره دکته.
- ۷- درسته یا هفتیدا کاري (دشیین) کاره کي یاریده دهره، بو مه ره ما شیانی بکارهاتییه، به لی کاري (سهره بکه فین) کاره کي سهره کییه و ب هاریکاریا کاري یاریده دهر (دشیین) رمانا رسته یی ب دروستی دهر دئیخیت.
- ۸- درسته یا هه شتیدا کاري (دویرم) کاره کي یاریده دهره، بو مه ره ما ویران و نازایه تی بکارهاتییه. به لی کاري (دهر بازیم) کاره کي سهره کییه و ب هاریکاریا کاري یاریده دهر (دویرم) رمانا رسته یی ب دروستی روون و ئاشکهره دکته.
- ۹- درسته یا نه هیدا کاري (دبیت) کاره کي یاریده دهره و کاري (نه هیته) کاره کي سهره کییه و ب هاریکاریا کاري یاریده دهر (دبیت) رمانا رسته یی ب دروستی دیارگریه.

۱۰- درسته یا دهیډا کارى (دا) کارهکى یاریده‌دهره، چاوگى (کيلان) ل جهى کارى سهرهکى بکارهاتییه و جهى وی گرتییه، ب هاریکاریا کارى یاریده‌دهر (دا) رمانا رسته‌یى ب دروستی دیارکریه.

۱۱- درسته یا یازدیډا کارى (نه‌قیت) کارهکى یاریده‌دهره بو مه‌ره‌ما نه‌قیانى بکارهاتییه، بهلى کارى (فی‌ربیت) کارهکى سهرهکییه و ب هاریکاریا کارى یاریده‌دهر (نه‌قیت) رمانا رسته‌یى ب دروستی روون و ناشکه‌را دکه‌ت.

۱۲- درسته یا دوازدیډا کارى (چیدبیت) کارهکى یاریده‌دهره، بو مه‌ره‌ما چیتوونى بکارهاتییه و کارى (بیت) کارهکى سهرهکییه و ب هاریکاریا کارى یاریده‌دهر (چیدبیت) رمانا رسته‌یى ب دروستی دیار کریه.

۱۳- درسته یا سیزدیډا کارى (دابوو) کارهکى یاریده‌دهره، چاوگى (ئافاکرن) ل جهى کارى سهرهکى بکارهاتییه و جهى وی گرتییه و ب هاریکاریا کارى یاریده‌دهر (دابوو) رمانا رسته‌یى ب دروستی دایه ده‌ست.

دهستوور:

كارى ياريدهدر: نهو كاره يى كو دگهل كارهكى سهرهكى يى سهربخو يان چاهگهكى دهيت، بو دياركرنا مهرمهكى و دبيته نهگهري تهمامكرنا رامانا وي كارى يان وي چاوگي.

كارى ياريدهدر نهقه نه (شيا با ، دقيت ، هاته ، دى هيته ، دشين ، دويرم ، دبیت ، دا ، نهقيت ، چيدبیت ، دابوو ، ددا ، دايه).

راهينان (۱)

نهقان كارين ياريدهدرين ل خارى درسته كيدا بكاربينه:
(دشين ، دقيت ، دويرم ، دهيته ، هاتبوو ، دى هيته)

راهينان (۲)

نهقان كارين ل خارى درسته يه كيدا بكاربينه، ب مهرجه كي جاره كي كارى سهره كي بن و جاره كي كاره كي ياريدهدر بن:
(دقيت ، هاته ، دهات ، شيا با ، دبیت)

راهینان (۳)

ئەقان ھەردوو رستەیین ل خاری شروۆقەبکە:

۱- دقیت ئەز رۆمانی بخوینم.

۲- ئەو دسیت ھاریکاریا ھەژاران بکەت.

راهینان (۴)

پارچە پەخشانەکی ل سەر فی بابەتی خاری بنفیسە، پاشی ھەر چ کارەکی

یاریدەدەر ھەبیت دیاربکە:

(ھەیفان ئاداری، ھەیفان خوشی و نەخوشیانە، ھەیفان سەرکەفتن و

کارەساتانە)

خالبه ندى

- تو چهوا دهمى دزاني؟
- نهغه كارهكى بساناھييه. سه حا دهمزميزا خو بكة و بزانه دم چه نده؟
- باشه. نهري بهري دهمزميزر بهيته داهينان، چهوا دم دهاته زانين؟
- ب ئاقى دهاته زانين.
- ب ئاقى! چهوا؟
- ئاق دكرنه دنامانه كيدا و كونه كا بچويك ل بنى وى نامانى دكر. ئاق ب ريك و پيكى چپك چپك ژ كونا وى نامانى دهاته خارى، نهغجا لدويش وى ئاقا ژ نامانى كونكري دهاته خارى، دزانين كا دم چه نده.

* * *

ژ ئاخفتنا ل سهري، دهمى رستهيا (چهوا دهمى دزاني) دخوينين، پيدقيه دهر كهفتنا دهنگى مهيى وهسا بيت كو پرسيار تيدا بيت، ديسان دهمى رستهيا (نهغه كارهكى بساناھييه) دخوينين. دقيت دهنگى مه يى وهسا بيت كو راگهاندين تيدا بيت، ههر وهسا دهمى رستهيا (ب ئاقى) دخوينين. دقيت دهنگى مه يى وهسا بيت كو حيبه تيهك تيدا بيت. نهغجا پشتى نهغى هه كه سه حا دووماھييا رستهيا ئيكى بكهين دى قى نيشانى (?) بينين. كو نيشانا پرسيار ييه و هه كه سه حا دووماھيا رستهيا دووى بكهين دى نهغ نيشانه (۰) كهفته بهر چاقى مه، كو نيشانا دووماھيا رستهيى يه، هه كه سه حا دووماھيا رستهيا سيئى بكهين، دى قى نيشانى (!) تيدا بينين كو نيشانا حيبه تيبه (سه رسورمان). نهغ نيشانه و هندك نيشانين دى كو ژ نهو پيغه دى كه قنه بهر چاقين مه دببژنى (خالبه ندى).

ههکه ئەف نيشانه ب دروستی ل جهی خو بهینه دانان دی گه لهك هاریکاریا
خویندهقنانان کهن. کو ب ساناهی د خواندنی بگههن و خه له تیئ تیدا
نه کهن.

هەر نيشانهك ژوان نيشانان، ناقهکی تایبه تی و جهی خو هه یه،
درسته تیدا، ل خاری دی ناف و جهی هەر ئیک ژوان نيشانان بهرچاف
کهین.

ئیک: خال (۰)

خال راوهستانهکا دروست نيشاددهت و ل فان جهان دهیته بکارئینان:

۱- ل دوماهیا هەر رستهکی دهیته دانان، ژبلی رسته یا پرسیارئ و

سه رسورمانئ وهك :

- ئاسو برازایی منه.

- روژ ژ روژ هه لاتیقه دهه لیت و ژ روژ ئاقایقه ئافا دبیت.

۲- پستی پیتا ئیکی یان پیتا ئیکی و دووی یا ناقهکی وهك :

م . بو تانی.

د . ق . ئامیدی.

دوو: دوو خال (:)

دوو خال ل سه ر ئیک نيشانا روونکرن و راقه کرنییه و ل فان جهان دهیته

بکارئینان:

۱- ل پيشيا ئاخفتنه كى، كو وهك خو بهيته فه گيران، يان بهيته گوتن
وهك : نهرينى گوت: (ئه فه دوسمالا من نينه)

۲- پشتى په يفه كى يان ئاخفتنه كى، كو پيدفى رافه كرن و روونكر نيته،
وهك :

سال ژ چوار وهرزان پيك دهيت: بهار، هافين، پاييز، زفستان.

۳- ل پيشيا ئينانا نموونه يان (بو نموونه، وهك)

دهيته بكارئينان، چيدبيت پشتى وان هردوو خالين لسهر ئيك
ته قه له بهيته دانان وهك :

هه قالكار، بو ته مامكرنا هه قالكاره كى دى ژى دهيته بكارئينان
شاسسوار، زور جوان ب عهره بى دئاخفيت.

سى - بوور (،):

بوور نيشانا كوررتين راوه ستانه و ل فان جهان دهيته بكارئينان:

۱- پشتى نافى گازيكرى وهك :

كورينو، بخوينن، ب خواندنى دى گه هنه نارمانجى.

۲- دناقبه را جهگر و جه لى گرتيدا، وهك :

ئه حمه د نالبه ند، هوزانقانى، بناف و دنگ، ل باژيركى

بامهرنى د ژيا.

۳- بو ژيك جوداكرنا زنجيره كا په يفان، كو بسهر پشكه كى ژ پشكين

ئاخفتنى بن درسته بييدا و ب نامرازى ليكدر پيكفه نه هاتبنه گريدانى،

وهك :

پشكين ئاخفتنى ئه قه نه: ناف، جيناف، هه قالناف، كار، هه قالكار

نامرازى په يوه ندى، نامرازى ليكدر و نامرازى بانگرنى.

۴- بو ژيټك جوډاڪرنا زنجيرهڪا پهيقان، ڪو ڊوو ڊوو پيڪفه هاتينه
بڪارئينان وهڪ :

جووتيار ب گهرمي و سهرمايي، ب خوشي و نهخوشي، زهندو باسڪين خو
ههلادينه، نهردي دڪيليت، خوارني بو ملهتي پهيدا دڪهت.

۵- پشتي فهگيرانهڪا نيكسهه، نانڪو دهمي ناخفتنڪهه، ناخفتنهڪا خو
يا كهفن فهگيريت، وهڪ :

من بخو گوت، (دارا تهر نهبره)

۶- ل پيشيا نامرازي ليڪدهه (و، يان) ب مهرجهڪي نهكهفتبنه سهري
رستهيي وهڪ :

نه نهز هاتبووم بو شاههنگي و نه نژياري برايي من
پهرتووکا من بينه، يان ياخو بده من.

۷- پشتي گريهڪا دريژ بو پاراستنا رمانا رستي ژ سستي وهڪ :
دارستانا رهخي دي يي روبراري ژ دارستانا في رهخي روبراري،
چريره.

۸- پشتي پهيقا (بهلي) و (نه نهخير) وهڪ :
بهلي، نهفه ڪتبا منه.

نه، نهفه يامن نينه.

نهخير، دوهني مهده سهري مه نهدهن.

۹- ل جهي ڪاري هاتيه راڪرن (ههزف ڪرن) وهڪ :
نهز دي چمه ناڪري و نهو ژي بو ههقليري.

۱۰- بو جوډاڪرنا پارستهيا نافي، ههفالنافي، ههفالڪاري ژ شارستهيي د
رستهيا ليڪدايدا وهڪ :

١٠- من گوه لی نه بووی ه، کو هوین هاتینه قیره.

ب- نهو بهفرا، کو ل زفستانئ دباریت، ل هاقینئ دحه لییت.

پ- ههکه من کاری خو بدوماهی ئینا، دئ سهرا ههوه دم.

١١- درسته یا لیکدایدا، چیدبیت شوینا ئامرازئ لیکدهر (و) بهیتته
بکارئینان وهک :

سیروانی دقیا بجیته باژیری، ههسیئ خو ئینا، زین لیکر،

سیاربوو، کهفتهرئ، ب ریغه باران باری، ههرتشتهکی لبر، تهربوو.

١٢- چیدبیت ل جهئ (که) یا لیکدهر درسته ییدا بهیتته بکارئینان وهک :

من پیخوشه، سهرا ههوه بدم

کهس نه کهسه، یئ ل روژا تهنگایی دهوارا ته بهیت.

چوار - بوړو خال (؟) :

بوړو و خال بو بیهن فهدانهکا دریزتر ژ بیهن فهدانا بوړا ساده دهیتته

بکارئینان وهک :

ل کومه لا فروکه فانی عیراقئ دئ فیری فروکه فانی بین؛ ل ویری بلا مه

ئاگه هژ ئیکدو هه بیت، ل دهمی فرینی؛ بلا هه ر ئیک ژ مه خه له تیئن یئ دئ

به چاف بگریت، دا ل جارین بهیتن دووباره نه کهینه فه و ب دروستی فیری

هاژوتنا فروکی ببین.

پینج - نیشانا پرسیارئ (؟) :

نیشانا پرسیارئ ل دوماهیا وی رسته یئ دهیتته دانان کو پرسیار تیدا

هه بیت وهک :

ب تو ب چ ژ رووباری دهر بازبووی؟

تو کهنگی گه هشتی؟

شەش - نیشانا سەرسورمانى (!):

ئەف نیشانە ل دوماھیا پەیقان، یان وان رستەیان دەیتە بکارئینان کو
سەرسورمانەك یان خەمەك، یان ھەستەكی دەروونی تیدایە، وەك :

- تو چەند درەنگ ھاتی!

- ئای! تە ئەز ئیشاندەم!

- ئوخ! ئەف ھنارە چەندا خوشە.

- بەری خو بدە فی گولی، چەندا جوانە!

- پەح! ئەفرو چەندا سارە!

جەفت - جووتە کشانین بچویك (()):

ئەف نیشانە ل فان جھان دەیتە بکارئینان:

۱- بەری و پشستی پەیفەکی، یان رستەکی، کو لئك خویندەقانی جھی

حیپەتی بی، یان بقیت سەرنجا خەلکی بو بکیشیت وەك :

- تئی شیوازی ((جزیری)) ب دلی منە، د دارشتنا ھوزانیدا.

- ژ گولین باغچی مالا ھەوہ گولا ((شەبو)) یا جوان بوو.

- مروقی دلسوژ ئەو کەسە یی کو ((مفای دگەھینتە مللەتی)) و دەستی

ھاریکاری بو کەسین دی دریژ دکەت.

۲- بەری و پشستی وان ئاخفتنا دەیتە دانان کو دەستکاری د دەقی ویدا

نەھیتە کرن وەك خو بمینیت وەك :

- ھەقالی من گوته من ((ئەز ب دەرجوونا تە، وەك گولی گەشبووم))

- باپی من ھەردەم دگوته من ((کورپی من بخوینە، ب خواندنی دی

پیشکەفی))

ههشت:- كڦانا مهزن () :

ئەف نيشانە:

۱- پەيڤەك، يان گريپەك، يان رستەيەك دكەفتە دنافدا، كو رمانەكا

تايبەت هەبیت، درستهكا ديدا وەك :

- جگەر خوین (شیخ موسا) شاعیرەکی مهزن بوو.

- باژیری سلیمانۆ (كو دكەڤتە بناری چیايي ئەزمەر) سلیمان پاشایۆ

بابان ئاڤاكریە.

۲- پەيڤا بیانی، وەك :

- باژیرقانی (بلدیە) خزمەتا خەلكی دكەت.

- میری (حكومەت) ژ مللەتی یە و بو مللەتی یە.

۳- سالا ژدایك بوونی، وەك

- جەمیل سائیب ل سالا (۱۹۲۵) چیرۆكا (لەخەوما) نڤیسییە.

نەھ - هیل یان تەڤەل:-

ئەف نيشانە ل ڤان جهان دەیتە بكارئینان:

۱- بو ژیک جوداكرنا ئاخفتنا دوو كەسان، وەك :

ئەز ل مال روینشتبووم، قادری هەڤالی من هات و گوت:

- ئەڤە دوو روژە تو دیارنینی؟

- ئەز یی نەخوشتبووم و دناڤ نڤینارابووم.

- ئەری نوکە تو یی چەوانی؟

- ئەز یی باشم.

۲- چیدبیت ل جهی وان هەردوو كڤانین مهزن بهیتە بكارئینان، كو

پەيڤەك یان گريپەك، يان رستەيەك (رامانەكا تايبەتی هەبیت د

رستەيەكا ديدا) وەك :

بیابانا مهزنا ئەفریقا (وەك من گولیبووێه) رویبەرەکی بەرفرەه

هەیه دنیشتمانی عەرەبیدا.

۳- دنافبر ژماره ی و هژمارتیدا، ههکه کهفته سه ری رسته یی وهک :

ژ نهجامی هه می سه رکهفتنادا:

۱- زور خهسته خانه و مهلبه ندین ساقایان دهینه فه کرن.

۲- گه لهک باژیرو گوندین نوی دهینه ئا فاکرن.

۳- باری ئابووری وهلاتی سه روژنوی بئه جه دبیت.

۴- ته ناهی دکهفته وهلاتی.

۵- ل دوماهیا مالکی: ههکه جهی نفیسینا هه می برگه یین په یفا دوماهیا

رسته یی ب دروستی تیرا نه کر، بو نموونه ههکه جه نه مابیت کو په یفا

(هناره که) هه می د مالکه کیدا بهیته نفیسین دی هیته که بجویک پشستی وی

په یفی هیته دانان، کو چیدبیت د مالکیدا بهیته نفیسین. ئه و پشک ژی دی

ئیک ژ نه فانا بیت:

_____ هه _____

_____ ناره که _____

_____ هه نا _____

_____ ره که _____

_____ هه ناره _____

_____ که _____

دهه - چهند خالهک (.....):

ئه ف نیشانه ل فان جهان دهیته دانان، کو په یف، یان گری، یان رسته ژی

هاتیه لادان (حه زف کرن) ب مه ره ما کورت کرنی و گوتنا یین گرنگ بستنی

وهک :

۱- دگهل ماموستايين خو چووينه سهيرانى، ل ویرى مه دست ب ياريا و مه له قانيا كر و ئىقارى ب خوشى و شادى قه گه رايه مال.

۲- هه كه بخوينى، دى سه ركه فى، نه گه ر نه

۳- د يالىكتا كرمانجيا ژورى ژ بوتانى، بادينانى، هه كارى، هتد پىك دهيت.

دهستوور:

خالبه ندى، يان دانانا خال و نيشانه، دناقبه را پشكين ناخفتنيدا ل ده مى تقيسينى، بوژنيك جوداكرنا وان، يان گرنگيدان ب ده برينا دهنگى و سوزى، ل ده مى خواندنى كاره كى گرنگ و پيدقبييه، خالبه ندى په يوه نديه كا بهيز و فرمانى هه يه ب خواندن و رامانا ناخفتنى، چنكو هه رگوتنه ك، ژ چه ند پشكه كا پىك دهيت و هه ر پشكه ك ژى ژ كومه له كا رسته يان پىك دهيت، نه فا رسته ژى هنده ك ساده و سه ريخونه، يان هنده ك چووينه پال نيكدو، يان تيكه ل، جار ژى هه يه، رسته ك دنافا رسته كا ديدا دهيته ديتن، كو رامانا وى سه ر ب رسته كا ديبه، ژبلى فى رسته ژ چه ند په يقين هه مه جور دروست دييت و تقيسه رى ژى دقيت وى خه مى، يان دلخوشين، يان هه ر كاره كى دى يى دهروونى خوب وان په يقان ده بريريت، بو كه سه كى دانيت، يان پرسياره كى بكه ت، نه فا خالبه نديه، نانكو نه فا نيشانه بين نه م لسه ر ناخفتين، باشترين هوكارن د دهستى تقيسه ريذا. كو دنقيسينيدا هه ستى خويى دهروونى پى ده بريريت. ههروه سا د دهستى خوينده قانى ژيدا كو خه له تيا د خواندنيدا نه كه ت، نيشانه ژى نه قه نه :

- ۱- خال، ب فی شیوهی وینهیی وئ دهیته چیکرن (۰).
- ۲- دووخال، ب فی شیوهی وینهیی وئ دهیته چیکرن (۰).
- ۳- بۆر، ب فی شیوهی وینهیی وئ دهیته چیکرن (،).
- ۴- بۆرو خال، ب فی شیوهی وینهیی وئ دهیته چیکرن (؛).
- ۵- نیشانا پرسپاری، ب فی شیوهی وینهیی وئ دهیته چیکرن (؟).
- ۶- نیشانا سه‌رسورمانی، ب فی شیوهی وینهیی وئ دهیته چیکرن (!).
- ۷- دوو کشانین بچویک، ب فی شیوهی وینهیی وئ دهیته چیکرن (().
- ۸- کشانا مه‌زن، ب فی شیوهی وینهیی وئ دهیته چیکرن ().
- ۹- هیل یان ته‌قل، ب فی شیوهی وینهیی وئ دهیته چیکرن (----).
- ۱۰- چه‌ند خاله‌ک، ب فی شیوهی وینهیی وئ دهیته چیکرن (.....).

راهینان (۱)

ئه‌ف رسته‌یین ل خاری، خال و دووخال و بۆر ژئ دکیمن، تو بو دانه؛ ب مه‌رجه‌کی هه‌ر ئیک ژوان، ل جهی خو بیت.

۱- هه‌یفا ده‌سکرد ژ داهینانین مه‌نده‌هۆش بوونیه‌ هه‌فجا هه‌که بو مه‌رهما ناشتی بهیته بکارئینان دی خزمه‌تا مرو‌فایه‌تی که‌ت کو وه‌لاتین جیهانی ب تۆره‌کا بیتیل پیکفه‌ گریده‌ت و به‌رنامین تیله‌فزیونی و تشتین دی ژ وه‌لاته‌کی بو وه‌لاته‌کی دی بهینه‌فه‌گوه‌استن.

۲- هه‌یف بومه‌ نیژیکتره‌ ژ روژی.

۳- بازار نیژیکی مه‌بوو خانی مه‌ ل پشت بازاری بوو ئه‌فجا هه‌ر تشته‌کی مه‌ فیابا دا بسانه‌ی کرین.

۴- جادین مه‌زن ل به‌غدا ئه‌فه‌نه‌ جادا ره‌شید و جادا کیفاح جادا جمهوری.

راهینان (۲)

نیشانین پرس یان سه رسورمانی بو ئەفان رسته یان دابنه.

ئ- په ح ئەف هئاره چەندا ترشه.

ب- کەنگی هەیف دەر دکه فیت

پ- ئافە رین بو تەو دەست رەنگینیا تە

ت- دەمی ژ قوتابخانی قە دگەری دی کتیبیت خو دانیه کیقە

ج- قیاننی ژ خوشیادا هاوار کر وگوت: باب ئەز یا ئیکئی دەر کە فتم

چ- دی ب چ چییە بەغدا.

خ- دەنگ چەوا ب تیلە تیلە فوننی دەیتە گوھی مه.

راهینان (۳)

ئەفی پەخشانی بخوینە، پاشی بزانه، ل چ جە پیدقی هیل و کفانا مەزن و کفانا بجویک یان هەر نیشانه کا دی هەیه، بو دانه:

ئازادی گوت، گەلەك دەنگ و باسین زانستی دخوینین؛ دەنگ و باسی روژغەیرین و هەیف غەیرین ئیکە ژ وان دەنگ و باسا، روژ غەیرین و هەیف غەیرین دەر هەیفە کیدا روینادەت وەك هەندەك هزر دکن، چونکو خولگەیا هەیفی لدور ئەردی دگەل خولگەیا ئەردی لدور روژی، جووت نابن و ب گۆشەکی بجویک ژئی خوار دبیت، ژبەر وی چەندی دەمی هەیف دناقبەرا ئەردی و روژیدا دبوریت ب زوری ب سەر یان خواری وی هیلئ دکه فیت کو ژ مەلبەندی هەر دووکاندا دبوریت، ژبەر وی چەندی، هەیف و روژ ناغەیرن هەکە نەکە فنه سەر ریکا وی هیلئ.

مام ھومەرى پرسیار کر: ئەرى بەھسى فرینا فروکی ناخوینین؟
 - ئازادی گوت: بەلى مە خواندییه، ھەكە نیزیکی فروكخانه یه کی ببی
 و چاقی تە ب فروكەکا پەروانەدار بکەئیت، کو ئەقە سادەترین جوړی
 فروکییه دى ئەقە بو تە دیار بن، پەروانەك ب پیتشیا ویقەیه و
 پەرىن وی د دريژن و سەرى رویی خواری یی پەرىن وی راستە و دگەل
 بارى ئاسویى بیچه کی یی خوارە.
 بەلى سەرى رویی ژووری یی خوار و کفانەییە.
 مام ھومەرى گوت: ب راستی ئەم نەدشارەزاینە.

راهینان (۴)

ئەقى ھوزانا ماموستا (بەدرخان سەدى) بخوینە و پاشى لدویف پیتدیى
 نیشانا خالبنەدى بو بکاربینە:

ئەقرو کوقانە گەلو	ئەو شەپالا ئەز ژى دیرم
ئەف چ فەرمانە گەلو	روندکین ریز ریز دبارن
ھەر یاپر ژانە گەلو	ئەز دزانم دل بەرا من
مانە دیلانە گەلو	لى چهوا ژ خەو نەرابى
مانە سەیرانە گەلو	مانە نەوروزە بوھارە
بوچی قەمانە گەلو	ئەو چهوا بلبل نەخاندن
گوتى تالانە گەلو	بلبلەك هات چەنگ شەكەستى
نە ژ نازانە گەلو	دەردەكى گرتى گرانە
لەرزە و تانە گەلو	كانى نوژدار كانى زانا

دل ٿي سہميانه گه لو
توخمی لالانه گه لو
به ٿنا خانانه گه لو
ٺه و پهری خانه گه لو
ٺه ف چ فيغانه گه لو
ٺه ف چ له يلانه گه لو
زوری خاقانه گه لو
دیل و قوربانہ گه لو
مه ٿي دهرمانه گه لو
دهردی مارانه گه لو
خوین لی ٺه رزانه گه لو
سهر بی کيشانه گه لو

دل ٿ دل ٺه ٺرو پر کوله
هين دزانن کو ٺه قينداره
ٺه و ٿ به ٺنی را چ شوخه
يا ٿ ريمهت قهت نه بيٺن
دلبره را چارده بوهاری
قهت دبت دلبر نه ساخ بت
ٺه ٺدهاڪ ٺه ٺرو دزورن
هر ٿ هنگی مله تی مه
زاروین کوردان دکوشتن
دایي ساخ بت شاهي فارس
لی نهو مار چارسه رينه
پی و دهستين مه ديقيسن

* * * *

بابه تین بهشی نه دەب

- ۱- داستانا کوردی (قه لای دم دم)
- ۲- ریبازین نه دەبی - ریبازا کلاسیزم
- ۳- نه دەبیاتی کلاسیزمی کوردی - شیوهیی لوری
- ۴- نه دەبیاتی کلاسیزمی کوردی - شیوهیی گۆران
- ۵- نه دەبیاتی کلاسیزمی کوردی - شیوهیی کرمانجیا ژووری
- ۶- نه دەبیاتی کلاسیزمی کوردی - شیوهیی کرمانجیا خواری
- ۷- دەسپینکا په خشانا کوردی.
- ۸- میژوویا رۆژنامه گهری و په یوه نندییای ب گه شه سه ندنا په خشانا کوردیشه .

بابه تین بهشی نمونهی نه دەب

- ۱- مه لایی باتهیی
- ۲- چه سیب قه ره داغی
- ۳- کوردی
- ۴- کانی
- ۵- مه لاته هاییی مایی
- ۶- کامه ران موکری
- ۷- مه لاهه حموودی بایه زیدی

۱- داستانا کوردی کهلا دمدم

ژیدهرین میژووویی ب دریژاهی بهحسی وان رویدانین گرنگین سالا ۱۶۰۸ز کرییه، ژلایی فهگیرانا میژووویفه ب ساناهی دشیین دسهراچاوین فارسی و کوردیدا بگهریین بو راستیا فی قارهمانیی و ب کوم شههیدبوونا کوردان و سهر نهچهماندنا وان، قارهمانین کهلا دمدم ب سهروکاتیا (خانئ لهپ زیرین) تا دوماهی ههناسه و دوماهی دلوپا خوینی بهرانبهرا داگیرکهرا و شهپرکرن و مرنا ب کوّم ب باشتر زانی ژ سهر شورکرنئ، فی کهقالئ مهزنی قارهمانهتیا ئهدهبی کوردی رووبههکی ژور فهگرتیه، ئهگهر داستانین دی ژ داستانین فولکلوری هاتبنه وهرگیران بو داستانین شعری بین نفیسی .. داستانا کهلا دمدم ژ رویدانین دیروکی بوویه داستانا فولکلوری و داستانا فولکلوری بوویه چیروکا سهر ژ نوی و رومانا نوی، ژ دهسپیکا سهدهبی ههقدئ تا ئهقرو پالهوانیا جهنگاوهرین کهلا دمدم ل سهر زارئ سترانبیژ و چیروک فهگیرین کورده، ل ههمی دهقههرین کوردستانئ و ب ههمی دیالیکتین کوردی دهینه فهگیران.

فی بهرههمئ فولکلوری گهلهک لایهنین خوراگریا جهنگاوهرین کهلا دمدم بهراچاقرینه و بهشهکی دی ههتا نوکه ل سهر زارئ خهلی ماینه. روژ ههلاتناسان گهلهک ژمه پتر پویته ب سهرهاتی و بهیتین کهلا دمدم دایه، ههروهکی وان بهلافکری و کریه روّسی و ئهلمانی و فرهنسی و ئهرمهنی، ههروهسا کرییه فارسی.

زانای کوردی سوڤیتا بهری (ئوردیخانی جهلیل) چهند فهگیرانین داستانا
کهلا دمدم تومارکرینه و بو زمانی روسی ژی وهرگیرایه ول ساللا ۱۹۶۷ز
به لاقه کرییه.

ئهف داستانه ل کوردستانا عیراقی ب شیوی چیروکا سهر شانوی
هاتییه نفیسین، نفیسهر (مستهفا صالح کریم)ی ل سهر بنیاتی کهرستی
میژوویا پیهس (شانوی) (شههیدانی قه لایی دمدم) نفیسیه ول ساللا ۱۹۶۱ز
هاتییه چاپکرن، ههر کهر هستی دیروکی و فولکلورییه بوویه ژیدهر بو دانانا
چیروک ورومانا کوردی.

نفیسهری ناقداری کوردین سوڤیتا بهری (عهره بی شه مو)ی ل ساللا ۱۹۶۶ز
رومانهک ب زمانی کوردی و پیتین روسی (سلاقی) ل یه ریفتان چاپکرییه
پاشی بو زمانی روسی هاتییه وهرگیران و ل ساللا ۱۹۶۹ ل موسکۆ هاتییه
چاپکرن. عهره بی شه مو هی ولدایه په یوه ندین دوستینیا کورد و نه ته وین
هه قسویین وان روونبکهت، ب تایبهتی خه باتا فان گه لان بهرانبهر
داگیر کهری ئیرانی و عوسمانی، ههروهسا وینهیی بژاره یی ژيانا جفاکی
و شابوری یا کوردستان ل دهستییکا سه دی هه قدی کیشایه، هیشتا ئه فی
داستانا مهزن جهی خو د توری کوردیدا و جیهانیدا نه کرییه.

۱- دهه گیرانهکا داستانیدا میر (خان لپ زیرین) کو سه رکردی
کوردان بوو، گازیا مهردانه بهرانبهر (شاه عه بیاس) ئیرانی
بلند دکهت و دبیزیت:

خه لقی مه نایی رای

هیقیا دوژمنه ل مهیدانی

مینا شیرا نه و شهردکه

هه رتم دوژمننا له ت دكه
 مه نه خوفى عه سكه رى ته
 مه نه خوفى خانى ته وريزى
 گه لى راناكه ژ هه مبيزى
 مه نه ترس خانى چين و ماجينى
 قه رناكه خه لقى مه
 مه نه خوفى ته يمورىيا
 به لا ناكه خه لقى مه له چيا
 تاجى ته قه بول ناكه م

 كوردستانى بى ناف ناكه م

(بو ژ بهر كر نيه)

<u>په يڤ</u>	<u>رامان</u>
نايى رايى	: ناييته سه رى (واته: بو شاه عه بباسى).
هيڤى	: هيو ، به هيو ، به ته ما
مينا	: وه كو
شيرا	: شيران
هه رتم	: هه ردم ، هه ركات
كه لى	: كه لهه ، قه لا
هه مبيز	: قه هه واندى ، لقيره ب رامانا (مه يدان) هاتيه.
قرناكه	: ژ ناف نابهت ، له ناونا بهت
به لاناكه	: له ناو ناچيت

بیٚ ناٚ ناکهم : بهدناو ناکوم

نمونه یه کادی ژفه گیرانه کا دی یا قیٚ داستانیٚ ب زاریٚ موکریانی

چیروک بیٚٚ دبیتیت:

خان نهو دال و کاکه خانه
جهوت شهوانه و جهوت روژانه
شه پریان ده کرد به شیرانه
شیران نه یساندیت کینلانه
لهش که وتن وهکی گردانه
خوین رویی هه روهک جوگانه
بالچووغه یی شیران نه مانه
شه هیدیان کرد کاکه خانه
خان دهلی: خانی خه زایمه
هه تا له دنیٚ نه ز بژیومه
بوٚ خوم به رژیینی شه ریمه
خان نهو دال و کاکه خانه
گرتبویان و دعد و په یمانه

(هممی بوٚ ژبه ر کرنیه)

راقه کرنا په یشان :

به شیرانه	: ب شمشیتر ، ب شمیری
کیلان	: کیلانا شمشیتری
گرد	: گر
جوگه	: جوک
بالچووغه	: جهی شهری ، شوینی شهر ، شهرگه ه
خهزا	: غهزا ، جهنگی پیروژ
دنئی	: دنیا

رېبازين ئەدەبى

رېبازا كلاسيزم:

رېبازين ئەدەبى بۇ جارا ئىككى ل ئوروپا پىشتى سەردەمى راپەرىنى ل دەوروبەرىن سەدى ھەقدى زايىنى سەرھەلدا، دناڧ وان رېبازين ئەدەبىدا كلاسيزم كەڭتەرىن رېبازە ژلايى پەيدابوون و بەلاقبوون و دەسەلات پەيداكرن ل سەر بەرھەمىن ئەدەبى... بەرى وى سەردەمى (ئەدەبى) شىوازەكى نازادانە رىكا خو گرتىوو، كو ديارە لڧىرە ئەدەب زور ژ رېبازان كەڭتەرە و ھەر ژ دەسپىكى ب شىوازەكى سەربخو ھوزان ھاتىيە گوتن ... بى ھىچ ناگەھىيەك ھەبىت دەربارەى رىنما و بنەمايىن وان رېبازين ئەدەبى و ئەگەر ھەر ساخلەت و تايبەتمەدىيەكا گىشتى ھەبىت كو ھوزانغانان پەيرەوكرىت... وى دەمى ئەو پەيرەوكرن ژ ئەنجامى ھىچ پىك ھاتن و دىك گەھىشتەكى نەبوو بەلكى ھوزانغانان ب سەلىقەيا خو ئەو تايبەتمەندى دەسنىشانكرىيە.

بزاڧا سەرھەلدا نا ئوروپا د قادا ئەدەب و ھونەرىدا بوويە ئەگەرى ژدايك بوونا ئىكەم رېبازا ئەدەبى و ھونەرى ددىروكا مروقاىەتییى دا كو رېباز (كلايزم) ە و ب شىوەكى تايبەت دماوى سەدى ھەقدى زايىنى دا ل وەلاتى فرەنسا گەشەكر، دەدەيەكىدا دا كو ب سەدى زىرىن دەھىتە دانان دەمىژوويا فرەنسا دا... ھەرچەندە بەرى ھىنگى دەسپىكا قى رېبازى ل ئىتالىا پەيدابوو، پاشى بەرەف ئنگلەتەرا و ئەلمانىا و وەلاتىن دى بىن ئوروپى بەلاقەبوو.

په یفا کلاسیزم ژ (کلاسس - Classi) لاتینی هاتییه، کو دبنیاتدا ب رمانا
یه که یه کا (که شتی گه ل)^(۱) دهیت، هر ژوی رمانی بو یه که یا خواندن یان
پولا خواندن هاتییه بکارئینان.

ناکرننا جوړه ئه ده به کی ب قی نافی، وی چهندی دگه هینیت کو ئه و جوړه
ئه ده به نهمره و ب دریژاهیا روژانان ب کی ر وی چهندی دهیت کو بو
په روه رده و فیرکرننا گهنج و لاوان ل پولین خواندن بهیته بکارئینان. هر
ژبه ر قی ئه گهری ژی بوو کو هر دوو ئه ده بیاتین که قنین یونانی و رومانی
ب ئه ده بی کلاسیزمی هاتییه دانان، چونکه خواندان قان هر دوو جوړه
ئه ده بان ل قوتابخانه و زانکویین ئورویا یین جارن ونهو ژی باشترین
هوکار بوویه بو په روه رده کرن و گه شکرنا هرز و بی رین لاوان، ئه قرو ژی
خویندنا زمان و ئه ده بیاتی یونانی و لاتینییی که فن د زانکویاندا ب
کلاسیزم دهیته دانان.

کلاسیزم د ئه ده بیدا لاسایی و (چاقلیکرن) ه؛ له و ما ئه و گه شکر
و پیشقه چوونا ئه ده بی ئه و ل ئورویا سه ره له دی، هه می ل سه ر بنیاتی
چاقلیکرننا ئه ده بی یونانی و رومانی هاتییه دامه زانندن، هر ئه قی ئه گهری
ژی و دکر کو نفیستر و توره قاتین سهدی هه قدی مل ب ملی ره خنه گرین وی
سه ده ی زاراقی کلاسیزم بو ریبازا خو یا ئه ده بی یا نوی دانن.

(۱) که شتی گه ل: ژماره کا که شتی یان (اسکول).

ریبازا کلاسیزمی لدهف ئورویپیان ب گشتی چند ساخلت وتایبه تمه دی
هه نه، گریدایی چند ریئما و بنه مایانه: -

۱- تاما خو ژ تورین یونانی و لاتینی و مردگریت و مادی وی وی
ئهده بی ژی بو وی ئیکی کو نفیسه رین سه دی هه قدی به رده وام
چاقی وان ل وی چهندی بوویه جوړه ئهده به کی و مسا په یدابکه ن
کودبابهت و هیزا خودا وه کی بین یونانی ولاتینی بین که فن بیت.

۲- ئه ف جوړه ئهده به فه ریژا ژیرییه. دیاره گرنکترین ساخله تی
ژیری ژی روونی و ناشکراییه به ئهده بی کلاسیکی چونکه فه ریژا
ژیری به له ورا به رده وام هه ول ددهت بگه هیته راستین گشتی،
وهه ر ژبه ر قی چهندی ژی بوویه کو به هرا پترا به ره مین
کلاسیزمی د ئهده بیدا، به ره می شانوگری بوویه، به روفاژی
به ره مین روماننکی کو به هرا پتر پیک هاتییه ژ هوزانین
سترانان.

۳- گرنکیدان ب دارشتن و راسته کرنا شیوازی نفیسنی، ئهده بی
کلاسیزمی ریزه کا زور ل بناغه و بنه مایین زمانی دگریت و بقی ژی
ژ روماننکیان جودا دبنه فه، چونکه روماننکی دق بیاقیدا هه
دمه حهزا نویکرن و نوی خوازیی هه یه، بو نمونه دروماننکیدا
رهنگه په یف بو مه به ستا خو یا ره سه ن بکار نه هیت، دکلاسیزمیدا
هه ر پویته ب ره سه نایه تیوی و جوانیا دهر برینی و زمانقانیوی
دهیته دان؛ ژبه ر قی ئه گه ری ژی لنک ئورویپیان نفیسه ری خودان
شیان دزمانیدا ب نفیسه ری کلاسیزمی دهیته ناقرن بلا
به ره می وی ب به ر قی ریبازی ژی نه که فیت.

۴- ئەدەبىي كلاسسىزمى دكەقىتە بەر ھندەك ياسا و بنەمايىن تايبەت وئىك ژ وان بنەمايىن سەرەكى روونى و ئاشكرائىيە، وھەر ژقى دىتتى رەخنەگرى فرەنسى (پوالو) دوى باوهرىدايە ھەر تشتەك ب روونى ھەست پى بەيتە كرن، دشىيىن ب روونى دەر بىرىن، لەوما كلاسسىزمى دوى باوهرىدا بوون كو ھەر ئالوزىيەكا د ئەدەبىدا ھەبىت دزقرىتە قە بو وى ئالوزىيا دھزرو بىرىيىن نقىسەرىدا، ونەزالبوونا وى ل سەر بابەتى... لەوما كلاسسىزم دژمنى ئالوزى و ئاشكرائىيە يىيە.

۵- كلاسسىزم د ئەدەبىدا ب كرىارا چاقلىكرنا سروشتى دەيتە دانان و ب گشتى كلاسسىزمان بو چوونەكا مروقانه ھەيە.

ئەقە د ئەدەبىي ئورويىدا، بو ئەدەبىي كوردى ژى ديارە بەرھەمىن ئەدەبىي بىن دكەقنە بەرقى رىبازى ب ئەدەبەكى كلاسسىكى دەينە دانان، ئەقە ژى ژبەر وى چەندى نىنە كو بنىاتى خو ژ ئەدەبىي رومانى و لاتىنى وەرگرتىيە، بەلكى ئەم ژى ب ھندەك ژوان پىقەرەيىن بو ئەدەبىي كلاسسىزمى ئورويى ھاتىنە دانان ئەدەبىياتىن خو پى ب ھەلسەنگىنين، ولبەر رووناھىيا ئەدەبىي كلاسسىزمى ئورويى ئەم ژى بەرھەمى كلاسسىزمى يى خو دەسنىشانىكەين.

ديارە ھوزانقانى كورد دەمى ھوزان نقىسى، ئازادانەكارى خو كرىيە، ئاگەھ ژ ھندى نەبوويە كو ئەو بەرھەمى دىنقىسىيت روژەك بىت رەخنەگر و زانايىن ئەدەبى بو پولىن بكن و بىخنە بەر ئىك ژ رىبازىن ئەدەبى لدويف ساخلەت و تايبەتمەندىيىن وى بەرھەمى، لەوما ئەقرو دشىيىن بەشەكى وان بنەمايا بکەينە بنىات بو پولىنكرنا بەرھەمىن خو يىن ئەدەبى.

بنه مایین ئە دەبیاتین کلاسیزمی کوردی :-

۱- پتیریا بەرەمەین ئە دەبیاتین کلاسیزمی کوردی ھۆزانن، چونکە نیشانان زۆر ب سەر وی ئە دەبی کلاسیزمیدا شعر و ھۆزانە، کو ئەوژی دشیوی شاعران ستونیدایە و ب ئیک سەر و (قافیە) ھاتییە خواری.

۲- ئە دەبی کلاسیزمی کوردی گرنگیە کا زۆر ب مومکیا واتایی ددەت، ئە دەبە کە کو ھەمی کەس نەشین ب ساناهی تی بگەھن، چونکە کلاسیزم ب خو ئە کادمیەت و قوتابخانە یە.

۳- ئیکەتیا بابەتی د ھۆزانان کلاسیزم کوردیدا زۆر کیم ھاتییە پەیرە و کرن، چونکە ھەر بەیتە کیدا ھۆزانقان بە ھسی ئیک جورە بابەت دکەت.

۴- پەیرە و کەرین بابەتی کلاسیزمی چاقلیکرنا بەرەمەین ئە دەبی یین پیش خو دکەن، لی ئەک چاقلیکرنا کورانە بە لکی ب بەرچاڤ وەرگرتن ول شوپ چوونا کومە کا دەستوور و دەسپیکان دەر بارە ی بابەتی وینە ی و شیوی داریژتە ھۆزانن.

۵- ھۆزانان کلاسیزمی کوردی ل سەرکیشا (عەر ووزی) عەرەبی ھاتییە دانان و تراریا وی تە و کیشین زمانقانی ناقداری عەرەب (خە لیلی کوری ئە ھمە دی فەراھیدی) دانایین . و ھۆزانقانی کلاسیزم کوردی ژ ی ھە وئادایە ھەمی دەریایین قی کیشی بکاربینن.

۶- کلاسیزم پتیر گرنگیی ددەتە روی ژ دەرڤە و روخسار و دیمەنی پتیر ژ ناڤە روکی، پتیر گرنگیی ب پە یقسازیی ددەت ژ رامانی، ب وینە ی ژ ماددە ی، ھۆزانقانی کلاسیزمی زۆر گرنگی ب پە یقی و ھوانیبیژی دایە، بو نموونە ھۆزانن (نالی) قی دیاردی بنە جە دکەن:

- ۷- هۆزانیڭ کلاسیزمی کوردی ل دۆر چەند مەرەم و مەبەستەکانە وژی
 دوور ناکەڤن وەکی: دلداری، غەزەل، کریتکرن، پی گوتن و . . . هتد.
- ۸- دئەدەبیاتی کلاسیزمی کوردیدا ژبەر رەوشا مللەتی کورد، زور
 جار هۆزانقەن و شاعیرین کورد بابەتی نەتەواپەتی
 بەرچاڤکرییە و ئەڤ دیاردەییە کلاسیزمی کوردی ژئەدەبی
 کلاسیزمی پی جیهانی جودا دکەت، نموونە ژى هۆزانیڭ ئەحمەدی
 خانى و حاجى قادری کویى . . . هتد.

ئەدەبىياتى كلاسسىزمى كوردى شىۋەيى لورى

ئاشكرايە كۆپىنچە سالاھەتلىك مەشەختى ئاينى ئىسلامى يى پىرۆز ل كوردستانى بەلاقەبوويە، ژوى دەمى كوردستان وەكى ھەمى جەھىن دى يىن ژاير فەرمانا ئىسلامى زمانى عەرەبى تىدا زالبوو، ئەدەبىياتى كوردى ژ ئەگەرى بارودۇخى نوى و زالبوونا زمانى نوى؛ ب لاوازى و ئاقا بوونى چوو، چونكە كوردان ژى وەكى ھەمى مللەتەن دى يىن موسلمان بو ماوەكى درىژ نغىسىن و بەرھەمى ئەدەبى ھەر ب زمانى عەرەبى نغىسىيە.

لى ل سەر دەمى سەلجۇقىان ول دويقدا قە. مللەتەن موسلمانن نە عەرەب زفرينە قە زمانى خو يى دايك، وبەرھەمىن ئەدەبىياتان پى نغىسىنە، ديارە سەردەمى سەلجۇقىان ژلايى ميژوويى و سياسى قە يى ئەرىنى بوو و پىشتەقەنەكى مەزنبوو بو زىندىكرن و قەژاندنا ئەدەبىياتان. كورد ژى وەكى وان زفرينە قە سەر زمانى خو پىچ پىچە ھۆزاندان دەست دا زىندىكرن و قەژاندنا ئەدەبىياتى كوردى، دەسپىكەكا نوى بو ئەدەبىياتى كوردى ل سەر دەمى ئىسلامى دەسپىكر، ھۆزاندان ھۆزان ب زمانى كوردى قەھاندن، لى ژبەر دژواری و بەرتەنگىيا روژگارى پتريا بەرھەمان ژ ناچوون و نەمان كەفنترىن ھۆزانن كوردى كۆپىنچە سەردەمى سەلجۇقىان ماينە و ژناقنەچووينە، ھۆزانن بابە تاھرى ھەمەدانىنە، كو ب زارى لورى كوتىنە.

بابه تاهري هممه داني

ژيانا وي:

بابه تاهري هممه داني يي بهر نياس ب بابه تاهري عورياني،
هوژانفانه كي مه زن و هره گه وره يي كلاسيزمي كورديه نهف هوژانفاني
مه زن زور لايه نيئن ژيانا وي ب نهديارو فهشارتي مابنه، تني هند ژي
هاتييه زانين كو خهلكي باژيري هممه دان بوو - باژيره كه سهر ب دهقرا
لورستانفه چوارينين خو ب زاري لوري گوتينه، مروقه كي سوفاي و خودي
نياس بوو، ژ خهلكي دوور كهفت و قهدهري لدهف وي باشتربوو، بهلكي
بگههيه خوشقييي خو، هه ل هممه دان چويه بهر دلوقانيا خودايي
مه زن گوري وي ل سهر گرهييه كو دكهفته باكوري روژ نافيي هممه دان،
نوكه نارامگه هه كا جوان ل سهر هاتييه دورستكرن.

دهرباره ي ژيانا وي گه لهك كهس په يقينه وههر نيكي ل دويف هزو
بوچوونا خو تشت نفيسييه، لي ژيانا بابه تاهري وهكي شاعرين دي يين
مه زن دوور نه بوويه ژ دست تيوره دانا ميژووناسين نهدهبي و نهوين
مهندهوش پيگر بوو ب بيرو بهرهمي وي يين نهدهبي؛ دنهجامدا
وهسا ديار بوو كو سالا ژدايك بوونا وي بهري نيقا نيكي ژ سهدي چواري
مشهختي نه بوو.

ميرزا مهدي خان گوتارهك درباره ي ژيانا بابه تاهري دگوتارا (كومه لا
ناسيبي) دا (بهنگال) سالا ۱۹۰۴ز به لاقه كرييه، ديروكا ژدايك بووتا
بابه تاهري هممه داني لپه ي قبي چوارينا وي بهرچاكرييه:

موان به حروم که در زهرف نامه دوستوم

موان نوحته که در حروف نامه دوستوم

به هر نه لفي نه لف قه دی نامه دوستوم

نه لف قه دوم که در نه لف نامه دوستوم

(نه ف چوارينه بؤ ژبه ركرنييه)

ئانكو: نه ز وهكى وى دهريايى مه كو دپه ياله كيدا دهر كه فتيمه، نه ز وهكى وى خالى مه كو ل دهسپيكا پيته كى پهيدا بوويم، پشتى هر هزار سالان نه لف نه دنامه ك دهر كه فيت، نه ز نه لف نه دنام و به ژن راستى وهكى نه لفم كو د نه لفي دا (هزارى دا) هاتيمه دونيايى، پاشى ميرزا مهدي خان دييرا دومه ييى دا لپه ي ژمارين نه بجه دى شروقه كرييه، كو سالا ژدايك بوونا بابته اهرى دكه فته ۳۲۶ ى مشه ختى كو به رانبر (۹۳۸ز)يه، هرودسا سالا ۴۰۱ ى مشه ختى دانايه ب سالا مرنى . . . لى چ به لگه نه ئيناينه كو به رانبر (۱۰۱۰ز)يه، هر چه وا بيت چند سال كيمتر يان زيده تر چ ژ بهايى هوژانقانيا بابته اهرى كيم و زيده ناكهت كو هوژانقانه كى سوڤى و خودى نياس بوو دسه رده مى خو دا.

بهره هم :-

نه و بهره مين نه دهبى بين بومه ژ بابته اهرى مابين كومه لا چوارينين وينه كو زور ب هيزبوون و جهى خو ددل و دهر وونى خه لكيدا كربوون و ژبه ركرينه، ژ به رهبابه كى بو به رهبابه كى مانه قه يان هاتينه قه گو هاستن تا گه هشتينه سه رده مى چاپكرن، پاشى ديوانه كا بچويكا چند جار ان هاتيه چاپكرن، لى پتريا چوارينين وى كو هاتينه چاپكرن دهسكاريه كا زور تيدا هاتيه كرن و په يقين

فارسی دگهل تیگهل کرینه، ههروهسا گهلهک چوارین ب چهزین خو داینه پالّ بابه تاهری بوّ ناف و دهنگیا وی، ههتا گههشته وی رادهی کو بابه تاهری ههشتی چوارین گوتینه، لی نیزیکی پیئج سهه چوارینه ب ناخی وی هاتینه به لاقه کرن، ژبلی کومه له چوارینین وی دوو په رتووکین، دی ب ناخی (الكلمات القصار) و (الفتوحات الربانی فی اشارات الهمدانی) ب زمانی عه ره بی دانینه؛ کو د ئه واندایله و پایه بلندی یا ئه ده بی و سو فیاتی و خوداناسیا وی بوّ مه دهر دکه قییت.

روخساری هوزانین وی:

بابه تاهری ئه و ریبازا گرتیه بهر، ریبازه کا ساده و بی گری بوویه، قیایه ده و روبه رین خو ب هه می جو ره بیرو رایان تیگه هینیت، هوزانین وی ب زمانه کی ساده و ساکار بوون، هه می که سی، خوینده قان و نه خوینده قان د هوزانین وی گه هشتینه، ب زاری لوری بی په تی و ساده رمانه کا یلند دهر برییه، بابه تاهری ل دو یف ووشه سازی و شیوازی موکوم و په یقین گران نه گه ریایه، به لکی هوزانین خو ب قالبی (جوئینه) دارشتینه، ئه و قالب دگهل تسی وی دقییا ئیک دگرت، کو په یف دساده بن، کارتیکرتی ل دهر وونی خه لکی بکه ن، ب ساناهی بهینه ژبه ر کرن.

بابه تاهری شیوازه کی تایبه تی هه بوو، چا ف ل که سی نه کرییه، شیوازی چوارینین وی دی وینه بوون، هوزانین که سی کار لی نه کرییه، هه ر تشته کی گوتبیت بی تایبه ت بوو ب ویفه، ژ داهینانا وی ب خو بوویه. کیشا عه رووزا عه ره بی بکار ئینایه لی ب جمانا هیتیرین کیش هه لیژارتیه کو دگهل په یقین ساده و ساکار یا گونجایه و بوونه تمام که ری ئیک دوو، کو کیشا (مه فاعیلون - مه فاعیلون - مه فاعیل) خو تا وازه کا موسیقی یا خوش هه یه.

ناقہ روکا ہوزائین وی:

دہمی بابہ تین بابہ تاہری دخوینی، وەسا دی بو تە دیار بیت کو
بابہ تاہری ہوزان بو کەسەکی نہ گوتییە، پەسنا کەسی نہ کرییە . . دا
بگەھیتە پلە و مەرەمەکی، یان ہندەک تشت ب دەست بکەڤن، بەلکی بو
حەزا دلی خو گوتینە، بو فیانا خودای گوتییە، ہوزانفانەکی سو فیگەر
بوویە، ہوزانفانی ئیکانە یی کورد بوویە رینبازا سو فیگەریی گرتییە و ل
سەر دەمی پەیدا بوونا سو فیگەریی ژیاہ، سو فیگەریی چەند قوناغە کین
ہەین پید قییە سو فیگەر ئەوان قوناغان ببری ت ہەتا بگەھیتە ئاستی
تمامیی . . ئەو قوناغ ژ ی پیکہاتینە ژ وان ریکین سو فیگەر ان گرتین. و
دەست ژ ہەرتشتەکی بەردەن کو پە یوہندی ب ژیا نا سەر رووی ئەردی
ہەبیت و ژیا نا سەر رووی ئەردی، ب دل و جان بەرەف مەبەستین سەرەکی
دچن دابگەھنە لایئ خوشتقیی خو کو خودایی مەزنە؛ وی دەمی دی گەھنە
پلە یا ژناقچوونئ و خوشتقیی خو . . ئەقە ژ ہندەک ژ چوارینین وینە:-

۱- مۆنان رەندم کە نامەم بی قەلەندەر
نەخون دیروم، نەمۆن دیروم، نەلەنگەر
چوروز ئایە بگەر دەم گەردی گیتی
چوشە و ئایەد بەخشتی وا نەھەم سەر

۲- دلی دیروم ز عیشتت گنج و ویچە
مۆژە بەرھەم زەنوم خوونا بەریچە
دلی عاشق بەسانی چووب تەری
سەری سووجە سەری خوونا بەریچە

۳- نه گهر دل دلبه رو دلبه ر کودوومه
وه گهر دلبه ر دل و دل راچه نوومه
دل و دلبه ر وه هم ناوخته وینوم
نه زونوم دل کبیه و دلبه ر کودوومه

۴- خوشا نانان که هه ر شامان ته وینون
سوخن واته که رون واته نیشنون
نه گهر ده ستوم نه وی کایوم ته وینوم
بشوم نانان بونیوم، که ته ویون

۵- دلم مه یلی گول و باغی ته دیره
سه راسه ر سینهم داغی ته دیره
بشوم نالاله جاران دل که روم شاد
دیوم نالاله ههم داغی ته دیره

۶- بو نه وشه ی جوکه ناران هه فته یی بی
نه لاله ی کوهساران هه فته یی بی
مونادی می که رون شه هرویه شه هرؤ
وه فای گولعوزاران هه فته یی بی

(بتنی دوو جوارین بو ژبه ر کرنینه)

راقه کرنا په یشان :-

مو	: ئه ز
ئان	: ئه و
ره ندمم	: مروقی هه لوه ریای
نامه م	: من ناقه ی
قه له ندهر	: هه ژار ، ژار
خون	: خوانك ، سفر ، فخره سینى
مون	: كه سهك ، مروقهك
له نگر	: پشته قان ، لایه نگر
چو	: كو
ئایه د	: هات
بگه ردمم	: بگه رییم ، دونیا
گیتی	: جیهان ، دونیا
ئاما ده ستوم	: په یدا بووم ، هاتیمه دونیا یی
زه رف	: پیاله
دیروم	: هه یه
گیچ و یچه	: گیژ و هیتره
موژه	: موژیلانك
به رهه م زه نوم	: تیکه لکه م
خوونا	: خوینه لوو
بریچه	: بریژیت
به سانى	: وه كو

چووب	: شول
سووچه	: دسوژيت
گو دوومه	: كيشكه
چ نوومه	: ناقى وى چييه
ئاويته	: تيكله
وينوم	: دبينم
نه زونوم	: نزانم
خوشا	: خوزى
ئانان	: ئهوان
هه رشانان	: هه ر ئيقار يه كى
سوخن واته كهرون	: دگه ل ته دئاخفن
واته نشينون	: دگه ل ته دروينن
نه وى	: نه گه هيت
كا يوم	: كو بهيم
بشوم	: بچم
دل كه روم شاد	: دلى من شاد ببيت
ديوم	: من ديت
داغى ته ويره	: د خه ما ته دايه
جو كه زاران	: ره خى جو يى
كو هساران	: زوزانان ، كو يستانان
مى گه رون	: بانگ دكه ت
شه هرو به شه هر	: باژير باژير

شروقه کرنا رامانا چوارینان

- ۱- ئەز ئەو ھەلوەریایى ھەژارم کو نەفەر خەسینەك ھەيە نانى ل سەر بخۆم، نەجھەك ھەيە تىدا بچەوييم، نە كەسەك ھەيە پشەقانى و لایەنگریا من بکەت، گەر روژھات ل دوور جیھانى دگەرم، گەر شەف ھات دى بەرەكى دانمە بن سەرى خو و نغم.
- ۲- دلەك من ھەيە ژ ئەقینا تە يى گىژ و ھیرە مژويلانكان بگەھینمە ئىك خوین دى رىژیت، دلئ ئەقیندارى وەكى توولەتەرى، سەرەكى دسوژیت و سەرى دى ژى خوین ژى دەیت.
- ۳- ئەگەر دل دلبەرە پا دلبەر كییه؟ ئەگەر دلبەر دلە ئەرى نافی دلبەرى چییە؟ دل و دلبەرى پیکفە تیکەل دببیم، نزانم دل كییه؟ و دلبەر كییه؟
- ۴- خوزیکین وان ئەوین ھەمى ئیقاران تە دببین و دگەل تە دئاخفن و دگەل تە دروینن، ئەگەر فیرا نەگەھشتم بەيم تە دببیم دى چەوا وان ببیم یین کو تە دببین.
- ۵- دلئ من ھەزا گول و باغیت تە ھەيە، دسینگى مندا خەما تىدايە، ھاتم ھەودكا گولان بببیم دا پبچەكى دلئ من خووش و شادبیت، من دیت گولان ژى داخ و بیریا تە ھەيە.
- ۶- ھەر ھەفتییهكى بنەفشو كین رەخى جوكان، ھەفتییهكى كویلکین دەقەرین چیايى، باژیر باژیر گازی دكەن و دببژن: وەفاداریا گولعوزاران = روومەت گولان = ئەوژى ھەر ھەفتییهكى.

ئەدەبىياتى كلاسسىزمى كوردى شىئوھىي گوران

دەستپىڭا سەرھەلدانى (پەيدا بوونى):

ھندەك ژ شارەزايىن ئەدەبىي كوردى لىك وان وەسايە كو تىكستا شىعرا شىئوھىي گورانى كەڭتىرىن تىكستە د ئەدەبىي كوردىدا، واتە دەستپىڭا مېژوويا ئەدەبىي كوردى ب شىعرا شىئوھىي گوران دەست پى كرىيە. ئەگەر چوارىنىن بابەتاھرى ھەمەدانى (۹۳۸ - ۱۰۱۰ز) بدەينە لايەكى كو ب شىئوھىي (لورى) ھاتىنە نقىسىن، شىعرا كوردى شىئوھىي گوران شىعەرەكا رەسەن و ب بنىاتە ژ لايى روخسارىقە، ب تايبەتى كىشا خومالى (برگەيى) و جووت سەروا (قافىا مەسەنەھى)، ژ لايى ناڧەرۇكىقە سى بابەت ھەبووينە:

۱- شىعرا چىرۇكى يان چىرۇكا شىعەرى (داستان) چىرۇكا دىدارى و دەسبازى و سەرھاتىين (ھىكايەت) ئەفسانەھى.

۲- شىعرا گورانى (ويژدانى، كەسى، سىروشت).

۳- شىعرا ئايىنى يا ئولى (مەزھەبى).

شىئوھىي گوران ل پىش پەيدا بوونا ئايىنى ئىسلامى زور بەلگە و ناموژگارىين ئايىنى پى ھاتىنە نقىسىن، ھەر وەسا ل دەورى ئىسلامى ژىدا گەلەك ھوزانىن ئايىنى يىن جودا جودا سەر ب چەند پەيرەوین ئىسلامى پى ھاتىنە نقىسىن، ئەڧ پەيوەندىيە كەرەستەھەكى ب ھەا و گىرنگ بو لىكدانا مېژوويا ئايىن و ئول و تەرىقەتى ل كوردستانى پەيدا دكەت، وەكو يا ديار پتريا نەتەوین موسلمان يىن نەعەرەب پشتى موسلمان بووین بو ئەدەبىيات نقىسىنى دەست ژ زمانى خو يى نەتەوھىي بەردا و بو ماوھىيەكى زمانى عەرەبى، زمانى ئەدەبىيات و نقىسىن و خوواندنا خویندەوارىن ئەڧان نەتەوھىيان بو.

ل دهوری سه لجووقییان و لدویفدا هندهك ژوان نه ته وه یین موسلمان یین
 نه عه رب زمانئ خو بو به ره مه یین نه ده بی و خواندن نفیسئی بکارئینا، لنك
 كوردان ب زاراقئ گوران كه قنترین به ره مه ی پشئی سه لجووقییان كو هه تا
 نهو لبهر دهست دابیت و ژ به رزه بوونی رزگار ببیت هوزانئین (مه لا
 په ریشان) ینه.

ژیان و به ره مه ی مه لای په ریشان:

ناقئ وی محه مه ده و خه لكئ (دهینه وهر) ناوچه یا کرماشانه، هوزانئین
 وی وی نیشامه دهن كو هندهك ژوان ل سالا (۸۰۱)ئ مشه خئی نفیسینه كو
 دكه قیته ده و روبه ری سالا (۱۳۹۸)ئ زاینی.

ئه فه هندئ دگه هینیت كو هوزانئان ل دوماهییا چه رخی چواردئ و ده سپیکا
 چه رخی زاینی ژیايه.

ئه و هوزانئین مه لایی په ریشان یین كو هه تا نهو لبهر دهست دانه هوزانئین
 ئایینی، (مه زهه بین)ه، ستایشا (مه دح) پیغه مبه ری سلاف لی بن دکه ن. دقان
 سالین دوماهییدا کومه له کا هوزانئین وی ل کرماشانئ هاتنه چاپکرن،
 گه له ك بـ سـوز چـیـروکا شه هیدبوونا حه سه ن و حوسه یینی فه دگئیریت.

مه لای په ریشنان ل دهسپیکا ئیک ژ (مونا جاتین) خو دبیت:

۱- خودا من بهندی ناچیزو زه لیل

گونام که سیره، تاعه تم قه لیل

۲- چه نیم عه داله ت مه گهر نهی که ریم

بیه خشم وه لوتف به فه زلی عه میم

۳- چه کیمی عه لیم که س سر نه زان که س

عه لیلی عه زیم، زاتی ویتنه به س

۴- لالای وه نیلحاح من بکه ر قه بوول

یا حق و عیسمه ت فاتیمه ی به توول

(همی بو ژ به ر کرنیه)

راقه کرنا په یشان:

به ند: عه بد، کو یله، به نی

ناچیز: خراب

گونا: گونه ه

که سیره: ژور، گه له ک

ویتنه: هوین بخو، خو تان.

لالا: دوعا، پارانه وه.

ئه قه دهسپیکه کا کورت بوو دهر باره ی نه ده بیاتی زاراقی گوران ی و په یدابوون و سهر هلداناوی، پاشی گه له ک شاعرین گه وره وه ک (مه وه لوه ی) و (مه لای بیسارانی) و (ئه حمه د به گی کو ماسی) و (شیخ سیرا جه دین) و (مه ولانا خالیدی نه قشبه به ندی) شیعر ا ئایینی یا به رز سهر ب ته ر یقه یا نه قشبه ندی ب فی زاراقه ی نفیسییه قه، دن اف هو زانین هو زانقانین

زاراڦى گوران هەندىك تيشكىن ريبازا رومانسى (رومانتىكى) دەينه دىتن.
هەروەسا ھوزانا سەر ب تەرىقەتا (ئەھلى حەق) ب ڦى زاراڦەى ھاتىيە
ئڦىسىن و ھوزانغانى مەزنى كورد (خانای قوبادى) داستانا (شرین و
خسرەو) پى ئڦىسىيە كو شاكارەكى مەزن و كىم وینەيى ئەدەبا كوردیيە.
بیسارانی:

بیسارانی ئیکە ژ وان ھوزانغانین كو ب شیوەزارى (گوران) ھوزان هەنە و
ھوزانین وی بەر قوتابخانەیا کلاسیزم (کلاسیكى) دکەڦن د ئەدەبیاتی
كوردیدا.

روخسارو ناڦەرۆگا ھوزانین بیسارانی:

ئەگەر لیئیرینەكى ل ھوزانین بیسارانی بکەین دى بو مە دیاریت كو ژ
گەلەك لایەنین روخساریڦە، ھوزانین وی دکەڦنە بەر قوتابخانە و ريبازا
کلاسیزم، ھوزانین وی جووت سەرۆایە (قافیا مەسنوی) واتە ھەردوو نیڦە
دیر ھوزانیدا ئیک سەرۆا ھەیە ژبلی ڦى بیسارانی گەلەك یە یڦین بیانی د
شیرین خودا بکارئیناینە ب تاییبەتی پە یڦین ەرەبى و فارسى، چونکە
تیکەلى دکەل ھەردوو زمانان ھەبوو. بیسارانی پیاوہكى ئایینی بوو و
خوینداوی ژى ھەر دڦى بواریدا بوو، زیدەبارى ڦى چەندى بیسارانی
ھەمی جوړین وشەکارى و لایەنین رەوانبیژی بکارئیناینە
ژلایى ناڦەرۆکیڦە پتريا ھوزانین وی ل دەورا سى مەبەستاندا دزڦرن كو
ئەم دشیین ب ڦى جوړى دەستنیشان بکەین.

۱- ئه قىنى و دلدارى:

به شى هه ره زور يا هوژانين بيسارانى ل دهورى قى مه به ستيدا دهين و دچن، دياره، پتريا هوژانقائين كلاسيزم گرنگيه كا زور ب قى رهنگى هوژانان دايه، سوژا ئه قىنى و خوشه ويستى لئك بيسارانى پالده ره كى زور بهيز بوويه و ئيك بوويه ژ وان هوكارين كو وهرچه رخانه ك ل ژيانا وى كرىيه و بو لايى شيعرو هوژانى برييه، نموونه بو هوژانا ئه قىنى و دلدارى ئه و پارچه يا هوژانتيه يا كو مه د لاپه رى (۱۳۳) دا ئيناي و بو ژ بهر كر نتييه و كو ب (چراغ و نه وشه، چنور چهنى گول) ده ست پيدكته .

۲- خودانا سى و دهرويشى (ته سه و وفا):

ئه ف مه به سته ژى ب ئاشكرايى دهوژانين بيسارانيدا رهنگ شه ده ت، شه فه ژى ژ هندي هاتيه، كو بيسارانى پياوه كى ئايينى و مه لايه كى خودى نياس بو و ده كى دقئ نموونه پيدا دبئژيت:

۱- ئيمه يچ په روانه ي شه م شناسانيم	په رويال سوخته ي دىنى خاسانيم
۲- ميلله تى پاك دىن، پينغه مبه رانيم	ئه ك جه تايفه ي كه م نه زهرانيم
۳- بنمانه جه بين نورى پاكته ن	ئه رتو پاكه نى جه كى پاكته ن

(همى بو ژ بهر كر نتييه)

راقه کرنا په يقان:

۱- نيمه يچ	: نهم ژى ، نيمه ش
په روانه	: به لاتينك ، په پوله
شهم	: مومك ، شه مالك
شناسانيم	: دنيا سن ، ناس دكهن
سو فته	: سووتى ، سوهتى ، سووتاو
خاس	: چاك ، باش
دينى خاسان	: نايينى پياوچاكان ، نايينى خوش مروقان

نهم ژى نهم په لاتينكين يى مومكى دنيا سين و ل دهورا وى دزقيرين، چونكه نه قيندارين وى رونا هيينه، په رو بال سو تيين نايينى خوش مروقانين.

۲- جه : ژ ، له

جه تايفهى: ژ تايفهيا ، له تايفهى
 نهم سهر ب نايينى چاكى وان پيغهمبه راينه كو سه ركيشين راستيا مروقانن نه نهم كه سين كو هزرى تيدا ناكهن و دكيم نه زهرن.

۳- بنمانه: دهر بيخه ، نيشابده.

جه بين: نه نى

نهر: چونكى

پاكنه نى: پاقرى ، پاكي ، خاوينى

جه كى باكنهن: ته منهن ب كى هيه، باكت به كتيه.

ناف چاقين خو دهر بيخه، نه و ناف چاقين نوورانى بين پاقر، چونكى تو پاقر و بژين و خاوينى قيجا ته منهن ب كى هيه؟

۳- جشاکى (کۆمهلايه تى):

ئەقە ژى ئىك ژوان مەبەستا يە کو دەوزانىن (بىسارانى) دا بەرچاڭ
دېن، بو نموونە دىيژيت:

۱- ئارو وينەى وىم دىم خەزانى زار

بەندەبى بەزامەت جەورو جەقاي خار

۲- ئەوجە دەردى وىش بى مەدارا بى

خار چەنگى زامەت لىش و يارابى

(ھەمى بو ژبەركرنىيە)

راقەكرنا پەيشان:

۱- ئارو: ئەقرو

وينە: وەكو

دىم: من دىت

خەزانى زار: بەلگىن زەر بىن پايىزى

زامەت: ب زەحمەت

خار: ستىرى ، دىك

ئەقرو بەلگەكى زەر وەكى خو من دىت، كو ئەو ژى

وەكى من گرفتارى جەورو جەقايە ھەقالي خو ببوو.

۲- وىش: خو، خو

جە دەردى وىش: ژ دەردى خو

بى مەدارا: بى ھىز، بى تاقتە

چەنگى: چەنگ ، لەپ ، دەست

لىشى و يارابى: تىئاليا بوو

ئەو بەلگ ژبەر دەردو ئیثانانا خو ھیزو تاقت نہ مابوون، دگھل ھندی ژی
 تی چوو بوو و دەستی خو تینلانڈبوو لڧین بۆنہ ھیلا بوو.
 ژبلی قان مہبہستان بیسارانی ماموستایی پەسنکرنی (وہسڤکرن) بوویہ، ب
 تایبہتی وەسفا دیمہنین جوان یین سروشتی، ئەف دیاردہیہ د ھوزانین
 ئەڤینی و دلدارییدا رەنگ ڤەدەن، ئەڤا خواری نمونہیہ کا شیعرا ئەڤینی و
 دلدارییہ و وەسفا سروشتی تیدایہ:

- ۱- چراغ وەنەوشە چنور چەنی گول
- عەزم رای ویسأل تۆشان ھانە دل
- ۲- چنور جەسەر کو وەنەوشە جە چەم
- گول جەگولستان وەھەم بیەن جەم
- ۳- واتشان بەمن بەندە ی فلانی
- چون حال زانەنی بە حال بە حال مەزانی
- ۴- بونہ رای ئە ئلا بکەرہ کاری
- بیاموی بە وەسل ئەودبەر جاری
- ۵- چراغ، یە ھەرسیم بەستن بە دەستە
- چ دەستە، دەستە ی زگاران بەستە
- ۶- ھەرسیم یە ئاورد چون خاکە ساران
- ھەریەک وایە ی وینم وە چە ی مەداران
- ۷- چنور پە ی زولفت پە شیو حائشەن
- وەنەوشە سەودای خە یال خائشەن

۸- گول پهي جه مينت مه سچو چون شه م

جه دووريت نيشتن نه پاش خاري خه م

۹- ساحيب مایه نسی بلند بو پایه ت

با وایه گیران هریر جه مایه ت

(ژ دهستیکی پینج دیر بو ژ بهر کر نینه)

راشه کرنا په یشان :

۱- چراغ : چرا ، مه به ستاوی شه فیندارا و ییه

وه نه وشه : گوله کا جوانه بنه فشوک

چنوور : گوله کا چیا ییه

عه زم : ئیراده ، ئنیه ت

را : ری ، ریک

ویسال : گه هشتن

تو شان : تو

هانه دل : یال دل

ئه فیندارا من ، بنه فشوک و چنوور لگه ل گولی ، ئنیه تا گه هشتنا
ته یا دلی واندا و حه زا وان دیتنایه .

۲- جه سه رکو : ل سه ر چیا ی

جه جه م : ل جه م و باخان

وه هه م : پیکفه

بیهن جه م : بهینه جه م ئیک ، کو مبوون

چنوور ل شاخ و چیا و بنه فشوک دناف باخان و گول ژی دناف
گولستانیدا پیکفه کو مبوون .

۳- واتشان به من: گو تنه من

چون حال زانه نی: چونکی تو حالی دزانی

به مال مه زانی: ب حالی مه دزانی

وان گوته من، ئەمی ئیخسیرو به ندهیی فلانی، چونکی تو حالتزانی

ژ بهر هندی تو حالی مه دزانی، ته ئاگه هژ حالی مه ههیه.

۴- بو نه رای ئە لالا: دپیکا خودیدا

بکه ره کاری: کاره کی وهسا بکه

بیاو می: بگه هین

بو خاترا خودی کاره کی وهسا بکه، بگه هینه ئە فیندارا خو تنی بو

جاره کی ژی بیت.

۵- یه ههرسیم: ئەم ههرسی (وهنه وشه و چنوو و گول)

زگاران: پوسیده - خه مبار

خوشتفیا من، ئەم ههرسی دهست گریداینه و کرینه دهستهک، لی

دهستهک، دهستهیه کی پوسیده و سل و خه مبار.

۶- یه ئاورد: هیناین

چون: وهکو، وهکی، مینا

خاکه سه ران: بیین دامای، بیین پوسیده

وایه: مه رحم، ئامانج، نیاز

ویم: لگه له منه

وایه ویم: ئامانجاته لگه له منه.

وہجہی مہ داران: چاقہ رینہ.

من ہہرسى ئینانہ بہرامبہری تہ ب دامای و دلشکہستی، ہہر ئیک
ژوان مہرمم و مہقسہدہک ژ تہ ہہیہ و چاقہ رینہ.

۷- پەى: بو

زولف: بسک

پەشیو حالشەن: حالى وى تىکچووہ

سەودای خەيال خالشەن: عەبدالى ہزرو خەيالا خالا (دەق) تەنە.

چنوور حالى وى تىکچووہ و یا تەنگاڤہ بو بسکاتہ، بنەفشوک

ژى سەودایى خەيالا دەقا روئى تہ کەتییہ سەر.

۸- پەى جەمىنت: بو روئى تہ.

مەسو چو: دسوژیت.

چوڻ شەم: وەکو شەمالکى (موکى)

جەدووریت: ل دووریاتہ.

نە: لہ

پلش: تل، پارچہ، پارچہ کا گوشتى. مەبەست پى

گوشتى دلییہ.

خارى: ستريیہک، خار: درک، ستري.

گول بو روئى تہ دسوژیت ہەرودەكى موکى، ژبەر دووریاتہ دل و

دەروون بووینە ھیلینا خەم کول و کوقانا.

۹- ساحیب مایەنى: خودان سەرمايەيى.

بلند بو پایەت: پلەو پایە بلندى.

باوايە گىران: بلا مەخسەدى بگرن.

هەريز: هەر ئێك .

جەمايەت: سەرمالۆ تە (سەرمایە)

تۆ خودان مالّ و سامان و سەرمایەیی، کو جوانییا تەیه، ژبەر هندیّ پلەو و پایە د بەرزو بلندن، بلا خەلك هەمی چاف ل وی سامانیّ تە هەمی بیت یان ئنیەتیّ بوّ بینن ئەو سامان کو جوانییا تەیه.

ئەدەبىياتى كلاسسىزىمى كوردى - شىۋەيى كرمانجىيا ژوورى

ھەر ناوچە يەك ل كوردستانى، ئەگەر ل بارى ژيان و ميژوويا كۆمەلەيەتى و ئابوورى و رامىارى پيشكەفتن ب خو قەدەيت بيت، ئەدەبىياتى كوردى ل وپرى يى سەرھلداى و ب دىالىكتا وى ناوچەى ئەو ئەدەبىيات ھاتىيە نقيسين.

ئەقجا ئەدەبىياتى كلاسسىمى كوردى ب دىالىكتا كرمانجىيا ژوورى ئەوا كو مابيت و ژناف نەچووبيت ميژوويا وى بو سەرھەمى ميرنشينا بوئان قەدگەرىپتن، باژىرى جزيرا بوئان كو پايتەختى ميرنشينا بوويە و جەرگى پەيدا بوون و پيشكەفتنا ئەدەبىياتى كوردى ب شىوازارى كرمانجىيا ژوورى بوويە و ھەر بەشى دىالىكتا وى ناوچەى بوويە شەنگستى وى زمانى ئەدەبى يى كرمانجىيا ژوورى، كو ژ وى دەمى كوردى پى دەيتە نقيسين و گەلەك ھوزانقان ھەبوون خەلكى وى دەقەرى نەبوون و ب سەر وى دىالىكتىقە نەبوون، يان سەر ب كرمانجىيا ژوورى ژى نەبوون، لى دەستەھلات و پەرسەندەن و پيشكەفتنا ئەدەبىياتى كوردى ب زاراقى بوئانى وەلىكربوون كو ب زاراقى بوئانى ھوزانان بنقيسين.

شارەزايىن ميژوويا ئەدەبىياتى كوردى وەسا بو دەركەفتىيە، كو ئەدەبىياتى كلاسسىمى كوردى ب دىالىكتا كرمانجىيا ژوورى ل نىقا دووى ژ چەرخى شازدى و دەستپىكا چەرخى ھەقدى سەرھلدايە، ئەو ھوزانقانين كو ب قى دىالىكتى ھوزان نقيسينە د ئاشكرانە (فەقى تەيران، مەلایى جزىرى ، ەلى ھەرىرى، ئەحمەدى خانى، مەلایى باتەيى، شاپر تەوى ھەكارى، مەلا مەنسورى گرگاشى، شىخ مەمەدى مەغرىبى . . .) .

مه‌لای جزیری

ژیانای:

مه‌لای جزیری ب مه‌لا ئەحمەد یان شیخ ئەحمەد بناقوودەنگە، ژبەر کو
ل شارێ جزیرا پایتەختی بۆتان ژبایە، ب جزیری ناقدار بوویە، ئەف
هۆزانقانی پایه بەرز ل سالای (۹۷۵) مشەختی کو بەرمبەر سالای (۱۵۶۷ -
۱۵۶۸) یە ژدایک بوویە، وەکی هەمی مه‌لایین بناقوودەنگین کوردستانی
روژین فەقیاتی و خواندنی ل گەلەک دەقەرین کوردستانی برییه سەر،
پاشی ل چەند جەهەکا مه‌لایەتی کرییه و ل دوماهیکی مزگەفتا سوور
جەگیڕ بوویە، ئەو مزگەفتا کو ل روژین دەستەهلاتا میرین بۆتان جەیی
خواندن و پیگەهشتنی بوویە و ب سەدان فەقی تیدا دخواند کو میری بخۆ
مه‌زاختن (مەسره‌ف) ل وان دکر. مه‌لای جزیری ل سالای (۱۰۵۰) مشەختی کو
بەرامبەر (۱۶۴۰) یە چووێ بەر دلۆقانییا خودی و ل مزگەفتا سوور هاتییه
فەشارتن.

مه‌لای جزیری ناز ناخی وی یی هۆزانی (مه‌لا، یان مه‌لی) بوویە، هەندەک
جاران ژێ (نیشانی) ژێ بوو خوو کرییه ناف، چونکی دلی خوو ب نیشانا
تیرا خوشنقییی و دەردو ئازاران دانایە، یان نیشان هەر خالا (دەق)
روویە، لەورا گەلەک بەحسی خەت و خالان کرییه.

مه‌لای جزیری ب دامەزرینەرێ ئەدەبیاتی کلاسیمی کوردی ب شیوەزاری
کرمانجیا ژووری دەیتە دانان، چونکی ل سەر دەمی خوو بەره‌مه‌کی
ئەدەبی یی بنه‌جھ و نوی ئینایە بەر دەست کو بەری هنگی نه‌بوویە،
ئەقەژی رەنگ دان و گەشکرن و پیشکەفتنا شارێ جزیری و بەر فرهبوونا
میرنشینا بۆتان بوو، کو داخوازو هیقییا میرین بۆتان بوویە، ئەم دشین

قى چەندى ب دېرەكا مەلای جزیری بسەلمىتىن كو تىدا هېقىيا وى ژى ئەوہ
ھۆزانىن وى ژ سنوورئ جزيرا بوتان بچنە دەرڤەى جزيرئ و دىئۆيت:

گولى باخى ئىرەمى بوتانم

شەب چراغى شەبى كوردستانم

واتە: (گولا باغى ئىرەمى بوتانىمە و شەف چراغى شەفا كوردستانىمە)

بەرھەمى مەلای جزیری:

مەلای جزیری دیوانەكا گەوریا ھۆزانا كوردى ھەيە، ئەف دیوانە
چەند جاران و ل چەند جهان (ل بەرلین و ئەستەمبول و ھەڤلیر و قامیشلو
و بەغدا و تەھران) ھاتییە چاپکرن، دیوانا وى چاپا قامیشلو ھەمى ب
عەرەبى ھاتییە راقەكرن و لیکدان.

روژ ھەلاتناس و كوردناسى بناقودەنگ (فلاڊىمىر مینورسكى) دىئۆيت:

(ئەگەر روژ ھەلاتناسى ئەوروپا كەسەك بەست نەكەڤىت دیوانا مەلای
جزیری ھەرگىزىتە سەر زمانىن ئەوروپى، ئەو ب دروستى ناگەھىتە بەھایى
ئەدەبىياتى كوردى و بەرزى بلندیيا زمانى كوردى)

مەلای جزیری ب رابەرى ئەدەبى كوردى دەھىتە ھۆمارتن. چونكى سەرەدەمى
خودا تشتەكى نوى ئىنايە دناق ئەدەبا كوردیدا.

ھەتا سەرەدەمى وى ھەمى خويندەوارىن كورد مژولى خويندنا بەرھەمى
وى بوون و تام ژ ئەدەبىياتى روژھەلات ھەردگرتن، لى ئەو ھات و
سەرژنووقە ب بېھن و خوشىيا مۆسىقا ھۆزانىن روژھەلات، ب تايبەتى
ھۆزانىن بەلاف و بناقودەنگ يىن سەرەدەمى بەرى خو و سەرەدەمى خو ژى،
ب تام دارىشتن و ئىخستەنە قالبى شىعرا كوردى، گەلەك جارن
ئەدەبىياتناسان بەھسى پەيوەندىي دناقبەرا مەلایى جزیری و حافزى

شیرازی دکهن و دبیزن: حافظی گه لهك كارتیكرن کریه سه ر مه لایی جزیری، یان مه لایی جزیری زور تشت ژ حافظی وهرگرتینه، بهلی ئه و کارتیكرنه هه رچه ندبیت، پشکا تازه گهریی و رابه ریی بو مه لای دمینیت، چونکی ئه وی حافظی فارسی بوویه، ئه وی مه لای کوردی بوویه، مه لای بهری هه می که سان ب کوردی پهیره وی ئه ده بییاتی رۆژه لاتا ئیسلامی کرییه و هونه ری ئه فی جورئ هوزانان ب کوردی دارشتیه .
 ئه فه بو نهوبا که فنه به لی بو وی ده می گه لهك یا نوی بوو.

روخساری هوزانین مه لای جزیری:

نهو ب هوزانین مه لای جزیری دبیزن کلاسیزما که فن، هوزانین وی تنی کلاسیزما کوردی نینه، به لکی بابته تی کلاسیزما رۆژه لاته .

۱- زمانه کی کوردی تیکه ل ب په یقین فارسی و عه ره بی و تورکی ژی بکارئینایه .

۲- بکارئینانا ئه و کیشین هوزانا عه ره بی کو د فارسییدا هه بوون .

۳- پاراستنا پهیره وا هوزانا کلاسیزمی د سه روایتدا (قافیه)، واته ئیکه تیا سهروایی و پیتا دوماهیکی .

۴- پاراستنا بابته تی غه زه ل و قه سیده د شیعریدا، ئه و وشه کارییا د هوزانا کلاسیزمیدا هه می د هوزانا مه لای جزیریدا هه بوو، مه لای جزیری گه لهك به هره دارانه شیایه سوژا دلئ خو بکه ته په یف و هوزان بی کو زوری ل خو بکه ت، ب سوژا دلئ خو، وب وشه کاریی و شیعرین جوان و پر سوژ و گهرم بومه بکه ته خه لات.

ناقهرۆكا ھۆزانين مه لای جزیری:

دشپین بیژین ھۆزانین مه لای جزیری دلدارینه، به لی کیژ دلداری؟
ئەدەبییاتناسی زۆر ب درێژی لسه ر هندی دئاخفن کو دلداریا مه لای جزیری
وهکی ھۆزانین (حافز) و (جامی) و (ابن الفارز) دلداریا خودایی و
سوڤیاتییه.

دهوزانا کوردیدا ئەف جوړی ھۆزانا دلداری یادیاره. گه له ک جاران دمى
شاعیر ددلداریا دنیایدا سەر نه که قیت، دى ریکى به ته بهر هیقییه کا
دوور، ب نا ئومیدی و نه بوونه کا بى دوماهیک، ب هیقییا هندی د دنیا دیدا
(ئاخرهت) بگه هنه ئیک، ئەف جوړی دلداریی ل شوینا هه ژژیکرنا جوانیا
لهشی و بری چاقان بیت، به رەف هه ژژیکر نه کا دی دچیت به رەف زالبوونا
گیانی بسەر له شیدا، دهستی مه لای جزیری ناگه هیته دلدارا وی کو ناقی
(سه لما) یه خوشکا میری بو تان بوو، ژبه ر وی دیواری جیاوازییا
کو مه لایه تی ئەوی دناقه را وی و خوشکا میری بوتاندا هه ی، ب قی ریکى
دلداریا خو دبه ته گو ره پانا گیان په رستی و خودا په رستی و ریبازا
سوڤیاتییه.

تایبه تمه ندییه ک د ھۆزانا مه لای جزیریدا هه یه، کو پشتی وی ل جهم
هنده ک ھۆزانقانی دى یین سوڤی دیاره، ئەو ژى ئەوه ده می دهست ب
خواندنا ھۆزانین وی دکه ی وه سا دى هیته بیراته کو په یکه ره کی جوانی
ل به رامبه ری ھۆزانقانی هه یه، ھۆزانقان ب په یقان سه روژنوونیا گاری وی
نه خشه ی بکیشتیت و هه ستی خوشه ویستییا خو بو وی ده ربیریت، به لی
هیدی هیدی ئەو په یکه ر دى بیته جوانیا خودایی و شاعیر ل میحرابا ویدا
ب مه نده هوشی رادوه ستیت. ئەفه یه ناقه روکا ھۆزانین مه لای جزیری، هه ر
ژبه ر ئەقییه ژى کو دلسوژی و راستگو ییه کا تمام دهوزانین ویدا دبیینین،

هوڙان ل جهم مه لای جزیری بو مه بهسته کئییه کو خو بو چه لاندیییه، ژبه ر
هندی هوڙانین وی ل دهوری ئیک بابتهدا دزقرن.

دگهل قی دلداریییا راسته قینه یا مه لای جزیری هندهک بابتهتین دی ژی کرینه
که رهسته بو هوڙانین خو، وهک ستایشا (مه دح) هندهک ژمیرین جزیرا
بوټان، یان هیرشا مه غول و تاتار یان هندهک وهسفا گشتی یا سروشتی
جوانی کوردستانی.

نموونه یهک ژ هوڙانین مه لای جزیری.

- ۱- ئیرؤ ژره مزا دیم دوری
میننه ت کو من مه سرووره دل
دل به رب فنجانا سوړی
مه ی دامه و مه خمووره دل
- ۲- ره مزهک نهین نا قیته دل
میهری ژباتین میته دل
شه هزاده یی سوړ ریته دل
شه هکاسه یا فه رفووره دل
- ۳- هو ستایی عیشقی دل هه قوت
سهرتا هه دهم هینگی د سوت
ره مزا (نه نه لجه ق) هه ردگوت
باوهر بکه ن مه نسووره دل

- ۴- دل ئى بدهت نـوورا مهـيى
 وهختى سواش و ههـى ههـيى
 فههم نهـريكهـى وهـحيا نهـيى
 ژئ دت خهـبهـر مهـنـمووره دل
- ۵- نوورا ژقودرهت ئى دوونوون
 ژئپرا دنالن نهـرغه نوون
 وهر ئايهـتا عشقى بخوون
 خودش نوسخهـيهـك مهـستووره دل
- ۶- تهـفسيرئ سيرا ئايهـتى
 عارف دقيقتن گوهـ دهـتى
 رازا رهـمووزين قـوودرهـتى
 گهرديت بـكهـت مهـعزووره دل

(ژ دهستبيكى بينج دتر بو ژبه ركر نينه)

راقه كرنا په يشان:

۱- ئيرو: ئهـفرو

دیم: سهـر وچاڤ

دورئ: وهـك دور

سور: نهـينى

مه خموور: سه رخوش

واته: منته بو خودی کو دلی من ئە فرو ب وی خوشتقیی خوشه یا کو رویی
وی وهکی دوری، دلبری ب فنجانا نهینیا دلی خو شهرباب دامه و دل ب وی
سه رخوشه.

۲- نهین: فه شارتی، نهینی

ئاقیتته: هاقیتته

میهر: ژ (میهتن - میت

ریهته: ژ (ریهتن - ریة

شه هکاسه: پهرداغا شاهانه.

فه رفوور: ئەو کاسه یه یا کو (فه غفوور) ی پاشایی چیا ی

فه دخوار.

واته: دلبره من ئیشارته کا فه شارتی هاقیتته دلی و ئە فینیا ژنک
دهیت دلی من میشت، شه هزادهیی نهینی رشته دلی و دل ژ کاسه یا
فه غفووریه.

۳- هوستا: ماموستا.

هه قوت: سووتی - شهوتی.

هینگی: وی دهمی، وی چاخی.

واته: هوستایی دل سووتیی عشقی دهمی ژ سهری چه تا پییا ب
ئاگری عشق و ئە فینیی دسووت، ئەوی رمزا (ئه نه لحه ق) بهردهوام دگوت،
باوهریکه ن دلی من مه نسووره.

دقیریدا (مه نسوور) ب واته یا سهرکه فتی دهیت، ئەف دیره ژ ئیشارته

ٻو سهرهاتيا (مهنسوري هلاج) ۸۵۸ - ۹۲۲ز کو هتا مري، هر هوار
 دڪرو دگوت (نه نه لحهق). واته: هو زانغان ديٽيت نه ز ٿي د عشقا خوديدا
 وهڪي مهنسوري هتا مرن ٿي هر هوارڪم ويٽم (نه نه لحهق).
 نه هڙي سو فيه تيڏا ديٽن ٿي پلها فها بووني.

۴- مهڙي: شهاب ، عه ر هق.

سه واش: شهر ، جهنگ.

هه ههڙي: هوارو دهنگه دهنگ.

نه: ههڪه ، نه گهڪ.

نهڙي: بلوور ، ناي.

ٿي: ٿي وي.

دت خه بهر: خه به لر ددهت - دئاخفيت.

واته: ههڪه رو ناهيا مهڙي ل دهمي شهر و هوارو دهنگه دهنگ عاشقان
 ل دلي ددهت و روون بڪهت و نه گهڪر دل د دوهميا نه ٿي گه هشت وزاني کو
 نه و دهنگ دهنگي عشقا خوداييه و ب وي تيگه هشتن ڪه فته ناخفتني و
 راستي گوتن و نهيني دهر برين.

نه هه پليه ڪه دل گه هشتي و فرمان پي هاتييه ڪرن کو نهينيان هه شيريت
 و راستيان ديٽيت.

۵- نوورا ٿي قودرهت: رو ناهيهڪ ٿي خودي، مه بهست ناف چاقن.

لي: ل وي.

دوو نوون: مه بهست دوو چاف.

ٿي را: بو وي.

ئەرغە نوون: ئامیرەکی موسیقییه، لقیره جهی دلی عاشقان

قەدگرت.

وهر: وهره.

بخوون: بخوینه.

نوسخه: بهرتووك ، كتیب.

مەستوور: هاتییه نفیسین (مسگور). نفیسی.

واته: دلی عاشقان کو وهکی ئەرغوونه ههردم ههوار دکەت و ژ ئه قینا وان ناف چاقین روْناهی بهخش دنالیت، کو دوو بری و چاف پیقنه وهکی دوو پیتین وهرگیرای بیتن (نوون)ینه، ئه قهژی چیکرنا خودییه، دی وهره ئایه تا عشقی دوان دهف و چاقاندا بخوینه، کو نوسخه یه کا نفیسییا چاک و خوشییا بهرتوو کا خودییه.

٦- سر: نهینى.

عارف: زانا.

گوه دهتی: گوه بدهتی.

راز: نهینیا دلی.

رموزین قودرهتی: ئیشارهتین خودایی.

گهر: ئه گهر.

دین بکهت: شیت بکهت.

واته: زانا دهمی نهینیا ئایه تی دیارو ئاشکرا دکەت، وی دقیت گوه بدهیه لیکدانا نهینین وی ئایه تا جوانیی، ئه گهر نهینی رموزین قودرهتی دهر بخت هیجهت ههیه مروقی دین بکهت. واته ئه گهر ئه وه نهینیا جوانیی و عشقی مروقی شیت بکهت ئه گهر و هیجهت بو وی شیت بوونی ههیه.

ئەحمەدى خانى

ئەحمەدى خانى بناف دەنگتەرىن ھۆزانتقانى كەقنى كوردە، بەرھەمىن كوپىتكا ھۆزانا كرمانجيا ژووروويه و دىماھىك ھۆزانتقانى مەزنى وانە، ناف و دەنگيا ئەحمەدى خانى دگەل مەم و زىنى سنوورين دوورين ولاتى برينه و بەرەف جىھانى بەلاقە بووينە.

ژيانا خانى

خانى ھۆزانتقانى ئىكەنەيە كو وى ب خو ميژوويا ژ دايك بوونا خو

تومار كرىبىت، دەمى دىبىژىت: -

ئەورا كو دەما ژ غەيب فەك بوو

تەئرىخ ھەزارو شەست و يەك بوو

واتە:

ل بەرى كو دەمى ژ نەبوونى پەيدا بووى، سالّ سالا ھزارو شىست و ئىك بوو، رمان ئەقەيە ل سالا (۱۰۶۱)ى مشەختى يى ھاتىيە دونيايى كو دىبىتە (۱۶۵۰) زاينى، لى ل كىقە؟ ھندەك ژ بەر كو ل بايەزىدى يى و غەركرى و ھەر ل وىرى ھاتىيە قەشارتن دھژمىرىن ژ خەلكى بايەزىدى. لى ئەگەر ب ھویری مەم و زىنى بخویننەقە دى تىگەھىن كو خانى زۆر ب جزیری قە يى گریدایە ھەر چەندە رویدانین چىرۇكا مەم و زىن ل دەقەرا جزیری بوون و ئەقە ھویەكى مەزنى وى گریدانى يە، لى ئەو ژى ياديارە كو خانى ل جزیری زۆر ژايە ھەر وەكى بوۈمە دەمەم و زىنى دا دەردكەقىت كو خانى زانايەكى مەزن بوو، شارەزايى فەلسەفە و گەلەك زانستين دى بوو، بوۈمە دياردبىت د زۆر پەرتووكان دا ل سەر ژيانا خانى ھاتىيە نقيسین، ول گەلەك جھان خویندىيە و بوويه مەلایەكى گەورە ل جزیری و بايەزىدى دەرس گوتىنە و گەلەك مەلا و زانايين دى پىگەھاندینە. خانى ل سالا (۱۷۰۶) زاينى و غەركرىە.

بهره‌مېن وی:

ژبهره‌مېن خانى کو ماینه ل بهره‌ست دشیین جوار بهره‌مان دست

نیشان بکه‌ین:

۱- غه‌زل و قه‌سیده.

۲- عه‌قیدا ئیمان.

۳- نه‌وبارا بچووکان.

۴- مهم و زین.

۱- غه‌زل و قه‌سیده:

خانى هر ب مهم و زینى ناف وده‌نگیا خو یا دهرئىخستى، لى ل ئه‌فان

دیماهیان هندک هوزانین وی یین هاتینه فه‌دیتن کو ئه و ئی پشکه‌کا دی ژ

هونه‌رمه‌ندیا خانى نیشادده‌ت و ژلایى بیرو فه‌لسه‌فه‌یا خانى تمامه‌رین

مهم و زینى نه بو نمونه ده‌وزانه‌کى دا دبئزیت:

۱- میرى مه‌جلیس نه‌که‌ت موتریب گویاچ بکه‌ت

غونچه‌ی خندان نه‌بتن بولبولی شه‌یدا چ بکه‌ت

۲- بنکا حوسنى بتان لازمه‌ ساچیب نه‌زه‌ره‌ک

که‌سى بینا کونه‌بت دولبه‌رى زینیا چ بکه‌ت

۳- تالیبى عیلم و که‌مال نه‌بتن قابیلی فه‌ریز

حیکمه‌ت و ته‌ریه‌تا عالیمی دانا چ بکه‌ت

۴- ته‌بعی خانى سه‌ده‌فا گه‌وه‌ره‌ عیرفانه‌ وه‌لى

مه‌تن خوانه‌ک نه‌بتن ساچیبی مه‌عنا چ بکه‌ت

(دوو دیرین ده‌سپیکى بو ژبه‌رکرنى نه)

۲- عه قیدا ئیمان:

په رتووکه کا بجویکا عه قیدا ئیسلامییه، یان چه ند وانه کین زانستی (که لام)ه، خانی ب هوژان پیشکیشی فه قیی کورد کریه. ل قییری خانی وهک ماموستایهک خو دیار کریه، و نه چوویه دکوری گینگه شهو و لیكدانا مه زه بین ئیسلامی، دقیری دا خانی وهک (مه م و زین)ی نه کرییه به لکو په رتووکه کا خویندنئ پیشکیشی قوتابیین خو کریه.

۳- نؤبارا بچووکان:

دقیری ژی دا خانی ماموستا، ب هوژانا کوردی فه رهنگه کا عه ره بی - کوردی پیشکیشی زارو کین کورد کریه، بو هندی دا قیری زمانی عه ره بی ببن. خانی دقیری دا وهکو کوری مله تی خو دانیت، ئەقی به ره می پیشکیشی میر و خاوهد دهسه لاتان ناکهت، به لکو بو زارو کین کورد نقیسیه وهک ئەو ب خو دبیت:

نه ژبو ساحیب ره واجان

به لکی ژبو بچوو کیند کرمانجان

(بو ژبه ر کرنئ یه)

۴- مه م و زین:

ئهو دهمهک بوو ئەنجامی پر ئازار و مرنا بی وینه یا مه م و زینان ببوو چیروک و هاته فه گیران. ئەو دهمهک بوو ئەو ئەنجام و ئەو سوژ و ئەو فیداکاری سروودا دلداران بوو. لی خانی هات سه ر ژنوی ساخ کر نه فه، و نه مری پی به خشین، و دناف چیرو کیندا دا کومه له کا هزر و بیرو رایین خو بین فه لسه فی دهر برین. وهک دبیت:

شهر حاحا غه می دل بکهم فه سانه
زین و مه می یکهم به هانه

(بو ژبه رکنی یه)

واته: (شهر ح و رافه کرنا کو فانی دلی بلاف بکه مه فه و مه م و زین بکه مه
به هانه) خانی پشتی کو داستانا (مه م و زین)! (مه می فالان) دناف خه لکی
بو تاندا بلاف بووی، هاتییه تشته کی نوی ب بهر گه کی نوی نفیسییه، وه ک
دبیژیت:

سافی شمراند فه خوارد دووردی
مانه ندی ده ری لیسانی کوردی
ئینانه نیزام و ئینتیزامی
کیشایه جه فا ژبو وی عامی

(بو ژبه رکنی یه)

واته (ب سهر شه رابی بژارتی رابوریم ومن فه خوار کو باشتیرین شه رابه،
کا چه و ا ب سهر زمانی دهریدا رابوریم - کو فارسیا که فنه - ومن زمانی
کوردی ئینایه و دانایه سهر سیسته مه کی ریک و پیک و ئه و دویر که فتنه
خه لکی من نه هیلایه).

مه م و زینا خانی وه ک مه م و زینا فولکلوری یا ناف خه لکی نینه کو بتنی
چیروکا دلداری بیت، به لکو خانی ب شاعیرانه چه ند تشته کان رافه دکه ت
و تشته کی نوی دادریتیت.

هه ندیک ژفه سانه بیید بو هتان

هه ندهک دبه هانه هه ن د بو هتان

(بو ژبه رکنی یه)

واته: هندەك ژ وان تشتین دناڤ بوټاندا ماین كو ئەف چیرۆكه یه و خەلكی زار بوټ زار ڤه گێرای، هندەك بیرو راو بوټ چوون خانی ب ناڤی مەم وزینی دەربرینه كو دی بهس كهین، هندەك (بوھتان)ن یان بیژین (دروون) مەبەست پی ئەو كهسایەتینه نه كو خانی بوټ پیوستیا چیرۆکی دروست کرین، یان ئەو دان و ستاندندنه یا دناڤ بەرا وان كهسایەتیان دەیتە گێران. خانی كوټەهەكا بیرو باوهرین خوټ ب ریکا مەم و زینی دەربرینه كو ئەڤەنه.

۱- هەر ل دەستپیکێ، ب ناڤی ستایشا خودی و پیڤه مبهری چوویه دناڤ دان و ستاندنین فەلسەفی، گەلەك ژ بیرو رایین فەلسەفا یونانی و ئیسلامی دەر دبریت و دان و ستاندنی تیدا دکت، و خوټ وەکی فەیلەسوفەك و خودانیاسەکی مەزن ددانیت.

۲- خانی ئیکه مین کورده كو هزرا کوردایه تی دقالبه کی دیار کردا دەر ببریت و کوردان هان دەت ئیک بگرن ول بەرامبهری هیژشا داگیر کەری وی سەردەمی راوەستن.

۳- خانی دەم و زینیدا گەلەك هزرین كوټە لایه تی ژی دەر برینه و دەه میاندا دگەل هیلا بەرەڤ پیش چوونا میژوویدا بوویه.

۴- خانی دلداریا ب سوژا مەم و زینی ژی بەر ب ریبازەكا تەسە و فیدا دبهت وب خودی پەرسیتی دگهیتە پلەیا فەنا بوونی.

ب ڤی چه ندی شیایه مەم و زینی بکەتە گەورەترین بەر هەمی ئەدەبا کوردی یی سەر دەمی خوټ و هەتا ئەڤرۆ ژی دریرهوا ئەدەبا کوردی و روژ هە لاتیدا جەه کی تایبەت بوټ دەیتە تەرخان کرن.

روخساری مهم و زینتی:

۱- مهم و زینتی ب به شیء دیالکتا بو تانی یا کرمانجیا ژووری هاتیه

نقیسین، لی ههول دایه کو و شهیین زور ژ به شیین دی یین دیالکتا کرمانجیا ژووری و دیالکتین دی تیدابن.

۲- خانی ل سهر پهیرهوی زمانی ئه ده بیی وی سهردهمی چوویه، و گه له ک په یقین فارسی و عهره بی و تورکی تیکه ل کرینه.

۳- حانی کیشا عهروزا عهره بی بکارئینایه.

۴- خانی ئیکه تیا قافیی (سهروا) لادایه، و قافیا مهسنهوی یان جووت سهروا بکارئینایه، کو ل بهری وی داستانی فارسیدا بکارهاتییه. و ئه فهژی دئه ده بی کوردیدا تشته کی نوی بوو. یان باشتر ئه وه بیژین دکرمانجیا ژووریدا یا نوی بوو.

دهنگی خانی تا ئه فرۆژی ههر بهرزو بلنده، دهنگی سوژو خوشه ویستیه، باوهری و نیشتمان پهروهی یه فهلسه فهکا ورد و تیگه هشتنا جیهانیه، دهنگی کاروانی سهرکهفتی و بهرهف پیش چوونا پیشکهفتنا مروقییه، خانی چ دبه ره می بهرزی خودا و چ ژ بیرا نیشتمان پهروهیدا رهنگدانا روژانین گه شه سهندن و بهرهف پیش چوون و ههلمهتا میرنشینا بو تانه، ئه گهر ته ماشه ی ژیده رین میژوو یا کوردی بکهین دی بینین ل وی سهردهمیدا بپیشه سازی بوو. و ژ بهر فی ئه گهری هزرا رزگار بوونا نه ته وایه تی د هوزانا خانیدا دیاره، لی داگیرکه ری عوسمانی هات و وهلات ویرانکر و نه هیلا پیش بکهفیت، بهرهف پیش چوونا و گه شه سه ندنا بپیشه سازی و پیش کهفتنا هوزان و هونه ری ژی ل جهی خو راوه ستیا و به لکو پاش کهفت ب وی رهنگی کو ژناف بجیت و بهرهف لاوازی و نه مانئ بجیت.

و ئەو بناغى مەلایى جزیرى و خانى دامەزراندی پشتى دوو سەد سالان
 ددویف دا وەك خووما، لى چونكو ئەف بناغە زۆر یى بهیژ و موکم بوو
 دەلیقە ھەبوو دەسپیکەکا دی و سەرھلدانەکا دی لسەر دەست پى بکەت کو
 ل سەدى بیستی بوو.

ئەقە ژى نموونە یەكە ژ مەم و زینا خانى:

۱- گەردى ھەبویا مەژى خودانەك

عالى كەرەمەك ئەتيفە دانەك

۲- عیلم و ھونەر و كەمال و نيزعان

شيعر و غەزەل و كتیب و دیوان

۳- ئەقا جنسە ببا ل بال وی مەعموول

ئەقا نەقدە ببا ل نك وی مەقبوول

۴- من دی عەلەما كەلامى مەوزوون

عالى بکرا ل بانى گەردوون

۵- بینا قە روخا مەلى جزیرى

پى حەى بکرا عەلى حەریرى

۶- كەیفەك وەبدا فەقیهئ تەیران

حەتاب ئەبەد بمایە حەیران

۷- چ بکەم کو قەوى كە سادە بازار

نینه ژ قوماشرا خریدار

(ژ دەسپیکى پینج دیر بو ژ بەر کر نینه)

ئەدەبىياتى كلاسسىزمى كوردى ب شىۋەيى كرمانجىيا خوارى

دوماھىك دىالىكتا كوردى بوويە كو بناغى زمانى ئەدەبى و كوّمەلایەتى و ئابوورى و جوگرافى، ئەدەبىيات بەرەف لاواز بوون و نەمانىقە چووين، كو ل دەست پىكى پشكا (سلىمانىي) ژ وى دىالىكتى بوويە بناغى قوتابخانەيا ئەدەبىياتى نوى يىن كوردى ول سەر دەمى حوكرانىا (بابان) وەك زمانى ئەدەبى پەيدا بوو و هەتا ئەقرو ژى دگەشەسەندن و بەرەف پىش چوونى دايە هەتا كو بوويە زمانى ئەدەبىياتىن سەردەم و زامانى خويندى ل قوتابخانەيان و زمانى كاروبارىن فەرمى ل كوردستانا عىراقى، و ژلايى نەخشى دىالىكتان هەمى سنوورى كرمانجىيا خوارى (سلىمانى ، سنە و سوران ، موكریان) و هەمى سنوورى دىالىكتا (گوران) ژى (هەورامى و زەنگەنە و باجەلان و روژ بەيانى ..هتد) و بەشەكى زور ژى ژ (لور) بخو قەدىگىت و ل نك هەندەك نقىسەرىن كرمانجىيا ژوورى ژى بوويە زمانى نقىسىنى، ول هەندەك بەشىن وى دەقەرى بوويە بناغى زمانى ئەدەبى نوى و ئەدەبى يەكگرتى بو هەمى كوردان ل سەر بناغى تىكەلىا راستەقىنە و زانستى پەيدا بىت و سىمايى دروست بوونا ژيانى و دروست كرنا وى پىقە ديارە. قىنجال قىرە چەند پسىارەك پەدا دىن، چەوا دروست بووینە؟ ول كىقە؟

ئەف هیزە چەوان پەيدا كرىيە؟ و پىدقىيە د مىژوويا ئەدەبىياتاندا چ نافع دانىنە سەر قى قوتابخانەيى؟

بۆ بەرسىدانا ئەقى پىسپارى دىئىزىن

راستىا مىژوۋىيى دىئىزىتە مە كو پىدقىەكا بابەتى و مىژوۋىيى وەكر كو ژ ئەنجامى گەشەسەندنا مىژوۋىيى و كو مەلايەتى و ئابووريا بابان، پىدقى ب باژىرەكى مەزن و پىشكەفتى ەبىت بىتە پايتهختى قى مىرنشىنى و بەرفرەھ و بەر بەلاف بىت و پىنگاقان بو مىرنشىنىن دى يىن كوردستانى بەھاقىزىن، قى ەئقىيى بچە بىنىت، كو بو مىرىن بو تان و سوران بچە نەھاتن، ەئقىا ئىك رىزى و رىكخستنا كوردستانى.

بارى جوگرافى و كو مەلايەتى يى باژىرى - قەلاچولان - كو پايتهختى بەرى يى مىرنشىنا بابان بو، ل وى ئاستى نەبوو كو ئەو پايتهختە لى پەيدا بىت، ژبەر ەندى ل نىزىكى جەئ ئەقرو باژىرى سلېمانىي لى ژەمى لايەكى قە بكىر دەھات كو ئەو پايتهخت تىدا بەئتە ئاڧا كرن، بناغى دانانا باژىرى سلېمانىي ل سالا ۱۷۸۴ز ئەنجامى سەربورا چەند سەد سالىن كوردان د دروست كرنا باژىران و دنيا دىتتا پادشاھىن بابان ژى ب خو دنەخشە كىشان و بىناكار باژىرىدا جەئ خو گرت. باژىرى سلېمانىي ەەر ژ دەسپىكا دروست بوونىدا ژ گەلەك تشتان پىك ەات وەك :

۱- باژىر ل سەر بناغى زانىن و شارستانىەتى ەاتە ئاڧا كرن.

۲- ەندەك دىمەنىن باژىرىن پىشكەفتى يىن وى سەردەمى تىدا د دىاربوون.

۳- ەەر ل دەسپىكا دامەزراندنا باژىرى پروژىن ئاڧ و سولىنان يىن تايبەتى بو ەمى باژىرى ەاتنە دروست كرن.

۴- چەند جورىن پىشەسازى تىدا ەاتنە دامەزراندن كو وىنەيى وان وەكو دەسپىكا راپەرىنا پىشەسازى و پەيدابوونا پەيوەندىن

پيشه‌سازيا ئورويپيه، وه‌كوسابوون دروست كرن و چنين و رستن و قوتابخانه و ده‌باخانه و رستن و چه‌قماخسازى ... وگه‌له‌ك سنعه‌تئين نى.

۵- ئەف باژيره بوو مه‌لبه‌نده‌كى مه‌زنئى بازرگانى، و په‌يوه‌نديين بازرگانى دگه‌ل پايته‌ختين مه‌زنين ده‌قه‌رى گريدان، و هنده‌ك جارن گه‌هسته‌نه پايته‌ختين ئورويپى ژى. بئى گومان ئەو پيشكه‌فتنا زانيارى و ئەده‌بى ژى ژى په‌يدا بوو و قى چه‌ندى هوشياريه‌ك دناف ئاكنجيوونان ژيدا دروست كر، ژبه‌ره‌ندى هەر ل ده‌سپيكي چه‌ند مزگه‌فتين مه‌زن هاتنه ئاڤا كرن و مزگه‌فتا مه‌زن ببوو مه‌لبه‌ندى خواندنئى وب سه‌ره‌رشتيا ميرئى بابان هاريكاري و رى خوشكرن بو سهدان فه‌قيان دهاته دان، كو ژه‌مى قولاجين كوردستانئى دهاتن و مه‌لايين باش ژى ژ گه‌له‌ك جهان دهاتنه هنارتن بو سلیمانئى و زانايين زيره‌ك و هه‌ژى ل وى سه‌رده‌مى دهرس گوتينه، كو ناه و ده‌نگيا وان ل هه‌مى ولاتين بوسلماناندا بولاف بووينه، هه‌ر وه‌ك دان و ستاندن و بزاقا كيشه‌يا دناف به‌را دوو ته‌ريقه‌تئين قادري و نه‌قشه‌به‌ندى دقى باژيريده‌ل سه‌رده‌مى بابان ب ديمه‌نه‌كى نى يئى بزاقا هزر و بىر و رووناكبيرى و راپه‌رين و چالاک كرنا لقينا ژيانا وى سه‌رده‌مى ده‌يته دانان.

بئى گومان ل قى ئاڤا بهادار، بزاقه‌كا ئەده‌بى يا نوى په‌يدا ببيت، و په‌يره وه‌كى ئەده‌بى يئى نوى يان چه‌ند په‌يره په‌يدابن، ومه‌شخه‌لا ئەده‌بى نوى ل سلیمانئى سه‌ره‌لدا.

قوتابخانه‌يا شيعرى يا بابان، كو هنده‌ك شارازايين ئەده‌بياتين كوردى ب قوتابخانه‌يا (نالى) ددانن، وهنده‌ك دن ژى ناڤى (نالى و سالم و كوردى) پيڤه‌هه‌ دئينن و ب(سى ستوينين) ناه دكه‌ن، ئەگه‌ر ژلايئى ناهه‌روكى قه

گه لهك ديمه نين وي قوتابخانه يي د ئه ده بياتين مه يين ئه قرو دا نه مابن، لي
 ژلايي روخسار و زماني فه ئه ده بياتين مه يين ئه قرو هر به رهف
 پيشفه چوونا ميژووي و روخساري ئه ده بيي قي قوتابخانه يي يه .
 هونه رمه ندي و ماموستايا (نالي) شيانين وه سان دانه به ره مه مين وي و
 هه ردوو هه قالين وي كو زوو به لاف ببن و بجيته دليدا و كاري ل سه ر
 شاعرين بي بين ده قه ري بكه ت، ئه و ده نكي ل سليمانيي بلند بووي ده نك
 فه دايه، و ئه ف ده نك فه دانه ل په يا ئيكي ل ده قه را سوژان (هه قليري) بوو .
 هر دوي سه رده مي دا هوژانا حاجي قادري كو يي (۱۸۱۷ - ۱۸۹۷) و ئه خته ر
 (۱۸۳۹-۱۸۸۷) و كه يفي ل ئاخا سوژان و مه جدي (۱۸۴۹ - ۱۹۲۵) ل ئه رده لانئ
 و كو مه له كا شاعيرين بي ل ده قه را سنه و موكريان هر ب وي ره نكي
 نفيسي نه و نالي و هه قالين وي پي نفيسي .
 ئه و بناغي (نالي) داناي، پشتي ژناف چوونا مي رنشيننا بابان نه هه رفتيه ،
 به لكو هر به ره ف پيش دجوو .

به راهي و ده سپيناك :

گه لهك جارن، ده مي به حسي شيعرا نالي و قوتابخانه يا وي ده يته كرن
 پساره ك ده يته پيش، ئه و ژي ئه فه يه كا چه وا چي دبیت زمانه ك يان
 ديالكته ك ژ زمانه كي شعر به ري هينگي پي نه هاتبيته گوتن، لي ده سپيكا
 وي ژلايي نافه روک و زماني فه ب قي ره نكي موكم په يدا بيه ت؟
 ئه ف پساره گه لهك ده جي خو دا يه، و ب تامي دگه ل مه نتق و زانستيدا
 دگونجيت. بي گومان ئه م نالي ب ري به رو دامه زرينه ري قوتابخانه يا شعرا

بابان ددانین. ئەگەر بەرھەمی نالی ژلای ئاڤەرۆك و ئەو بابەتین بەحس
کرین و شعر ل سەر گوتین تمام د تازە نەبن و وەکو شعرا کلاسیکیا
دیالیکتین دی یین کوردی و شعرا کلاسیکیا رۆژەلاتی بن، لی ژلای
زمانیڤە د نوی نە.

دیارە ئەڤ نویاتیە وی چەندی ناگەهینیت کو بەری نالی هیچ جوړە
شعراک ب وی دیالیکتی واتە ب بەشی (سلیمانی - کرمانجی خواری)
نەهاتیە گوتن. لی نالی رەنگەکی جوڤا یی موکم بیت و ببیتە بناغەکی
بھیژ کو نەهیتە لادان و ھۆزانقانی دی پەیرەو بکەن و نەچنە سەر
شێوەیین دی. یان نەچنە سەر زمانین دی یین رۆژەلاتی کو ھندەک
ھۆزانقانی کورد شعر پی دنقیسی، ب تایبەتی (فارسی).

زانست و مەنتق دگەل ھندیە کو بەری نالی دەستپیکەکا وەسا ھەبیت کو
ھیدی و پیچ پیچە ئەو بناغی موکم و بھیز ژێ پەیدا بوویە و بلیمەتیا نالی
و ھەردوو شاعرین دی وی بناغی سادە موکم و بھیز بیخن.

جھی داخی یە بارودوخی دەرەرا کوردستانی وەکر کو پتیریا بەرھەمی
گەلەک ھۆزانقانی ناقدار بەرزەبین یان بسوژن، ژبەر ھندی گەلەک بەلگەو
نموونە بو مە نەماینە کو بووینە دەسپیکا سادەیا قوتابخانەیا نالی. لی
دگەل ھندی ژێ ھندەک تشت ماینە ل بەردەستی مە ژ ئەڤان بەلگەیان:-

۱- ئەگەر ب ھویری ل بەرھەمین ئەدەبیین فولکوری ب ڤەکولین کو
ھەتا ئەڤرۆ ھاتینە تو مارکرن، یان ل دویف بەرھەمی نە
تو مارکریی فولکوری بگەریین دی بەرھەمی وەسا دەست
مەکەڤیت کو ل دویف رویدانیین میژوویی و ھندەک دیمەنین دی،

برياري ل سهر بدهين کو بهرهمی بهری نالی ژی هر ب ديالیکتا وی
هاتينه گوتن.

۲- هر چهنده ههتا ئه فرۆ ژی ب تمامهتی سالا ژ دايك بوون و مرنا
(عەلی بهردهشانی) بۆمه دیار نه بوویه، لی هەمی به لگه بو هندی
دچن کو عەلی بهردهشانی بهری نالی كهفتیه ورهنگه ماوهیی
ژيانا وان دگه ل ئيك بیت. ژ بهر هندی ئهم دشیین بهرهمی عەلی
بهردهشانی کو هوزانا مللییه ب دەسپیکا سادهیا بهرهمی نالی
دانین، وئەگەر فه کو لینی ل سهر بهرهمین عەلی بهردهشانی
بکهین دی هندهک مینانندن و وهک یهکی دناف بهرا وی بهرهمی
نالی دا بینین و گه لهک په یوهندی دناف بهرا وی و سالمیدا دا
دیاردبیت ب تایبهتی ژلایی نافهروکیقه. هر چهنده ژلایی
رو خسار یقه جیاوازی ههیه.

۳- (مهولوودنامه) یا شیخ حسینی قازی (۱۷۹۱ - ۱۸۷۰)^(۱) کو ب
ئیکهمین بهرهمی په خشاننا کوردی دهیته دانان. جهی داخییه تا
ئه فرۆ سالا نفیسینا قی مهولوودنامهیی نزانین، لی ئهم نزانین کو
شیخ حسینی قازی ب ته مهنی فه ژ نالی مهزنتره و ژلایی
بهرهمی ئه دهبی فه ههچه رخی وییه. ئەگەر مهولوودنامه ب
دەس پیکي نه هاتیه دانان بو هوزانا نالی ئه هینگی ب دیاردهکا
ئه دهبی دی هیته دانان کو دوان بارودوخین میژوویدا پهیدا بوویه
کو شعرا نالی تیدا پهیدا بوویه.

(۱) دهرکهفتیه کو نفیسین (تهره ماخی - تهره موکی) کو ل سالا ۱۵۹۱ - ۱۵۹۳ز هاتینه نفیسین ئیکهمین
په خشاننا کوردییه.

نالی

(۱۸۷۳ - ۱۸۰۰)

ژيان و بهرهم:

ناځي نالی مه لا خدره کورې نه حمه د شاووه یسی نالی به گي میکایه لیه، میکایه لیکه ژ ئیجاخین عه شیره تا جاف، ل گوندی (خاک و خوږ) ل دهشتا شماره زور ژ دایک بوویه، بو خویندنې چوویه قهره داغ و پاشان فقیه تی ل سلیمانې ل (خانه قایا مه ولانا) ته مام کریه، و ئیجازا مه لایه تی و مرگرتیه، نالی ب چاځي خو لوکا گه شه سه نندن و پیشکه فتنا فرمانر واییا بابان دیتیه. ده مې چوویه حه جی ول ریکا فه گه ریانې ل شامې گو ل دهنک و باسی ژناف چوونا میرنشینا بابان و هیرشا عوسمانیان و داگیر کرنا سلیمانې دبیت، فیجا بریار ل ویری ژ داخا نیشتمانی و دووری ولات گیانی خو ژ دست ددهت، و وه غه ردکته.

بهرهمین وی:

وهک مه گوتی رهنکه ژلایې روخساری فه هوژانین نالی ب هوژانا نوی نه هینه دانان، یان ب دیمه نه کی دی یی نه ده بیاتین کلاسیکیا کوردی بهیته نیاسین، کو ب شیوی کرمانجیا ژووری ل سه دی هه قدی گه شه کریه، یان به لکه هندک ب وینه به کی کوردی یی شعرا کلاسیکیا روژه لاتی ببینن و نویاتی تیدا نه بینن، لی نه فه هه می ژ راستی د دوورن، (نالی) نه گهر هیچ نه کربیت، هیز و شیانین به رفره ه و ب داهینانا زمانې کوردی د دربرینی دا درئیخستیه، ودناف زمانې کوردیدا ب بیت و موکیا په یقین دیالیکتا خو ب رهنکه کی و هسا نیشادا کو ببیته بناغی ئیکگرتنا زمانې

ئەدەبىي كوردى. بەلى، پەيغى گەك جاران لىك نالى زۆر رامان
 ھەبووینە، ۋەك ھەمى شاعرین كلاسيزمىن جىھانى خەرىكى وشەكارىي و
 خەملاندنا پەيقانە ۋب چەندىن رامانان بكارئىناينە، لى ئەگەر ئەف
 وشەكارىيە لىك ھۆزىنقىن دى جوړە دىمەنەكى شىانين ئەدەبى وان يان
 ئەدەبىياتى گشتى بىت. ولىك وان رىكەكا دەم بوراندنى بىت، ئەفە لىك
 (نالى) مەبەست و رامانەكا كوورتر و ئاسوئەكى بەرفرەھتر ھەيە، و ژقى
 ئالى فە (نالى) نزيكى ئەدەبىياتين قى سەردەمى دبىت.

نالى كو ھۆزىنقىن روژين پيشفەچوونا مىرنشينا بابانە، ئاگەھدارى
 ھەمى بزاف و گيانى دەروونى كومەلگەھا ۋى سەردەمى يا سلىمانىي بوويە
 ۋ بەرەف يەكخستن و رىكخستنا كوردستانى بوويە. ئەفى ھۆزىنقىن رىبەر
 ۋەك ۋى قىاي ب پەيغا كوردى ۋب بناغى پەيغا دەفەرا خو خزمەتا قى
 پيشفەچوونى كرىيە ۋب ئەقان پەيقان بگەھىتە دوورترىن سنوورين
 كوردستانى. ئەگەر ئەفروكە ئەم ھندەك دىمەن و پەيف و رامانين ھۆزىنا
 نالى ب كەقناتى بزىانين، چونكە ل پشتى ۋى گەلەك ھاتىنە دووبارەكرن،
 لى ئەو ددەمى خو ھەمى دنوى بوون، ۋەك ھەر سەردەمەكى دەمى بەرەيى
 كەقن ب چاقەكى سەير و نەرازی بوون تەماشەي تشتى نوى دكەن، ل
 روژانين (نالى) ژى گەلەك كەسان ب نەرەوايى ۋب حىبەتى تەماشەي
 ئەفى رەنگى شعرا نوى ۋفى زمانى نوى كرىنە، يان لىك وان يا سەير بوو
 ب زمانى كوردى ھۆزان بەھىتە نقيسین.

(نالی) دبهرشقدانا نه فاندان ديئزيت :

- ۱- تهبعي شه کرياري من کوردي نه گهر نيشادهکا
نيمتجانی خوځيه مهقسودي، له عه مدهن وادهکا
- ۲- ياله ميدانی فه ساحه تدا بهميسلي شههسوار
بي ته نه مول بهو هه موو نه وعه زبانی رادهکا
- ۳- کهس به نه نفازم نه ئی خوگرددیبه خوگوردیبه
ههر کهسی نادان نه بی خوئی تالی مه عنا دهکا
- ۴- بيته هوجره م پارچه پارچه موسوده دم بکری به رۆح
ههر کهسی کوتال و پارچه بی به دهل سه ودا دهکا
- ۵- شيعری خه لقی کهی ده گاته شيعری من بو نازکی
کهی له ديقه تدا په تک ده عوا له گهل هه ودا دهکا

(سی دیرین پیشی بو ژبه رکنیته)

(نالی) ب قی هزارا هویر و کوور وب قی خوینا گهرم ل سهر حه ژيکرنا په یفا کوردي، رهنگه دگهل هه می نه رازیبوون و گازندان ل سهر هاتینه گوتن کو هوژان ب کوردي ناهيته نفيسين، بهلکو ب زمانين دی بين رۆژهلای دهيته نفيسين، يان هوژانفان نه وه بی ب چه ند زمانان هوژانی دقه هينیت، دياره د هوژانا که قندا گه له ک مهرج و سنوور و پيقهر بو هوژانفانی هاتینه دانان، ونفيسينا هوژانی ب چه ند زمانان ئیک ژوان مهرجانه کو هوژانفان پی بهيته هه ل سهنگاندين و تاقيکردن، (نالی) ب زیره کی دقئی تاقيکردن ده رباز بوويه، وب چه ند زمانان هوژان گوتیبه، دقئی مه يدانيدا ب شانازی دبیزيت:

فارسی و کورد و عه ره ب هه رسيم به ده فته رگرتووه

نالی نه سرو حاکمی سی موله که دیوانی هه یه

(بو ژبه رکنیته)

ناقهرۆكا هۆزانين نالى.

ئەگەر مەبقيت ب هويرى ناقهرۆكا هۆزانا نالى دەست نيشان بکەين.
دى سى مەبەستين مەزن بو مە دياربن.

۱- دلدارى.

پتريا بەرھەمى (نالى) بەحسى دلدارى دكەت، شارەزايين
ئەدەبىياتين كوردى مژىلى ھندىنە كانى ئەو سوۆزو ھەستى دەھوزانا
ناليداهەى، سوۆزا دلدارىەكا راستەقىنەيە يان ھەر وەكى ھەمى هۆزانقانين
كەفن بتنى بو نيشادانا شيانين هۆزانقانينە، كو پيدقايە بەحسى ھەمى
بابەتان كرىت، راستيا ئەقى ھەر چەوابيت، ئەنجام وەسا ديارە كو نالى
ئىك ژوان هۆزانقانانە كو جوانترين هۆزانا دلدارى يا كوردى نقيسينە،
ھۆزانا دلدارى ژى بەشەكى مەزنى بەرھەمى (نالى) يە دگەل دەربرينا
ھەستى ناسكى دەروونى، و ھەر دگەل دەربرينا قى سوۆزى وەسفەكا بەرزو
جوان و ورد دايە ئافرەتا كورد، و دقى مەيدانى ژيدا (نالى) بوويە ريبەرى
ريبازەكى. ئەم دشيين وەك نموونەيا قى مەبەستى ئەقى پارچى تۆمار
بکەين، دەمى دبيژيت:

- ۱- زونفت له قهدت دا که پهریشان و بلاوه^(۱)
- نه مړو له منی شیفته نالوز و به داوه
- ۲- بوچی نه گریم سهد که رهم دل ده شکینی
- مهی بو نه پزئی شووشه له سهد لاهه شکاوه
- ۳- عومریکی دریزه به خدیالی سهری زونفت
- سه وداو پهریشانم و سه ودا یسه کی خاوه
- ۴- هه رچه نده که رووتم به خوا مایلی رووتم
- بی بهرگییه عیله ت که هه تیو مه یلی هه تاوه
- ۵- ههر جوگه روو جو یاری که وا سوورو سویری
- جیی جووشی گریانی منه ، خوین نه پزاوه
- ۶- بی فانیده یه مهنی من نیستاکه له گریان
- بو عاشقی بیچاره زوو نهم ناوه پزاوه
- ۷- سوژی دئمه ، باعیسی تاوو کوئی گریان
- مه علومه که ناگر سه به بی جووشی ناوه
- ۸- (مانی) نییه تی قووه تی ته سویری بروی تو
- نهم قه و سه به دهستی موته نه فیس نه کشاوه
- ۹- (نالی) وهکو زونفت که موتیعی بهری پیته
- تیکی مه شکینه به جه فاو مه یخه ره لاهه

(ژده سپیکي جوار دیر بو ژبه رکر نینه)

(۱) دهندهك رمش نفیسن دیوانا (نالی)دا، جودامیهك بریزگر تنا دیرین هه فی پارچه هوزانی دا ههیه، ژبه ر هندی رهنه جوداهای ددیوانین چاپ کرنی ژی دا هه بیت، بو نموونه سه حکه لایه رین ۵۳۲ ، ۵۳۳ ، ۵۳۴ ، ۵۳۶ ، ۵۳۷ ژ دیوانا نالی، فهکولین و لیکدانا مهلا عبدالکهریمی مدرس و محهمه سی مهلا عه بدولکهریم (چاپا به غدا ۱۹۷۶).

۲- ستایشا نایینی:

رهنگه بشیین بیژن هوزانا نایینی ل بهری (نالی) پیکهاتییه ژ هندهك هوزانین ئولی - كو ل جهم هوزانفانین دیالیکتا گوران (هه ورامی) دیاره - یان پیکهاتی بوو ژ هوزانا سو فییه تیئی (ته سه وف) کو زور باش د به ره می جزیری و فه قیئی ته یران دا دیاره، و د (مهم و زین) ا خانیدا دگه هیته کو پیکئی، لی ئه فی رهنگی هوزانی د به ره می (نالی) دا شیوه یه کی دی هه یه. نالی ریکا ستایشا پیغه مبهری (سلاف لی بن) گرتییه. نالی موسلمان ههست و خوشه ویستی خو ل به رامبه ر پیغه مبه ر و ناخا مه ککه هی و مه دینی دهر بریت، و دگه هته وی رادی کو خو ب سه یی زیره فانی وان جهان بزانت، ده می دبیزیت:

- ۱- نه گهر چی کوردی دهوری شاره زوری فه سو دتم نه مها وه سیله م (تیبه) ^(۱) هو حیلمی شه فیع و فه زلی مه ننانه
 - ۲- به سه ر هاتوومه نه و خاکه ی که هه ر مسقاله زه ره بیکی به میزانی شه فاعه ت کیوی حلیم و به حری غو فرانه
 - ۳- نه بوو رووم بینه خاکی چاکی پاکی تیبه تابیستم به سه گ نابی موله وهس ناوی زه رقبا به حری ئیجسانه
 - ۴- چ زه رقبا بو سیاهی دهفته ری هه ر ناصیه ماحی چ تیبه بو ته باهی دهردی هه ر دهرمانده دهرمانه
 - ۵- ده ری ره حمه ت که وا به حری موحیته عاسی یه (نالی) تیندا جان و ته ن ئیفتاده ی شه پوئی سه یلی عسیانه
- (ژده سیکی سی دیر بو ژ به ر کرنینه)

(۱) - تیبه: طبیه، مه بهست پی مه دینه.

لی دگهل فی سوزا موکم و فی ستایشی د بهرهمی نالیدا ئەم نەشیین ژ
ئەنجامی ئەکولینی بگههینه وی ئەنجامی کو نالی سو فی بوویه، یان خو
ب ریبازەکا تایبەتا تەسەو فی ئە گریدا بیت.

بەلکو ئایین و موسلمانەتیا نالی هەستی وی و خوشەو یستیا وی بو
ئایینی دیار دکەت، ژبەر هندی فی جوړه هوزانی بەشەکی مەزنی دیوانا
نالی گرتییه.

۳- نیشتمان پەرورەری.

هوزانا نیشتمان پەرورەریا کوردی ژ خانی دەست پی دکەت و حاجی
قادری کوی ل سەدی نوزدی ساخ کرییه ئە وەک رەنگفەدانەک ژ هوزانین
خانی.

لی ئەگەر خانی و حاجی هەندەک دروشمین ریک و پیک و روون یین
نیشتمان پەرورەری هەل گرت بن و رۆلی رابەرئی دبزاقا نەتەو هی و
ئازادبخواریا گەلی کورد بچە ئینابن. ئە ئە هوزانا (نالی) و قوتابخانەیا
وی ژ فی هزرو بیرئ د دوور نەبوون، بەلکو نیشتمان پەرورەری دشیرا
نالیدا دچیتە دقالبەکی کلاسیکی یی نیشتمان پەرورەریدا، واتە نیشتمان
پەرورەری دشیرا لای نالی هەستی کویری خوشەو یستیا خاكا
کوردستانییه، پە یو هندی هوزانقانی یی ب هەر بوستەک و کونجەکا
خاكا نیشتمانییه، نالی دبیتژیت:

دل سیاسەنگ نەبی ما یلی خاکی وەتەنە

خانی ئە علی جە بەشە، ساکینی بوړدی یە مەنە

(بو ژبەر کرنی یە)

(۱) سیاسەنگ: بەری رەش یان سەنگ رەش.

دئی (نالی) که نهیسی قهره داغه نیستا

داغی سه رچاوه و دیوانه و دار و دوهنه

(بو ژبه ر کرنی یه)

* * *

لوتکا ههستی خوشه ویستیا نیشتمانی د دروونی نالیدا دیار دبیت دهمی
وی نامی ل شامی ب بایی شه مالی دهنیریته کوردستانی.

لی ئه و نامه یه به ره می دهمی ب سه رقه چوونا خهوا خوشیا نیشتمان
و روو خاندنا میرنشینا بابانه، لی (نالی) دروژانین فه رمانر ه واییا بابان
ژی دا ئه و ههستی خو دهر برییه.

(نالی) پشتی و دغه ر کرنا سلیمان پاشا و هاتنا ئه حمه د پاشای ب پارچه
هوژانه کا خو ههستی خو به رامبه ر میری تازدی و دلای دهر بریت و ئه گهر
هزری دهوژانی دا بکه یی دی بو مه دیار دبیت کو ئه ف پارچه نه ب مه رما
ستایشا میرییه هندی کو ههستی هاو نیشتمانیه کی د وان روژاناندا
دیاردکته کو شین و شایی تیدا تیکه ل دبیت.

ئهم دشیین فی پارچه هوژانا نالی بکه یینه نموونه یه ک بو ستایش و
نیشتمان په روه ریی.

دبیژیت:

۱- تافه لهك دهوری نه دا سه د كهوكه بی ناوانه بوو
كهوكه بهی میهری موبارهك، ته له عتی پهیدانه بوو

۲- تانه گریا ناسمان وته م ولاتی دانه گرت
گول چه مه ن نارانه بوو، هم لیبوی غونچه وانه بوو

۳- تاجه مه ن پیرانه سهر نه سلنی دره ختی لانه دا
فه رعی تازه خوړم و بهرزو بلاند بالانه بوو

۴- تاسلیمانان نه بوونه سه دری ته ختی ناخیره ت
نه حمه دی موختاری نیمه شاهی ته خت نارانه بوو

۵- قیسه بی په رده و کینایه ت خوشه، شاهی من كه و
عادلې بوقه ت عه دیلی نه و له دنیا دا نه بوو

۶- بو نشینگه ی مورغی روجی كه عالی فیتره ته
جینگه یی خوشتره له رهوزی جه ننه ت و له نه و نه بوو

۷- وهك قیاسیگی كه موسبه ت بی نه تیجه ی بینه جی
حه مدویلا شه ه كه عالی جابوو خالی جا نه بوو

۸- شاهی جه م جانانیا (ته نریخی جه م) تاریخیه^(۱)

تانه لین له م عه سره دا نه سكه ندهری جه م جانانه بوو (ژده سپینک چوار دیر بو ژبه رکرني نه)

(۱) نه گهر (ته نریخی جه م) ب رینفیسا كه فن (تاریخی جه م) ب نه بجه د بهژمیرین دی بپته (۱۲۵۴) كو نه فه میژوویا وده رکرنا سلیمان پاشایه و هاتنا نه حمه د پاشایه بو سر ته ختی حوکرانیی.

روخساری ئه ده بیی ئه قی قوتابخانه یی:

گه له ك ژ ره خنه گران نهو (روخساری) و (ناقهروك) ئی د ئه ده بیدا ژیک جو دا دکن، هه ر چه نده روخسار و ناههروك ولایئ بهرزی و جوانیئ ئه گه ر دئیک پله دا نه بن بهرهم دئ یئ شاش بیت، لی ئهم دشیین جو دا ژی به حس بکهین.

وهك بو مه دیار بووی ژلایئ ناههروكئ قه قوتابخانه یا ئه ده بیاتین نالی گه له ك ژ ناههروكا شیعرا کلاسیکا روژهه لاتی تیدا هه یه، و به حسی ژیا نا کورده واری کریمه کو دیمه نی نیشتمان پهروه ری ژی تیدا دیار دبیت. ژلایئ روخساری ژی قه هه می خاسییه تین هوژانا کلاسیکی تیدانه:

۱- بکارهینانا کیشا عهروزی.

۲- هه می پارچه هوژان ب ئیک سهروا ب دویماهی دهین.

۳- زور جارن د تاکه دیره کی دا رمانه کا تمام دبیین، ددهمه کی دا دهوژانا نویدا دهه می پارچه هوژانیدا رمان تمام دبیت.

۴- بکارهینانا هه می وشه کاریان ئه قین د رهوانبیژتیدا دهینه بکارهینان.

وده می رهوانبیژتی د قوناغین بهیتدا بخوینین، نمونه یین قی قوتابخانه یی دی تیدا بینین.

رهنگه بو ئه قرو دووباره کرنا وشه کاریئ ب تشته کی (تهقلید) بهیته هژمارتن، لی بو وی سهرده می تشته کی تازه بوو، چونکه ئه وان شاره زایا خو د رهوانبیژتیدا ژبو درئیخستنا جوانیا په یقا کوردی بکارهینایه. واته مهیدانه کا نوی قه دیتن ژبو بهرچا فکرن و پهیره و کورنا شیانین خو.

گه لهك جاران دهمی دیرهكا هوزانا كهفن دخوینین، ب چهند جورهكان
 راقه دكهین، چونكه هوزانقانی وشهكاری تیدا کرییه كو ب چهند جورهكا
 بهیته راقه كرن. قیجا نه گهر هوزانقانی دى تاكه مه بهستهك هه بیت وئهم
 نه قروكه ب چهند جورهكا راقه بكهین، نه قه (نالی) دقئ وشهكاریدا گه لهك
 مه بهست هه بووینه، یان هوزان وهسان داریتینه كو هزارا مه بهرهف چهند
 مه بهستهكان ببهت، و نه قه ژى دیمه نه كئى دى یئ شیانین نالییه.
 قوتابخانه یا نالی ب ههمی روخسار و ناقه روكه كئى قه هه تا دسپیکا
 سه دئ بیستی بهردهوام بوویه، و ژلایی زمانی ژى قه تانهوا یا بهردهوامه.

راقه كرنه پهیشان:

زولف:	كهزى ، بسك
په ریشان:	خه مبار.
شیفته:	عاشق ، حهیران.
به داوه:	داقین زور تیدا هه نه، وئالوزه.
كه رهت:	جار.
مهى:	شه راب.
سه ودا:	عیشق و شهیدایی.
رووتم:	بئ جلكم؛ رووتم.
مایلی رووتم:	عاشقئ روویئ ته مه.
هه تیو:	ئیتیم ، زاروویئ بئ باب.

جوٻار: جوگ.
 جوٻشش: هه لافيتنا ٺاڻي ٿ ڪانپي.
 سوڙي دلمه: دهردي دلي منه.
 تاو: هيڙ (تاوي گريان = هيڙا گرياني).
 سه به بي جوٻششي ٺاوه: ٺه گهري ڪه ليئا ٺاڻي يه.
 ماني (۲۱۶ - ۲۷۷ز) ويٺه ڪيٽشه ڪي بليمهت و زانا دانهره ڪي بي هه ٽڪوي ف
 بوو. خو ب پيغهمبه رينيئي دهر ٺيخن، ٿ بهر ڦي هڙي زيندان ڪريه، و
 ٿه گهري ٺه شڪه نجه دان و نه خوٻشي و ده ر ڪريه.

ٺه قه وسه: مه به ست پي (بري) يه.
 موته نه فيس: گياندار . ٺاده مي زاد . ٺه وي نه فه سي ڊڪيٽيٽ.
 شه ڪڪر بار: زور شيرين.
 ٺينشا ده ڪا: دروست دڪهت ، يان جوان دنڦيسيت.
 له عه مدهن: ب عه مدی ، ب ٺه نقه ست.
 شه هسوار: سوار چاڪ . شاسوار.
 زباني: زماني.
 خو ڪرديه: تشتهك ٿلايي نه شماره زاييه ڪي هاتبيته ڪرن.
 نادان: نه زان ، بي عه قل.
 ڪوتال: قوماش.
 سه ودا ده ڪا: دڪريت و دفروشين.
 ده عوا: راوه ستيان ل به رامبه ر.

هه ودا:	كولاڤ.
قه سوووت:	سهخت ، رهقى.
نه بوو رووم:	شه رمزار نه بووم.
موله وهس:	پيس.
ئاوى زهرقا:	ئاوى ئاسمان.
ناسيه ماحى:	ناڤ چاقان.
دهرماندر:	بى چاره ، بى شيان و بى هيز.
دهرى رحمهت:	دهر گهه رحمهتى.
تهن:	لهش.
ئيفتا دهى:	كهفته ناڤ.
شه پول:	پيل.
سهيل:	ليمشت ، ليسهر.
دهورى نه دا:	نه زقرى قه.
كهو كه به:	ستيرا گه روڤك .
ميه ر:	دلسووزى ، روژ.
تهم:	مژ.
چه مهن:	كهسكاتى ، چيمهن.
ئارا نه بوو:	جوان نه بوو.

سهردهمی پیراتیی.	پیرانه سهر:
ره ها داری.	ئه سلی درهخت:
تهروتازه.	خورم:
بلند نه بوو.	بالانه بوو:
کورئ (سلیمان) پاشای.	سلیمانان:
پیشه و ا.	سه دری:
تهختی خو کمرانیی، یان تهختی ل سهر	تهختی ئاخیرهت:
دروینن و روژا ئاخرهتی مو حاسه بی دکهن.	
ئیکه ژ ناقین پیغه مبهری (س).	ئه حمه دی موختار:
تهختی رازاندنی.	تهخت ئارا:
حیکایهت ، چیرۆك .	قیسه:
هه قلنگ.	عه دیل:
بالتده.	مورغ:
سروشته بلند و پاکه.	عالی فیرهته:
گولستان ، باخ.	پهوهز:
بهه شتا حهفتی ، خوشتترین بهه شت.	جه نه تولمه ئوا:
تشتی خو گرتی ، جهگر.	موسبته:
جهی بلند.	عالی جا:

خالی جا:

جهی به تال.

جهم جا:

پایه بلند.

ئەسكە ندهن:

ئەسكە ندهری مه قدونی كو ل ۳۳۱ پشتی

زایینی له شكری (دار)ی ل نزیکی هه قلییری

شكاند.

جهم جانه بوو:

پایه بلند بوو.

دهسپيكا په خشانانا كوردی

شاشكهرایه كو دابهشكرنا ئيكي يا نهدهبيات نهوه كو نهدهبي دكهته دوو بهش، (شيعر) و پهخشان، دبهسكرنا نهدهبياتي عهري بهي نهو چهند بو ته دياردبيت كو شيعر پيش پهخشانى دكهفیت و بهرى وى پهيدا بوويه، دياره نهف ياسايا گشتى لسهر نهدهبياتي كوردى ژيدا بجه دهيت، دكورديدا شيعر گهلهك پيش پهخشانى كهفتيه، بهلى وهك دياردهك ل سهى نوزدى پهخشانانا كوردى پهيدا بوويه.

نهدهبياتناسى كوردى، دهى دهيتته سهر بهسكرنا پهخشانانا كوردى، (مهولودنامه) يا شيخ حسيني قازى (۱۷۹۱ - ۱۸۷۰) ب دهسپيكا قى بابتهى نهدهبي د دانيت، چنكو ههتا نوكه بهره مهكى دى بدهست نهكهفتيه كو بهرى قى پهخشان هاتبيته نفيسين، نهف كتيبه بيكهاتيه ژ فهگيرانى و دهيتته سهر بهحسى ژ داىك بوونا پيغه مبهرى (س.خ) پاشى چهند چيروكه كين كورت لدور مفا و مهنانها مهوليد خواندنى فه دگيريت ژلاى زمان رووخساريفه، بهايى قى كتيبه دهنديدايه:-

۱- ب پهخشان هاتبيته نفيسين.

۲- نموونه كه بو (سهج) ا كوردى.

۳- ب رهنگه كى ساده حيكايه تى يان چيروكى فه دگيريت.

۴- زمانى وى يى كوردى هه نهو زمانى تيكه له نهوه نهدهبياتي قوتابخانا كلاسيكى پى هاتبيته نفيسين، هه چهنده ل گهلهك جهاندا نفيسهري دهسپيكاكه بو نفيسينا كوردى يا پهتى دانايه، پهيدا بوونا پهخشانى ب قى رهنگى و هه ل باژيرى سليمانى ب پشكه كى دهيتته دانان ژوى هيزو سه رهلدانا وى سه ردهمى ل ميرگه ها بابان دهاته ديتن، ئانكو نهو نهگهرو دهست و دارى قوتابخانا (نالى) به ردهست كرى. هه نهو ژى بو نهگهري پهيدا بوونا پهخشانانا كوردى.

نمونہ:

لفیڑہ ٹہم دشیین نمونہ کا جوان یا نفیسینا کوردی تو مار بکہین، شیخ حسینٰ قازی، پشتی بہ حسّی گوہ لیبوونا مزگینیا ژدایک بوونا پیغہ مبری (س . خ) دکت، دبیتیت: ((درگای بہہشت کرایہ وہ، درگای جہہ نہم داخرا، گولی بہہشت خوشحال بوون، درخت سوور بوون، کانی بہہوز بوو، خونچہ دمی دایہ وہ، کانی وشک ژیاوہ، تہیران ہہموو ہاتنہ خرّوش، سہرچاوہ ہاتنہ جوّش، حوریان گرد بوون، ویلدانی بہہشت شہرابہن تہووریان نوّش کرد، بولبول مہست بوون لہ سہر چلان، نہسیم وہر بوون بہ نیو گولان، گولالہ سوور بوون، کہو سہر سہرکہوت، زیخی درکہوت جوگہی پر بوو، وشکیی تہر بوو چیمہنی شین بوو، نیرگز رہنگین بوو، گولی گہش بوو، وہنہ شہ رہش بوو، نیرگز پشکوت، گیای بزووت، درختی ہاتہ میوہ، کہوتہ دہر، قہسری موزہ بیہن کرا، ساحیبی موعہ بیہن کرا، فہرشیان راخست، عہرووسیان داخست، ہہوا مہعہ تہر بوو، بوّ خوش زور بوو)).

(ژ دەسپیکئی بو ژبہ کرنیہ ہہتا (کانی وشک ژیاوہ)

راقہ کرنا پەیشان:

دەرگا :	دەرگہہ
کرایہ وہ :	قہ کرییہ
درخت :	دار
خونچہ :	بشکوژ
خرّوش :	ہژیان / لفین
جوّش :	پہقی / زان
تہوور :	پاقژ

نوۆش كرد	: قه خوار
چلان	: تا (تايى دارى)
نه سيم	: كزه با
گولاله	: بيتانوك
زيخ	: شيشه به رك
چيمهن	: مي رگ
وه نه وشه	: به نه فشوك
پشكوت	: بشكفى

هەر ل وی دەمی بەر هه مه كى لى ل ژۆريا كوردستانى ب په خشان هاته
 نفيسين، ئەو ژى كتيبا (عادات و رسوماتنا مهى ئەكراديه) كو زانايى كورد
 مه لا مه حموود بايه زيدي ئەوى ل دەور به رى سالا ١٧٩٩ ژدايك بووى
 نفيسييه، ئەو كتيب ل سالا ١٨٥٨ هاتيه نفيسين.

ئەف كتيبه نموونه يا زمانه كى ئاسايى و سادەيى كوردى يى ديا ليكتا
 كرمانجيا ژۆريه. به حسى رهوشت و تيتال و ژيانا نه ته وايه تى و
 كو مه لايه تيا كورد دكه ت، ده سن نفيسا كتيبى ل كتيب خانا گشتى (لينينگراد)
 هه تا سالا ١٩٦٣ هاتبوو پاراستن هه تا وى ساتى ب زمانى كوردى و ب
 وه رگيرانه كا رووسى وب پيشه كيا (مارگريت رو دينكو) ل موؤسكو هاته
 چاپ كرن. شيوه يى قى كتيبى وى بو مه ده ر دن ئي خيت كو پتر بو زانين و
 بير هاتنا كه سايه تى هات بيته نفيسين، چونكو نفيسه رى ب ئاخفتنا
 روژ هه لاتناسى رووسى (ئه ليكسه نده ر ژايا) نفيسييه و بو وى نفيسييه،
 ئەقجا هەر چه وابيت ژلايى تو مار كرنا رهوشت و تيتالين كوردان، تشته كى
 بهادار بومه بجه هيلايه و نفيسينا په خشانا وى ژى هەر چه نده مه به ستا
 نيشادانا ئەده بي تيدانينه، به لى وينه يه كى سادەيى نفيسينا كوردى بو مه
 بجه هيلايه.

نموونه يهك :

(عاده تيكي دن ژى ئەوان ئەكراديت خو جەهى هەين، زڤستانان وەكو دینه مهجليس ئەو دكەنه گەرەلاوژ، گەرەلاوژ تا وەكو هەر چەنده مروؤف دوى مهجسيدا حازر هەين، ماقول و مەزن و بچووك، هەموو دى هەر يەك بەندهكى ئسترانى لابود بە بيژيتن، ژ سەرى مهجلىسى دەستپيدكەن هەتا دووماهيا مهجليس، شايد وەكو ميوانەك دوى مهجليسى پەيدا بەبتن، بيچاره بە ئەلبەتە ئەو ميوان ژى دى بەندهكى ئسترانى ژ بو وان ببیژيتن، نەگوتى ئەلبەتە نابتن. ئەو ئەكراد ژى قى بەندا ئسترانى راگيسك دبیژن، ئەلبەتا ميوان ژى ديگيسكه مهجليسى بدەتن).

(ژ دەسيكى بو ژبەر كرنييه هەتا (دووماهيا مهجلىسى)

راڤه كرنا په يقان :

دەوى ديژى.	دن ژى :
خو جە.	خو جەهى :
تيكه لى.	گەرەلاوژ :
پارچەك .	بەندەك :
ستران.	ئستران :
ميقان.	ميوان :

بیگومان ئەف کتیبە مەلا مەحموودی بایەزیدی کار نەکرێه سەر
پیشە چوونا ئە دەبیاتی کوردی، چنکۆ ل دەمی خودا نەهاتبوو بە لافکرن،
هەتا ل بەر ژێ نەهاتبوو نقیسین و هەر ئەو دەستنقیس هەبوو کۆ ل قی
دوماهیێ هاتیە بە لافکرن.

بە لی بزاقا ئازادبخوازا کورد ل سالتین دوماهیێ یین سەدی نوزدی،
ئەگەرەکی دی بو خەبات و رەنگەکی دی بو دەربیرنا هزرا سیاسی و
کۆمەلایەتی خۆ دیتەقە کۆ ئەو ژێ روژناما کوردییە.

روژناما کوردی، یا وی سەردەمی و نوکە ژێ زۆر شیۆه یین ئە دەبی
هەنە، هەتا دنفیسینین سیاسی ژیدا شیۆازی ئە دەبی دەسەلات ل نک
نقیسەران هەبوو. ژ بەر قی چەندی پەیدا بوونا روژنامەقانی کوردی ب
دەسپیکا گەشکرنا پەخشانا کوردی دەیتە زانین، ئیکەمین روژنامەیا
کوردی، روژنامەیا (کوردستان) بوو، کۆ ل روژا (۲۲) ئی نیسانی ۱۸۹۸ ل
قاهییره (مێقداد مەدحەت بەدرخان)ی دەردئێخست و پاشی ل جنیف
وئەستەنبوول دەتە دەرنئێخستن، پستی قی گوئارا (روژی کورد) ل
ئەستەنبوول ل سالا ۱۹۱۳ هاتە بە لافکرن، پاشی روژنامەیا (بانگی
کوردستان) هەر ل ئەستەنبوول سالا ۱۹۲۲ هاتە بە لافکرن.

بیچ پیچە دگەل دەرکەفتنا روژنامە و گوئارین نوی، پەخشانا کوردی
دەست ب گەشە کرنی کر. بابەتی نوی یی پەخشانی پەیدا بوو، ژ گوئارا
سیاسی کۆ ب شیۆازی ئە دەبی دەتە نقیسین بو گوئارا کۆمەلایەتی و
پارچەیا ئە دەبی، هەتا روژانین حاکمداریا شیخ مەحموودی نەمر، چیرۆکا
کوردی سەرهلدا، چیرۆکا چەند بابەت و چەند پلە یین خۆ هەنە، هەر دگەل
چیرۆکی گوئار ژێ بەرف پیتش جوو.

میژوویا روژنامه‌فانیا کوردی و په‌یوه‌ندی ب گه‌شه‌کرنا په‌خسانا کوردیفه هه‌تا شوهره‌شا ۱۴ی ته‌مووزا ۱۹۵۸ ل عیراقی

سه‌رهلدان و کوردستانا دایک:

ژکه‌فن و مره هه‌تا دوماهیا سه‌دی نۆزدی زمانی کوردی تنی زمانی
گفتوگو و شاعر بوو نه‌ک نفیسینا په‌خشانای، ژبه‌ر وی چه‌ندی دهرکه‌فتنا
روژنامه‌یا ((کوردستان)) گرنگیه‌کا تایبه‌تی هه‌یه د میژوویا زمان و ئەده‌بی
نه‌ته‌وه‌یی مه‌دا، چنکو روژنامه لایه‌نه‌کی گرنگ و کاریگه‌ری ژيانا
ره‌وشه‌نبیرییه و دیارده‌کا شارستانی و پیشکه‌فتنییه، نیشانا هشیاریا
نه‌ته‌وه‌یه، دیاره ((کوردستان)) ل (۳۰)ی زیلقه‌عیده سالا (۱۳۱۵)ی مشه‌ختی
به‌رامبه‌ر (۲۲)ی نیسانا سالا (۱۸۹۸)ز ل باژیری (قاهیره) ژلای (مق‌داد
مه‌دحه‌ت به‌درخان) نه‌قیی (به‌درخان پاشا) دهرکه‌فتیه، پاشی ژلای
(عه‌بدولرهمان به‌گ)ی برایی وی دهرکه‌فتیه.

روژنامه‌یا کوردستان دچوار سالتین ژیی وی (۳۱) ژماره ژئ هاتینه
به‌لافکرن، چنکو ژمارا دوماهیی، ژمارا (۳۱) بوو کول (۶)ی موچه‌ره‌ما سالا
(۱۳۲۰)ی مشه‌ختی به‌رامبه‌ر (۱۴)ی نیسانا سالا (۱۹۰۲)ز دهرکه‌فتیه، ئەف
(۳۱) ژماره ژئ ل فان جهان دهرکه‌فتن: - قاهیره و جنیف و له‌ندن و
فۆلکستۆن، روژنامه ب زمانی کوردی شیوه‌زاری کرمانجیا ژۆری (زاراقی
جه‌زیرا بو‌تان) بوو، پشکه‌کا قی روژنامی ب زمانی تورکی بوو، دا
کاربه‌ده‌ستین ئوسمانی دداخازین ره‌وایین مله‌تی کورد بگه‌هن.

روژنامی گرنگیه‌کا زۆر ب ئەده‌ب و میژوو و خویندن و خوینده‌فانیی
دایه، هه‌روه‌سا بزاف کریه کو کوردان هشیار بکه‌ت و هزرا نه‌ته‌وايه‌تی د

مه‌ژيی کوردا بچه‌سپينيت، داخازا به‌رهنگاربوونا زولم و زورداریی کریه، پتريا بابه‌تین وی ب په‌خشان هاتینه نفيسين.

ئه‌قی روژنامی ری خوش کر کو پشتی وی کاروانی روژنامه‌قانيا کوردی به‌رده‌وام بیت رانه‌وه‌ستیت، هر چنده زمانی روژنامی و روژنامین پشتی وی، زمانه‌کی ره‌وان و کوردیه‌کا په‌تی نه‌بوویه، په‌یف و زاراڤین عه‌ره‌بی و فارسی و تورکی تیکه‌لبووینه، به‌لی پشتی هینگی ری خوش بوو بوو بکارئینانا زمانی کوردی یی په‌تی و بژاره‌کرنا زمانی نفيسينا په‌خشانا کوردی. هر وه‌سا به‌رده‌وامبوونا روژنامه و گوڤار ب زمانی کوردی ری خوش کر کو چيروکا کوردی سه‌ره‌لده‌ت و پیچ پیچه پيش بکه‌ڤیت، ئه‌قه‌ ژی ده‌قه‌که ل خاری و دی ب رينفيسا ئه‌ڤرو د نفيسين کو دژماره (۵) یا روژا پینچ شه‌مبی (۲۷) ی موچه‌رهما سالا (۱۳۱۶) ی مشه‌ختی هاتیه به‌لاڤه‌کرن:

(ژبو جه‌ریده‌یا کوردستان)

حه‌یفا مه‌ گه‌له‌ک ژ کوردی مه‌ره‌ ده‌ات، من روژ و شه‌ف گازند دکرن. چقا کرمانج هه‌نه‌ هه‌می میرو ژیهاتینه، چره‌ هولی بی مه‌عریفه‌ت و سنعه‌ت مانه، نفيساندن و خوندنا هه‌می کوردا چره‌ نینه، ئه‌ز لناف قان کول و دهردا ژارو کال ببیم هه‌یری مابیم، نه‌و ژ خودی ته‌عالا شوکر دکه‌م ئه‌و جه‌ریده‌یا ته‌ لسه‌ر قنجیا کوردا دهرئیکستی یا ته‌ ژمه‌ره‌ ریکری، هات وکه‌ته‌ ده‌ست من، هه‌چکو چقا مراد من هه‌بین حاصل بین قنجی یی لسه‌ر دنیده‌ حوقادبت مه‌زنایی لقی زمانی حوقا چی دبت، وه‌کی ئه‌و جه‌ریده‌ من خوند ئه‌ز دهرحه‌قا دوعا و مه‌دحی ته‌ هه‌یر مام، ئه‌ز ژ خوندنا وی تیرنه‌بیم، من گازی کوردو کرمانجیا کر، ژوانره‌ خوند ئه‌وژی گه‌له‌ک شابین، به‌لکه‌ ژ شابینی لال بین، لناف به‌ینا دوو سی روژاده‌ هه‌ق بیست جه‌ریده‌ یان دان هه‌ف و ژمرا ئانین.

(ئه‌ف ده‌قه‌ ژ ده‌سپیکي هه‌تا (حاصل بین) بو ژبه‌رکرنیه)

به رهف چه سپاندنی ل نهسته نبوول

ل دهسپیکا سه دی بیستی ل باژی ری (نهسته نبوول) پایته ختی دهوله تا
ئوسمانی چهند ریکخراوه کین ئازادیخواز که تنه بزاف و خهباتی بو
به لاقه کرنا هزرا ئازادی، بو قی مه رهمی دست ب به لاقه کرنا چهند
روژنامه و گوڤارا کر، ژوانه کو مه لا (ته عالی ته رقی کوردی) و کو مه لا
(هیقی) یا کوردی کو ژ رهوشه نیرین کورد بین دیار به کر و وان و سلیماننی
و هه قلیز و کهرکوک و مه هاباد... بیکهاتبوو کو ب گیانه کی نه ته وهی
چهند گوڤار و روژنامه ب زمانی شرینی کوردی ده رئیخستن، کو مه لا (هیقی)
ل سالا ۱۹۱۳ چوار ژماره ژ گوڤارا (روژی کورد) ده رئیخستن و بهرگی هر
ژماره کی ب وینه یی مروڤه کی ناقداری کورد هاتبوو خه ملاندن، ئەف گوڤاره
ژلای (عبدالکریم ئەفهندی) خه لکی سلیماننی هاته به لاقه کرن. گو تارین
قی گوڤاری ب ههردوو شیوه بین کرمانجیا ژوری و کرمانجیا خاری
هاتبوونه به لاقه کرن. ئەف گوڤاره کو ب ئیکه مین گوڤارا کوردی دهیته
دانان، ئیکه مین چیرۆکا کوردی ب ناڤی (شه ویش) به لاقه کر. پشکه ک د
ژماره (۲) دا و پشکا دی دژماره (۳) دا ب ناڤی نفیسه ر (فوائد ته مو) یه کو
چیرۆکه کا ساده و نیژیکه ژ سه رهاتین کوردی و ب شیوه یی کرمانجیا
ژوری هاتیه نفیسین. هر دوان سالاندا روژنامه یا (کوردستان) ل
نهسته نبوول ژلای (سوره یا به درخان) هاتیه ده رئیخستن، هر وهسا
گوڤارا (ژین) و (هه تاوی کورد) و گوڤارا (کوردستان) سالا ۱۹۱۹ ب زمانی
کوردی و تورکی ده رکه فتن.

(روژنامه شانی ل سەردەمی حاکمەداریا شیخ مەحمود)

پشتی ب دوماهی هاتنا شەری ئیکی یی جیهانی وب ئەگەری سەرهلدانا شوڕەشین شیخ مەحمودی نەمر، باژیری (سلیمانیی) بو مەلبەندی رهوشەنبیریا کوردی، پاشی ب ئەگەری دامەزراندنا حکومەتا کوردستانی ب سەرۆکاتیا شیخ مەحمود ل سالا ۱۹۲۲ کۆمەلەکا روژنامەیان ب زمانی کوردی دەرکەفتن، بیگومان پتر ری خوشکر بو گەشەکرنا ئەدەبیاتی کوردی ب گشتی و چیرۆکا هونەری کوردی ب تایبەتی. ئەو بوو روژنامەیا (بانگی کوردستان) ل باژیری سلیمانیی (۱۴) ژمارە ژێ دەرکەفتن ژمارا ئیکی ل (۲) ی تەباخا ۱۹۲۲ز دەرکەفت، هەر وەسا روژنامەیا (روژی کوردستان) دناقبەرا سالتین (۱۹۲۲ - ۱۹۲۳) ، (۱۵) ژمارە ژێ دەرکەفتن، ئیکەمین ژمارە ل (۱۵) چریا دووی سالا (۱۹۲۲) دەرکەفتن، سەرنقیسەری قی روژنامی شاعیر و نقیسەر (عەلی کەمال باپیر) بوو، بەری فان هەردوو روژنامەیان ئنگلیزا ل باژیری سلیمانیی روژنامەیا (پیشکەوتن) دەرئێخست کو حەفتیانە دەرکەفت. ئیکەمین ژمارە ل روژا (۲۹) ی نیسانا سالی (۱۹۲۰) هاتە بەلاڤەکرنا. پاشی ژلایی پیرەمیردی نەمر روژنامین (ژین) و (ژیان) و (زبان) و (ژیانەوه) ب بەردەوامی دەرکەفتن هەتا سالتین پینجیا، ئەقی شاعیری مەزن و روژنامین وی رۆلەکی بەرچاڤ دیت دڤەژاندنا کەلەپووری نەتەوهیا کورد و پیشقەبرنا چیرۆکا کوردی، ئیکەمین چیرۆکا کوردی کو ب شیوهیی کرمانجیا خاری هاتیە نقیسین ب ناڤی (لەخەوما)یە کو ژلایی (جەمیل سائب)ڤە ب زنجیرە ل روژنامەیا (ژیانەوه) دهاتە بەلاڤەکرنا، ئەڤ چیرۆکە بەحسی سەردەمی شیخ مەحمودی نەمر دکەت، بەلی ژبەر چەند ئەگەرین تایبەت و کەسی ب خەوهکا نەخوش

دهیته دانان، کو ئەفه ژێ دگهل داخازیا پتیریا کوردان ناگونجیت، چنکو بیگومان سەردهمی شیخ مهحموود لنگ هەر کوردهکی دلسوزو نیشتمان پهروه ب خهوهکا خوش دهیته دانان، چیرۆک ژلایی زمان و هونهریقه یا سهرکهفتیبوو، بهلی ژلایی هزرو ناڤهروکیڤه ب سهرکهفتیانه ناهیته دانان، ئەفهژی نموونهکه ژ نفیسینهکا د ناف روژنامهیا (بانگی کوردستان) دا کو بیکهاتیه ژ فهرمانهکا شیخ مهحموودی نهمر کو دژمارا (۱۰) دا یا سالا وی یا ئیکی ئانکو ل روژا ئیک شههمبی (۲۳) ی سهفهری ۱۳۴۱ مشهختی و (۱۵) ی کانینا ئیکی ۱۹۲۲ هاتیه بهلاڤهکرن.

((سورته ئیداره، عهلیههی، چهزرت حکومدار له مهملهکهتی سلیمانی دا نووسراوه، له مهحموود ئیبن سهعید بو کافهی میللهت کورد)) له پاشی تهلهبی سهعادهت و مهغههرت له بارهگای ئەحهدییهت بو ئەم میللهته مهزلومهی خویمان ئیعلان دهکهم، که لهبهر بهعزی ئەسباب و عهوارزی سیاسیهوه مودهتیکه له خزمهتی ئەم میللهته سادقهی کورده دوورو مههجور مابوون، ئیمرو له سایهی خودا روحانیهتی (میگفی) (یلعم). هیمهتی ئەجداد و لهسایهی نیازو (تفرغ) و قووهتی ئەم میللهته سادقهوه گهیشتمه ئەم روژه موقهدهسهکه موهفهقهن هاتوومهتهوه، له ئیمرووه دهستم کردوه بهته دویری پهروانهی حکومهت و محافهزهی مهوجودییهت ئیستقلالیهتی کوردستان، ئومیدو ئارهزوو ئەکهم ههمووتان بهیهک غایه و مهسلهک و بی فاسله سهعی بو دهوامی ئەم روژه و کوشش بو تهعالی ئەم میللهته ئەکن. کورد وهکو یهک عائیله مووتهفیقن ومووتهحیدن لهگهل من دا بو تهحکیم و دهوامی ئەم حهقه سههریحهیهکه دهستان کهوتوو، لازم و فرسهته سهعی و غیرهت بکهین، ئەهی میللهتم ئەمین بن کهزامنی سهعادهت و مووهفهقیهتی ئەقوام ئیتحاد و ئیتفاقه،

وه ميلله تىّ كه خوینى رژی تىّ بو حه قى خوئى قه تعیهن مه حروم و ئه سیر نابى وه قه رارى عالمى مه ده نییه تیش ئه مه یه كه هر قه ومى هر عه نسورى خوئى به خوئى ئه بى ئیداره بکات، ئه وه له ن ئیمه كه ميلله تى کوردین، سانیهن بو ئهم غایه یه قوربانیه کی زورمان دابه ئه و شه رته كه یه ك دلّ و یه ك زبان و یه ك وجودین، به ئیزنى خودا هیچ كه س زه فه رمان پى نابات وه منیش تا ئاخه ر قه تره خوین و مالى خوّم و ئه ولاد و ئه تباعم بو سه عاده تى ئیوه سه رف کردوو وه تیکرار ئه كه م هیمه مه ت له ئیوه و مووه فه قیه ت له خودا.

حوکمدارى کوردستان (مه جموود)

(ژ ده سیپکى بو ژ به رکنیه هه تا (کوشش بو ته عالى ئهم ميلله ته ئه که ن)

روژنامه قانیا کوردی ل باژییری (هه قلییر) و (رواندز)

ل سال ۱۹۲۵ ههتا ۱۹۳۲ ل باژییری رواندزی مهلبهندی پاشایی گه وهره و میرگهها (سوران)، نهمر (حوسین حوزنی موکریانی) گوڤارا (زاری کرمانجی) دهئێخست کو پر بوو ژ چیرۆکین فولکلوری کوردی و بابهتین دیروکی بین خوڤش و کیم هاتینه به لاقه کرن. پشتی قی ژ ل سال (۱۹۳۵) ل باژییری دیرینی کوردستانی (هه قلییر) گوڤارا ههفتیانه (رووناکی) دهئێخست کو ههتا سال ۱۹۳۶ یازده ژماره ژێ ده رکهفتن، شه قی گوڤاری ژێ رۆتهکی بهرچاف هه بوو د پيشقه برنا ئه ده بیاتی کوردی و په خشان کوردی ل باژییری هه قلییرا وی ده می.

روژنامه قانیا کوردی ل (به غدا):

ل ساتین سیها و لیدفا ئیدی باژییری (به غدا) دبته مهلبهندی دهئێخستنا روژنامه و گوڤار ب زمانی کوردی، چنکو گه له ک کوردی خوینده قانی زانکویی ل قی جهی گه هه شته ئیک، ئه فجا دقان سالاندا گوڤارین (دیاری لاوان) و (یادگاری لاوان) ده رکهفتن، پاشی گوڤارا به رکهفتی (گه لاویژ) کو دنابهرا ساتین (۱۹۳۹ - ۱۹۴۹) بو ده می ده سالان ب بهردهوامی و بی راوهستیان هه یقانه ژماره یه ک ژێ ده رکهفت، دقئ گوڤاریدا، نفیسه ر و شاعیرین بناف و دهنگ (ته و فیق وه هبی) و (محهمه د ئه مین زه کی) و (عه لئه دین سو جادی) و (ئبیراهیم ئه حمه د) و (ره فیق حلمی) و (شا کر فه تاح) و (بیرمه یرد) و (گوران) و (شیخ محهمه دی خال)... هتد گوڤارو شیعر به لاقه کرینه، سه رده می ده رکهفتنا (گه لاویژ) ب سه رده مه کی زیرین و فه ژیندان و رابوون ده یته دانان بو ئه ده بیاتی کوردی ب گشتی و بو په خشان و چیرۆکا کوردی ب تایبه تی، هه روه سا بزاقه کا بهرچاف یا وه رگیرانی ژ زمانین بیانی بو کوردی ده ست پیدکه ت.

ب تایبەتی ژ زمانی ئنگلیزی، ب قی چەندی پەخشاننا کوردی و چیرۆکا کوردی گەهشتە گوپیتی. هەر ل سالتین ۱۹۴۸ - ۱۹۴۹ ل بەغدا گوڤارا (نزار) ژلای بەهەشتی (عەلەدین سوچادی) حەفتیانە دەردکەفت و (۲۲) ژمارە ژئ دەردکەفتن ب زمانی کوردی و عەرەبی، ب ئیکەمین گوڤارا سیاسیا کوردی دەیتە دانان. نفیسەرین وەك (شاكر فهتاح) و (پاکیزە رەفیع حلمی) و (موحەرەم محەمەد ئەمین) و (رەفیع چالاک) بەشکدار تیدا کریه.

ئەقە ژئ نموونەکە ژ پارچە پەخشانەکا (پیرەمێردی) ل ژیر ناڤی (دووانی زەلم و تانجەرۆ) کو دگەلافیتیدا ژمارە (۴)ی (۱۹۴۳) هاتیە بەلافەکر: (نوخ، بۆیه (مەولەوی) م خوش ئەوی شیفته و شەیدای سۆزو نائەی ئەوم کە پەردە پەردە شوینە شریهکانی خاکەکەم و نشتمانەکەمی بە فەردی فەردەوه بەفرو زیبیکسی دئەوهردەوه پیشانداوم بەسینەما خوشەویستی ئەوانی چەسپاندوتە سینەمەوه (کۆی ناتەشگای) وەك ناتەشگەدە (زەردەشت) لئەینامە تین و تاو: ناو دلی برژاندووم، تاڤگەیی قەلبەزە (زەلم) ی وا بۆ کیشاوم دانەیی مرواری بە سەردا پرژاندووم (بارەکە الله) چەرڤ، هەیی نافەرین چەرڤ پلوسکەیی (باقر) ی (عەودالان) و هەوای (چەمی خواجایی) تیگەیاندم هەر ئەو جۆش و خرۆشە بووکە (مەعدوومی) م ئە دیاری (عەدەم) نەبووینەوه هینایە سەرکۆی ناتەشگاو پرشنگی شەرەکانیم خستە تەلی سازو سەمتووری شیویدی کوردی خۆمانەوه دام بە رادیوی چابخانەیی (ژیان) بەهۆی ئەو سەودای دلبەستەیی خاکەکەمانەوه هەر شوینیکسی رەنگین و هەر دیمەنیکسی دئشین و هەر چەشمدازیکسی شیرین و هەر ئەنجەولاریکی ناویکی نازەنین ببینم ئەمەوی پیناشانی هەموو دۆستیکسی بدم، بەلام ناخ (شیر) واتە هونراوه، نازانم تا چەند و چۆن ئەو زادەیی سروشتی ئیزەدییە بەۆنمەوه؟

(ژ دەسپیکسی... هەتا... بەسەردا پرژاندووم، بو ژبەرکرنیە)

روژنامه قانیا کوردی ل شامی:

ل سالین ۱۹۳۲ - ۱۹۴۲ ل شامی و باژیروی (دیمه شق) گوڤارین (هاوار) و (روژانوو) و (ستیر) و (رووناھی) ژلایئ ههردوو برا (جهلدهت بهدرخان) و (کامیران بهدرخان) دههکهفتن، ب شیوهیی کرمانجیا ژوری کو نفیسه رین خودان شیان وهک (جگه رخوین) و (عوسمان یهبری) و (نوره دین زازا) و (قهبری جان)... هتد پشگداری تیدا دکر، ئەم دشیین فی سهردهمی ب سهردهمی چیرۆکا کوردی دانین ب شیوهیی کرمانجیا ژوری، بو جارا ئیکی ژی ل گوڤارا (هاوار) دهست ب نفیسینا کوردی هاته کرن ب پیتین لاتینی، ههروهسا ئەقان نفیسه ران کومه له کا چیرۆکین خوش ب زمانین فه رهنسی و ئینگیزی کر نه کوردی.

روژنامه قانیا کوردی ل سهردهمی کومارا کوردستان ل مه هاباد:

ل سهردهمی کومارا ساقایا کوردستانی ل باژیروی مه هاباد ل سال ۱۹۶۴ بزاقه کا روژنامه قانیا کوردی سه رهلدا کو ب سهردهمی زیرینی روژنامه قانیی دهیته دانان ل کوردستانا ئیرانی.

ئه وبوو روژنامه یا (کوردستان) و گوڤارین (نیشتمان) و (هه لاله) هه تا ئیکه مین گوڤارا زارۆکان ب زمانی کوردی ل ژیر ناڤی (گروگالی مندلانی کورد) دههکهفتیه، ئەقان ژی فه ژاندنهک داپه خشانا کوردی، نفیسه ر و شاعیرین خودان شیان وهک (هه ژار) و (هیمن) و (زه بیحی) و (که ریمی حوسامی) و (حه سه ن قزلچی) ب نفیسین و شعرین خو بین خوش پشگداری دقان روژنامه و گوڤاراندا کرییه، ئەفه ژی پشه که ژ پارچه یا په خشانه کو کو دگوڤارا (نیشتمان) دا هاتیه به لاقه کرن ژلایئ (ع . بیژهن) فه.

(نه، نه، براكان خوشه ويسته كان وا گويم له ئاهو نالهى نيشتمانه كه به كرو زانه وه پيم ئه لى) (روله گيان گريان كارى پيريژنانه: تا ده رگاي مردن و مراندن له سه ر پشتانه شيوهن و زارى ئيشى ناپياوو په ستانه! خو ئيمه ش خو مان به لا ويكى ئازا نه زانين و مه عناي به زين نازانين، كه و ابو بابچينه سه رچيا بلنده كانى نيشتمان به گه وايى ئه وان په يمانىكى برايه تى به ستين كه وه كو ئه و چيا يانه رهنگين، سهنگين به خو ينى جه رگمان رهنگين بى، بو گه لى هه ژارى كورد، دوايى هينى ژيانى نهنگين بى ببه تيه يارمه تيدهرى ئيمه بو مردن و مراندن له ريگاي رزگاريدا)

(هه مى بو ژبه رك نيه)

ب هه لبوونا شو ره شا (14) ي تيرمه هى ل سالا 1958 قوناغه كا نوى ژ ديروكا روژنامه فانيا كوردى ده ست پيدكه ت، چنكو ل وى ده مى و ب ئه گه رى سه ربه ستيا بيه رو بوچوونا ل ده سپيكا شو ره شى كو مه له كا گو فار و روژنامه ب زمانى كوردى ل به غدا و هه قليير و سليمانى كه ركوو كى ده ركه فن كو لقيره پارتين كوردى ژى روله كى به رچاف هه بوويه ديشقه برنا كاروانى روژنامه فانيى و زمانى كوردى ب تايبه تى پارتى ديمكراتى كوردستان و حزب شوعى يا عيراقى.

راقه کرنا په یقان :

باپه خ	: گرنګی .
هه نګاو	: پینګاډ .
کورډی په تی	: کورډی ره هوان ، په یقا بیانی تیدا نه بیت .
چقا کرمانج هه نه	: چهند کورد هه ن .
حه می	: هه می .
چره	: بوچی ، ژبه رچ .
هو	: هو سا .
ژارو کال بیبیم	: هه ژار و پیر بووم .
ژمه ره ریکری	: بو مه هنارتی .
حه چکو	: هه چکو .
چقا مراد من هه بی	: چهند مراد من هه بوون .
قنجی	: باشی ، چاکی .
لسهر زیده	: لسهر دونیایی .
حوقا دبت	: هوسا دبت ، ب فی ره نگی دبت .
ژوانره خوند	: من بو وان خواند .
ئه و ژئی گه له ک شاپین	: ئه و ژئی گه له ک دلخوش بوون .

ژ شابینئ : ژ خوشیان ، ژ دلخووشیان.

ژمرا تین : بو من ئینان.

شیفهته و شهیدا : عاشق و شهیدا.

په رده په رده : ته خ ته خ.

بهر فیره و زیبکی دلنه و هره وه : ب مفا و جوانیه کا دلخووش - فهر: مفا،

خیر و بهره کت - زیب: جوانی - دلنه و هره: دلخووش

چه سپاندو ته سینه مه وه: دسینگئ من دا چه سپاند ، سینه: سینگ.

ئاته شگا: ئاته ش ، ئاگر ، ئانکو جهئ ئاگر هه لکرنئ یان ئه و جهه یئ کو

ل سه رده مئ (زه رده شت)ی ئاگر تیدا دهاته هه لکرن وه ک په رسنگه بکار

دهات.

قه تبه زه : سولا ف.

چه شمه نداز : دیمه ن ، مه نزه ر.

سروشتی ئیزه دی : سروشتئ خودایی.

به کر و زانه وه : ب دوعا کرن.

شیوه ن و زار : گریان و فیغان.

به گه وایی ئه وان : ب شاهده یه وان.

سه نگین : گران.

ژیانی نه نگین : ژیانا شه رمزاری.

نموونه یین ئەدەبی

مه لایى باته یی

ناقى وی (حوسین)ه، ل گهندي (باتى) ل دهفرا هه کاريا ل روژه لاتى
کور دستانا باکور ژدايك بوويه. نه لكسه ندهر ژاپا و گه لكين دى دوى
باوه ريدانه كو باته یی ل سالا (۸۲۰)ى مشه ختى - (۱۴۱۷)ى زاینى ژدايك
بوويه، ولدويف بيروباوه رين هين ل سالا (۹۰۰)ى مشه ختى - (۱۴۹۵)ى
زاینى واته ل سه دى يازى ودهر كريبه، هه رچه نده لدويف هزوربيرين
هندهك نفيسه فانان باته یی ل سه دى هه دى چويه بهر دلوقانیا خودا یی
مه زن. باته یی نيكه ژ ناقدارين هوزانفانين كلاسكيين كورد كو ب زارى
كرمانجيا ژوورى شعر و هوزان فه هاندبيت، باته یی نيك بوو ژ مه لايين
ناقدارين كورد و بهر نياسترين بهر هه مى وى (مه ولودنامه) يه، دهربارى
ژدايك بوونا (موحه ممه د) پيغه مبه ر (سلاقيت خودى لى بن) گوتيه.
هوزانفانه كى زمان سقك و جه لهنگ بوو، جاران هوزانين ئاينى دنفيسين
جارانژى سازو چهنگ و دهف ل به زمه يا خو ئاماده دكرن ل هيڤيا دل به را
خو، جارانژى ل گوشه كى خه راباتى رونشتيه.

مه به ستين هوزانين باته یی

باته یی ريكا هوزانفانين كلاسيزمى گرتيه؛ هه ر ژ بهر هندى ژى
هوزانين خو بو فان مه به ستين خارى گوتينه:-
۱- ئاينى وسوفياتى: وهكى هه مى هوزانفانين كلاسيزمى نه ف مه به سته لنك
وى گه لهك گرنگ و بهادار بوويه؛ له وما پشكا هه ره زورا ديوانا وى نه ف
جوره هوزانه بخوفه گرتيه... ل سه ر گورى پيروزى موحه ممه د
پيغه مبه رى (سلاقيت خودى لى بن) نه ف هوزانه گوتيه:

- ۱- هلو رابه نه بولتقاسم
- هلو نهی قاسدی نه کبهر
- ۲- هلو فخره بیهنی هاشم
- هلو رابه توئی ره هبهر
- ۳- هلو نهی سهیدی عالهم
- هلو نهی مه فخری نادم
- ۴- ژ رهوزی رابه یا خاتهمی
- ژناق وی مهرقه دی نه نوهر

(هممی بو ژ بهر کرنیه)

۲- نه قینداری: نهف بابه تهژی هه رچه نده هندیی گرتگ نییه ل دهف
 هوزانقانی، لی گه له ک جاران تیکه لی بابه تی بهری کرییه . . . پارچه
 هوزانین ب نرخ ل قی بابه تی هه نه وهک:

عاشقی زولفا رشم
 عاشقی شهیدایه زولف
 بی باده نهو سه رخویشم
 سه رخویش و سه ودایه زولف
 سو هتمه وی په رچه می
 چیمه کی ره عنایه زولف

۳- سالوخدانا چه وارین کوردستانی: ئەف هوزانقانه پههلوان بوویه دوسفکرنا
 سروشتی کوردستانیدا، ئەو ئەفینداری وەلاتی خو بوویه، دقئ هوزانیدا
 دەمین سالی ل کوردستانی بۆمه وینه کریینه . . . دبهحسی زفستانیدا
 دبیت:

- ۱- زفستانی ئەقی هوی
- ل قئ بهریی ل قئ چوی
- ۲- مژی هاقیتە دا هوی
- کەروقئ گرتی زۆزانه
- ۳- کەروقئ گرتی نەسرینه
- جەمەد شینبوو ل سولینه
- ۴- گریا مەتی ژبو نەسمینا
- پەرشانم ل قئ حالە

(سی دیر ژ دەسپیکئ بو ژ بەرکرنئ)

۴- ساز و مەدی و بەزم:

مەجلسا بی ساز هەدی پەدی
 مەن ئەقیت ئەز ناچمی
 بی دەف و بی چەنگ و بی نەدی
 مەن ئەقیت ئەز ناچمی
 بەزمەیا بی یاری باتەدی
 مەن ئەقیت ئەز ناچمی

(هەمی بو ژ بەرکرنییه)

باتهیی وهکی ههمی هوژانفانین کلاسیکی، هوژانین خو ل سه رکیشا
 عهرووزی داناینه، ههروهسا پویتهکی ژور ب سهروا و قافییی دایه، په یقین
 بیانی نه خاسمه یین عه ره بی ژور بکارئیناینه و رهوانبیژی و جوانکاری
 دقه هاندنن خو دا بهرچا فکریه.

راقه کرنا په یشان:

هلو رابه	: ههسته
ئه بو لقاسم	: مه بهست پی سهروه ری پیغمبه ران
	موحه ممه د (سلاقییت خودی لی بن)
ره هبه ر	: رابه ر ، ری نیشاده ر
سهروه ر	: گهوره ، مه زن
رهوزی	: گولستانی
پی باده	: بی مهی ، به بی شه راب
سه رخوشم	: سه رمه ستم
تورا غمی	: توری خهم و خه فهت
سوه تیه	: سوتیه
ره غنا	: جو ره گوله که ، جوانه
به ری	: دهشت
مژی	: ته م و مژ

که روئی	: باو بوړان ، باو باروځه
نقیسه فانان	: نقیسه ران
جاران	: هندی جار ، جار و بار
به زمه یا خو	: له به زم و ئاهنگا خودا
هوژانغان	: شاعر
گریا مه تی ژبو ئه سمینا	: (ئه سمین) گوله که داره که وه دارا ئالینکی
	کولیکا وی یا سپی یه
جه مه د	: بهستی
شین بوو ل سولینا	: مه بهست پی ئه و خونا ئا دسولینا هر
	گوله کی دا بهستی بوو ،

حەسەب قەرەداغی

۱۹۲۹ - ۱۹۹۷

ناقى ۋى (حەسەب شەيخ عەلى كورئى عبدولرەحمان) ە شەيخ عەلى مەلا ۋ ماموستايى گوندى بوو، ل مەها گولانى ۱۹۲۹ز ل گوندى (سوۆلەي جىرچە قەلا) سەرب دەقەرا قەرەداغ قە دناڧ خىزانەكا هەژار ۋ خويندەقاندا هاتىيە دونيايى، ئەڧ خىزانە ژ بنەمالا شەيخىت مەردوخىن قەرەداغىيە، كو هەر دكەڧندا خويندەوار وزانايىن ئاينى زەلامىن ناقدارتىدا رابووينە، مزگەفت ۋ جقاتىن مەلا ۋ فەقىيان، جقاتىن گەرم ۋ گورپىن شەيخان، تەسبىحا ۋ خرقەبوونىن دەرويشان، ستران ۋ مەدىحە ۋ دوعايىن دەنگ خوشان، دەڧ ۋ بلور ۋ نەي، شەرىن سوار جاكىن، شەرا كوردى (نالى، كوردى، سالم ۋ مەحوى) ۋ شەرىن مەزن يىن فارسى (سەعدى، ۋ حافزى شىرازى)، خەما هەژاران ۋ جوانيا سىروشتى ۋ بايى زەلالى دەقەرى ئەقان ۋ گەلەك سەروكانىن دى بنياتى ھزو بىر ۋ سوۆزا (حەسەب)ى دانا.

كودە تايا رەشا ۱۹۶۳ ى حەسەب قەرەداغى دگەل ھزاران خەباتكەرىن دى كەتنە زىندانى، دەمى ھاتىيە ئازادكرن ژى قە نەگەريا سەر كارى خوۆيى بەرى، د سالىن شەرى نافخوۆيى دا ئىك بوو ژ چالاكترىن شاعر ۋ زەلامىن ناقدار كو ھەردەم ھەولا ئاشتىيى ۋ ئاشتىكرنا لايەنان دكر . . ھەتا ئىقارايەكا سار ۋ خونافگرتى ژ ساللا ۱۹۹۷ ى دلئى ۋى يى مەزن ژ لىدانى راوہستا ۋ غەركرد ل گرى سەيوان ھاتە قەشارتن.

ئەقە ئى دوو كوپلېن ھوزاننېن وىنە:-

۱- پىرس و خوشەويستى يا ۱۹۹۱:

ويستى تىيىگەم خوشەويستى . . . چەند جـوانە؟
(وئىلى) وتى: بىلالى (شەمەم)ە
(مەم) ىش وتى: . . . زىن وەرى گرت. بەژنى (مەم)ە
خە جىش وتى: وەك زامەكەى (سىمامەند)ە
مامەيار وتى: وەكو سەرگور شتەى دوانز سـوارە
نە لای جەزەتى (مەولەوى)ش وەكو چاورەشى لای دەوار
نە لایى مېش وەكو دوو خەمە قورسەكەم . . . كەژە و بەھار
كوردى بانگى بەختى دەكـرد: نەرى زووكە!
نە خوشەويستى جوانترىش، شارەكەرمەكەى كەرکوكە

(ھەمى بو ژبەر كر نىيە)

۱- پىشكەك ژ ھوزانا (ناكوكەكان) ۱۹۴۴:

كە ئەم دەستم ئەو دەستىكەم بو بشكىنى
ھەردوو دەستم ئەم دەكەم!
كە ئەم چاوم ئەو چاوى دىم بو ھەكۆنى
ھەردوو چاوم پىرگل دەكەم
نەم ناگرە بكۆژىننەو . . . نەكۆژىتەو
نالى دەلى: مەن كورد نەبووم
حاجى دەلىت: مەن ئە كۆيەدا نەژىاوم
قەت دىمەنى ھەيبەت سولتان وەكو گولاً و نەكراوئە نىو چاوانم!

خانی دهلی: مہم و زین، من نہ منو سیوہ
 من بہ جاوی قہ نہ میثم میرخاسی کوردم نہ دیوہ!
 سالمہ دهلی: من دیوانہ و نابورای میری دابان؟
 پیشہ مہرگہ یہ کی خہم نہ کول دہلیت:
 من و سہ مفونیای، داستانہ کہی چیای دابان؟!

(ہمی بو ژہر کرنیہ)

بو زانین:-

- ۱- شاعری دہمی بیافاندا شعر ہنہ ژوان: شعرا ہاندانی (جوشاندنی)، دلداری، تہسہوف، سیاسی، کوردایہتی، سالو خدانا سروشتی، جوانیا کوردستانی، شعر بو مندالان، شعر بو شانوی، بو دراما تیلہ فزیونی بو ستران و سروودان.
- ۲- ہہتا نہو چہ ندین دیوانین شعری ہنہ، ژوان: چوار بہرگین (فہرہنگی خہم).
- ۳- دگہرمہ گہرما کارہ ساتا حہلہ بچہ یا شہہیدا ہوزانا (ہہلہ بشیما) نفیسیہ.
- ۴- دگہرمہ گہرما راپہرینا مہزنا ئادارا (۱۹۹۱ء) و دگہل بانگہ وازیبا نازادکرنا کہرکووکا دلی کوردستانی قہسیدا (شیخ)ی ہاتہ خویندن ب ناف و نیشانی (من ہیچ نالیم) کو دوی دہمیدا ببوو زکری سہر زمانی جہ ماوہری سہر ہلدایی کوردستانی.
- ۵- دارشتنہ کی بنفیسہ کو ہہردوو بابہ تین شہرو ناشتی بخو قہ بگریت.

راقه كرنه په يقان:

هه ببت سولتان	: جيايه كه دكه فته نيزيك باژيرى كويى
ميرخاس	: پياو چاك
ئاپورا	: شينى و تازى

كوردى

ناڤى ۋى مسته فايە كورئ مەحموود بەگى ساحىبقرانە، ب باوەريا وان كەسان ئەوئىن لىسەر ژيانا ۋى نقيسى، ل سالا ۱۸۱۲ز ل باژئيرئ سلېمانئ ژ دايكبوويه، ھەر ل سلېمانئى دانايە بەر خواندنئ و ھندەك زانستين ئىسلامى ل حوجرەى فەقيبان خواندييە.

كوردى ئىكە ژوان سئ ھوزانقانىن بناڤودەنگ كو رۆلەكئ گەورە گىرايە د ئەدەبىياتئ كلاسىزمى يا كورديدا ب شئوھزارئ كرمانجىيا خوارئ، د رەوانبئژئيدا شا سوارەكئ بئ بەرامبەر بوو، ل سالا (۱۸۵۰ - ۱۸۵۱)ز چوويه بەر دلوفانىيا خودئ ول گرى سەيوان ل سلېمانئى ھاتىيە ڤەشارتن.

كوردى، ديوانەكا كئم ب كوردى ل پشت خو بچھ ھىلايە، كو تا ھو دووجاران ھاتىيە چاپكرن، جارا ئىكئ ل بەغدا ل سالا ۱۹۳۱ز و جارا دووئ ژئ ل ھەوليرئ ل سالا ۱۹۶۱ز. پتريا ھوزانئىن ۋى ل دەورئ تەوھرەكيدا زڤرن كو ئەو ژئ ھوزانئىن دلدارى و ئەڤينئ و خوشەويستينە. كوردى جوانترين و بەرزترين ھوزان دئەڤئ مەبەستئدا ڤەھاندینە و ھوستايى و شارەزاييا خو تئدا دەرئئخستىيە. بارا پتر بەرھەمئ كوردى ئەڤ جورە ھوزانەنە، نمونەيا ڤئ مەبەستئ ژئ، ئەڤ چەند مالکئىن ھوزانئىنە:

۱- چىنئتم ئەمروژەھرى مارو رۇحئ شيرينم نەھات

زەخمى كو نەم ھاتە ژان و مەرھەمى برينم نەھات

۲- من غەم خواردو غەميش خوئنى جگەرەمى خوار

بۇيە گريام چەند بە چەند فرمىسكى خوئنىم نەھات

(بو ژبەركرتئ)

روخساری ھۆزانین کوردی:

ئەگەر ھویر بنیڕینە ھۆزانین کوردی، دێ بینین ھەمی وردەکاری و شەکارییەك یا تیدا کو ھۆزانقانیین کلاسیزم مژوولی وان بوون و بکارئینایینە، ژبەر ھندی ژلایئ روخساری ھۆزانین وی، ئەفان چەند خالان دێ دیارکەین:

۱- ھۆزانین خودا وەکی ھەمی ھۆزانقانیین کلاسیزمی کیشا عەروروا عەرەبی بکارئینایە.

۲- ھۆزانین وی ئیک (رەویە) و ئیک سەروروا ھەیە.

۳- ھەمی وشەکاریین رەوانبئژئی ھۆزانین خودا بکارئینایینە، ھەر ژبەر ھندی بوویە، ھۆزانقانیین پشستی وی ب چاقەکی بەرز تەماشە کرییە و ب (شاسواری بە لاغەتا کوردان) دانایە.

ئەگەر بەحسی وان لایان بکەین کو کارکرییە سەر (کوردی) وب لایئ ھۆزانئ و ئەدەبییاتا دا برییە، دشیین خالین خواریدا کۆم بکەین:

۱- کوردی دسروشتی خودا کەسەکی بەھرەدار بوویە، ھۆزان دانان ل جەم وی ھند ب ساناهی بوویە وەکی ئاف قەخوارنی بوو.

۲- کوردی ژ بنەمالەکا ئەدەب دۆست و شیعرخواز بوو، ئەو بنەمال لاندکا شاعیران بوو یین وەکی (ئەحمەد بەگ) و (سالم بەگ)ی، دیارە ئەقەژی ھۆکارەک بوو بو ھۆزانقانییا وی.

۳- ئاگە ھدارییەکا باش وتیکەلییەکا زۆر ل گەل ھۆزانقانیین فارسی ھەبوویە وگەلەک جاران ل کۆرین شیعیری یین ئەوان ئامادەبوویە و کارتیکرییە.

۴- ئاگرى ئەقىنىيى و دلدارىيە كا راستەقىنە بوويە سەروكانىيا ئىلھاما
ھۆزانى لىك كوردى و ئەف لايە ب ھىزىترىن و كارىگەرتىن ھۆكار
بوويە، ژبەر ھندى بەھرا پىتر ژ ديوانا وى گرتىيە.
ئەقە ژى نموونەيەكە ژ ھۆزانىن وى:

- ۱- چاۋەكەم زانىۋتە بۆچى خەو ئە چاۋم ناكەۋى
چونكە من پىنش خزمەتم پىنش خزمەتان نانوون شەۋى
- ۲- پۇژو شەۋ دايم ئەبەردىدەى خەيائەم حازرى
ساچ قەرقىنكى ھەيە بۆمن ئىتر ئىرە و ئەۋى
- ۳- بەس ئىيە ئىرە دەۋىترم جار بە جار باست بگەم
نەم دەۋىرا قەت ئەبەر ئەغيارەكە ناوت بەم ئەۋى
- ۴- دل ئە بەرزامى ھىراقت دائىما يارى دەكا
پۇژ بە پۇژ مەنى دەكەم باز دەردى سەختە و ناسرەۋى
- ۵- عەقل و ھۆشم داۋە پىنت ئىشى دەتۋرىنى مائۇىران
دەۋنەتتىكى مەفت وى ساھىبە بۆچى ناتەۋى
- ۶- گەرموخە بىيەرىم ئەمابەينى بەھەشت وەسلى يار
ۋەسلى تو بۆمن جەھەننەم پىرلە جەننەت نامەۋى
- ۷- ئەى رەقىب وئىلم ئە دەستت ئىرە بۆلىم ناگەرىنى
باۋكە كۈشتەت نىم ئەرى ھەى بەد مەزەب چىت ئىم ئەۋى
- ۸- ھەرۋەكو كىۋى دەماۋەندى سەرم پىر شۆرشە
قەت تەمى ھىجران و خەم ساتى ئە دەۋرى نارەۋى
- ۹- گەردنى (كوردى) ئەكىۋى بىستون مەحكەم ترە
چونكە سەد سائە ئەژىر بارى غەمايە نانەۋى

(دەسپىكى چۈر دىنر بۇ ژبەركىنە)

راقه کرنا په یشان :

چیشتم	: من تام کر ، من خوار.
زه خم	: برین.
دیده	: چاف.
دهویرم	: دویرم.
ئه غیار	: دوژمن.
بازدهری سهخته	: بهلی دهردی وی یی گرانه.
ناسره وی	: راناوه ستیت ، ناسه کنیت.
لیتشی ده توړیی	: ژوی ژی سل دبی ، ژوی زیز دبی.
مفت	: به لاش ، ههروه ، بی بهرامبه ر.
وه سلی یار	: گه هشتن ب دلداری.
باوکه کوشته ت نیم	: من بابی ته نه کوشتییه.
مه زه ب	: ئول ، مه زه ب.
کیوی دهماوند	: چیا په کی سهخت و بلنده دکه فیه پشت (تاران) ی پایته ختی ئیرانی.
کیوی بیستوون	: چیا په که ل نزیك (کرماشان) ل کوردستانا ئیرانی.

کانی

(کانی) نازناقئی ھۆزانفانی کلاسیزمی کوردی، عبدولجبار ئاغایی کورئی حاجی مهلا عبدولرہمانی کورئی حاجی تہہای دوغرمہچیہ، کانی شاعیرہکی چاف نہترس و ئازا بوو، بابئی وی زانایہکی ئایینی یی گہورہ و ناقدار بوو، ب رہگہز دچنہ سہر بہگزادہیین ھۆزا جاف، ھۆزانقان ل ساللا (۱۸۹۷ز) ل شارئی دیرینی ھہولیرئی ژ دایک بوویہ، ل ساللا (۱۹۵۷ز) چووہ بہر دلوقانییا خودی مہزن.

(کانی) ھیشتا یی بچووک بوو دەمی بابئی وی مری، ژبہر ھندی د وی تہمہنیدا ل ھیچ خویندنگہھکی نہخواندیہ، ل دەمی مہزن دبیت ھہول و ھاندانا مہلا توفیقی برایی وی حاجی مہلا ئیبراھیمی مامی وی، ل مزگہفتا (قہلات) یدا ب ماوہیہکی کیم فیتری خاندنی دبیت و چہند پەرتووکی ئایینی دخوینیت لگہل ھندەک پەرتووکی ئ فەلەک و زانستی، ھەر ب ریکا زۆر خواندنی ھیکرنی شارەزایی ل ئەدەبییات و زمانی کوردی و فارسی و تورکی پەیدا دکەت، پەیوہندی لگہل چەند ناقدارین وی سەردەمی گریددەت وکی (حوسین حوزنی موکریانی) و (گینوی موکریانی) و (میھری) و (مەلای گەورەمی کوئی) و (بیخود) و (دلدار)... کانی ل دەسپینکا نفیسینا شیعرئی زمانی وی یی ئەدەبی پیکھاتیبوو ژ کوردییەکا شیوہی ھہولیرئی یا تیکەلکری ب پەیفین فارسی و تورکی، چونکی ل کەلا ھہولیرئی پەروەردە بوویہ پشتی ھنگی ب ریکا خواندنا پەرتووکی ھەمە جوړ و روژنامە و گوڤارین کوردی، ھەر وەسا دامەزراندنا وی ب فەرمانبەر ل باژیرکین رەواندوز کوئی و شەقلوہ زمانی وی یی ئەدەبی ریکترو بہیزتر بوویہ، کو ھەکە ھۆزانین وی بەرامبەر ب ھۆزانین

هۆزانفانەکی سلیمانیی یان کەرکووکۆ و موکریانۆ رابگرین هەستی ب
 جیاوازییەکا وەسا یا زمانۆ وی یۆ ئەدەبی ناکەین، کاریگەرایی
 هۆزانفانۆن کلاسیزمی وەکی (نالی و سالم و کوردی و شیخ رەزای
 تالەبانی و وفایی) لاسەر کانی هەیه، هەرودسا هۆزانفانۆ تورک (فزۆلی)
 ب تایبەتی دەمی داستانا (لەیلا و مەجنون) یا فزۆلی ب دەستکارییەکا کۆم
 هاتییە وەرگێران بۆ سەر زمانۆ کوردی، ئەدەبا (فارسی) ژۆ دا حەز
 ژشیرۆن (سەعدی) و (حافز شیرازی) دکر.

کانی هەر چەند ل دەرگەهۆ هەمی هونەر و بابەتۆن شیعری دایە، وەکی
 هەمی شاعیرۆن کلاسیزمی، ژهەر بابەتەکی چەند هۆزانەک پێشکەشی مە
 کرینە ژ ستایش و پۆ گوتن و دلداری و خوشەویستی و نیشتمانپەروری و
 شانازی ب خۆکرن دگەل بابەتۆن شیعری قەهانیدنە، بەلۆ تۆنۆ دشیعرا
 (مەهی) و (دلداری) دا سەرکەفتییە ناقۆ خۆ هەبوویە، چونکە کانی
 شاعیرەکی مەهی قەخۆرۆ عاشق بوو، ژبەر هندی داهینانەکا باش ل ئەقان
 دوو مەبەستان ب دەست ئینایە، دقۆ مەیدانۆدا شانازی ب خۆ دکەت و
 دبیژیت:

- ۱- سەر فرۆ ناکەم بۆ عالەم چونکە عالی هیمەتم
 ناچوینم بۆ هەموو دنیا لە دەستم رەغبەتم
- ۲- زاهیرم هەر مەردی مەیدانم وەکو شیرۆ دلیر
 گویت لە بەیتم بۆ دەکا ئیسباتی نوتق و قووتم
- ۳- عەسرم ئەهیم حورو سەر بەست و قەهیم
 بۆ موحابا شاعیرم مەشهورە (کانی) شوهرەتم
- ۴- نامەردم ئەگەر مینەتی نامەردی بکیشم
 پیم خوشترە ئەی (کانی) بە پشستا بەردی بکیشم

(ژدەسیکی سۆ دیر بو ژبەر کریننە)

ئەڤال خوارى ژى دقه شيعره كا نيشتمانىيا (كانى) يه كو شاعير
 نيشتمانپهروهى نيشاددهت بهلى ب شيوه يه كى گه لك ساده و
 ساكار و ئاشكرا.

((خزمينه وهرن))

- ۱- خزمينه وهرن به قوربانى وهتهن بين
 قوربانى چيا و دهشت و ييابانى وهتهن بين
- ۲- تاكهى لهكون و قوژنى ويرانه بمينين
 با ئيدى له سهركوشى عمرانى وهتهن بين
- ۳- تاكهى بگرين ئيمه وهكو ههورى به هارى
 وهك رهعدى سهما دايمه تالانى وهتهن بين
- ۴- بوچ پينه كه نين لهم چه مه نستانه وهكو گول
 بوچ غونچه سيفهت سهر بهرگريانى وهتهن بين
- ۵- بو گهردهن وسينه وهكه مەرى دوزمنى بهد خوو
 يا دهست به قه مەهو خه نجهرى برانى وهتهن بين
- ۶- ياره ب چ دهبى ئيمه ش نه گهر ههروهكو به عزى
 له شكرشكهن و روسته مى مه يدانى وهتهن بين
- ۷- تاكهى نه دويى (كانى) له نه وسافى خهت و خال
 واچاكه له مهولا كه غه زه لخوانى وهتهن بين.

(ژده سپىكى چوار دىر بو ژبه ركر نينه)

مهلا تههائى مایى

نافى وى (تهها) يه كورئى (شيخ تهها) يئى مایيه، ل شواتا ۱۹۲۴ ل گوندى مایى هاتيه سهردى، ژ بنه مالهكا دیندار و روشنبیرو كورد پهروره، ئەف بنه ماله د رهگهزدا ژمیره بهگین (ئهلكئى)^(۱) نه، باپیری وى ژ شیخین تهریقته نه قشبه بهندی بوو. هەر ل سالا ۱۹۲۴ گوندى مایى^(۲) ژلايى هیزین ئینگیزی فه دهیته سوئن، بنه مالاوی مشهختی قهزا (چهلى) ل كوردستانا باكوور دبیت و بو دهمى سئ سالان ل ویری ئاكنجی دبن - هردورودانا سوئن گونیدا پهرتووكخانا مهزنا (شیخ تهها) ی دهیته سوئن - پاشان فه دگه رنه گوندى مایى و دهست ب خواندنا سهرهتایى دكهت لئى نه شیا ریزا شهشى ب داوی بینت چونكه ل دهست پیکا سالا ۱۹۴۰ رهوشا سیاسی و روشنبیری كاركره سهر ههست و هزر و بیرین وى و كارتیكرن كره سهر مهلا ئەنومر مایى، ژیره بوو هاندەر لهورا دهست ب فه هاندنا هوژانان كر و چوو ناف ریژین كو مهلا (هيو) و دهست بكاری سیاسی كر پاشان چوو ناف ریژین (پارتی ديموكراتى كوردستان) دا زور چهز ژ خواندى دكر، نیزیكى (۱۵۰۰) پهرتووكان د پهرتووكخانا ویدا هه بوون لهورا زانین و روشنبیرییهكا باش پهیدا كردبوو تیکه لیبهكا باش دگهل زانا و روشنبیرو ئەدیبان هه بوو، ل سالا ۱۹۴۳ په یوه ندى ب بنه مالا بهدرخانیاں كریه، (جهلادت بهدرخان) ی ل شامى ههردوو گوڤارین (رووناھی) و (هاوار) دهرئیخستن، هه موو ژمارین وان ب ری یا

(۱) (ئهلكئى) گوندهكه ل باكوورئى كوردستانئى، نهو دبیزئى (بئى شه باب).

(۲) (مایى) گوندهكه ل دهقرا بهرواری بالا سهر ب پارێزگهها دهوكئى فه.

پۆستهی دگه‌هه‌شتنه مه‌لا ته‌های ل گوندی مایی، (دکتۆر کامیران به‌درخان)ی ل به‌یروتی هه‌ردوو گوڤارین (ستیر) و (پۆژانوو) ده‌رئێخستن دیسان ب پۆستهی دگه‌هه‌شتنه مه‌لا ته‌های، هه‌قالینه‌کا مه‌زن دگه‌ل هه‌لبه‌سته‌فانی ناهاری کورد ئه‌حمه‌دی نالبه‌ند (موخلی) هه‌بوویه.

هه‌لبه‌ستین ره‌وان و نازک و فره‌بابه‌ت فه‌هانینه، ئارمانجا وی یا سه‌ره‌کی ئازانی و زانین و زانست و پۆشنبیری بوویه، رێڤینگی رێبازا کوردینی بوویه له‌ورا هه‌ردم ئارمانجا رێژمین دژی کوردستانی بوویه له‌ورا گه‌له‌ک ده‌ربه‌ده‌ری و هه‌ژاری و نه‌خۆشی دیتینه، سه‌روشتی کوردستانی زۆرکارکه‌ سه‌رو د هه‌لبه‌ستین ویدا ره‌نگ فه‌دایه.

ل سالا ۱۹۷۳ دبیته ئه‌ندامی ئیکه‌تیا نفیسه‌رین کورد / تایی ده‌وکی. ل سالا ۱۹۷۹ به‌شداریی دڤیسته‌فالا سییی یا هه‌لبه‌ستا کوردیدا دکه‌ت ل سو لیمانیی.

ل سالا ۱۹۸۷ به‌ره‌ف ئیرانی دڤیت و دبیته په‌نابه‌ر هه‌تا سه‌ر هه‌لدانا پیروژا ۱۹۹۱ ی جار ه‌کادن فه‌دگه‌ریته کوردستانی ول باژیری ده‌وکی ئاکنجی دبیت.

ل سالا ۱۹۹۵ دبیته خودانی ئیمتیاز گوڤارا (په‌یف). ل سالا ۱۹۹۸ دیوانا خویا هه‌لبه‌ستی بنافی (دل ده‌رێژکرن) چاپ کر، پیتش وه‌غه‌را دووماهیتی بکه‌ت فه‌ره‌ه‌نگاوی یا (کوردی - کوردی) تمام بوو لی نه‌گه‌هشت ل چاپ بکه‌ت.

ل ۲۵ / ۱۱ / ۲۰۰۰ دژیی (۷۶) سالییدا ل باژیری ده‌وکی دڤیته به‌ر دلوفانییا خودی.

مهلا ته‌های ب بیره‌وه‌رییا شه‌هیدین دیار به‌کری و نسکویا شوره‌شا
شیخ سه‌عیدی پیران و سیداره‌دانا پیران زور داخبار بوویه و ئەف
هه‌لبه‌سته فه‌هاندی یه.

(شینی و تازییا شه‌هیدا)

۱- شینی و تازییا شه‌هیدا ئەم ژبیر ناکه‌ین چوجار
دی فه‌که‌ین تولا نه‌هه‌نگا وه‌خته‌کی زبیرین بژار

۲- وان مه‌غولا راف دبه‌ستن شیرو میسر سه‌ر دهنجین
توخم و نقش‌ی وان فه‌لاندن هه‌می گاقا دپه‌چنین

۳- تورکا گرتن شیرو میسر چاک ده‌ست و پی ئی فه‌ید کرن
که‌ت بکه‌ت گرتن و کوشتن لبن سببیکا خرکرن

۴- پستکا شه‌نقی بو‌دانا خه‌ندقاند پاریز وه‌لات
شیخ سه‌عیدی جان فیدا ره‌شه پوزک بو‌مه‌هات

۵- ئەو پوبادی فه‌بقه‌بی چو‌ناخ و زاری بوون بلند
چوو دئی شیری ژناق مه‌بی خودان مان ده‌شت و گوند

۶- بو‌قیری زیمار و شینی کو وه‌لات مابی خودان
پوسیده دلسوزو خه‌مگیر هه‌ر هه‌واری دکهن ئەمان

۷- نى ژخەماوۋە ئەم بەھوژتىن ئەى شەھىدىن رەحمەتى
دى ئازاكەين ئاقا و دەنگا كوردەموارین بەركەتى

۸- با دكەت وە گەلى كوردا شىخ سەئىدى پىر ھۆنەر
يەك بىن بۇقى وەلاتى دا ژئانى بىتە دەر

۹- ژانەكە قەھويا گرانە ئىشەكە بۇكەقنەرىش
برىسى و روىسى ھەر نىشانە بۇمە ئەم بى كاروئىش

راقەكرنا پەيشان:

ل شواتا	: ل ھەيقا شوباتى.
سەردىنى	: سەر دونياى.
بەدواى بىنىت	: تمام بكت.
ژېرە بو ھاندەر	: بو وى بو ھاندەر.
لەورا	: ژبەر ھندى.
سىپىكا	: سىدارە ، قەنارە.
رووبانى	: كەوى رووباد.
غەمگىر	: غەمگىن.
راق دېستىن	: راق بو دانان ، بويسەبو دانان.
كەت بەكەت	: يەك بەيەك .

سپینکا	: سپایه، سیداره، قه ناره.
رسته کا شه نقی	: وه ریسئی سیداره دانئی.
پووبادی	: که وی پووباد.
ئاخ زاری	: ئاخ و ناله.
چوو دلی شیری ژناف مه	: مه دلی شیری نه ما.
بو قیری	: بووه هاوار و قیره.
توخم و نقشئی	: توخم و ره گهن

كامهران موكرى

۱۹۲۹ - ۱۹۸۶

ناقى وى (محمد ئەحمەد تەھا) يە، ل سالا (۱۹۲۹) ى زايىنى ل باژىرى
سليمانىي ژ دايك بوويه، خويندناوى ھەتا پولا دىماھىي يا ئامادەيى بوو،
لى ژبەر چەند ئەگەران تمام نەكريبە. دناڤ بەرا سالين ۱۹۴۹ - ۱۹۶۳ بو
ماوى شەش سالان ژ ئەگەرى ھەلويسىتى وى يى نىشتمانى و نەتەوايەتى
مايە دزىندانانقە.

ماوھەكى دىريژ ل پشكا زمانى كوردى ل زانكوياسليمانى و پاش ل
زانكوياسەلاھەدين ماموستايى ئەدەبىياتين كوردى بوويه، تا
۱۹۸۶ / ۱۲ / ۷ ل باژىرى ھەقلىرى وەغەركريبە.

حەفت ديوانين شيعرى چاپكربنە دناڤ بەرا سالين (۱۹۵۴ - ۱۹۷۱) و
ژديارتيرين ديوانان (ئاشتى) و (ديارى) و (ئاگرو ژيلە) و (گولالە سوورە). و
پشتى مرناوى ل سالا ۱۹۸۷ ھەمى ھوزانين وى ب ناقى ديوانا (كامهران
موكرى) ھاتيبە چاپكرن. ھەلبەت ژبلى ھوزانقانىي كامهران موكرى
چىروك نقيس ژى بوو.

مەبەستين ھوزانين كامهرانى:

ئەگەر ھوزانين كامهران موكرى بخوينين دى بينين چەند مەبەستەك تيدا
ھەنە، وگرنگترين مەبەست ژى ئەقەنە:-

۱- نەتەوايەتى و مروقايەتى: بەشەكى زورى ھوزانين موكرى ھوزانا
نەتەوايەتیبە: ديارە ھوزانقانى ب وى ھەستى ناسكى ھەى وەك
كەسەكى نەتەووخواز ھەلويسىت بەرامبەر چەوساندنا نەتەوى
خودا وەردگريت. و كۆمەلەكا ھوزانين ھەين كو دبنە نمونين
ھەستى بەرزى نەتەوايەتى و بۆمە دياردبیت كو موكرى شاگردو قوتابىي

قوتابخانه‌یا پیروژا کوردایه‌تییه و وهک شاعیره‌کی ریا‌لزمیی
شوره‌شگیترانه‌یی نه‌ته‌وه‌یی خو نیشادده‌ت و ژیان ژی ل نک وی هه‌ر
تیکوشان و خه‌باته دریا کوردستانیدا.

- ۱- ژین له‌لای دلسوز هه‌ر تیکوشانه
هه‌وله بو خاکی نه‌م کوردستانه
- ۲- خوژگه نه‌ندازه‌ی ژیان و ته‌مه‌ن
تیکوشان بوایه بوخلکی وه‌ته‌ن
- ۳- ناخو ته‌مه‌نی کام دلسوزی کورد
له چوار پینج سائی، تپیه‌ری نه‌کرد؟!

(هه‌می بو ژبه‌رکرنی یه)

دته‌وه‌ره‌کی دی ژیدا سه‌ره‌راییی هندیی کو کامه‌رانی شاعر دلسوزیی نه‌ته‌وه‌یی
کورده هزر بیرین خو بیین مرو‌فایه‌تی دهر دبریت، ل ده‌می خه‌باتا گه‌لی
جه‌زائیری دژی داگیرکه‌ری فه‌ره‌نسی ب خه‌باته‌کا ره‌وا ددانیت و ده‌نگی
شوره‌شگیتری ملله‌تی کورد و مرو‌فی کورد دده‌ته پال خه‌باتا وی گه‌لی.
دپارچه هوزانا (ئه‌ی جه‌میله) وی هه‌ستی پیروژ دهر دبریت.

- ۱- ئه‌ی جه‌میله
- سلاو له ئاگرو ژیله
- ۲- له جه‌یرانا ، له لاوکا
کاتی کج له‌گه‌ن ، باوکا
- ۳- هه‌ئمه‌ت نه‌به‌ن به‌ره‌و مردن
به‌ره‌و قه‌لای سه‌ختی دوژمن

- ۴- ئە ھىرشى سەركەوتنا
- ئە كاتى بۇگەل ، مردنا
- ۵- كاتى ئەنزار ، ئەمەئبەن
- ئەمانسووتىنن بۇۋەتەن
- ۶- ناوت ۋەكوۋشەى نەمر
- ئەرژىتە ناوگەرۋى ناگر
- ۷- ئىھى جەمىلە
- سالۋ ئە ئاگرۋژىلە

(ھەمى بۇ ژبەركرنى يە)

- ۲- خۇشەۋىستى ۋەئەقىنى: مەبەستەكى دى يى شىعرىن كامەرانى دىدارى و
- ئەئەقىنىيە، ديارە ئەف ھەستە ژى ھەستەكى مروفايەتتییەژ
- دەرۋونەكى پر سۆز و ناسك سەرھلەدەت، دىبىژىت:

- ۱- كە پرچت ئالان ئە گەردن
- گرت بەردا ئە دلى من
- ۲- كە پەلاچەمت رشتە سەرپوو
- ئاگر ئە دەرۋونم بەرپوو
- ۳- ئەى زۇردارى جوانى بچووك
- تكايە كچى ئىسك سووك
- ۴- لىرەۋە مەيە شەيدا مۆت
- ۋەبالى دلىم بە ئەستۆت

(ھەمى بۇ ژبەركرنى يە)

۳- وهسفرن: ئەف مەبەستە ژى ئىك ۋ مەبەستىن گرنگىن شعرا موكرىيه، كامهرانى هەستەكى بهيز بەرامبەرى جوانيا سروشتى و دەوروبەران هەبوويه، ئىكە ۋ وان شاعران كو جوانيا سروشتى وەلاتى خو پەرستن، و ژقى لای قە پتر بەرەف شاعرین کلاسیكى قە دجیت، گەلەك جاران جوانيا سروشتى تیکەل کریه ب جوانيا ئافرەت وب جوانيا کچا کورد، وتابلویهكى هەرە جوان ب واتایا پەیفان بکارئینایه، وههستى ناسكى شاعری دیمەنى جوان دروست کرییه، تەماشە بکە چەوا وهسفا (گوند)ى دکەت:

- ۱- کەژو دارستانی کپی
- پوشیویانە بەرگی سپی
- ۲- قوببەى پیروزیی ناسمان
- بە پەرشنگی گزنگی نال
- ۳- داوینى کەژى نەنەخشان
- وهك نهگریجه نهبوو په خشان
- ۴- دینیەك، لەباوہشى کەژا
- بزهى گەرمى ئى نەرزأ

(هەمی بو ژبەرکرنى یە)

روخسارا هۆزانیڭ وی:

۱- بکارئینانا کیشا خۆمالی (په نجه): کامهران ئیک ژوان هۆزانیفایه کو بهرگه کی نوی کریه بهر هۆزانا کوردی، وپه نا بریه کیشا رهسنا خۆمالی، وخو رزگارکر ژ ديفه لانکيا عهروژا عه ره بی، ژ بهرهندي هۆزانیڭ وی ریتمه کا کوردی تیدا دیاره کو دگه له ههست و ئاره زوويا مروقی کورد دگونجیت. نموونه یین هۆزانیڭ وی کو مه بهری نهو نفیسین فی راستیی بو مه دیاردکن.

۲- کیم بکارئینانا په یشین بیانی: ژ نه فی لایه نی ژی فه کامهرانی شاعر ب رابهر دهیته دانان، هندي دشیاندايه خو ژ په یقین بیانی دوور ئیخستیه. ل جهی وان په یقین کوردی یین رهسنا بکارئینایه، وه کو مه له فانه کی شارهزا ددهریایا زمانی کوردیدا مه له فانی کرینه.

۳- خونه گریدان ب سهروایا یه کگریشه، وبکارئینانا جووت سهروا: نه ف لایه نه ژی ئیکه ژ سیمایین جو دا کهر ژ شعرا کامهرانی، ولایه نه کی نی یی تازه نیشا ددهت، و چ دهما کامهران نه بوویه دیلی سهروایا یه کگری، بو نموونه نه فی پارچه هۆزانی دا ههردوو نیفا دیران ئیک سهروا ههیه، واته جووت سهروا بکارئینایه.

۱- روومه تی وه ک گولی بیگهرد

قری خاو، ئاوریشمی زهرد

۲- چاو کال، نه گه رچی نه رمه

به لام نیگای نیجگار گه رمه

- ۳- بالائی وا، دهمیکی واتهنگ
 نهندامی ناوا شوخ وشهنگ
 ۴- نهبووه، یامن نهه دیوه ههر
 نهوچهشنه بهژن، یاکه مەر

(هممی بو ژبه ر کرنی به)

راقه کرنا په یشان:

نه اندازه	: پیغان ، پیتوانه.
تڼپه پری شه کرد	: زیده دبوو ، ژئی دهرباز بوو.
هه تمهت نه بهن	: هیرش دکهن.
بو گهل مردنا	: مرن ژ پیخه مهت مله تیدا.
نه مانسووتینن	: مه دسوژن ، ناگری به رده نه مه.
نالان	: تی نالاندن.
رشته سهر روو	: به ردايه سهر دیم و چاقان.
نیسک سووک	: ههستی سقک .
وه بال	: گونوهه.
نه ستوو:	: مل ، ستوی.
بینگه رد:	: پاک ، خاوین ، پاقر.
قژی خاو:	: پرچ فه کری.
ئاوریشم:	: ئارمیش.
نیگای:	: سه حکرن ، ته ماشه کرن.

مهلا مهحموودی بایه زیدی

ل سالا ۱۷۹۹ ل باژیروی بایه زیدی ژ دایک بوویه، رهوشا سیاسیا بایه زیدی ل نیفا ئیکئی ژ سهدی نوزدی یاباش نه بوو ژ بهر جهئی وی کو دکه فیهته نیزیکی توخیبی (روسی - ئوسمانی) هه فرکییا دناقبه را ههردوو ئالیاندا کارتیکرنه کا نه ریئی ل سهر ژ یانا بایه زیدی یا جفاکی و ئابووری هه بوو. مهلا مهحموودی بایه زیدی ل زارو کینیا خو چوو ریژین قوتابیین مزگه فتا و زانستین ئیسلامی، ل بایه زیدی خواندن و باوه رناما مه لایه تیئی وهرگرت. پاشی سهره وهلاتی ئیرانی دا ول باژیروی ته بریزی ئاکنجی بوو، ل ویروی خواند هه تا فیری فارسیی بووی و شاره زاییه کا باش دزانستین ئه ده بی و دیروکی و فهلسه فی و مهنتقیدا پهیدا کر، جاره کا دی فه گه ریا باژیروی بایه زیدی، پاشی به رده ئه رزه رومی چوو ول ویروی ئاکنجی بوو، به لی دیار نه بوویه کا هه تا مرئی ل ویروی مابوو یان به رف جهه کی دی چوویه، هه قالینیه کا باش دناقبه را وی و قونسلئ روسی (ئه لکساندر ژاپا) یدا پهیدا بوو کو کوردی باش دزانی، (ژاپا) ی زور مفا ژ هه قالینیا خو دگه ل بایه زیدی وهرگرتیه و بایه زیدی زور هاریکاریا وی کریه کو چه ند ده ستنقیه کا ب ده ست خو فیه بینیت و گه له ک جاران هه که نه شیا با ده ستنقیسی بو پهیدا بکن دا بو وی فوتوکوپی کت. (ژاپا) ی گه له گ جاران دگوت: مله تی کورد قهرداری مهلا مهحموودی بایه زیدییه، چنکو گه له ک لایه نین رهوشه نبیری پاراستینه.

رهوشه نبیریا بایه زیدی:

مهلا مهحموودی بایه زیدی شاره زاییه کا باش دزانستین شه ریعه تییدا هه بوو، چه ندین که سان ل بهر ده ستی وی خواندییه. زمانین: کوردی، فارسی، عه ره بی، تورکی باشی دزانی و وان زمانا کارتیکرن ل سهر به رف ره هبوونا رهوشه نبیری و روونا کبیریا وی هه بوو، ژ بهر کو

ئەدەبىي وان مللەتان دخواند و مفا ژى وەردگرت، شارەزايى د دىروكيدا
هەبوو، وەرگىرەكى خودان شيان بوو، چەندىن بەرھەمىن فارسى و توركى
وەرگىرايىنە سەر زمانى كوردى. ھندەك جاران ناسناقى (فەقى مەحمود
ئەفەندى) يان (خواجە مەحمود بايەزىدى) ب كاردئينا، بەلى دناڤ
كورداندا ب ناسناقى مەلا مەحمود بايەزىدى ناقدارە.

بەرھەمىن بايەزىدى:

- ۱- كتاب عادات و تقاليدى ئەكراد: لدور رهوشت و تيتالين كوردايە
وہك شەھيانين وان، ئاشتى و شەرپين وان، دەسپيەك ژى لدور
بنياتى كوردان و زمان و وەلاتى وانە.
م. روڊينكو وەرگىرايە سەر زمانى رووسى ول سالا (۱۹۶۳) ئى ل مۆسكو
بەلاقەكرىە.
- دكتورە شوكرىە رەسول وەرگىرايە سەر دىيالىكتا (كرمانجيا خارى) ول
سالا (۱۹۸۲) ئى ل بەغدا چاپكرىە.
- ۲- تحفه الخلان فى لسان الكرد: لدور ريزمانا زمانى كوردىە، ھەتا
نھو ژى دەستفيسە ل پەرتووكخانا (ساليكوف شيدرن) ل
(پترسپورك ل رووسيا) ھاتىە پاراستن.
- ۳- وەرگىرانا پشكا ئىكى ژ پەرتووكا (شەرەفنامە) ژ فارسى بو
كوردى ل سالا (۱۸۵۸) ئى ز. وەرگىرايە.
- ۴- تاريخا نوو يا كوردستانى (۱۸۵۷) ز.

۵- رساله في بعض الفروق الموجودة بين اللهجات الكردية وبيان بعض القواعد اللازمة لئانكو: نامه يهك دهر باره ي هندهك جيا وازيين ههين دناقبه را ديالكتين كوردى و ديار كرنا هندهك بنواشين پيدئى، (بهرتووكا ساليكوف) شيدرن ل پترسبورگ).

۶- قاموسهكا بهراودكرنى دناقبه ينا زارين ههكارى و رهوهندى دگهل زمانى فرهنسى دگهل (ژاپا)ى.

دكتور مارف بهرتووكا خو يا نافبريدا به لاقه كرية.

۷- چيروكا مهم و زينى ب ديالكتا كرمانجيا ژورى ل (۱۸۵۶) ز. (ژاپا)ى ئيخسته سهه ر ئهلف و بيتا لاتينى و وهرگيرايه سهه زمانى فرهنسى.

۸- چيروكا (لهيل و مهجنون) ل سالا (۱۸۵۸) ز نفيسييه و ژلايى (ژاپا)ى فه ئيخسته سهه ر ئهلف و بيتا لاتينى و وهرگيرايه سهه زمانى فرهنسى.

۹- جامع يى رساليان و حكايه تا، چل چيروكين كورديه، كو دبته ئيكمين كو مه لا چيروكان د ديروكا ئه ده بياتى كوردى و (ژاپا)ى كرية فرهنسى.

ههروه سا چه ندين چيروكين دى نفيسييه وهك (يوسف و زوله يخا) و داستانا (قه لاي دمدم) و گه لهگ به ره ميئن دى كو هژمارا وان دگه هته بيست و شهش به ره همان.

تتيبىنى: هه تا نوكه ديار نه بوويه كا مه لا مه حموودى بايه زيدا د چ سالدو چوويه بهر دلوقانيا خوئى، هندهك دبىژن ل سالا (۱۸۶۰) و هندهك بهرتووك ژى دبىژن ل سالا (۱۸۶۷).

پارچهڪ ژ چيروڪا مهم و زيني

مير زهينه دين نيزيكي ئيفاري ژ نيچيري زفري، وها راست هاته باغي، ل بهر ديري وي قهسرا مه علووم ژ ههسي پهبابوو، ل فر شهريهت و قاوهيهكي بخون و دگهل غولام و تولداشيد خوه، وها ژ نشكيفه هاتنه ديري قهسري كو مهم و زين تيدا بوون، زين وي وهختي كو دهنگي برايي خوه بيهيست هوش هاته سهري و گوت مهمو چه دبيژي و چه دهكي؟ نهفه مير هات؟ كو نهف خه بهرا گوت، ئيدي ناچاري، مهم و زين نهستانده بني عهبا خوه و فهشارت ول گوشهيهكي قهسري قهلبهخي و روينشت دنيف دوو بالگاندا وها ب وي حالي، مير دگهل قهرهبالغا خوه هاته هندي قهسري و ديت كو مهم خوه ل عهبايي پيچايه ل گوشهيهكي رونشتيه. مير سلاف دا زي، مهم سلاف نهستاند، نه ماما قهت ژ جهي خوه نه بزافت. ميرم معزور بديرين نهز بهني نوخوشم هاتمه فراو من تاگرت قهت مه جالا لپات و حهرهكهي ناديرم ل فرا وها مام. مير گوت: كو زهره نينه ل كهيفا خوه نيرن. مير روينشت و ههر كهسهك جي بهجي روينستن، ديوانخانه تزي بوو، مير شهريهت و قههوه نهمركر، ئيشهف ل فرا كهيفي بكن.

ژ ههر تهرهفهكي دهست ب كهلام و خه بهرداني كرن، مهجليس كهملی و گهرم بوو. تاجدين دوي مهجليسيديا حازر بوو، ل حالي مهمو نيري. زاني كو ژ نهحوالهكي عهجيبه. خالي نينه كو مهم وها نوقمي بهحرا غه مان بوويه، تاجدين رابوو هاته نيزيكي مهمو وب ئيشارهت نهحوالي وي زي پرسيار كر، مهم زي دوو كهزي ژ پوريدي زيني ژ هوچكا عهبايي ب خف دهرثاني و نيشاني تاجدينيدا.

(ژدهسيكي ژ (ميرزينه دين نيزيكي ئيفاري) بو ژ بهركر نييه ههتا (نه ماما قهت ژ جهي خوه نه بزافت).

راقه کرنا په یشان:

خه ف:	نهینى = ب دزیښه.
لیات:	لقین.
هیښای:	راحت : حهسانه وه ، بیهین فه دان.
په یا بوو:	دابه زی.
له فر:	ل فیر ه.
ئه ستانده:	ستاندیه.
هنډر:	دناڤدا ، ژوورښه.
سلاډ ئه ستاند:	سلاډ وه رگرت.
نه بزاقت:	نه لقی.
نیږی:	سه حکری ، ته ماشه کر.
خالی نی نه:	قالانینه.
پور:	پرچ.
بالگی:	بالیفک .
ره وشنا سیاسی:	باری سیاسی .

هەردوو ئالیان دا:	هەردوو لایاندا.
جفاکی:	کۆمەلایەتی.
مفا:	سوود ، قازانج.
لەهەسپی پەیاوو:	ژەهەسپی هاتەخار.
ئۆلداشیدخو:	هەقالین خو.
هۆش هاتە سەری:	هاتە سەر هشین خو.
هاتە ھندری قەسری:	ناف قەسری.
قەلبەخی:	سەکنی ، وتبوو.
تژی بوو:	پریوو.
ئیشەف:	ئەف شەفە.

میر جہ لادہ ت بہ درخان

ئہ ف زانایئ مہ زن سہر ب بنہ مالا کوردپہر و ہرا بہ درخانیا نغہ یہ، ئیکہ ژ مہ زنترین و ب ناف و دہنگترین کہ سایہ تین کوردان کو دبیا قئ نہ تہ و ہیی و رہوشہ نبیریا کوردیدا کار کریہہ دنیقا ئیکئ یا سہ دی بیستی، میر جہ لادہ ت ل سالا (۱۸۹۳) ل ئہ ستہ نبوول ژ دایک بوویہ، کورئ میر ئہ مین عالی بہ درخان بوو، خواندنا سہرہ تایی و دوانا فنجی ل باژیرین ئہ ستہ نبوول و ئہ نقرہ و سالونیک و ئہ درنا تمام کریہ، ل سالا (۱۹۱۹) دگل (میجر نوئیل) ئ ئنگلیز سہرہ دانا کوردستانئ کریہہ ب مہرما ریکخستن و ہلکرنا شورہ شہ کی دژئ کہ مالییان ل تورکیا، بہ لی ئہ قئ بزاقا وان سہر نہ گرت، دہمئ بزاقا کہ مالییان پیشکفت و دہسہہ لانداری ل و ہلاتی تورکیا کہ تیہہ دہستان، فہرمانا سیدارہ دانئ بوئ میر جہ لادہ ت و باب و برایین وی دہرئیکخت، ژ بہر قئ چہ ندئ نہ چاربوو ئاوارہ ی و ہلاتئ ئہ لمانیا ببیت. ل ویرئ دریژئ ب خواندنا خو دا و دبیا قئ قانونیدا خواندنا خو ب دومہ ی ئینا. ل سالا (۱۹۳۲) ل باژیرئ (دیمہ شق) گو قارا (ہاوار) و پاشی گو قارا (رونہ ی) ب زمانئ کوردی دہرئیکخت، میر جہ لادہ ت بہ درخان ب ہندی ب ناف و دہنگہ کو ئہ لف و بییا کوردی ب پیتین لاتینی دانایہ و ہزرا وی ئہ لف و بییی ل سالا (۱۹۱۹) ل نک پیدابوو، ل دہسپیکئ شیا ئہ لف و بییہ کی دانیت کو ہژمارا پیتین وی (۳۶) پیت بوون، پاشی ل سالا (۱۹۲۴) دہمئ ل ئہ لمانیا بوو پیداجونہ ک دوی ئہ لف و بییدا کر و دہستکاریہ ک تیدا کر و ہژمارا پیتان کرنہ (۳۴) پیت، ہہ تا سالا (۱۹۲۸) بو جارا دووی دہستکاری تیدا کرو ہژمارا پیتان کرنہ (۲۵) پیتین لاتینی.

(۱) دہندہ ک ژیدہراندنا سالا ژ دایک بوونا وی ب ۱۹۴۸ ول ہندہ کین دی ب ۱۸۹۷ دانایہ.

ئەف ئەو ئەلف و بېيە بوويە بىياتەك بو ئەلف و بېيا وى كۆل سالا
(۱۹۳۲) ل سەر بەرپەرىن گوڤارا (ھاوار) بەلافەكرىيە، ئەف زانايى مەزن ل
(۱۵) ى تىرمەھا سالا (۱۹۵۱) چوويە بەر دلوقانیا خودى.

(ژىدەر پەرتووكا (الانفباء الكردية)

دانانا ھوگر طاھر توفيق

ئەفە ژى نمونەكە ژ ئىسىنىن وى :

رەشېبە ئەك

(ژ جەمشىد و سىنەم خانى قە ل

بىروتى، مېھانن مامى خوە)

زارونو!

ئەف بوونە دەھ پازدەھ روژ وە تەركا مالا باقى خوە داو ھون چوونە
بىروتى، نك مامى خوە، باوەر بكن ئىدى وەختا كو ئەم لسەر قى چوونى
ھەنەك خەبەر بدن، بقى ئەقى ھون ژ ھونى بخوازن بزائن دپەى وەرە و
پەيى وەر بەر گەھى.

مالا باوقى وە چەوان دخويەو وە د پرگارا مالا وەدە ھاتىيە گوھەرتن
و ئەف چاوان گوھىرىيە و ب قى گوھارتنى گەلو ئەم رازىنە، ئان ئەم بىريا
وەختى بەرى، وەختى كو ھون ل مال بودن دكن ھون ب خوە ژى دزانن كو
ئىشى وە زەحمەتە، تەشغەلەكە.

(ھەمى بو ژ بەر كرنىيە)

راقه کرنا په یشان:

- رہ شېبه تهك : ل دهقہ را بوتان بو کاغہ زى يان نامہ ی دھیتہ گوتن .
زارونو : زارو کینو .
مالا باقى خوہ : مال بابا خو .
هه نهك : هندهك .
خه بهر بدن : قسه بکه ين ، باحقن .
بقى نهقى : دقیت نه قیت .
دى په ی وەرہ : ل پشت هه وه .
به رگه هی : به رده رگه هی .
دخویا : دیاره .
پرگار : حه وشه .
گوهرتن : گوهورین .

بابه تین بهشی خواندنی

- ۱- لاوکی ((دهرویشی عه‌دی))
- ۲- به‌نداڤا دوکان.
- ۳- دارستان و پاراستنا وان.
- ۴- نفیسین.
- ۵- هه‌زارمیرد.
- ۶- ئیسماعیل بئیشکچی.
- ۷- نان و که‌وه‌ری خویناوی.
- ۸- هه‌لوئیستی جوامیرانه.
- ۹- بو‌زانین.
- ۱۰- ئافره‌تی کورد.
- ۱۱- قه‌دم خیر.
- ۱۲- گۆل و گیال پزیشکیدا.
- ۱۳- خواندن و ڤه‌کۆلین.
- ۱۴- سه‌یرانه‌ک ل هافینگه‌هین کوردستانی.

لاوکی دہرویشی عہدے (۱)

دہرویشی عہدی لاوکی ژبھاتی و بہرکہفتی بوو، ژ ئوجاخہ کا ئیزدی
یا ب ناف و دہنگ بوو.

ناف و دہنگی شوخ و شہنگیا (عہدہ خان) کچا (زور تہمہر پاشای
مللی) گولی دبیت، مال وکھس و کارین خو دھیلیت، دجیت و دبیتہ
قوہوہچیئی کوچکا (زور تہمہر پاشای مللی) ب مہرہما خاستنا
عہدہ خانے.

دوی دہمیدا ئیک ژ دہسہ لاتدارین وی وہ لاتی لہشکری خو دھنی ریتہ سہر
(زور تہمہر پاشای مللی) باجا سالہ کی ژی دخوازیت.. ئہوژی کور و برازا
و زہلامین خو کو دکہت و پرسیارا وان دکہت، کا باج و دراقی بدہن!! یان
شہری بکہن؟ ہمی دبیزن: ئہم نہشین شہری بکہین.. دی باجی و دراقی
دہین.

دہرویشی عہدی رابوو سہرخو و گوت: ئہک چ تشتی نادہین و دی شہری
کہین.. چوو مہیدانی و سواران دہست دا چہکی و دگہلدا شہری لہشکری وی
دہسہ لاتداری کر و شکاند وب سہرکہفتن.

عہدہ خانے میریینی یا دہرویشی عہدی دیت و چوو دلی و حہز ژیکر،
گہلہک ب سہرقہ نہچوو ناف و دہنگی ئہفینیا عہدہ خانے و دہرویشی
عہدی کہفتہ سہرزاری خہلکی. برا و پسمامین عہدہ خانے زانی؛ چوونہ
نک بابی وی گوتی: ((دہرویشی عہدی)) وی ل دویف نامووسامہ دگہریت،
ئہفینیا وی و عہدہ خانے بو باسکر، مہ دقے تو دہستویریا مہ بدہی حہتا
ئہم وی بکوژین.

(۱) ب دسکاریفہ ژ کتیبہ (کومہلیک لاوک و حہیران) کومرنا ماموستا محمدی مہلا کهریم ہاتیہ وەرگیران.

بابیّ عهده خانى دستويريا وان دا، بهلى وان دخورا نه ديت بکوژن، چونکه گهله کى ميړخاس و عهگيد و نازابوو، لهوا پيلانا خو گيړا کو ب فيل بکوژن، دگهل خو ببنه نيچيرى ول دهمى خارنى - کو دى چه کى خو دانيت - پيکفه داننى.

عهده خان ب هندى ناگه دار بوو و گه هانده (دهرويشى عهقدى).. لى مخابن گوهى خو نه دايى چونکه يى ژ خو رازى بوو، باوهر نه دکر دى کهس شيتى... رادبن خوارنا حهفتيه کى به ره هقدکن، ههمى پيکفه سياردبن دچنه چه مى (گرزوونى) بو نيچيرى - کو ئەف چه مه يى کوير وب ترسه - دهمى کو دهرويشى عهقدى ب خوارنيقه يى مژويل و چه کى خو داناي... ههميا پيکفه هيرش کرى و گوشت، پاشى هاقيزته ئافا چه مى و زفرينه فه. (عهده خان) هرو دچوو سه ربانى کوچکا بابى خو بهرى وى ل ريکى بوو کا نيچيرقان کهنگى دى زفرنه فه، گهله ک دترسا نه کو (دهرويشى عهقدى) نه زفرينه فه.

دهمى نيچيرقان زفرين و (عهده خان) ديتى (دهرويشى عهقدى) دگهل نييه؛ دلى وى ليدا و جهركى وى سوټ و ئەفينا خو ديار کر و ئەف لاوکه ب خو و دهرويشى عهقدى گوت:

(دهرويشى عهقدى) دگو

من نهقى ماله کى تيرى تژى، من دقى ئه وهل دين و ئيمان، ژنه کى جوان، ماهينه کى ب بهرن، تا ژيه کى بکوژ، کونه کى رهش هله بى، ميکوته کى ل دارى دار بناقى، ئەزى راجم بهرى کونى بدهمه چيايى (قه رهچ داغ) پشستا کونى بدهمه تيريتزا تاقى.

(عهدئی) دگو:

ئەزى رابم سىنگى خو بکەمە سىنى، رابم خو ب گولاقى برەشىنم
میسالا گولان و گولبەندان، بچم پيش کورە دەرويشى عەقدى هاتقە لگەل
سەلەفەكى عەگید و میرخاسان، ئەزى رابم جەلەبا ماھینا کورە دەرويشى
خو بگرم.

(عهدئی) دگو:

لى من دقئ قومەكى ئاقئ ژ ئاڤا - فەرىتو، ئەزى رابم هنگى دەستى
خو ژ دەرويشى عەقدى ھەلگرم، ھەتا وئ روژئ یا (زور تەمەر پاشايى
ملى) دادنى دارەكى ل دارى دجەلینتو...

(عهدئی) دگو:

ئەز نە بمالم نەب میرم، بەرى خودانا ھەفت برا و دوازە پسمامین
وھو شىرم. ئەز روژئ سى جاران کورە دەرويشى خو نەبینم ل گەرى
دیلائى، ل حاویا گوڤەندى، ل حاویا شاھیی مەیتى ھەر ھەفت برا و
دوازە پسمامان ل زیارەتى بەرى مالى ب دەستى خو ڤەشىرم.

(عهدئی) دگو:

منى نەکیکیمە) نە (ملیمە) کچا (زور تەمەر پاشايى ملى مە)، دەزگرا
(دەرويشى عەقدى مە)، ل سەر چيایی (قەرەج داغ)ى روڤنشتیمە، ب کراسەكى
کتانى (مەگرومیمە) ب سولەكى زەرى رەق رەقیمە، کلى چاقئ (دەرويشى
عەقدى) مە، منى روژئ سى جاران کەرم دکەم

ب دەر ویشی عه قدی حاشا دکهم ل دینی (موحهدی)، ب . . . ساف ئەز
(ئیزی) مه...

سه حهرا سپیدی، کزه بایه کی شه مالی سار دی، کچی به عام رابن بجینه
سه ری چیا یی قه ره چ داغی ژیهنا خو بدینه تیرا بنی به ری (دهشتا
عوگنی) وه کی تیتته حیلینا سوران، چرکینا رکبان، وهشینا رمان، دهنگی
(گورزه مسرییان) شه قه شه قا نهگوستیلا (دهرویشی عه قدی) ل سه ردارا
رمی ل گوینیا من خوش تی! ئەزی رابم نیقا شه قی لگه ل دهرویشی عه قدی
بکراسه کی مه له زی کتانی (مهگروومی) بنقم ل خیفه تی... کورو دهرویشو
وی گافی دی مرنی و مال ویرانییی ژبیرکی....

(عه دلی) دگوه:

به ژنا دهرویشی عه قدی میسالا شهنگه بییه کی دگه لیدا، ئەمان کورو
دهرویشو، تو رابه (جهمه دانیهک) ی سپی ل سه ری خو گریده.
هر گاقه کی دهرویشی عه قدی بیت ل گه ل سه له فه کی عه گیدان و عه دوان، یا
ژمن فه شیخه کی کامیله، ته ریق داره، ل گه ل مریدان.
کورو دهرویشو تو سوار به ل جانی ماهینه کا شینکی که زانی، ئەمان ل گه ری
دیلا نی ل حاویا گو فه ندی، نه که: ته راد و مه ترود نه ده غاری، نه کو ل شینکی
(جه ده لانی) بکه فی خواری، نه کو خه لک و عاله ما گو ندی مه بیژن: (عه دله
خاتوون) عاشقا تونیه کی نه سواره....

(عه دلی) دگو:

سه ری منی گه له کی دیشی، دلی منی گه له کی ره که، میسالا بز ماری
سه ری په رچه هه ته بی سولا ده واری ته یه.

(عه دلی) دگو:

ئه قرو مالا ده رویشی عه قدی لی دنا و دچوو سه ره به ره خواره، دچوو
حاویا (مه لا مه حمه د) چه می گرزوونی جهی شی ران و پلنگان، ده حل و
داران ئه زی رابم جه هقی خو ه ل سه ر داری دوو بی نی ببینم و بشدینم،
سه له فه کی ژ سوارین کیکان و مللیان بینم و بگه رینم، ئه مان گه له کی
حه یفا من دمینی ئه قرو کوره ده رویشی من ل ناف تپه کی سیاران نایی و
نه دیاره ...

(عه دلی) دگو:

داوه ته ک دگه را ل گه ری دیوانی، حاویا گو قه ندی، حوببا شاهیی ئه زی
رابم گاقه کی بچمه ده ستی ده رویشی عه قدی.. خه لک و عاله می گوندی مه
بلا بیژن: به ژنا (عه دلی) چه ند شرین ل گه ل به ژنا
ده رویشی دی.

(عه دلی) دگو:

کورپو ده رویشو... تو وهره رامووسه سه ری روومه تا سو را گولگولی
خو شتره ژ ته مرا به غدایی ژ تریی باکورمانی، ژ هنارا شه قلاوه یا کو بی
ناقک و بی به رکه.

<u>په یف</u>	<u>رامان</u>
دخوړانه دیتن	: نه شیان ، دخوړانه دیت.
تیرى تژی	: تیروپر ، تیرو تژی.
کون	: ره شمال.
تاف	: هه تاو.
بسه کنم	: راوه ستم.
سه له فهك	: جوقهك .
راموسان	: ماچيكرن.
فهریتو	: فورات.
جه لیتو	: جه لاد ، سه ر بر.
ل حاویا گوڤه ندی	: له مه یدانا گوڤه ندی.
ل حویبا شاهیی	: دناف گهرمه گهرما داوه تی.
مه یتی	: جه نازه.
زیاره	: قه برستان ، گورستان.
کیکان و ملی	: دوو عه شیره تین کوردان.

به نڊاڦا ڊوڪان

ٻو پيشڪهفتنا وهلا تي و گوهوڙينا باري ٽابووري و گهشه پيدانا جوڙي
چانڊي مل ب ملي پيشه سازي و بازرگاني ٿي، گهلهڪ تشت يين هين ب
هيفيا حومه تي و گهليفه نه، ڙوان: ساناهيڪرن و بهرهه ٿڪرن و بجهئنانا
ٽاف و ٽافڊيرييا وان دههه ران ٽهوين چانڊن لي دهيتي ڪرن و، هانڊان و
هاريڪاريا خه لڪي، نه خاسمه جوتياران ٿلاي زانستي چانڊني و ٽافڊاني
و بهرهه ٿڪرنا ماڪينا و ٽوڦ و گهلهڪ تشت يين ديغه.

هه ر وهڪي ٽهم ڊزانين ٽافڊيري و ٽافڊان شاهه مارا چانڊنييه و ڊبنه ٽه گه
ٻو پيشه چوون و چه نڊجارڪرنا به رهه مي زه ٽي و زاران.

وهلا تي مه . . گهلهڪ رووبار و زييڻ پر ٽاف تيڊا ڊزين، ڪو وهڪي ده مارين
لهشي مروڙي زه ٽي و زارين ڪوردستانا خوشٽي تيڙ ٽاف و بهراف ڊڪن.
ڙكه ٿندا جوتيار و ره زانين مه لڊويڦ ٽيهاتن و شيانين خو جوڪ و
دهراف بو ٽافڊاني چيڪرينه، به لي ٽهو هه مي ٽافا رووبارين مه شوڙڊبيته
خواري و بهرهه دهشتي ڊچيت و ڊرڙيته رووباري ڊيجهه، ٽبهه ڪو ل
هاڦينان ٽاستي رووي ٽافا رووباران نزم ڊبيت و هه مي جوتيار ل گهلهڪ
جهان نڪارن في ٽافي بگهه يته زه ٿيڻ خو، ٽبلي ڪو ترسا هندي ٽي هه يه
باڙيڙين ٽافه راستا عيراق تي ب تايبه تي (به غدا) ٿبهه ليڦاني (لهه يي)
بكه ٿن.

حومه تي هه ر هه ندي ڪر به نڊاڦه ڪي لسهه زييڻ بچوڪ ڊروسٽ بڪه
ڊاٽافا زيڊه ببه نڱينيت ول ده مي پيڊفي مفاي ٽي وهه بگريت، ٽه ٽ هه ر ه ل
سال (۱۹۵۴) تي بجهه هات و ل پشت چيايڻ دههه ر (پيرههه ڪروون) ل جهه ڪي
ڪو ڊبيڙني (ڊوڪان) به نڊاڦه ڪ ب في ٽافي هاته ڊانان، گو مه ڪا مه زن ٽي

جیٻو و ڪو نڙيڪي (۸/۶مليار ميٽريٽن سيٽا) ڙ ٺاڦي پهنگاندن و چهند
دهرگههڪ بو چيڪرن دا ٺاڦا وي ڪونٽرول بڪهن و لدويڦ پيدڦيا خو
بهردهن و بگرن.

بهنداڦا دوڪان، ڙبلي ٺاڦدانئ و، پاراستنا باڙيرو باڙيرڪان و بنين دهشتان
ڙ ليڦانا ديجهه و پهنگاندن ٺاڦي بو وهرزي ٺاڦيني، چهند مفايهڪين ني ڙي
ههنه، وهڪي: ٺهڦ بهنداڦه يا بوويه سهيرانگههڪا خوش و حڪومهتا
ههريٽا ڪوردستانئ لبهه بڪهته جهي بخودانڪرنا ماسييان، ريڪا هاتن و
چوونئ و گهشت و گوزاري ب گهميان، ٺهڦه ڙبلي ڪو ڙيدهرهڪي مهزنه بو
ڪارهبي، ٺهڦ بهنداڦه دگهل بهنداڦا زيئي سيروان ل دهڦهرا سليمانئي ڪو
دبيڙني (دهربهنديخان) بايي وي دهڦهري ل ٺاڦيني خوش و هين دڪهن و
ههٽما ٺاڦي و شهئي ل زڦستانئ پهيدا دڪهن.

راڦهڪرنا پهيشان

<u>پهيف</u>	<u>رامان</u>
گهشهپيدان:	گهشهدان.
مل ب مل:	پيڪهه.
نهخاسمه:	ب تايبهتي.
ڙيهاٽن:	پيڦه هاتن ، شيان.
نڪارن:	نهشين.
مفا:	سوود ، فايده.
ليڦان:	لهي ، لافاو.
گوم:	گولا ٺاڦي.
هين:	هوين ، فيٽڪ .

دارستان و پاراستنا وان

دارستان ل کوردستانى جههكى بهر فرده ژ دۆل و شيفين كوردستانى قه دگريت و شينى و كهسكاتيا وان شهري دگهل ئاسمانى ساهيى و تهراتيا بهارى دكهن، نهگهر چ ماوى قان سيه چل سالين بوڤى هنده گرنگى و پيته نههاتيهدان ب دارستانا و نهف دارستانه بهرهف سووتن و نهمان دچن، نهگهر ياسايا پارستانى نههاتبا گوڤى، دارستانين مه كو دپرن ژ دارو و تراشين بهردار يان بى بهر، ژ بهروى و كهزان و هنار و گويز و مازى و كاژ و سهرو گهلهكين دى، نهف ههمى سامانى وهلاتى پيكدينين نهف دارستانه ژبلى جوانى گهلهك مفايين خو هه نه، نهگهر ب ئاوايهكى باش ول پهى ياسايى مفا ژى بهينه وهرگرتن. ژبلى قى چهندى دارستانين مه جهى چهواندنا بالنداو گيانه وهرين كيقيه، كو نهو ژى پشهكن ژ سامانى ل هافينيدا و هوياى پاراستنا ئهردى به ژ لههين ئاڤا زفستانى و بههاري داكو بهتهنين چياو جهين بلند رانه ماليت.

ئانكو دارستان ژ تشتين باش وب مفايين وهلاتيه ژبهركو ژبلى وان مفايين هاتينه باسكرن دبنه هوياى جوانى و قهشهنگيا وهلاتى و جهى دروست بوونا هافينگهه و سهيرانگههايه.

وهلاتى ب رهنگهكى وهسا پئويستى پى ههيه كو نهو ل زور جهين وى حكومهت دهست ب دروستكرن و پهيداكرنا دارستانين ب دهست چاندى دكهت ههروهكى ههتا نهو ژى كار دقى بياقيدا دهيته كرن.

ئانكو پئويسته ل سهه مههميا بزاقى بكهين ژبو پاراستن و نهبرينا دارو تراشين دارستانين مهو خهلكى هاندهين ژبو چاندنا داروباران وهك خوڤايه دههمى جيهانيدا و دوهلاتى مه ژى دا روژهك لهدهستپيكا ب هارى هاتيه.

تهرخان کرن ب ناقی (جه ژنا دارو باری) د مهها نه ورؤزیدا کو تیدا خه لك بهیته هاندان بو چاندنا دارو بارا و پاراستنا وان ژ برین و سو تنی پیدقییه ب دل و جان هه می تشته کی وه لاتی خو بپاریزین ژوان دارو بار و دارستانین مه، ژ بهر هه ندی دبینین حکومتا هه ریما کوردستانی زور پویته ی ب دارستان و پتر کرنا دارستانا د دت هه تا کوبینه جهی جوانی و خه ملاندنا وه لاتی، نه فهژی تنی ئه رکی حکومتی نینه به لکی پیدقییه هه فوه لاتی ژی دگه ل دام و ده زگه هین حکومتی د هه فکاربن ژبو پاراستنا دارستانا و دروشمی وان ببیته (بجینه و نه بره).

<u>په یف</u>	<u>رامان</u>
شیف :	دول و نهال.
ئاسمانی ساهی:	ئاسمانی بی عه ور.
به ردار:	ب به ره هم.
بی بهر:	بی به ره هم.
نه هاتبا گوری:	په دیدانه ببا.
پیویستی:	پیدقیاتی.
دروشمی وان:	نیشان و ئالایی وان.
هه فوه لاتی:	وه لاتی.
ل په ی:	ل دو یف.
پویته دان:	گرنگیدان.

نڀيسين

ئەم دېشت راستين ئەگەر نھو ئيك بېژيتە تە: (بى زەحمەت وى ڪتيبى بکە د وى تەنویریدا بلا هشک و سوور ببیت).

دئ ب مەندەھوشيفه لينيرى، لى نه کاکه گيان مەندھوش نەبە، ژبەر کو هزاران سالاً نڀيسين ب تيروژکين روژى و ئاگرى هشک و سوور دکرن. بابليا و ميسيريا نڀيسين خو بين تايبەت هەبوون، بو هەر پەيقەكى يا نافەكى يا مەرەمەكى يان پیتەكى نيشانەک دانابوو، کو نڀيسينا وان ژ نڀيسينا مەيا نھو گرانتربوو ژبلى نەبوونا پينڀيس و کاغەزان.

بابليان هەرى دئينا و وەكى قالبەكى ريك و پيك دبرى پاشى ب تشتەكى سەرتيژ هەر تشتەكى قيابا دا ل سەر وى قالبى نڀيسين، ئەقجا هەكە تيروژکين روژى زور دگەرم بانە دا داننە بەرتاقى هەتا ئەو بخو هشک و سوور دبوو يان دتەنویریدا جوان سوور دکر، ميژوو نڀيسان گەلەک ژوان قالبان قەدیتينە کو ھندەک ژوان بەرى دوو هزارو پينج سەد سالاً ل سەرھاتينە نڀيسين.

ئەگەر تشتەک ل جەم وان زورى گرنگ با وەک (ياسا) يان (ئايين) دا ب پارچە کانزايەكى ل سەر کەقريين مەزن هەلکولن.

وەک ياسا يا (حەمورابى)، فەرماندارى بابليا کو بەرى (۴۰۰۰) چوار هزار سالاً دکەقرەکیدا هەلکولايە، نھو ژى ئەگەر لينيرى ئەو نڀيسين باش يا ديارە و شارەزا ب ساناهى دشين بخوينن: ميسيريا ژى ل دەسپيکى هەر ل سەر کەقرا دنڀيسى، پشتى ھينگى بەلگين دارين تايبەت کو ل دولا (نيل) شين دبوون دئينان ول سەر دنڀيسين. ميسرى دقى بياقيدا ھوستا و شارەزا بوون، ب خامەيين قاميشى و مەرەكەبى (حبرى) ل سەر وان بەلگا دنڀيسى، يونانى ژى ژ ميسيريا فيرى نڀيسين بوون ول سەر بەلگا دنڀيسى، دەمى عەرەب ل سەر دەمى ئيسلامى چووينە ميسرى،

ئىدى نقيسين لسەر وان بەلگا نەما و دەست ب نقيسينى ل سەر پيستهكى تەنك دكر، نهوؤ ژى بو هندەك مەرەمىن تايبەت ل سەر وان جوؤى پيستا دەيتە نقيسين، رومانيا ل سەر قورمىن داران دنقيسى، بەلى پشتى تەخەكا شەمايى دوى قورمى دارى د داو پشتى هينگى ب پارچە كانزايەكى پيت ل سەر هەلدكولا.

هەتا نهوؤ ژى ل وەلاتين روؤ هەلاتى بينقيسى قاميشى دەيتە ب كارئينان، لى ل روؤ ئاقايى پشتى سالا (۱۸۰۰) زاينى ئىكەمىن نكىى كانزايى هاتە دروستكرن وب كارئينان. ل دەسپىكى زور ب قەتلازى ب دەست دكەفت هەتا سالا (۱۸۲۰ز) كو (جيمسن برى) دەست ب دروستكرنا نكلين كانزايى كر، هەر چەندە هوستايەكى باش بوو و نكلين چاك دروست دكرن، بەلى زور دبهاگران بوون.

هند پى نهچوو كابرايەكى دى يى ئنگليز (جوؤسيا ماسوون) پەيدا بوو، ئاميرەكى دروستكرنا نكلا چىكر، خويايە بەرهەمى ئاميرى ژبەرەمى دەستى زورترو ئەرزانتەرە. لەورا ب زورى كەفتنە بازارى و مشەبوون. قوتاببيان ل قوتابخانىن جيهانى هەتا سالا (۱۸۴۰ز) ژى هەر ب قاميشى يان پەرى بالندەى دنقيسى، لى نهوؤ پتر ژسەد هزار جوؤرين نكلين كانزايى بو نقيسينى هەنە، ئەف نكلە ژى هەر وەسا ب ساناهى و خووش نقيس نەبوون، بەلكى شازدە جارا دەستكارى لى هاتىە كرن هەتا هوسا ب ريك و رەوانى بنقيسين.

نكلين زيرى ژى هەنە كوؤ هەتا چل جاران پتر دەستكارى لى هاتىە كرن. پيغەمبەرى ئىسلامى (س. خ) چەند نقيسەرەك هەبوون، دەمى ئايەتين قورئانى بو دەاتنە خارى داخوازا ژ وان نقيسەران دكر بنقيسن، هەر وەسا مەرجهك دانابوو ب ئازادكرنا ئىخسىرين شەرى (بەدرى) كو هەر ئيك ژوان ئىخسىرا دەھ زاروكان فيرى خواندن و نقيسينى بكەت دى هيتە ئازادكرن.

راقه کرنا په یشان

مه نده هوشی:	سه سورمان
تاف:	هه تاف ، خوړ.
ل جهم:	ل نک .
لی نیړی:	سه حکری ، ته ماشاکر.
ب قه تلازی:	ب زحمهت.

هزارمیرد

دگهل ئه لندا میژوو یا مروقایه تی دگلهك چهرخاندا دهرباز بوویه بو ب
ساناهیكرنا به حسكرنا میژوو یی و میژوو نفیسان كریه دوو بهش.

ئيك : چهرخیت بهری میژوو یی كو دیرینییهكا زور كهفن و دویر و دریزا
ئادهمزادی و مروقایه تی یی بوو تا سهردهمی بكارئینانا (نقیسین) ی.
كهفنترین چهرخین چاخی (بهری میژوو) یی دگوتنی: (سور)، یان چهرخی
(بهری) ئه فهژی هاتینه دابهشكرن بو چهرخی بهری یی كهفن ویی نوی كو
فه دكیشن تا چهرخین دووی یین (میژوو یی) كو ب نفیسین و تو ماركرنا
رویدانین مروقایه تی یی دهست پی دكهت ...

چهرخی بهری یی كهفن وهخته كی زور دوور و دریز بوویه كو هزاره ها
سالان فه كیشایه ... ئادهمزاد ب رووکی ساده یی تیدا ژایه.

فه كوله ر و دیروك نفیسان ب هاریكاریا لیگه ریانی ل بهرمایی كهفن و
دیرین و كهل و په لین بو جارا ئیكي هاتینه دروستكرن، ههلكولین و
ههلكه ندنا وان وینین كو ل سه ر دیوار و هه لاشی شكهفتان هاتینه داتاشین
وماینه... ههروه سا ب هاریكاریا فه دیتنا ههستیكین ئادهمزادان و ئه و
ئاژه لین نیچیر كرین؛ میژوو یا وی سهردهمی و جوړی ژيانا وان بو دیار
بوو. بهرمایی چهرخی بهری یی كهفن ل گهلهك جهین جیهانی هاتنه
دهرئیکستن، ب تایبه تی ل روژ هه لاتا نا فه راست ول كوردستانا عیراقی...
نیژیکی سلیمان یی و كهركوکی و چه مچه مال...

پاشمایی ههستیك و كلوخی سهری ئادهمزاری كهفن وهکی ههستیك و
كلوخی مروقی نهو نه بوو جوداهییهكا زور تیدایه، ههستی و پیکهاتی وی ب
شیوهی مهیمینکی بوو، ژبه ر هندی دگوته ئادهمزادی

چهرخی بهر یی که فن - چهرخی ئاده میزادی که فن - مروقی (نیاندرتال)
ئهوژی ب وی جهی هاته نا فکرن یی ل ئه لمانیا بو جارا ئیکی قهرقودی وی
لی هاتیه قه دیتن کو ده قه را (نیاندرتال) ه.

ب دهر که فتنا که ل و پهل و تشتین دروسگری و هه لکه ندی بین سهر بهر و
دیواری پاشمایئ وی مروقی که فن کو ب (نیاندرتال) هاتیه نا فکرن ل
شکه فتین (هزار میتر) دا هاتینه قه دیتن کو نیزیکی گوندی (جی شانیه) یه،
واته (هزار میتر) جهه کی میژووی زور که فنه، جهی ئاشکرایئ ئاده مزادی
(نیاندرتال) بوویه کو دچهرخی بهری یی که فندا وی چهندی دگه هینیت کو ل
کور دستانا عیراقی ئاده مزاد ژ یایه.

ئه گهر ژ تاسلوجه دهر باز بین به ره ف سلیمانیی بیچین، پشتی دمه کی
بهری خو بدینه رزدا چیایی گله زهردی ل لایی راستی، لایی (به رانان)، دی
دهری شکه فتا هزار میتر بینین، کو نیزیکی (۱۳) کیلومتره بو روژ ئاقایی
سلیمانیی یه... دشین ل بناری خواری یی کیلگه ها (به کره جو) وب
ترمبیلی بگه هینه گوندی (هزار میتر)، پاشی ب پیان یان ب سواری
هه لباسکی چیای بو ماوی نیف دهمژ میری دی گه هینه شکه فتی... .

ئه ف ریکا نوی دهمی خودا ئیکی ژ لی نیرین شینوارین دیرین کو نافی وی
(سپایزه ر) بوویه، ل سالا ۱۹۲۶ز ژباژیری سلیمانیی جوویه گوندی (جی
شانیه) و ژویری دریکه کا سهرنشیف و چه پ و چیر و ئالوز گه هشتیه
که نداله کی مهن کو نیزیکی ئیک میل ژ (جی شانیه) یا دووره. ئه ف که نداله
ریکه کا نشیفه بو شکه فتی ل بناری وی ریکی که لا (هزار میتر) یا هه یه... .

ئەف كەلەه پىكھاتىيە ژ كەقرەكى زۆر مەزن، پرى دولىن بەرىن؛ دياردبىت
 كو ددەمى خۇدا يىن ھاتىنە ھەلكەندن بو عمباركرنا ئاقى، بەھرا پتر ژى
 سەر ب ھندى قە دچىت كو ئەفە ل سەردەمى ساسانیا ھاتىيە ھەلكەندن...
 پشتى نىقا رىكى برى، كبرا دگەھىتە شىنوارىن دىرىن.

ھزار مىر يان ھزار زەلام . . رەنگە ئەف شەكەفتە جەھى ھزار كەسان بىت
 يانژى مەبەست ژ ھزار مىر جەھى سەركردى ھزار سەربازىن سوپايى وى
 سەردەمى بىت.

زۆر كەس ژى دىبىژن كو دبىت (زەرەدەشت) ل دەقەرا ھزار مىر ژدايك ببىت،
 ل فى جھىدا شەش شەكەفتىن ب رەخ ئىكفە ھەنە وئىك ژوان يا گەلەك يا
 مەزنە ژدویر قە دەھىتە دىتن كو بلند و پانە لى ھند يا كویر نىيە، ئىك ژوان
 يا بچووكە پىك ھاتىيە كونەكا مەزنە دچىايىدا گەلەك يا تارى و درىژە،
 چەند بچىنە دژوورقە پتر بەرتەنگ دبىت، گەلەك جورىن قورم و رھ
 وتايىن رووەكى بىت كەفن تىدانە، گەلەك وىنە و ھەلكولىنىن ل سەر بەرو
 دىوار و ھەلاشەى ھاتىنە ھەلكەندن . . دياردكەن كو ئادەمزادى نىاندرتال
 چوویە تىفە و ژ سېرو سەقامى زىستانى و قەرسىنى و ژ ترسا ئاژەلىن
 درندەيىن وى سەردەمى خو تىدا پاراستى يە و قەشارتىيە. ئەو جورە
 ئادەمزادە دسەرو چاف كریت بوون ولىف مەزن وچاف كویر و بەژن و بالا
 وان يا رىك و پىك نەبوو، وناھىتە زانىن كویراتىيا وى - شەكەفتى -
 چەندە... .

ژ ئەنجامى وان لى نىرنىين كو ل سالا ۱۹۲۸ز ل قان شەكەفتان ھاتىنەكرن
 گەلەك كەل و پەلىن ژ بەرى دروسكرى و خولیا كەقنا چەرخى بەرى يا
 سەردەمى (ئەلمىستىرى) كو پىنجى ھزار سالە بەرى نوکە ھاتنە
 دەرىئىخستن، وھەر د پشتى قى ھەمى جورى كەل و پەلىن سەردەمى ل
 شەكەفتا (شانەدەر) ھاتنە دىتن... .

ههروهسا دشكهفتين هزار ميگردفه تشت و مشتين پاش سهردهمي
(ئلمستري) ژي هاتنه ديتن كو مل ب ملي تشت و مشتين شكهفتين زهرزي
و شانهدرن دنرخ و بهايذا
لي ل شكهفتين هزار ميگرد تانها هيچ قهوارهيهكي ههستيكين وان
دوو سهردهمان نههاتيه قهديتن

ئىسماعىل بېشكچى

ئىسماعىل بېشكچى ساللا ۱۹۳۹ز ل (ئىسكليب) ل نىزىك پارىزگه ها (كورم) ژدايك بوويه، خويندنا سهره تايى و دوا نافنجى هەر ل وئىرى بريه سهر باوهرناما ليسانسى ل زانكويآ نه نقره و پله يا دكتورايى ل زانكويآ نه تاتورك ل ئهرز رومى وهرگرتييه، بېشكچى ددهمى خزمه تا سهر بازيدا - دناقبه را سالين ۱۹۶۲ - ۱۹۶۴ز ل دهقهرين (ههكارى) و (به دليسى) - كوردنياسنه؛ بېشكچى دبيژيت:

((دهمى گه هشتينه باشورى روژهلاتا توركيآ بو تامكرنا خزمه تا لهشكهرىي؛ ب چاقين خو ديت، كو زمان و ديروك و تيتالين وان ژييين مه توركان دجياوازن، ئه و ملله ت وى ناقي هه لئاگريت يى مه پى ناقرين.. ئه و نابيژنه خو (توركين چيا) به لكو دبيژن: ئهم كوردين)).

هەر ژوى روژى بېشكچى هه مى شيانين خويين هزرى و چالاكيين خويين زانستى ژبو ملله تى كورد ته رخانكرن، ب قه كولين ولى گه ريان و داكوكيرنا ل سهر مافين نه ته وايه تى و ديموكراسى و تاييه تمه نديين شارستانى، هه ولا وى چهندي دايه كو روشنبيريا ملله تى تورك دوى راستيى بگه هينيت ئه واپتريا توركان ره ت دكهن، كا چه واهه واهه تا توركى دژى وان رادوهستيت . . ب ئاگر و ئاسنى پتر ژحه فتى سالان . . . لى بى مفا . . تانها دوى ريكييدا (۳۱) ليكولين به لاقيرينه و گه لك ژپه رتوووين وى ددهمى چاپكرنيدا دهست ب سهر داهاته گرتن و هاتنه قه دهغه كرن.

وان کتیب و لیکولینان وهل بیشکچی کر کو که فنترین بهندی سیاسی یی ناف دهوله تا تورکی علمانی و دیموکراسیی بیت، چونکه ب هندی هاتییه تاوانبارکرن کو ب نفیسینین خو دست دریژی ل سهر شهرف و کهرامه تا دهوله تا تورکی کریه و دووپاتی ل دوزا کوردی کرییه، کو تورکیا دوزا کوردی ب کاره کی دژی یاسایی ل قهلم ددهت و نابیت دهرباره ی بهیته په یقین، لی بیشکچی دبیژیت نه ز دی خه باته کا ئاشتیانه کم تاریکی بدهنه من گهنگه شا زانستی یا وان کارین نه یاسایی بکم نه و فین سانسور داناینه بهر دهرپرینا سهر بهست .

بیشکچی نها ل پشت دهرگه هی ئاسنی یی زیندانی ژیانئ دبورینیت، سهرجه می سالین زیندانکرنا وی نیژیکی دو سه د سال ونیقه، تانها ۱۵ سال ژئ تمامکرینه ل زیندانا مه ل بهندی ل نه نقره، خه لکه کی زور ژ روشنبیران ل تورکیا و وهلاتین دهرقه بهره فانیی ژ بیشکچی دکن و خونیشانان و نه رازیبوونان بهرانبه دهوله تا تورکیا دکن

بیشکچی ژبه نفیسینین گه له ک پاداشت و خه لاتین زور بو هاتینه ته رخانکرن ژلایی وهلاتین دهرقه، لی گه له ک ژوان خه لاتان رهتکرینه - ههر وهکی نهو ب خو دبیژیت - چونکه نهو وهلات چه کی دفروشنه تورکیا و تورکیا دژی کوردان بکار دئینیت، ههروهسا دبیژیت باشتترین ریک بو کولونیال کرنا ملله ته کی ریک گرته و که له پور و زمانی وی .

راقه کرنا په یشان:

<u>په یف</u>	<u>رامان</u>
لیسانس :	باوهر ناما به کالوریوسی کو بو دهر چووین
سانسور :	کولیزان دهیته دان.
علمانی :	چاقدیر یکن ، ریک گرتن ل به لافکر نی.
دوژ :	سیاسه تا ژیک جو دا کرنا دینی ژ دهوله تی.
کولونیال :	کیشه ، پرس.
	داگیر کرن ، ژی برنا ناسناما ملله ته کی.

چیرۆکی

((نان و کەوهری خویناوی))

دوا فەردە گەنمی لەسەر گۆلی خۆی، فریدایە سەر ئەو کانی تر پاش ئەو می کەمیک هینای و بردی و خستیە سەر باری ریکی خۆی. ئیتر کۆپانە کە لە شانێ دامالی و بە کەمتەرخەمیە کەو، هاویشتیە سووچیکی عەلافخانە کەو، ئەمجا کەوتە خۆتە کاندن لەو تۆز و خۆتە لەسەر جەکانی کەتە کە بوو بوو، دەستەسەر چارۆکەییە کە بەر باخە لیشی دەرھینا و ماوەیەکی زۆر سەر و چاو و شان و ملی خۆی پێ پاک کردووە و دوا جار ناخنیەو بەر باخەلی، ئەوسا بەبێدەنگ، لەبەر دەم حاجی عەبدولی عەلافدا وەستا، ئەویش هەر زوو، چاریکە دیناریکی بۆ رەتکرد و پیتی و ت:

- ئادەیی... دەرابە کانی شیم بۆ دابدەرەو.

حاجی چاکەیی زۆر بەسەر یەو هەبوو، زۆر جار لە کاتی تەنگانەدا بە فریای کەوتبوو، بە خۆشحالیەو دەرابە کانی بۆ دادەدایەو و قفلەکانی بۆ تێ قایم کرد لیشی پرسی:

- قوربان فەرماشتیکی تەرت نییە؟!

حاجی لە وەلامیا بەدلتسۆزییەو و تێ:

نەخیر کورم... لەشت ساغ بی... فەرموو خوات لەگەڵ.

ئیتەر خواحافیزی لە حاجی کرد و رووی کردە ناو بازار، لە نانە ساردەکانی سەر سەبەتەیی دەسگێژەکان، شەش دانەیی بە پەنجا فەلس، لە دوکانیکی سەوزە فرۆشیش سی دەسک کەوهری هەلگرت و بەرەو مالتەو، ملی رینگەیی گرتەبەر.

(مارف)ى كۆل ھەلگىر، ئەو ئىتوارەيە گەلتىك دىخۇش و ئاسوودە بوو، دەسكەوتى ئەو رۆژەي، خۆي دابوو لە سى چارەكە دىنار، بگرە بەدرىژايى ھەفتەي رابردووي، دەسكەوتى ھىچ رۆژىكى لە نيو دىنار نەھاتبوو ھەلئەكەوت، لەراستيا، لەم چەند مانگى دوايىيەيدا ئەمەي بە دەگمەن بۆ ھەلئەكەوت، وەيا لە سى چوار پەنجايى تىپەرى نەئەكر، كە مەمرە و مەژى ژيانى پى بەسەر ئەبرد، بۆيە ئىستا بەدەم رىگاۋە، بەئاسوودەگىيەو ھەل خۆيا ئەدوا و ئەي وت:

- بەھەي ئەمرو كە پىم ماو، ئەكاتە سى دىنار و چارەكەك، وا زستانىش نزيك بۆتەو، دىنار و نيوئىكى ئەوانى پى پۆشتە ئەبنەو، خۆشم بەلكو بتوانم، قاپووتىكى فەردەي لى بىكرم، خوا مالى ئەو كەسە ئاوا بكا، كە جلوبەرگى فەردەي داھىنا، بەراستى شتى وەھا تيا ھەلدەكەوئىت، كە ئەگەر بە دروستكردى بەي، پارەيەكى بىشمارى تى ئەچى، خوا سەرفرازيان كا... سبەينى دىنار و نيوئىك ئەدەم بە (خەجە)، با بچىت بەئارەزووي خۆي كام جلوبەرگ گەرم و قايمە، بۆ خۆي و منالەكانى ھەلگىر، خۆشم بەم رۆژگارە لەناو بازارم، خۆم ئەنئىمەو بۆ قاپووتىك لە قوماشە ئوستوورە تووكنەكان، خۆ بەخوا بە چوارە پانزە پەنجايى، دەستىشم ماچ ئەكەن، ئىنجا ئەو ھەلە، زستان با ھەر زوقم و بەفر و بارانى خۆيىم بەسەرا ببارىنى.

ناسياويكى وەك خۆي ھەمال بوو، بەلایا رابردوو سلاويكى گەرمى لىكر، ئەمىش، زنجىرەي ئەو خەيالە خۆشەي خۆي پچراند و گەرمتر وەلامى دايەو، تا وردە وردە، بەدەم رۆيشتەو چوو وە سەرھەمان باس و خواز:

ئەگەر وەھابى، من ھېشتا دىنارىكم لە قاپپيا ئەمىنى، لام واىە
ئەوئىش بدم بە زەخىرە بۆ زستانەكە، لە ھەموو شتىكى تر باشتەرە،
ئەيدىم بە نىسك و نۆك، نە... بەيدىم بە ربه يەك گەنم و بىھارم، وە لە
مالەو وە داى بنىم بۆ كاتى تەنگەنە، گەلئىك باشتەرە، كى چووزانى!...
دوورنىە سبەينى، وەزەكە ئالتوزىتەو و ھەمىسان بقلئىشئەو!... لە
راستيا، (مارف)ى كۆل ھەلگر لەم بەرچا و تاريكەدا ناھەقى نەبوو، بارى
ناو شار، ھەردىم لەسەرپى بوو بۆ ئال و گۆرىكى ئەوتۆ، كە بەبىرى ھىچ
مروقتىكا نەيەت و ھىچ كەسىك نەتوانى، خۆى لە كارەسات و بەسەرھاتى
لەناكاوى بەدوور بگريت و دواچار خۆى لە دەرد و مەينەتى و بەلاى
ناگەھانى بپارىزئىت، ئەو كە بە پياچوونەو ھەيەكى خىرا، گشت رووداوەكانى
پئىشووى ناوشارى ھىنايەو پئىش چاوى خۆى و، ئەو سزا و ئازارى
نەبوونى و برسئىتيھى ھىنايەو ياد، كە لە ئەنجامى ئەو رووداوانەدا
چەشنى، لە دلى خۆيا بە رەزامەندى يەو و تى:

- كە ربه ئاردەكەم لە مالەو ھەبوو، بەس نىيە ئەم چارە خوانە خواستە
ئەگەر قلىشاىەو، لە مالەو خۆم مت ئەكەم و بەنانە وشكىيەكەش بئت پۆژ
بەسەرئەبەين، ھەتا خوا سەرلەنوئ دەرووييەكى رەحمەتمان لى
ئەكاتەو.

باسى قلىشانەو و كارەساتى سامناكى، رستىك پرسیارى لەمئىشكدا
بزوان، لەدلى خۆيا و تى: باشە ئەمە بۆ!...
ئەم گەرە لاوژە تاكەى درئژە ئەكئىشى!...؟

من لەم كارە سەرم ئەماسى!... ھەر ھئندە ئەزانى و لەناكاويكا
ئەقلىشئەو!... لەناو شارانەبئتە تاق و تۆق و بگرە و بەردەيەك،
ئەوسەرى ديارنەبى!... دوايىش كە گەردەلوولەكە كپ ئەبئتەو و سەرپايى
ناو شار، وەك شارى مردووان خامۆش ئەبى، سەير ئەكەى لەم سەرچادە،

يا لهناو كۆلان، لهناو فلان مالا، چەند لاشەيەكى خلتان خوینن و له جەوت سالان راست بوونەتەو سەیرە!... بەراستی سەیرە!... ئەمە بۆچی رووئەدا و له پای چی؟!... ئینجا دواى ئەوەى كەمىك خۆى خەرىك ئەکرد و بیىرى لى ئەکردهو، هەر دلى خۆیا بەبیزارییەو ئەى وت:

- ئەمە لەخۆرایى نییە... ئەبى شتىك له ئارادا هەبى، ئەوەى راستى بیىت، من تىى ناگەم و سەرى لى دەرناکەم!...

كە بیىرى لى کردهو و سەرى لى دەرنەکرد، وازى لەو باسە هینا و بیىرى چوووەو بۆ مالهو... بۆ ژنەكەى و مناله وردەکانى... وتى:

بەس نییە من خواژنىكى كارامه و سى منالى جوان و ساغ و سەلىمى داومى، كە ژيان رۆشن ئەكەنەو و تینم ئەدەنە بەر، بۆ ئەم رەنجى فەرهادى ئەیدەم!... من چیمە بەسەر ئەم باس و خوازانهو؟!.

وتراوه نان بۆ نانهوا گوشت بۆ قەساب... دیاره ئەوانەى لەو ریگای قلیشانەیهو ئەرۆن، ئەبى نە ژنیان هەبى و نە منالى وردا. ئەى ئەگینا چۆن زات ئەكەن. ئەو ریگایە ئەگر نەبەر؟ ماوێهەكى تر بەدم ئەم باس و خوازانهو رۆیشت، شەش نان و سى دەسك كەوەرەكەى لەبن دەستی توند كردهوو، بى ئەوەى هەست بەخۆى بكات دەستی درىژکرد پارچەیهكى لە نانهكە پچرى و نایە ناو دەمى ماوێهەك جووى... تا زۆر بەتام و كام قووتى دا، ئەو هەستى برسیتى لى بزوان و لەدلى خۆیا وتى: تۆ بلتسى (خەچە)، شۆربایەكى گەرم و گورى نەرمەقووتى لینهناى، كە ئیستا برۆمەو زۆر بەتام و كار وركمى لى پرېكەم!...

خۆزگە ئەو شۆربا يەش، لەپە ساوەر يېكى ئاودارى ھەرىسەيى دەبوو... ئەزانم لەپە ساوەر يان بە گۆشتى چەورەتوہ... ئەشزانم كە ئيمە ئەمرو وەك زۆربەي رۆژانى تر، نە گۆشتى چەور و نەبى چەوريمان نەبوو... بەلام ھەر قايلم... بە رۆنىش بى ھەر قايلم... بە رۆنىش بى ھەر قايلم... كورە بگرە بەبى رۆنىش بى ھەر كرە ئەكەم، تەنھا باش گولابىت و وەك كەشكەك لىقاوى دابىتەوہ بەمەرجىكىش ئاودارىبىت... ئاى كە لەگەل ئەم نانە و كەوہرمى بن دەستما بەتامە... ئاى كە بەلەزەت و بەتامە... ئاى كە.... ئا لەم ساتەدا، لە بن دەستى مارقى كۆل ھەلگرا قلىشايەوہ... زۆر نالەبار قلىشايەوہ.. لەسەرەتادا، سى تەقەي لەسەرىەك شلپەيا ھات، دوایى چەن دەست رىژىك كرا، ئىنجا خرم و ھوور دەستى پى كرا، ئەمە ھەمووى لەچەند ساتىكدا روويدا، مارقى بەسەزەمان، ھەر لە تەقەي يەكەمەوہ وەك ھەر جارىكى ترى لەوہبەر، خورپەيەك داى لە دلى و بروسكەيەك بەھەناويا رابورد، وەك ھەموو جارەكانى تر، تەكانى داىە خۆى كە بەخىرايى ھەنگا و ھەل بىننىتەوہ... ھەتا ھىزى تيايە، ھەلبىت و خۆى قورتار كات، تەنانەت بەبى ئەوہى ھەر ھىچ سەيرى دەورويشتى خۆى بكات و بزائىت باس چەباسە؟.. كەچى مارقى كۆل ھەلگى بەسەزەمان، سەرەراى ئەو ھەموو وريايى و دەست و بردەى، بەفريا نەكەوت!.. كار لەكار ترازابوو!... گوللەى وىل، گەلىك لەو دەست و بردە تريبوو... ھەر لە زووەوہ بە گازەراى پىشتى يا نووسا بوو، وە زۆر بى باك رووى كرديووہ ناو ناخى دلى... لەوساتەدا، تەنھا ھىندەى ھەست بەخۆى كرا، كە كسپەيەكى تىژ وەك دەمى گويزان دلى ئاگرادا، ئىتر دوای ئەوہ، ھەستى بە ھىچ شتىك نەكرد... تەنانەت تۆزقالتىكىش ئازارى نەچەشت، لەپە و روو بەدەما ھات، بەبى پەلە قاژەكردن و لنگە فرتى، لەجىي خۆى

خپ بوو... مرد... نان و که و هره که ی بن دهستی شی، خوینیکی گه شی ئال
چوړاو گه ی تی به ست و شیوه و ره زای گه لیک گران کرد.
له مالیشه وه، وه ک مارف به سزمان به ئاواته وه بوو، ژنه دلسۆزه که ی له په
ساوهریکی گه لیک به تامی بو لینا بوو... سی مناله وردیله جوانه کانی،
په یتا په یتا به دوری مه نجه له که دا ئه سووران ه وه و په له ی تی کردنیان لی
ئو کرد، دایکه ش ده میک به خه له تاندن و ده می کیش به هه ره شه لیکردن و
راوانیان ته فره ی ئه دان، به و نیاز ه ی ها ئیستا ها ساتیکی تر باوکیان
بیته وه و ئه وسا گشتیان پیکه وه، به و په ری شادمانییه وه بچنه ویزه ی
مه نجه له له په ساوهر.

که چی رۆژ له دم که له وه چوو به و دیوا... بانگی ئیوار ه ی دا... دنیا تاریک
داهات... باوک هه ر دیار نه بوو... باوک له مه ی تخانه ی سه ره وه، لاشه یه کی
بی گیان ی خه لتانی خوین بوو، فری درابوو... هیجگار به که مته رخه مییه وه
فری نه درابوو.

۱۹۶۹

حسین عارف

۱- ئەو زاراڧەيىن كو ھەتا نھۆ ماين و دەربرينى ل رۆژين كوشتنا
دوژمنين مللەتى كورد دكەن، زاراڧەيا (قليشاياهو) - (قەومى)...
دكارى لگەل مامۆستاي، دانوستاندنى لسەر قى زاراڧەى بگەى، واتە
وھسفرنا ئەوان رۆژين خويناوى... .

۲- (مارف)ى بارھەلگر ل ھندەك تشتان نەزان وخافل بوو، دشياندا
ھەيە بەھسى ئەوان تشتان بەيتەكرن... .

۳- ئەڧە نموونەيەكە ژ چيروكا كورت... لگەل ھندى ژى نابيت ژبيرا
مە بچيت كو چيروكا ناڧنجى (مام ناوھندى) ژى ھەيە، كو دببىژنى
(نۆڧىل يان نۆڧىلا)... ھەروەسا چيروكا دريژ (رۆمان) ژى ھەيە...
ئەوى كو ئەڧان جۆرە چيروكان ژ ئيك جودا دكەن.

پ- دەمى روودانان

ب- ژمارا كەسان

رەوايە ب ريكا مامۆستاي ژ ھەر ئيك ژڧان جۆرين كو ھاتينە
بەھسكرن، چەند نموونەيەكا بينيت... (د ئەدەببىياتا نويا كورديدا).

هه ئۆیستی جوامیرانه

لیدوانا سه رکرده یی لیبی

هۆشنگ: مه عه ممه ر قه زافی

به ریز (مه عه ممه ر قه زافی) ل ۱۹۹۹/۲/۲۰ پشتی گرتنا خه باتکه ری کورد (عه بدوللا ئۆجه لان) ئەف لیدوانه دا: ئەز دقئ دهمیدا چه ند په یقین کورت دئ ئاراسته ی سی لایه نا که م، بۆ براین تورک و کورد و ئەوان دهوله تین پشکداری دقئ گرتنیدا هه ی، بۆ براین تورک من دقیت بیژم کو خۆ خه له ت نه که ن و سه ردا نه چن و شانازیی ب خۆ نه به ن و دلخۆش نه بن، هه که تشته ک هه بیت نهۆ ئەفه ئەوی دکه هینیت کو هوی ن ل میژوو یا خۆ نه دشاره زانه و ب قئ سه رکه فتنا ساخته و دره و و چیکری هوی ن خۆ ژ ریزی و خشته ی دهر دئخن... چونکی (ئه سه ته مبول) به ری هه وه که یفخۆشبو و ده می سه ری (غۆمه) و (عه بدولجه لیل) و (یه حیا سویدیان) دهر بازکری و بۆ (ئه سه ته موولی) فه گوهاستین، وی ده می ئەوان گۆت کو چه ته و یاخیبو و جودا خوازی ن (ته رابولس) مه گرتن و ژناقبرن، ب قئ شیوه ی (لیبییا) هه تا هه تایئ دئ بیته دیقه لانکی ئەسه ته مبولی... دیاره میژوو ژئ ب قئ جو ری ئەقلیه تی که نیت و ترانا پی دکه ت کو ئەقلیه تا ئەسه ته مبولییه... ئەفه یا لبه ر چاقین مه کو (لیبییا) دهوله ته کا سه ربه خۆیا خودان ده سه ته له ته، ئەو خۆشیه ژئ هه وه خۆ پی خه له ت کربوو و سه ردا چوو بوون، پشتی ئەوی جاره کادی ئەسه ته مبول ب هندی دلشاد بوو وه کی دیار شۆرشگیرین نه ته وه یا عه ره ب وه کی: شه هیدان (عه بدولکه ریم خه لیل) و (عه بدولحه مید زه راوی) و (شوگری عه سه لی) و (عه زم) و (شه هابی) و (سه لیمی جه زائیری) و (ئه میر عومه ر عه بدولقادر جه زائیری)، کو ژلایی دادگه ها ئەسه ته مبولی ب هندی هاتبوونه گو نه هبارکرن...

ڪو ئه جو دا خوازن... دچوارچوڻهي وي دادگههڪرنيدا ڪو ب گهلهڪ
 هيجهتئين پروچ ب شيويهڪي راستهوخو گونهبهار ڪربوون... گونها
 چ؟ گونها سهربهخويا عيراق و سوريا و فهلستين و همي وهلاتين
 عهرب ڙ دهولتا عوسمانى... نهو ڙي ئاشڪرايه دهولهتئين عهربى
 سهربهخونه و دهولتا عوسمانى ڙي دناڻ خودا دوماهى هات...
 ههڪه وهسان بيت همي بوجوونين ههوه ترانين جارا ڙي دهركهڻ،
 ميڙوو ڙي ب نهسته مبولي دڪه نيت، ڙناقبرنا نهوان سهرڪردهين
 شورشگير نهبوو نهگهري ڙناقبرنا نهتهوهيا عهرب و ڙدهستدانا
 سهربهخويا نهئي نهتهوهي. ديمهني (عهبدوللا ئوجهلان) ڪو نانياسم
 و وهلاتي من ڙي هيچ پهيوهنديهڪ ب پارتا ويغه نينه، تورڪيا ڙي
 نهئي چهندي باش دزانيت، ديڙم جيهانئي نهف ديمهنه نهبتني دڻان
 يهڪ دوو رڙئين بهري نهو نهديته، بهلڪي پيشتر چهند جارهڪا پي
 ناگهدار بووينه، همي شورشگيري نهتهوهيا عهرب (نهخله مهتران
 نهلبهعهبهگي) ب چاڻ گريداي و قهيدو زنجير ڪري، جهندرمين تورڪ
 دهست و پي لي برين و ب ريڪيفه ڪوشت... وي همي نهسته مبولي
 نوجهيهڪ بهلافڪر و گوت: نهف چهته جو دا خوازه هاته ڙناقبرن و ب
 تمامي ب سهر بزاڻا جو دا خوازيده سهرڪهفتن و مه ڙناقبر... دياره
 بزاڻهڪا جو دا خوازي نهبوو... بهلڪي سهربهخويا ملهتههڪي بوو...
 ڙلايهڪي بي قه ناخفتنا من بو برايئين من بين ڪورد نهوه ڪو نهو دقي
 دهميدا بي رابگههينم و يو وان روون بڪهم ڪو دلي وان سار نهبيت و
 خهگير نهبن، ههر وهختهڪي دوڙمنين ههوه خوين رشت وي همي
 گورپيا شورهشا ڪوردستانى دي پتر گهش بيت و روناهيي دت، وهڪي
 ويته همي پانزيني ب ناگري دادڪهن... بلا پتر خوينا ههوه بريڙن،
 چونڪي نهقه دي بيته نهگهري هندي ڪو گورپيا شورهشا سهربهخويا
 ملهتي ههوه

پتر بلند بیت... حاشاتی کرن ل سەربەخۆییا مللەتان کارەکه نەفامی و تینەگەهشتنی دگەهینیت و نەزانیی دمیژوویدا دەردئێخیت... هەرچەندە ئەفرۆ، ئیمپراتۆریەتین ملهورین رکمانە و درندە هیژا زولم و دوژمنکار و پراکتیکیا میکافیلی یا بی و یژدانانە و حاشاتیی ل مافین مللەتان دکەن، ژ ئازادیی و سەربەخۆیی و ژیانەکا باش و شایستە ل بن تیشک و رۆناهییا رۆژی، دبیزم هەرچەندە ئەو هیژ رژدین بۆ ژناقبرنا هەو هەوین هەر دی سەرکەفن... ئەو ئیمپراتۆریەت دی ژناقچن، وەکی ئیمپراتۆریەتین بەری، دسەر هەمیانرا ئیمپراتۆریەتا عوسمانی کو شۆرشگێڕین عەرەب لیددان و وەسەل قەلەمی ددان کو ئەف شۆرشگێرا نە جودا خواز و چەتە و ریگرن.

نەو ژی میژوو ب وی ئیمپراتۆریەتی و بە ئەستەمبولی بخۆژی دکەنیت... ئەو دەولەتین پشکداری دوی پیلانیدا کری، کیمترین تشت پی بهیته گۆتن ئەو، ئەو دەولەت خویری و ترسنۆک و بی و یژدان و بی رهوشتن، ئەقانه پیلانا خو دژی زەلامەکی گێرا ل ئەنجاما ریکەفتنەکا نەپەسەندا خۆپەرست یا هەمەلا، پیدقییه ئەو دەولەت بهیته شەرمەزارکرن، ئەفە کیمترین تشتە کو بەرامبەر وی کریارا وان کری، پیدقییه ب کریارەکا ترسنۆک و بی بەختی بهیته ل قەلەم دان... خەباتا هەو هەو ژی ئەی براین کورد بی دوو دلی یا بەردەوامە حەتا سەرکەفتنی.

بۆزانین

۱- ئەفی سەرکردە، گەلەك جاران داخووزا مافی رهوایی مللهتی مهكرییه، ههتا دگههیه مافی چارهنقیسا تمام، كۆل سالا ۱۹۷۷ كۆل كۆمبوونهكا بهرفرهها بزاقین رزگاریا جیهانی دهمی ل (تهرابلوس) پایتهختی (لیبیا) هاتییه گریدان، پشتهقانییا خوؤ راگههاند.

۲- بزاقا جودا خوازیی و سهربهخوییا مللهتان: مافهکی سروشتی و رهوایه بو ههه مللهتهکی كۆب مافی چارهنقیسی خو شادبیت و داگیركرنه،

۳- ل ۲۰/۱۰/۲۰۱۱ هاتییه كوشتن.

راقهكرنا پهیشان:

شانازی : سهربلندی

ساخته : حیه

یاخیبوو : ژری دهركهفت ، پشتهرییوو

پروپیچ : لهوچه

پارت : حزب

نۆچهیهك : ههوالهك ، خهبهرهك

ئافره تا كورد

((كه مال مه زهه))

كه رپده ئه وروپاييه كان گه ليكيان به شان و باهووي ئافره تي كورد هه لداوه، به راده يه ك جاروبار خو نمان له بىر ده جيته وه، وابزانم ئه و گه ريدانه بى نيازي خراب كه ميك زور رويشتوون، وادياره كه له كو لانه ته سكه كانى شاره داخراوه كانى روزه لاته وه هاتوونه ناوشاخ و داخه كراوه كانى كوردستانه وه، كه ميك سهريان لى تي كچوو، بو يه كه ئافره تانى كورديان له ئافره تي ده ورو بهريان باشتتر هاتوونه ته به رچاو.

راسته ئافره تي كورد پى خاوس نييه، به لام ئافره تانى هه موو ناوچه شاخاوييه كانى جيهان هيچ كاتي ك هيچ كاميان پى خاوس نه بوون چونكه نه سه رما و سه و له ي زستان و نه ته له زمى به ردى شاخه كان ري گه ي پى خاوس نادهن، هه ر ئافره تي كى ده شته كانى هيندستان به يتي نه وه ناو شاخه كانى كوردستان ده بيت نان له ده مى خو ي و زار و له كانى بگري ته وه تا پارهى جووتيك پي لاو بو خو ي و بو ئه وان باشه كه وت ده كات، به هه مان ده ستوور ئافره تي لادى كورد كه ميك له ئافره تي لادى ك چه ند شو يني كى تر پو شته ترن چه زيان له ئال والا زوره، جل و به رگيان دل ده كاته وه، به لام ئه ميشيان به ره مه مى سه رو شته، ئه و ئافره ته چاوى به سه وزايى و شينا يى و گولا له سووره ي دل رفين كر دو ته وه، وهه ميشه ئه و ره نگانه دل و هه ستيان بزا وندوو، خو ئه گه ر ته واو پو شته ش نه بيت ئه وا به رگه ي به فرانباريك ناگري ت، ديسان راسته ئافره تي لادى كورد عه با و په چه ي نه زانيوه، به لام هه ر ئه وه مان ما بوو ئه و ئافره تانه به عه با و په چه وه نه با و درك و دالى ناو كه نده لان و چره دارى دارستان و ليشاوى ناوى ناو گه لييه كاندا مه شكه و هه مانه ي پر بگو يزنه وه، هه ر ئافره تي كى عه جه م ري ي

بکه و تايه کوردستان دهبوو بهرله و هی دهست بو هیج بهریت عهبا و پهچه که هی فری بدات، بروانه سهیرانه تیکه له کانی ئەمرۆش دهبینن باجی رهنواو باجی مرووهت وهک کنیز و وهک قیان بی عهبا و پهچه هاتوچو دهکهن.

مه بهستم لهو قسانه ئەوهیه بلیم ئافرهتی کورد نه هیچی له کهس زیاتره و نه هیچی له کهس که متره، (بیکهس) و تهنی ((کیرودهی دهستی زولتم)) بوو ئەو ساکه وهک هه موو دهسته خوشکیکی گیرودهی تر دواکه وتوو ده بیت و شه قلی ئەو دواکه وتنه ی پیوه دیارده بیت، وابزانم له که تمانی گهر بلیم پیویسته کورد له هه موو کهس زیاتر له دالغهی رومانسییه وه به دوور بیت. ئافرهتی کورد وهکو هه موو ئافره تانی جیهان، به درییژی میژوو گیرودهی بی ماف و زور و سته می کۆمه ل بووه، ژماره یهک له داب و نه ریته هه ره ناشرینه دهستکرده کانی ژیان رهگ و ریشه یان له ناوماندا داکوتاوه، له لادیکان هیشتا ژن به ژن شیربایی هه رماوه ته نانه ت له شماره کانی دهگه من کچمان به ئاره زوی خوی شوو دهکات. ماره یی و په لپ و نازو نووزی ماله کچ، بوونه ته کۆسپیکی گه وره له به ردم ژن خواستندا، (قانع) هه قیه تی ماره برینی ناو ناوه ((به پاره کرین))... تا دوینی هه بوون شانازیان ده کرد که ته نیک لوکه به شیک له نیشانه ی ماله زاوا بوو، هه شبوون هه ر بوو ئەوه، لیک به لا لغاویاندا ده هاته خواری، نه یاده زانی چون بواری ئەو بیر تیژانه بدهن لوکه یان کرده دیاری دهستیان.

په یوهندی نیوان بووک و خه سووی ئیمرومان جیاوازیه کی ئەهوتوی له گه ل رابردووماندا نییه، جاری وا هه یه خراپتیش بووه، به لگهش ئەو وشه نوویی ناو زمانی کوردیه که بووکه کانمان ریکوپیک بویان

داتاشیوین بهومی (یباری) درك ژهراوی عه‌ره‌بیان کردوته زمانی
(خه‌سوو)... نه‌خوینده‌واری بالی ره‌شی به‌سه‌ر زۆربه‌ی ئافره‌تانی
کوردستاندا کیشاوه، ئهم نموونه‌یه له رابردوی نزیکمان دینمه‌وه:

سالی ۱۹۵۲ له هه‌موو پارێزگای هه‌ولێر ته‌نیا ۷۵۹ و له هه‌موو
پارێزگای سلێمانی ته‌نیا ۱۱۳۲ کچ ده‌چوونه قوتابخانه‌ی سه‌ره‌تایی،
ژماره‌ی نه‌خوینده‌وه‌رانی هه‌ردوو پارێزگاکه‌ش ه‌ی هه‌ولێر (۱۰۷۹۴۰) ه‌ی
پارێزگای سلێمانیش گه‌یشته‌بووه (۱۰۱۸۸۶) که‌س.

نامه‌وێت زیاتر دلگیرتان بکه‌م بۆیه‌کا له‌و ژماره‌ زۆرانه‌ی ده‌رباری
پێش په‌نجاکان کۆم کردوونه‌ته‌ه‌ی ه‌یجتان بۆ ناهێنمه‌وه، به‌داخه‌وه‌ تا
ئه‌مڕۆش رووناکیه‌رانی کورد، ده‌سته‌یه‌ک شاعیره‌یان نه‌بیت، وه‌ک
پێویسته‌ هه‌ستیان به‌م که‌لێنه‌ گه‌وره‌یه‌ی ژبانه‌ی گه‌له‌که‌یان نه‌کردووه،
کوردستان یه‌که‌مین رۆژنامه‌ی کوردیه‌ی کۆتایی سه‌ده‌ی رابردوو چه‌ند
جاریک له‌و شوێنانه‌دا که‌ به‌ ناوی ئایینه‌وه‌ کوردی بۆ خویندن هانداوه
ئافره‌ت و پیاوی تیکه‌لکردووه، که‌چی دوا‌ی نزیکه‌ی نیو سه‌ده‌ کون و
قوژبنی ژماره‌ی ساتیه‌کی گۆفاریکی بۆ ئافره‌تی کورد تیدا بدۆزیته‌وه.

له‌م مه‌یدانه‌دا وه‌ک زۆر مه‌یدانی تری ژبانه‌ی رووناکیه‌ریمان، شاعیره‌ران
بۆری ئه‌وانی تریان داوه، نیرومی لای حاجی قادری کۆیی فه‌رقیان
نه‌بووه، مه‌لای گه‌وره‌ چه‌ند جاریک له‌ شیعره‌کانیدا به‌ وردی هاتوته‌ سه‌ر
باسی ئافره‌تی کورد، بۆ چاکه‌ هانی داون و به‌ توندی ره‌خنه‌ی له‌و داب و
نه‌ریتانه‌ گرتووه که‌ ئافره‌ت گیرۆده‌یان، مه‌لای گه‌وره‌ وه‌ک باوکیکی
دوور بین به‌ر له‌ هه‌مووان له‌ کۆیه‌ کچه‌کانی خو‌ی خسته‌به‌ر
خویندن، (بیکه‌س) یش به‌ گه‌رمی ئافره‌تی کوردی بۆ تیکوشان و سه‌رپۆش
فریدان هانده‌دات، له‌ چله‌کاندا ((نه‌سرین ده‌میکه‌)) (بیکه‌س) ببوووه

سروددیکی نیشتمانیی ئازادیخوازانی کورد قه‌لشی کولمی سووتاوی کچی لادی و ره‌نجه‌پوویی کیژی شیخ و کیژی حاجی و کیژی ئاغا، سه‌رنجی ((هیمن موکریانی)) یان راکیشا ((گوران)) توندو تیژترین دهنگی بیزارایی له باری پر جهور و سته‌م و دواکه‌وتووویی ژیانی کورده‌وه دهربرپوه.

که‌سمان نییه نه‌زانیت که ئافره‌تی کورد به‌ش به‌حالی خوئی له کوژی خه‌باتدا دریتی نه‌کردوه، لیره‌دا ته‌نیا چه‌ند راستیه‌کی که‌م زانراو یان نه‌زانراو ده‌خه‌مه به‌رچاو... (حه‌پسه‌خانی نه‌قیب) ئافره‌تیکی لی‌هاتوو بوو، له بیست و سییه‌کاندا چه‌ند جارێک نامه‌ی تایبه‌تی نارده‌وه بوو باره‌گای یه‌کیته‌ی نه‌ته‌وه‌کان له (جنیف) و تییدا باسی ئه‌و جهور و سته‌مه زوره‌ی کردوه که به‌سه‌ر کورد هاتوون، ئه‌و نامه‌ نه‌ئسته بوونه‌ته به‌لگه‌ی گرنگ بوو لیکۆلینه‌وه‌ی میژوووی نویی گه‌له‌که‌مان.

((میناخان))ی هاوسه‌ری ((قازی محمد))ی نه‌مر له رژگاری کو‌ماری مه‌هاباد دا جیگه‌ی (حه‌پسه‌خان))ی نه‌قیبی گرتبووه، وادیاره خه‌ریکی دامه‌زاندنی یه‌که‌م ریکخراوی ئافره‌تان بوو، له سه‌رده‌می پاشایه‌تیدا کچه کورده‌کانی زانکووی به‌غدا ئازایانه له خو‌پیشاندا نه‌نیشتمانی و ئاهه‌نگه نه‌ینیه‌کانی نه‌وروزدا به‌شدار ده‌بوون، ئه‌م ناوانه به‌شیکن له‌وانه‌ی به‌چای خو‌م دیومن و له بیرمن:

خوالی‌خو‌شبووان، (رووناک زوه‌دی) و (نه‌وزه‌ر نووری) و (نازه‌نین سالتح قه‌فتان) و (حو‌ری عه‌لی ئاگا) و (دره‌خشان عارف نه‌جیب) و (شه‌فیه‌ ئه‌حمه‌د) و (دره‌خشان شیخ جه‌لال) و (زه‌کیی عومه‌ر سم ئاغا) و (سوریا موحه‌مه‌د) و (نه‌زیره‌ پشید) و (ناجیه‌ مسته‌فا) و (گولشه‌ن رواندزی) و (ژماره‌یه‌کی تر که به‌داخه‌وه نایه‌نه‌وه یانم).

هيوادارم باری ژيانی ئافرهتانی كورد و ميژووی بزووتنه وهيان زیاتر سه‌رنجی نووسه‌رانمان رابکیشن و گه‌لێك به‌ره‌می تری وهك (ئافرهت له چیرۆکی کوردی) ی (سه‌باحی غالب) و خه‌باتی شیعری کوردی له پیتاوی ئازادیی ئافره‌تاندا ی کاکه‌حه‌مه (ئافره‌تی لادیی کوردی) کاک بورهان قانع، به‌شیک له که‌لینه‌کانی کتیبخانه‌ی کوردی پر بکه‌نه‌وه.

بۆزانین:

که‌مال مه‌زه‌ه‌ری زاناو میژوو نفیس سالا (۱۹۳۷) ل (ئاغجه‌له‌ر) سه‌رب پاریزگه‌ها که‌رکووی ژ دایک بوویه، ل سلیمانیه‌ی خواندنا خو یا سه‌ره‌تایه‌ی و دواناقنجی و ئاماده‌یی یا تمام کری، پله‌یا دکتورا یی ل په‌یمانگه‌ها روژه‌هلتناسی یا سه‌رب ئه‌کادیمیا زانستین سو‌قیه‌تی وەرگریه.

په‌رتووکیین وی:

- ۱- کوردستان له سالکانی شه‌ری یه‌که‌می جیهاندا.
- ۲- تیگه‌یشتنی راستی و شوینی له روژنامه نووسی کوردیدا.
- ۳- ئافرهت له میژوودا.
- ۴- میژوو - کورته باسیکی زانستی میژوو و کورد و میژوو.
- ۵- چینی کریکارانی عیراق و گه‌لێك کتیبی تر.
- ۶- چه‌ند په‌رتووکیین دی هه‌نه کو دئاماده‌نه بو چاپی.
- ۷- گه‌له‌ك په‌رتووکیین وی هاتینه وەرگریان بو سه‌ر زمانین دی، وه‌کو (تورکی - فارسی - فه‌ره‌نسی).

قەدەم خىر

دېزاقا رزگاربخوازا كوردیدا وەسان نەبوو ھەر خەبات و خو بەخش
كرن كارو بەھرا زەلامان بېت، بەلكو ب سەدان ژ ئافرەتین كوردستانى
ژپېخەمەت نىشتمانى دا قارەمان بووینە، ئەگەر ژ براين خو پتر
نەبووینە كىمتر ژى نەبووینە، قەدەم خىر ئىكە ژ وان ئافرەتین كوردین
شورەشگىرین قارەمان ئەوین ب شورەشا چەكى دژى رژىما شاھیا ئىرانى
رابووى، ل سەر دەمى رەزا شاھ دا، كو براين وى يى قارەمان (يوسف خان)
ب دارا قەنارى قەكر، ول بەرامبەرى قى كرىارا درندانە ل دويف دەنگ و
ھاوارا نىشتمانى خو ھات و ئالايى خەبات و شورەشى ھەلگرت دژى
زۆردارىيى وبن دەستىي، مەشخەلا ئەفى شورەشى ل ھەرىما (ھەمەدان و
لوړستان) بلند بوو و ھەفت سالان دريژە پى ھاتەدان و سوپايى دوژمنى
ژيك قەقەتاند و لاوازر و تىكدا، ئەفى سەرکەفتنا مەزنا شورەشگىران
دوژمن پالغەدا كو لەشكەرەكى مەزن نامادە بکەت ژبو نافرنا شورەشى
ب فەرماندەيا سەرھەنگ (سەقەفى) وب ھارىكاريا (عومەر خانى شوکاک)
وچەند كوردەكىن ناپاک ژ سەرۆك ھۆز و عەشىرەتان، و ھىرش برنە سەر
چىايى (كەوركو) و شورەشگىرین قارەمان تا ماوى سى ھەيقان ب
سەرکردايەتيا قەدەم خىرى خو ل بەر سىنگى لەشكرى گرتن و شەر كرن،
ھەتا كو چەك و ئەرزاقى وان نەماى و نەچاربوو خو بدەست قە بەردەن
دوژمنى خوین ميژ قەدەم خىر رەوانەى تەھران كر و دزىندانين رەزا شاھ
دا سى سالان مايە و ھەتا ب نەخوشىەكى د نافر زىندانى دا گيانى خو يى
پاک ژ دەست داى. و ب ئەفى رەنگى گيانى وى يى شورەشگىرانە تىكەل بوو
دگەل گيانى ھەزاران شەھيدىن كو خو ژپېخەمەت كورد و كوردستانى
بەخش كرىن.

گول وگیا دپزیشکیدا

دوهرزی بهاریدا تبلین سروشتی دهشت ونهال و بنار و رهخ و دورین کانی و رووبارین کوردستانا مه ب گول و گیایی همهجوړ رهنگین دنهخشینیت. باب و باپیرین مه ژی ئەف گول و گیایه بو پزیشکی ب کارئینایه و بو گهلهک نهخووشیان مفا ژی وەرگریته. بو نمونه دی بهحسی هندهکا بو ههوه کهین:

۱- گولا بهیبینی: ئەف گوله دهیته کهلاندن و ئاڤا وی دهیته فهخوارن بو زک ئیشی زور ب مفایه.

۲- رحانا بهیارا: پشتی کهلاندنی ئافی دی دهنه وان کهسا ئهوین خوینا وان فهدرسیت وئی خوینی راوهستینیت.

۳- گولازهر: ژبلی هندی کو دکهنه شرینی، وهکی چایی ژی دهیته کهلاندن و بو زک ئیشی دهنه زاروکی ساڤا.

۴- خشخاش: ب هشکی دهیته کهلاندن و دگهل شهکری تیکهل دکهن و دهنه کهسین کیم خهو.

۵- گولا (گاوزمان) وهکی گولا بنهفشی یه، دگهل نیموکا بهسره دهیته کهلاندن و ئاڤا وی دهنه وان کهسا ئهوین بهرک د گولچیسکاواندا ههی.

۶- بنی ریڤاسی: پشتی هشک کرنی دی هیرن و دگهل شهکری تیکهل دکهن دهنهوان کهسا ئهوین تووشی برینا شیرپه نجهیی دبن.

۷- بهلگی بیهی: دهیته کهلاندن و ئاڤا وی دهنه وان کهسا ئهوین لهرزو تا ههی.

۸- بهلگی گوهیشکی: پشتی هشک کرنی دهیته قوتان و دکهنه چاو دهنهوان کهسا ئهوین نهخووشیا شهکری ههی.

۹- به لگي سینه مه کی: پشستی که لاندنی بو زک چوونی دهیته
فه خوارن.

۱۰- توفی (که تان): دهیته قوتان و داننه سه ر قونی ری بو دهر بوونی.

۱۱- جهویا باهیفا شیرین: وهک شه کروکا دهیته میشتن بو ته نگه
نه فسی هاتیه بکارئینان.

۱۲- به لگی دار به ری: ب هسکی هاتیه هیران و ئه وین خوینا وان د
فه رست د هه لکیشان و خوینا وان دراوه ستیا.

۱۳- گولا هیرو: کرینه چاو داینه وان که سا ئه وین ب شه فی گه لهک
دکوخن.

۱۴- گیاوه ردینه: هاتیه قوتان و ل دهمی چاف ئیشانی داناینه سه ر
چافی.

۱۵- مازیا شین و شه کر پیکفه هاتیه هیران بو راوستاندنا زک
چوونی هاتیه خوارن.

۱۶- گه زو: داینه وان که سا ئه وین سوورک لی هاتین.

خواندن و ښه کولین

د جیهانا نه فرودا، خواندن یا بوویه رهوخته کی سوود به خش و مفادار. وهنینه همی خواندن ژی وی مفای بدهتن، چنکو جوړی خواندنې نه فی لایه نی دیار دکهت، خواندن هه که هر بو وهخت بوراندنې بیت، بیگومان نه نجامه کی وهسا ناده ته دهست، به لکی پیدقییه خواندن ب زرافه کرن و ښه کولینې بیت. نه د شینین هر ژ ده سپیکې خو فی رکهین کول دهمی خواندنې ب هویری لی بچین و ل پیزانینن دکتیبیدا ښه کولین، ل وی دهمی دی ههست ب هندې کهین کو روژ بو روژی پیزانینن مه د به رفره بوونیدایه و رافه کرن و هزرکړنا مه دی شیانه کا دی هه بیت.

ددهمه کیدا، نه و جوړی خواندنې کو بو وهخت بوراندنې یان بو وهخت کوشتنیه، ری دجتی کو پشته دهمه کی زور کیم ناقی نفیسه ری و ناقه روکا کتیبای وی بهیته ژبیرکرن، نه و خواندنا کو بو رافه کرن و ښه کولینیه دی ههست کهین کو نه دپشکدارین دگه ل دانه ری. دگه ل وان دی رهنجی کیشین و مه ژیی خو مژویل کهین، وی دهمی پیدقییه دگه ل خوارنیدا، نه و سه رنجین ب دلې مه و لنک مه دگرنگ بنفیسین، یان کورته کا وی کتیبی بنفیسین یان بیرورایې خو دهر بترین بهرام بهر هنده ک سه رنجین دانه ری کو ب دلې مهنین، چیدبیت نه ف لایه نه مه بگه هینته تشته کی نوی، هزرا مه بو وان تشتا بچیت، کو دانه ری وی کتیبی ژی لی نه چوویه و دسه رویا نه بووریه.

نه و جهی گرنگیدانې نه وه کو پیزانینن خو پیش بیخیت، پیدقییه پشته خواندنا هر گو تاره کا گرنگ و کتیبه کا نوی پرسیارې ژ خو بکهت کا چ مفا

وهگر تیه ژ خواندنا خو؟ ئهري وي کتیبی مفا گه هاندی؟ یان پیزانینین
 نوی بین مفادار د چ ئاخذندایه، یان ئهري ئهف کتیبه یان ئه و گوتار مفادار
 و سوود به خشه، نفیسه ری وی تیدا سه رکه فته، به لی هه که ئهف لایه نه
 تیدانه بیت، وه سا دیاره کو ئه و وهختی مه بوراندی ب ههروه چوووه. چ
 کتیب ژی نینن کو ل سه ری وی تاقیکرنی بیت چنکو خواندن دقیت بو هندی
 بیت کو مفایی راقه کرن و که رهستی پیزانینین خو به رفره ه بکهین و خو ب
 هزره کا نوی و رووناک و بلیمه تانه پهروه رده بکهین. هه که هه ر نفیسه ره ک
 و دانه ری کتیبه کی بزانیته کو کتیبای وی دئی تاقیکرن و هه کولینیدا دبوریت،
 دی نه چاربن کو پتر هزرا خو بکهن و باشتر بنفیسین و ئه و مفادار نه بیت
 نه ئیخنه بازار ی چاپه مه نیی.

قیابا هه کولین، جهی خواندنا بی ئارمانج بگریته و بته ره وشته ک کو
 هزرو بیرین خو پی بلند بکهین، یان خو پهروه رده بکهین ب خواندنه کا
 هیدی و کویر و ئارمانجه کی بو دانینین بو هندی کو پیزانین و راقه کرنین
 مه هه ر دگوهورین و دهوله مه ندبوون و نویکرنیدا بیت، هاتیه گوتن: کو
 باشترین هه قالی مروقی کتیبه، چنکو د چهند به رپه ره کاندایه جیهانه کا نوی
 و سه ره اتیین خوش بو مه هه دگیرن و مه ب مله تین بیانی دده ته نیاسین
 یان به حسی رابردوووه کی دیرینی مه ب رهنگه کی دل راکیش روون دکته.
 دقیت ژقی هه قالی بی بهر نه بین و هه ردم بزاقی بکهین کو ژناف واندا
 هه قاله کی باش و مفادار هه لپژیرین، ئه هه ژی نه تشته کی ب زه حمه ته، هه که
 هه ر ژ نوکه کو تو قوتابی خو فیر بکهیی و خواندنا ته ب هه کولین و
 سه رنجدان ی بیت.

سہیرانہ ک ل ہافینگہ ہین کوردستانی

کوردستانا عیراقی ہمی ہافینگہ ہکا رنگین و خہملاندییہ،
بووکہ کا دلخوش و جوانا سروشتیہ د چارچوقی کو مارا عیراقیدا، ہر
میٹانہ ک و سہیرانچی و گہریدہ ک ل بہہاری قہستا ہر لایہ کی فی
ہافینگہا بہرفرہ و بہرین بکہت، دی دارستانین بوش و گوپیتیکن بہفرین
و چیاپین بلند بینیت.

ہیزو مشینا ئاٹا رووبارو زی و کانیا و حہزا گولیبوونی مہست دکہت.
ہر ریکہ کا دچیت، ل ہردوو رہخین ریکی بہوستہ کا رویت ناہیتہ
بہرچاق، گیایی کہسک و سہدان جو رو رنگین گولین بہیارا ئو دہشت و
بنار و پہسار و گر وک جلیکن بووکہ کا گوندا خہملاندیہ. ہوش و ہزرا
ہہستیار دلغینیت وب ہزاران دل ہیقیداری دمی ژیانئی یہ تیدا. بہلی ئہوا
جہئی داخی ئہف بہہشتا سروشتی یانہتہ وہیا کورد بی دہستکاری و بی
خہملاندن و چہند پیدقی ژی بیت گرنگی پی نہہاتیہ دان. ہہکہ ئہف ولاتہ
پشت گوہ نہہاتبا ہافیتن و چاقی خو دابایی، دا ب ہزاران سہیرانچی و
گہریدہ ژ ہر لایہ کی جیہانی قہسک نہ فی ولاتی و ہمی مللہت ژ
بہری نوکہ دا باشتر د دوزا کوربی گہن و دا ب چاقی خو بینن کا ئہف
کوردستانہ چ ولاتہ کی جوان وب خیرو و بیر چ نہتہ وہیہ کی ناشتی
خواز و دیموکراتی و دوستی مللہتان تیدا دژیت.

ہہرچہندہ ئہف ولاتی مہ ئیک ہافینگہا بہرفرہیہ، بہلی دا گہریانہ کی
بکہین ل ہندہک ژوان جہان کو ہہتا نوکہ سہیرانچی شیایہ بگہتی. ہہکہ
ژ دہقہرا بادینان ب ری بکہفین، ژباژیری دہوکی کو مہلبندی پاریزگہا
دہوکییہ و حہفتی وسی کیلومہترا باژیری مویسل دوبرہ، دی بینین ئہف
باژیرہ ہہربخو ہافینگہہکا خوش و سازگارو پری داروباری فیقییہ و
خودان دیمہنن جوان، ہہکہ ژویری قہستا باژیری ٹامیدی بکہین، ہہتا
دگہہینہ ویری، چہندین ہافینگہہ دی کہقنہ ریکا مہ، دمی ژ باژیری

دەرکه فین پشته چی نده کی بی گه هینه (زاویته) کو نوٲ کیلومه ترا ژ باژی ری
مویسل دویره و پله یا گه رمی ژ (۲۸) پله یین سه دی نابوریت، هافینگه هه کا
فیئک و پره ژ دارستانین کاژا و جهین خوش یین هواندنا میهفانا لی
هه نه.

پیرست

لاپه ږه	بابه ت
۷	بابه تین به شی ریزمانی
۸	نامرازی بانگکرنی
۱۲	نامرازی لیکدەر
۱۷	جیناشی لیکدەر (که ، کو)
۲۱	رسته یا ناوینته (لیکدای)
۲۵	دروست کرنا ناشی واتایی
۳۰	هه شاناشی ژماره یی ۱- هه شاناشی ژماره یی بنجی
۳۸	هه شاناشی ژماره یی ۲- هه شاناشی ژماره یی رینکخستن
۴۴	هه شاناشی ژماره یی ۳- هه شاناشی ژماره یا کهرتی
۵۰	هه شاناشی نه دیار
۵۴	جیناشی نه دیار
۵۶	نهرکی جیناشی نه دیار درسته بیندا
۵۹	کاری داریزتی
۶۷	کاری لیکدای
۷۵	کاری تینه پهر و کاری تینه پهر
۷۹	گوهورینا کاری تینه پهر بو کاری تینه پهر
۸۴	هه شانکاری چه وایی
۸۷	کاری یاریدمر (هاریکار)
۹۳	خالبه ندی

۱۰۶	بابه تین به شی ئه دەب - بابە تین به شی ئه دەب
۱۰۷	داستانا کوردی (که لا دەم)
۱۱۲	رینبازین ئه دەبی
۱۱۸	ئه دەبیاتی کلاسیزمی کوردی شیوهیی ئوری
۱۱۹	بابه تاهیری هه مه دانی
۱۲۷	ئه دەبیاتی کلاسیزمی کوردی شیوهیی گۆران
۱۲۸	ژیان و به ره مه می مه لا په ریشان
۱۳۹	ئه دەبیاتی کلاسیزمی کوردی شیوهیی کرمانجییا ژووری
۱۴۰	مه لایینی جزیری
۱۴۹	ئه حمه دی خانی
۱۵۶	ئه دەبیاتی کلاسیزمی کوردی ب شیوهیی کرمانجییا خواری
۱۶۲	نالی
۱۷۷	دستپینکا په خشانا کوردی
۱۸۲	میژووویا رۆژنامه ئانییا کوردی و په یوهندییاوی ب گه شه کرنا په خشانا کوردیقه هه تا شوره شا ۱۴ تیرمه ها ۱۹۵۸ ل عیراتی
۱۸۴	به ره ق چه سپاندنی ل ئه سته نبوول
۱۸۵	رۆژنامه ئانی ل سه رده می حاکمداریا شیخ مه حموود
۱۹۴	نموونه یا ئه دەبی
۱۹۵	مه لایینی باته یی
۲۰۰	حه سیب قه ره داغی
۲۰۴	کوردی
۲۰۸	کانی

۲۱۱	مهلا ته‌هایی مایی
۲۱۶	کامهران موکری
۲۲۲	مهلا مه‌حموودی بایه‌زیدی
۲۲۵	پارچه‌ک ژ چیرۆکا مه‌م و زینئ
۲۲۸	میسر جه‌لادته به‌درخان
۲۳۱	بابه‌تین به‌شی خواندنی
۲۳۲	لاوکی دهروینشی عه‌قدی
۲۳۸	به‌نداڤا دوکان
۲۴۰	دارستان و پاراستنا وان
۲۴۲	نقیسین
۲۴۵	هزار میزد
۲۴۹	نیسماعیل بيشکچی
۲۵۲	نان و که‌وه‌ری خویناوی
۲۵۹	هه‌ئویستی جوامیرانه
۲۶۳	نافره‌تا کورد
۲۶۸	قه‌ده‌م خیر
۲۶۹	گول و گیا د پزیشکیدا
۲۷۱	خواندن و قه‌کوئین
۲۷۳	سه‌یرانه‌ک ل هاشینگه‌هین کوردستانی

تیراژ (۵۰۰۰۰)

ژمارا سپاردنی (۲۷۶۷) سالا ۲۰۱۱

ز ۲۰۱۱

۱۴۳۲ کوچی

۲۷۱۱ کوردی

چاپا نیکی

چاپخانا المستقبل - لوبنان